

MSCSJ

Mekong-Salween

Civilization Studies Journal

ISSN: 3027-6284 (Online)

Mekong-Salween Civilization Studies Journal
วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

Vol.15 No.2 July - December, 2024

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2567

Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ)

Vol.15 No.2 July - December, 2024

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2567

ISSN 3027-6284 (Online)

วารสารกลุ่มที่ 1 ในดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ. 2567

Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ)

Vol.15 No.2 July - December, 2024

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2567

ISSN 3027-6284 (Online)

หลักการและเหตุผล

มหาวิทยาลัยนเรศวรได้จัดตั้งกองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีวิสัยทัศน์ของหน่วยงานเพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ และมีปรัชญาขององค์กรคือการสร้างระบบนิเวศเกื้อกูลการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อการสะสมและต่อยอดองค์ความรู้ มุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยฯ มีนโยบายให้จัดทำวารสารทางวิชาการขึ้น ซึ่งใช้ชื่อว่า “วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน” “Mekong-Salween Civilization Studies Journal” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้สังเคราะห์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เป็นหนึ่งในกลไกการพัฒนาการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมและอารยธรรมศึกษาให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขับเคลื่อนระบบนิเวศด้านศิลปวัฒนธรรมและเกิดการบูรณาการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ระดับสากลต่อไป ทั้งนี้ วารสารฯ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2553 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

กองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและตลอดเวลา จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวารสาร เพื่อยกระดับวารสารให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น โดยดำเนินการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นภาษาอังกฤษแทนชื่อภาษาไทยเดิม ใช้ชื่อใหม่ว่า “Mekong-Salween Civilization Studies Journal” อักษรย่อ คือ MSCSJ และได้ดำเนินการยื่นขอ ISSN ใหม่ให้ถูกต้องตามเงื่อนไขของ TCI อีกทั้งได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการตีพิมพ์เป็น Online เพียงอย่างเดียว หมายเลข ISSN ใหม่ ได้แก่ ISSN (Online) 3027-6284 โดยเริ่มดำเนินการตีพิมพ์ตั้งแต่ ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2566 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดด้านศิลปวัฒนธรรม และอารยธรรมศึกษาในมิติต่าง ๆ ของคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน
2. เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านอารยธรรมศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวินอย่างเป็นระบบ
3. เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป ได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขององค์ความรู้ทางด้านอารยธรรมศึกษา นำไปสู่การสร้างสรรค์ ผสมผสาน และต่อยอดให้เกิดคุณค่าแก่วิถีชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน

นโยบายการจัดพิมพ์

กองบรรณาธิการวารสารได้เล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการนำองค์ความรู้สังเคราะห์จาก Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ) ไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ระดับสากลโลก จึงได้คัดสรรบทความวิจัยที่น่าสนใจและมีความหลากหลาย แต่ยังคงเข้มข้นในเนื้อหาวิชาการมานำเสนอให้ท่านผู้อ่านได้สืบค้นและใช้ประโยชน์

Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ) จัดทำโดยหน่วยวารสาร กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร เปิดรับบทความจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย บทความที่เสนอขอรับการพิจารณาอาจเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ แต่บทความต้องมีสองภาษา จัดพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)

นโยบายการจัดพิมพ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยในสหสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน เปิดรับ 5 สาขาวิชา ได้แก่ 1. สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ (General Arts and Humanities) 2. สาขาประวัติศาสตร์ (History) 3. สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ (Language and Linguistics) 4. สาขาทัศนศิลป์และการแสดง (Visual Arts and Performing Arts) 5. สาขาวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) MSCSJ รับตีพิมพ์บทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Academic Article) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความดังกล่าวจะต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อขอรับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการอื่น บทความทุกบทความจะต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review)

ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่รู้ว่าผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่รู้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร (Double-blinded Review) อนึ่ง การพิจารณารับบทความเพื่อลงตีพิมพ์หรือไม่ตีพิมพ์ อยู่ที่ดุลยพินิจของบรรณาธิการถือเป็นอันสิ้นสุด

การเผยแพร่ เผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ <https://so04.tcithaijo.org/index.php/jnuks/index> และ <https://www.nuac.nu.ac.th/>

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน)
ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

ที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธนสวรรค์ เจริญเมือง
2. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข
3. อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร
4. รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานิสิต ศิษย์เก่า และศิลปวัฒนธรรม

บรรณาธิการ ดร.จารุวรรณ แต่งบุผา
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ นางจรินทร์ พรหมสุวรรณ
มหาวิทยาลัยนเรศวร

กองบรรณาธิการ ภายใน

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ
มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา พัดเกิด
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. ดร.ศศิธร ตินะมาศ
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภายนอก

1. ศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ผณินทรา อีรานนท์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
3. รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
5. รองศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา วงรุจิระ
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
6. รองศาสตราจารย์ ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
7. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
8. รองศาสตราจารย์สมหมาย ชินนาค
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ วรรณวิไชย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รักชนก ชำนาญมาก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
12. ดร.สมยศ โอ่งเคลือบ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. ดร.พันธรักษ์ ผูกพันธุ์
สถาบันภาษาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
14. Dr.Kasno Pamungkas, S.S., M.Hum
Faculty of Cultural Sciences, Universitas Padjadjaran,
Bandung Indonesiaand
15. Du Thi Mai
Faculty of Foreign Languages, Hong Duc University,
Vietnam

ฝ่ายจัดการวารสาร

1. นายวชิรพงษ์	วงศ์ประสิทธิ์
2. นางสาวทัศนีย์	เรือนคำ
3. ว่าที่ ร.ต.พิเชษฐ์	สิงห์เดช
4. นางสาวเยาว์ทัศน์	อรรณชาติ
5. นางสาวธัญญลักษณ์	คำธัญวงศ์
6. นางสาวณัฐชยา	ศรีจอมขวัญ

**ขอบคุณที่มาของภาพปก:
ออกแบบปกโดย:**

นายนเรศ	เอี่ยมอินทร์
นางสาวเยาว์ทัศน์	อรรณชาติ

ที่อยู่:

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาคารวิสุทธิกษัตริย์ ชั้น 3 เลขที่ 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
โทรศัพท์: 0 5596 1205

เว็บไซต์:

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks>

อีเมล:

mekong_salween@nu.ac.th

เจ้าของ:

มหาวิทยาลัยนเรศวร

พระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9
ในพระราชพิธีกาญจนาภิเษกทรงครองราชย์ครบ 50 ปี 2539

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคล
แสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ
ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น...”

“...Real happiness and real prosperity are the happiness
and the prosperity that are cultivated with righteousness
in both intention and action.
They never happen by chance or by exploitation...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ในพระราชพิธีกาญจนาภิเษกทรงครองราชย์ครบ 50 ปี 2539
The Royal Guidance of His Majesty the King Bhumibol Adulyadej in the Fiftieth
Anniversary (Golden Jubilee)
Celebrations of His Majesty's Accession to the Throne” in 1996

ขอบคุณข้อมูลและภาพจาก:

อ้างอิงจากแหล่ง Secondary source

Trueplookpanya.com (2023, December 13). Royal advice and royal speeches in His Majesty King Bhumibol Adulyadej, King Rama IX (Thai-English) [Web Application]. Retrieved from <https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/62971/-laneng-lan>

อ้างอิงข้อความจาก Primary source

สำนักราชเลขาธิการ. (2534). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช 2533*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.

อ้างอิงภาพ

Picture of His Majesty King Rama IX performing his royal duties by visiting people in remote areas. Adapted from “*10 teachings of His Majesty King Rama IX to apply in life and work*,” by Wisdom Max Center Company Limited. Retrieved from <https://wisdommaxcenter.com/detail.php?WP=oGO3BRjloH9axUF5nrO4Ljo7o3Qo7o3Q>

อัญพจน์ (Quotations)

The meaning of life lies in serving;
the value of life in giving

ความหมายของชีวิตคือการบริการ
คุณค่าของชีวิตคือการอุทิศ

ขอบคุณข้อมูลจาก:

Ake Anan Book Publishing House. (2023). *108 Words of Happiness*. Retrieved December 13, 2023, from <http://www.96rangjai.com/108wisdom/>

บทบรรณาธิการ

สวัสดีค่ะท่านสมาชิก Mekong-Salween Civilization Studies Journalทุกท่านและผู้สนใจที่ติดตามวารสารมาอย่างต่อเนื่อง วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 15 ฉบับที่ 2 ของปี 2567 กองบรรณาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญ ในการส่งเสริมให้เกิดการนำองค์ความรู้สังเคราะห์จาก Mekong-Salween Civilization Studies Journal ไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ยอมรับระดับนานาชาติ กองบรรณาธิการวารสาร พยายามคัดสรรบทความที่มีคุณภาพ มีความหลากหลายในเนื้อหาทางวิชาการ มานำเสนอให้ท่านผู้อ่านได้สืบค้นและใช้ประโยชน์เช่นเดิม

Mekong-Salween Civilization Studies Journal เป็นวารสารทางวิชาการ ราย 6 เดือน ตีพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม) รับผิดชอบทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่มีคุณภาพสูง มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมศึกษาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน ใน 5 สาขาวิชา ดังนี้ สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ สาขาทัศนศิลป์และการแสดง และสาขาวัฒนธรรมศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในสายมนุษยศาสตร์ ยินดีพิจารณาบทความวิจัย (research article) บทความทางวิชาการที่ไม่ใช่งานวิจัย (academic article) ที่อยู่ในขอบเขตเนื้อหาข้างต้น รับผิดชอบบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ผู้ส่งบทความสามารถส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้ บทความที่ส่งเข้ามาต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น บทความที่เสนอต่อ Mekong-Salween Civilization Studies Journal จะได้รับการประเมินแบบไม่เปิดเผยตัวตนสองทาง (double-blind review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน 3 ท่าน ผู้ส่งบทความกรุณาส่งต้นฉบับบทความตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในระเบียบวารสาร ตามที่อยู่ในเว็บไซต์ของวารสาร <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

ฉบับนี้มีบทความวิจัยที่มีคุณภาพและน่าสนใจ จำนวนทั้งสิ้น 8 เรื่อง เป็นบทความฉบับภาษาอังกฤษ 2 เรื่อง ภาษาไทย 6 เรื่อง บทความวิจัย 7 เรื่อง บทความวิชาการ 1 เรื่อง ประกอบด้วย 1. ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม และบทบาทเชิงช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา 2. อาหารไทใหญ่: กลวิธีการตั้งชื่อและภาพสะท้อนวัฒนธรรม

อาหารของชาวไทใหญ่ ในจังหวัดเชียงใหม่ 3. โลกทัศน์ชาวไทลื้อ บ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว: มุมมองจากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า 4. จากผู้อพยพชาวพม่า สู่การเป็นพลเมืองไทย: การปรับตัวผ่านสถานะทางกฎหมาย พุทธศาสนาข้ามแดน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม ในภาคเหนือของประเทศไทย ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1890-1940 5. พลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีที่พุด ยานเยวราชของผู้บริโภค 6. วิถีเมืองในวรรณกรรมคัดสรรของนักเขียนหญิงพม่า (Urban way of life in Myanmar Women Writers' selected literary works) (ฉบับภาษาอังกฤษ) 7. การแสดงออกทางศิลปะในวัฒนธรรมชาแมนของชาวแมนจู ผ่านกิจกรรมการประมงล่าสัตว์ในทะเลสาบฉากาน (The Artistic Expression of Manchu's Shaman Culture in the Fishing and Hunting Activities of Chakan Lake) (ฉบับภาษาอังกฤษ) 8. “ควายภูเขา” ภาพทางวัฒนธรรมของคนกับป่า (บทความวิชาการ)

กองบรรณาธิการมีความเชื่อว่าทุกบทความมีคุณค่าและสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อ่าน และนำไปสู่การเชื่อมโยงเพื่อปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ขอขอบพระคุณท่านเจ้าของบทความทุกท่านได้กรุณากลับกรององค์ความรู้และถ่ายทอดออกมาเป็นบทความอย่างเป็นรูปธรรม ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อความสำเร็จของบทความ ทั้งนี้ กองบรรณาธิการจะยังคงมุ่งมั่นพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพวารสารให้เป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับในวงวิชาการอย่างต่อเนื่อง และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

(ดร.จารุวรรณ แดงบุบผา)

Editor Mekong-Salween Civilization Studies Journal

สารบัญ

หน้า

หลักการและเหตุผล	II
พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9	VII
อัญพจน์	IX
บทบรรณาธิการ	X

บทความวิจัย (Research Article)

Kru Visanthat Ratanamongkolgasem and the Role of Master Craftsman 1 in Traditional Lanna Musical Instruments

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม และบทบาทเชิงช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา

ป็นกฤต ทิรสสุทธิภทร Punnakrid Thirasuthphathorn

ณัฐชยา นัจจนาวากุล Nachaya Natchanawakul

อนรรฆ จรรย์ยานนท์ Anak Charanyananda

Shan Food: Strategies in Naming and the Reflection of Shan Food 26 Culture in Chiang Mai

อาหารไทใหญ่: กลวิธีการตั้งชื่อและภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่
ในจังหวัดเชียงใหม่

พรณิดา ขันธพัทธ์ Phannida Khanthaphad

The Worldviews of Tai Lue in Ban Nayang Tai Nambak District, 55 Luang Prabang Province, Laos: Perspectives from Tales, Legends, and Narrative Stories

โลกทัศน์ชาวไทลื้อ บ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว:
มุมมองจากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า

สมัย วรรณอุดร Smai Wannaudorn

เฉลิมศักดิ์ บุตรพวง Chalernsuk Boodphuang

พอน เฟ้งปันยา Phone Phengphanya

โพทอง ชาทำมา Phothong Sathamma

From Burmese Immigrants to Thai Citizens: Adaptation through Legal Status, Transnational Buddhism, and Hybrid Cultural Identity in Northern Thailand during the 1890s -1940s	81
--	----

จากผู้อพยพชาวพม่าสู่การเป็นพลเมืองไทย: การปรับตัวผ่านสถานะทางกฎหมาย พุทธศาสนาข้ามแดน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสมในภาคเหนือของประเทศไทย ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1890-1940

ธัญญารัตน์ อภิวงค์ *Thanyarat Apiwong*

Cultural Dynamics of Street Food Consumption in Yaowarat among Consumers	120
--	-----

พลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

พีรเดช ประคองพันธ์ *Peeradet Prakongpan*

สุเมษย์ นกหลัง *Sumate Noklang*

มารุต พัฒนาผล *Marut Patphol*

ปริชัย ดาวอุดม *Pharichai Daoudom*

โชคลาภ มั่นคง *Choklap Mankong*

ฐปนัท แสงย้อย *Thapanut Saengyoi*

ณัฏฐาทิพ จันทร์ผล *Nattatip Junphol*

ประพัฒน์ ศิลปะกิจจานนท์ *Praphat Sinlapakitjanon*

ปาวรีย์ ขาวสมบูรณ์ *Pawaree Kaosomboon*

เมทีนี น้อยเรือน *Matinee Noiruan*

ลิลลี่ แม็คกรัธ *Lilly McGrath*

สุรวุฒิ เอี้ยวสกุล *Surawuti Eawsakul*

Urban way of life in Myanmar Women Writers' selected literary works	163
---	-----

วิถีเมืองในวรรณกรรมคัดสรรของนักเขียนหญิงพม่า

วathyanyoo Phakthong

The Artistic Expression of Manchu's Shaman Culture in the Fishing and Hunting Activities of Chakan Lake	187
---	-----

การแสดงออกทางศิลปะในวัฒนธรรมชามานของชาวแมนจูผ่านกิจกรรม

การประมงล่าสัตว์ในทะเลสาบฉากาน

Weina Xu เวียน่า สวี

Rasa Suntrayuth

Bunchoo Bunlikhitsiri

บทความวิชาการ (Academic Article)

"Mountain Buffalo": Cultural Images of the People and the Forest	217
--	-----

“ควายภูเขา” ภาพทางวัฒนธรรมของคนกับป่า

Parinya Nikornkul

Deemeehan

Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)

Phrakru Wiwitthawatchai

Natthaya Rachasombat

Mukrawe Chimphanao

ระเบียบการเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน	XV
---	----

ใบสมัครขอส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน	XXXIII
---	--------

ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิจัย	XXXVI
-----------------------------	-------

ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิชาการ	XXXIX
-------------------------------	-------

Kru Visanthat Ratanamongkolgasem and the Role of Master Craftsman in Traditional Lanna Musical Instruments

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม
และบทบาทเชิงช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา

ปณกฤต ธีรสุธธีภาร¹

Punnakrid Thirasuthphathorn

E-mail: punnakrid.thr@student.mahidol.edu

ณัฐชา นัจจนาวากุล²

Nachaya Natchanawakul

อนรรฆ จรรย์ยานนที

Anak Charanyananda

Received: April 22, 2024

Revised: July 26, 2024

Accepted: July 31, 2024

¹นักศึกษานิพนธ์โท สาขาวิชาดนตรีวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Master's Degree Student., Musicology Department, College of Music, Mahidol University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Assistant Professor Dr., Thai and Oriental Music Department, College of Music, Mahidol University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรีวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Assistant Professor Dr., Musicology Department, College of Music, Mahidol University

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กรรมวิธีการสร้างผืนเปียะ: กรณีศึกษาครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและผลงาน ตลอดจนลักษณะเด่นของการสร้างผืนเปียะของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า ครูวิศาลทัศน์ เป็นครูช่างศิลป์ที่มีฝีมือในด้านการร้อยไม้คิลปะล้านนา ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงงานช่างฝีมือล้านนา เป็นนักดนตรีล้านนาที่รู้จักในนาม “ครูบอยลายเมือง” และอีกด้านหนึ่งเป็นช่างทำเครื่องดนตรีผืนเปียะที่มีความโดดเด่น ในการสร้างผืนเปียะ ผืนเปียะของครูมีรูปลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ 1) กะลามีรูปทรงก้นบาตรทำให้เกิดการสะท้อนของเสียงได้ดีและส่งผลให้เสียงของผืนเปียะมีความกังวานมากขึ้น 2) เลือกใช้ไม้ชิงชันที่มีลายไม้เป็นเส้นตรงสร้างคันเปียะ เพราะสามารถป้องกันการแตกหักของไม้และช่วยเรื่องการสั่นสะเทือนของเสียง และยังทนต่อแรงดึงของสายได้มากขึ้น 3) วัสดุที่ใช้ในการสร้างเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ และเส้นไหม ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพเสียงและช่วยยืดอายุการใช้งานได้ยาวนาน 4) คันเปียะบริเวณส่วนยอดหัวตัดเป็นลายกลองหลวง ทำให้เสียงของผืนเปียะเกิดการสั่นสะเทือนของเสียงออกมาได้ดียิ่งขึ้น 5) ลูกบิดทรงดอกจាំปี มีก้านลูกบิดเรียวยาวเล็ก ช่วยให้การปรับเสียงละเอียดมากขึ้น จากรูปลักษณะที่เรียบง่าย ใส่ใจรายละเอียดในการสร้าง และสัดส่วนที่เป็นอัตลักษณ์จึงทำให้ผืนเปียะของครูวิศาลทัศน์มีคุณภาพเสียงดี และเป็นที่ต้องการของนักดนตรี ครูวิศาลทัศน์เป็นผู้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมล้านนา โดยทุก ๆ ปีจะมีการจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำ ซึ่งเป็นการไหว้ครูดนตรี ครูช่าง รวมทั้งครูศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่ครูวิศาลทัศน์เคารพนับถือ

คำสำคัญ: ผืนเปียะ ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม กรรมวิธีการสร้าง

Abstract

This article is part of the research titled “The Process of Making Phin Pia: A Case Study of Kru Visanthat Ratanamongkolgasem” and aimed to study the life history and works, as well as the distinctive characteristics of the construction of Phin Pia of Kru Visanthat Ratanamongkolgasem. This was a qualitative research study that gathered data through interviews and participant observations. From the study, it was found that Kru Visanthat

was a skilled artist in Lanna woodcraft, recognized in the artisan community for his masterful craftsmanship. He was also known as “Kru Boy Lai Mueang” in the Lanna music community and was an exceptional maker of the Phin Pia musical instrument. The Phin Pia handle featured simple, elegant designs. Kru Visanthat’s Phin Pia had five characteristics: 1) The coconut shell was shaped like a monk’s alms bowl, which enhanced sound reflection and resulted in a more resonant tone; 2) He chose straight-grained Rosewood for the Phin body, which prevented cracking and improved sound vibration, while also being more resistant to the tension of the strings; 3) The materials used in construction were natural, such as lac, bamboo, and silk, which contributed to the sound quality and extended the instrument’s lifespan; 4) The top part of the Phin Pia body was decorated with a royal drum pattern, which further improved sound vibration; and 5) The tuning pegs were shaped like Champi flowers, with slender stems that allowed for finer tuning adjustments. Due to its simple design, attention to detail in construction, and distinctive proportions, Kru Visanthat’s Phin Pia had excellent sound quality and was highly sought after by musicians. Kru Visanthat was committed to Lanna traditions and held an annual ceremony to pay respects to teachers, including music teachers, craftsmen, and teachers from various disciplines that he revered.

Keywords: Phin Pia, Kru Visanthat Ratanamongkolgasem, Process of making

บทนำ

กรรมวิธีการสร้างพิณเปี้ยะนั้น ใช้วัสดุที่พบได้ทั่วไปในพื้นที่ มีวิธีการที่เรียบง่ายแต่ต้องอาศัยทักษะและความชำนาญเฉพาะตน ในอดีตจะเป็นงานที่สร้างด้วยมือทั้งหมด การสร้างพิณเปี้ยะนั้นต้องให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกไม้ การเลือกกลามะพร้าว รวมถึงส่วนประกอบต่าง ๆ และอาศัยประสบการณ์ในการสร้างด้วยความละเอียด ประณีต ชิ้นส่วนที่สำคัญของพิณเปี้ยะ คือ หัวเปี้ยะ ซึ่งทำจากโลหะหล่อเป็นรูปทรงต่าง ๆ ถือเป็นชิ้นส่วนที่รองรับสายและแรงดึงของสาย ดังนั้นหัวเปี้ยะจึงต้องเหมาะสมกับขนาดหรือประเภทของพิณเปี้ยะ และเมื่อทุกชิ้นส่วนประกอบเข้ากันแล้ว

สิ่งที่สำคัญต่อมาคือเสียง เนื่องจากเสียงของพิณเป็ยะจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของ ส่วนประกอบทั้งหมดในพิณเป็ยะ รวมทั้งสาย กะโหลก หนอง รัตอก ล้วนส่งผลต่อ คุณภาพเสียงของพิณเป็ยะทั้งหมด ทำให้ช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีต้องอาศัยทักษะขั้นสูง ทางด้านดนตรี รวมไปถึงทักษะด้านงานช่างที่ต้องมีความประณีตในทุกขั้นตอน เช่น การกรึงไม้ การขัดแต่งกะโหลก และการประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ได้พิณเป็ยะที่มี คุณภาพเสียงและรูปลักษณ์ที่งดงาม

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นครูภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นเมืองของจังหวัด เชียงใหม่ ครูเริ่มฝึกพิณเป็ยะครั้งแรกที่ “ชมรมพื้นบ้านล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” และเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากครูอาจารย์ด้านดนตรีในภาคเหนือมายาวนาน ขณะเดียวกันยังมีผลงานทางดนตรีมากมาย เช่น เป็นผู้ก่อตั้งวงลายเมือง วงดนตรี พื้นเมืองล้านนาที่มีชื่อเสียง บันทึกเสียงเพลงล้านนาที่ใกล้สูญหาย และผลงานการแสดง ทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ครูเป็นศิลปินผู้มีความสามารถหลายด้าน เช่น งานเครื่องไม้ล้านนา ปราสาทศตศิลป์ล้านนา งานศิลป์แขนงต่าง ๆ ของล้านนา รวมถึงการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา เช่น สะล้อ ซึง พิณเป็ยะ ฯลฯ ศึกษาการสร้างเครื่อง ดนตรีโดยอาศัยการสังเกต และศึกษาโดยวิธีครูพักลักจำกับครูช่างตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ ครูวิศาลทัศน์ เป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อนและมีพรสวรรค์ใส่ใจ ในรายละเอียดของทุกขั้นตอนการสร้างเครื่องดนตรี โดยจะให้ความสำคัญกับคุณภาพเสียง ไปพร้อมกับบลวดลายและความสวยงามของเครื่องดนตรี จึงเป็นผลให้เครื่องดนตรีฝีมือ ของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม มีคุณภาพเสียงที่ดีและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Kongphet, 2013, p. 4)

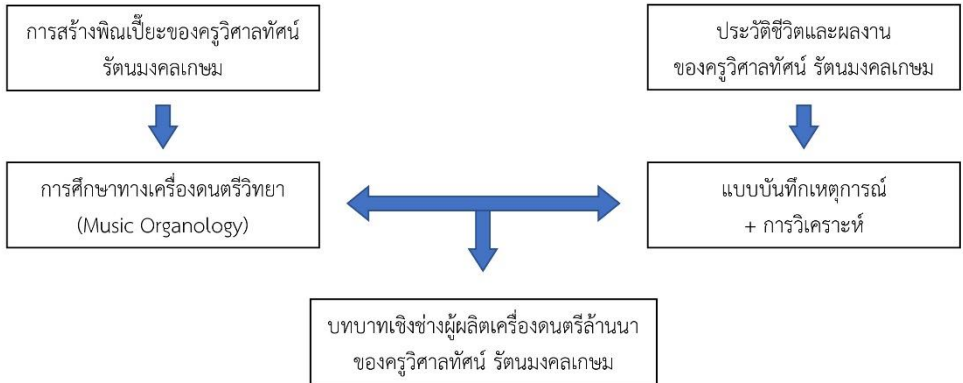
จากความชำนาญเชิงช่างในงานฝีมือล้านนา รวมถึงความสามารถในการ บรรเลงและการสร้างพิณเป็ยะของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม ส่งผลให้เกิดการ พัฒนาการสร้างเครื่องพิณเป็ยะที่มีลักษณะเฉพาะทั้งในด้านรูปร่างและคุณภาพเสียง ประกอบกับองค์ความรู้ทางด้านกรรมวิธีการผลิตด้วยวิธีการตามแบบโบราณหาได้ยาก ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและผลงาน ตลอดจนลักษณะเด่นของการสร้างพิณเป็ยะ ของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม

กรอบแนวคิด

บทความวิจัยเรื่องครุวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม และบทบาทเชิงช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

Figure 1. Conceptual Framework

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง ครุวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม และบทบาทเชิงช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ด้านการสร้างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด โดยมุ่งเน้นศึกษาประวัติชีวิตของครุวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์รูปแบบ วิถีคิด และแนวทางในการสร้างเครื่องดนตรีที่ผ่านการสร้างสรรค์ ตามกรรมวิธีการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของครุวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม

1. งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อเก็บข้อมูลด้านประวัติชีวิตและการสร้างพื้นเพสืบทอดของครุวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม โดยใช้แนวคิดและกระบวนการทางมานุษยวิทยา รวมทั้งการศึกษาทางด้านเครื่องดนตรีวิทยา (Music Organology)

2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชีวิตของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม และจากบุคคลต่าง ๆ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แยกตามสถานะ ดังนี้

2.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านมานุษยวิทยา ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อ รวบรวมข้อมูลด้านเชิงข่ากล้านา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

2.2 ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็น ทางการและแบบบันทึกเหตุการณ์ เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการ สร้างเครื่องดนตรีพิณเป็ยะ

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เดิมชื่อนายสมบูรณ์ กาวิชัย เกิดเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรของนายสมนึก และ นางสมหวัง กาวิชัย จบการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเมตตาศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ และจบศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เอกสาขาวิชาช่างยนต์ ที่วิทยาลัยเทคนิค เชียงใหม่ หลังจากเรียนจบก็เลือกทำงานตามสายงานที่ตนได้ศึกษามาและสั่งสม ประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้รักชาวัฒนธรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ ทำงานชอบรับประทานเมี่ยง และชอบแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง นุ่งกางเกงสะดอและ สวมเสื้อยืดสีขาวเป็นประจำ บางครั้งก็นำผ้าฝ่ายขาวหรือผ้าขาวม้าพาดไหล่ อีกทั้ง คำพูดที่ครูใช้จะใส่ใจกับผู้ร่วมงานหรือผู้ที่มาพบปะกับครูอยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็ยินดี ที่จะช่วยเหลือ แนะนำ แสดงความคิดเห็น ให้ข้อมูลกับผู้ที่เข้ามาเรียนรู้อย่างไม่ปิดบัง อำพราง และให้ความรู้อย่างละเอียดลึกซึ้ง จากการสังเกตพบว่าครูวิศาลทัศน์เป็นบุคคล ที่ถนัดมือซ้าย เวลาจับปากกาเขียนแบบ สีส่ล้อหรือดัดซึ้ง มักจะใช้มือซ้ายเป็นหลัก แต่เวลาครูตีพิณเป็ยะก็จะใช้มือขวาตีดเหมือนปกติทั่วไป

ภาพที่ 2 ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เมื่อช่วงอายุ 23 - 25 ปี และขณะอุปสมบท

Figure 2. Kru Visanthat Ratanamongkolgasem when he was 23 -25 years old and during ordination

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นผู้ที่มีการสอนดนตรีและงานช่างด้วยวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมักจะสอดแทรกหลักการ แนวคิดต่างๆ ทั้งทางด้านศาสนา ปรัชญาและสุนทรียะอยู่เสมอ ใช้การถ่ายทอดด้วยการสาธิตและอธิบายให้เข้าใจง่าย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ขบคิดลอง ค้นคว้าสิ่งใหม่และนำมาปรับใช้กับงานศิลปะที่ครูสร้างขึ้น คุณลักษณะอีกประการหนึ่งของครู คือ การเป็นผู้ยึดถือและปฏิบัติตามวิถีและวัฒนธรรมของล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงออกซึ่งความกตัญญูผ่านพิธีกรรมแต่โบราณ เหตุด้วยความเชื่อและพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบทางสังคมหล่อหลอมมาแต่อดีต และยังส่งผลต่อผู้คนในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตโดยเฉพาะความเคารพในบรรพบุรุษ หรือตัวแทนความเชื่อดั้งเดิมที่คนล้านนาเรียกว่า “ผี” มีลักษณะเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์หรือเทวดาอารักษ์ที่คอยดูแลคุ้มครองคนและสถานที่ให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย ทั้งยังมีผีที่คอยดูแลคนในครอบครัวโดยตรง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเครือญาติเดียวกันฐานะที่เป็นผีบรรพบุรุษ (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง ศาสนาและความเชื่อของชาวล้านนา (Center for the Promotion of Art Culture and Creative Lanna Chiang Mai University, 2023))

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานเชิงช่างล้านนา ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการประกอบสัมมาอาชีพ ในงานดนตรีและงานช่าง ต่างก็มีความเชื่อเรื่องผีและครูเช่นกัน ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนให้เห็นเรื่องความกตัญญูและการรำลึกถึงผู้มีพระคุณ

โดยปรากฏในรูปของอาคารไม้ ที่เชื่อว่าสร้างเป็นสถานที่สถิตของผีครูตามคติความเชื่อแบบล้านนา โดยมีชั้นครูตั้งเป็นประธานภายในหอครู มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ เช่น เป็นอาคารไม้ขนาดต่าง ๆ หรือในบางท้องที่ก็สร้างขึ้นเป็นหิ้งวางชั้นครูภายในบ้านเรือน เป็นต้น สำหรับครูวิศาลทัศน์ ท่านได้สร้างที่อยู่สำหรับครู ซึ่งเรียกว่า “หอครู”

การไหว้ครู นิยมประกอบพิธีในช่วงข้างขึ้นของเดือน 4 ตามปฏิทินล้านนา ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ (Center for the Promotion of Art Culture and Creative Lanna Chiang Mai University, 2023) ขั้นตอนและหลักการในการประกอบพิธี ครูวิศาลทัศน์ได้อธิบายว่า พิธีไม่มีหลักการตายตัวในการจัดเรียงพิธีแต่ละรูปแบบ หากแต่จัดตามความสะดวกของครูวิศาลทัศน์และกลุ่มลูกศิษย์ โดยทุกปีจะจัดเฉพาะพิธีไหว้ครูผีแบบล้านนาและการครอบครูเท่านั้น ซึ่งจะเป็นการไหว้ผีครูที่เกี่ยวข้องกับช่างศิลป์ ครูช่าง ครูดนตรี ทุกศาสตร์ทุกแขนง และไหว้ผีบรรพบุรุษของตระกูล ส่วนพิธีกรรมบวงสรวงพระวิษณุกรรม ครูจะจัดเป็นประจำทุก ๆ 3 ปี โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี

ภาพที่ 3 พิธีไหว้ครูเทพทางดนตรีและครูช่าง

Figure 3. The paying homage ceremony to music deities and artisan deities

ในพิธีไหว้ครูล้านนาหรือไหว้ครูผี ชันครือถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องประกอบในพิธีไหว้ครู เชื่อว่าเป็นที่สถิตของครูผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ ชันครือมีลักษณะเป็นเครื่องกำนลซึ่งมีส่วนประกอบต่าง ๆ บรรจุอยู่บนพานหรือขัน เช่น ธูปเทียน ข้าวสาร เหล้า กรวยหมาก กรวยดอกไม้ เป็นต้น ในพิธีไหว้ครูใหญ่จะใช้เครื่องขันจำนวนมาก ชันที่มีขนาดใหญ่เรียกว่า “ชันครุหลวง” หรือ “ชัน 108” เป็นชันครุเครื่องใหญ่ที่ใช้สำหรับบูชาอาจารย์ ผู้มีวิชาในระดับบรมครู หรือผู้อาวุโส ในขณะที่ขันของสลาหรือช่างอีกระดับจะใช้ “ชัน 36” โดยเมื่อประกอบพิธีไหว้ครูเสร็จสิ้น ลูกศิษย์จะนำไปตั้งที่บ้านของตนเพื่อบูชา

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นบุคคลที่มีความสามารถหลากหลาย ด้วยทักษะเชิงช่างและทักษะในการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองล้านนาได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้การสร้างงานเครื่องดนตรีของครูเป็นที่ต้องการของนักดนตรีล้านนาจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักดนตรีพื้นเปี้ยะ จากการศึกษาสามารถจำแนกบาทที่สำคัญของครูวิศาลทัศน์เป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. บทบาทและผลงานในฐานะครูช่างภูมิปัญญาล้านนา

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นช่างศิลป์ที่มีฝีมือด้านงานเครื่องไม้ ศิลปะล้านนา ด้านการสร้างวิหาร โบสถ์ ปราสาทนกกหัสติลค์และปราสาทบรรจุศพ ความสนใจในสิ่งเหล่านี้ ได้มาจากการที่ครูดิตตามญาติผู้ใหญ่เข้าวัด และอาศัยครูพี่หลักจำจากช่างที่ออกแบบและสร้างงานเครื่องไม้ล้านนาตามที่แตกต่างกัน สิ่งสมประสงค์การณ์จนมีความเชี่ยวชาญในการออกแบบได้อย่างวิจิตรงดงาม และเป็นที่ยอมรับในแวดวงงานช่างศิลปะล้านนา นอกจากนี้ ครูวิศาลทัศน์ยังมีความสามารถในการสร้างโคมล้านนา ตุง เป็นต้น ปัจจุบันครูวิศาลทัศน์ประกอบธุรกิจงานออกแบบสถาปัตยกรรมล้านนา งานก่อสร้างงานเครื่องไม้ศิลปะล้านนา และงานสร้างปราสาทบรรจุศพ ภายใต้ชื่อ “ห้างหุ้นส่วนจำกัด หอสหพัฒนุญ” ตั้งอยู่ที่บ้านต้นโชคหลวง ตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยฝีมือที่ปราณีต วิจิตรบรรจง อีกทั้งมีความรู้ด้านเชิงช่างสถาปัตยกรรมล้านนาหลายแขนง ทำให้ครูวิศาลทัศน์ มีผลงานออกแบบ การสร้างเครื่องไม้วิหารตามที่แตกต่างกัน หลายแห่ง เช่น วิหารวัดป่าแดด จังหวัดเชียงใหม่ ประตูดวงฉัตรธรรมสาธิต

กรุงเทพฯ งานบูรณะปฏิสังขรณ์เสาอินทขิล (เสาหลักเมืองเชียงใหม่) วัดเจดีย์หลวง
วรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ และ วิหารวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น
จากความสามารถและความประณีตในการสร้างงาน ทำให้ครูได้รับรางวัลภูมิแผ่นดิน
ปิ่นล้านนา (สาขาทัศนศิลป์) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี 2562 และนอกจากนี้
ท่านยังได้รับการยกย่องจากสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย SACIT ให้เป็นครูช่าง
ศิลปกรรม ประเภทเครื่องไม้ (เครื่องไม้ล้านนาและปราสาทนกกหัสติลังค์) ประจำปี 2566

ภาพที่ 4 ปราสาทศพเจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่

Figure 4. Princess Duangduen Na Chiengmai Corpse's Castle

2. บทบาทและผลงานในฐานะนักดนตรีล้านนา

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นนักดนตรีล้านนาที่มีฝีมือ โดยมากรู้จัก
ท่านในนาม “ครูบอยลายเมือง” ครูเป็นผู้ที่สนใจในดนตรีล้านนามาแต่เด็ก ในปี พ.ศ.
2530 จึงเริ่มฝึกตีตุงด้วยตนเอง โดยมีคุณตาเป็นผู้ให้คำแนะนำ และค่อย ๆ ฝึกเครื่อง
ดนตรีล้านนาชิ้นอื่น เช่น สะล้อ ซอด้วง ได้ร่วมเล่นดนตรีกับกลุ่มนักดนตรีล้านนาในพื้นที่
ใกล้เคียงเรื่อยมา ในปี พ.ศ.2536 ครูวิศาลทัศน์ เริ่มเรียนพิณเปี่ยะจากการฝึกฝนด้วย

ตนเอง จากนั้นจึงเดินทางไปศึกษาวิธีการตีพิมพ์เปียะกับพ่อครูบุญมา ไชยมะโน ที่จังหวัดลำปาง และนักดนตรีพื้นบ้านที่ต่าง ๆ โดยเริ่มฝึกพิมพ์เปียะสองสาย และฝึกพิมพ์เปียะสี่สายตามลำดับ ในอดีตนั้นพิมพ์เปียะยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ครูวิศาลทัศน์จึงเริ่มค้นหาความรู้จากครูสอนพิมพ์เปียะและศิลปินอาวุโสหลายท่าน เช่น อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี และนายจรัส มโนเพชร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมกันฟื้นฟู การบรรเลงพิมพ์เปียะขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีครูภานุทัต อภิชนาง และรองศาสตราจารย์ ลิปิกร มาแก้ว ร่วมกันเก็บข้อมูลนักดนตรีพิมพ์เปียะและสืบหาเครื่องดนตรีเก่า จนกระทั่งสามารถรวบรวมพิมพ์เปียะหลากหลายรูปแบบ อีกทั้งยังสำรวจและบันทึก ข้อมูลเพลงสำหรับพิมพ์เปียะอีกมากมาย

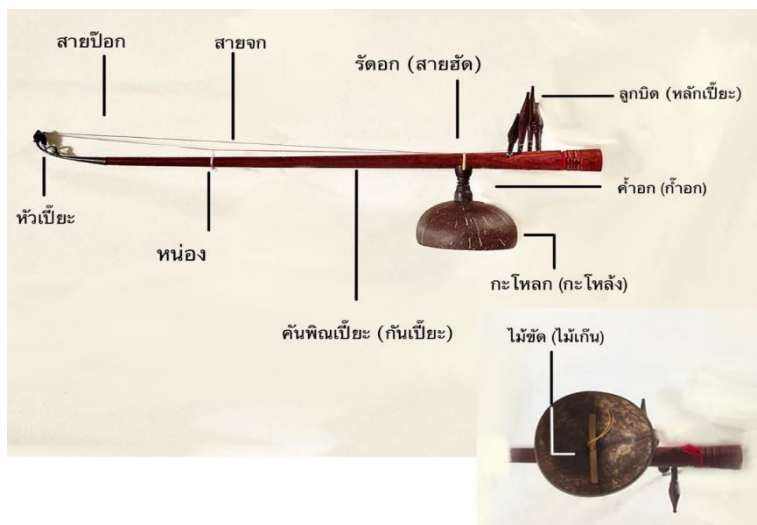
หลังจากนั้น ครูวิศาลทัศน์ จึงได้ก่อตั้งวงดนตรีลำานาชื่อว่า “กลุ่มดนตรี ปลายเมือง หรือ วงลายเมือง” ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของผู้ที่ชื่นชอบในด้านงานศิลปะ พื้นเมืองลำานาแขนงต่าง ๆ เช่น งานช่าง งานดนตรี และการขับขอ เพื่อสร้างสรรค์ งานศิลปะและเผยแพร่ผลงานการบรรเลงตามโอกาส โดยลักษณะแนวดนตรีของวงลาย เมือง จะใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองลำานาเป็นหลัก บรรเลงบทเพลงที่เน้นเนื้อหาเรื่องวิถี ชีวิต ธรรมชาติ ความเชื่อ และความสงบเรียบง่าย เครื่องดนตรีที่ครูวิศาลทัศน์ เลือกใช้ ในวงลายเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ไม่นับเครื่องดนตรี ประเภทเคาะที่มีเสียงดัง นับจากอดีตถึงปัจจุบันวงลายเมืองได้มีการปรับแต่งวงดนตรี โดยมีการลดทอนหรือเพิ่มเติมเครื่องดนตรีบางชนิดให้สอดคล้องกับแนวดนตรีของวง มีการเลือกใช้สละสามสาย ปรับขนาดของซึ่งให้มีขนาดใหญ่กว่าปกติเพื่อให้ได้เสียงที่ นุ่มนวลมากขึ้น ด้วยประสบการณ์การสร้างเครื่องดนตรีลำานาของครูวิศาลทัศน์ ที่สามารถสร้างเครื่องดนตรีได้หลากหลายชนิด ท่านยังได้ออกแบบและสร้าง “พิณคอหงส์” ขึ้นมาจากเตาหน้าของชนเผ่าปกาเกอะญอ สำหรับใช้บรรเลงในวงลายเมือง สะท้อน ให้เห็นวิถีคิดในการสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่ง เพื่อพัฒนาให้วงดนตรีพื้นเมืองมีมิติในการ บรรเลงที่หลากหลายขึ้น

ภาพที่ 5 “พินคอหงส์” และ “วงลายเมือง” วงดนตรีพื้นเมืองล้านนา
 Figure 5. Phin Kor Hong (Karen Harp) and “Lai Muang Ensemble”
 Lanna folk ensemble

3. บทบาทในฐานะช่างผู้ผลิตเครื่องดนตรีล้านนา

จากความสามารถในเชิงช่างและความสนใจเฉพาะตนสู่การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาหลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพิณเปี้ยะขนาดต่าง ๆ ครุวิศาลทัศน์ จะให้ความสำคัญและใส่ใจกับคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับสัดส่วนรูปร่าง ความสวยงามควบคู่กันไป ด้วยความเป็นนักประดิษฐ์ เมื่อครั้งที่ครูเริ่มฝึกพิณเปี้ยะสองสาย ท่านได้ริเริ่มทดลองสร้างพิณเปี้ยะขึ้นมาโดยอาศัยรูปแบบพิณเปี้ยะโบราณที่ใช้วิธีการเหลาไม้ และใช้หัวเปี้ยะโบราณที่สะสมไว้ นำมาสร้างพิณเปี้ยะ ต่อมาครูได้พัฒนาวิธีการสร้างโดยใช้การกลึงแทน และสร้างสัดส่วนให้เป็นเอกลักษณ์ขึ้นมา รวมทั้งออกแบบรูปทรงหัวเปี้ยะด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังได้ทดลองสร้างเครื่องดนตรีล้านนาชนิดอื่น เช่น สะล้อ ซึ่งขนาดต่าง ๆ ขลุ่ย เป็นต้น องค์ประกอบของพิณเปี้ยะ สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 6 องค์ประกอบของพิณเบี้ยะ

Figure 6. Parts of Phin Pia

- 1) หัวเบี้ยะ เป็นโลหะสำริด หรือทองเหลืองผสม นิยมหล่อเป็นรูปหัวสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น นกหัสติลิงค์ หัวช้าง เชื่อมต่อกับคั่นเบี้ยะ มีหน้าที่ยึดสายพิณเบี้ยะ
- 2) คั่นเบี้ยะ หรือ ก้นเบี้ยะ มีลักษณะเป็นทวนยาว จากกว้างและเรียวเล็กลง ทำจากไม้ชิงชัน ความยาวประมาณ 75 – 80 เซนติเมตร
- 3) กะโหลก หรือกะโหล้ง ทำจากกะลามะพร้าว หรือลูกน้ำเต้าผ่าครึ่ง ทำหน้าที่เพิ่มความก้ำกรของเสียง ขนาดประมาณ 14 เซนติเมตร
- 4) ลูกบิด หรือ หลักเบี้ยะ ทำจากไม้ชิงชัน มีลักษณะเป็นก้านเรียวยาว เสียบอยู่บริเวณส่วนยอดของคั่นเบี้ยะ มีรูสำหรับร้อยสาย จำนวนลูกบิด จะขึ้นอยู่กับจำนวนของสายพิณเบี้ยะ ทำหน้าที่ปรับระดับเสียงพิณเบี้ยะ
- 5) ค้าอก หรือ ก้าอก เป็นคอพิณเบี้ยะ ทำจากไม้ชิงชัน ทำหน้าที่เชื่อมส่วนกะโหลกและคั่นเบี้ยะ นอกจากนี้ยังเป็นตัวส่งความสั่นสะเทือนของเสียงให้พิณเบี้ยะมีความกังวาน
- 6) ไม้ซัด หรือ ไม้เก้น เป็นไม้ชั้นชะเนาะสายรัดอกให้กะโหลก ค้าอกและคั่นเบี้ยะแนบสนิทกัน นิยมทำจากเขาควาย หรือไม้ไผ่แก่จัด เหลาให้ปลายทั้งสองด้านเรียวบาง

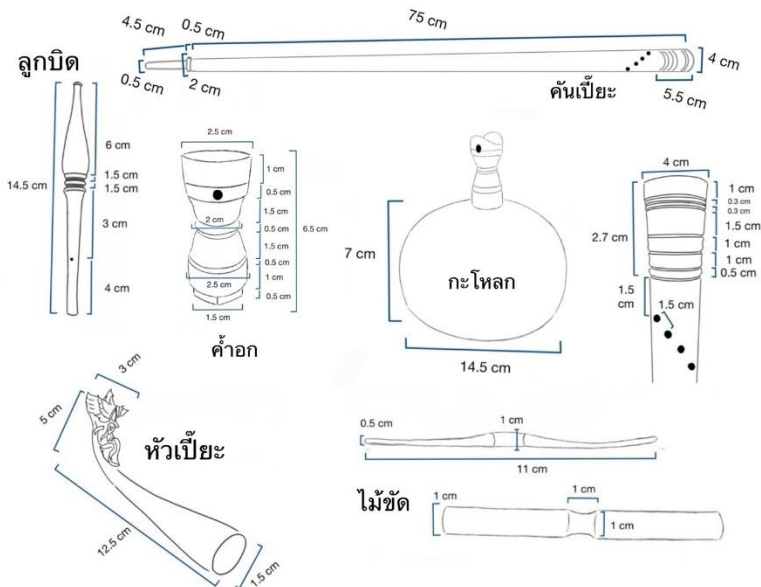
7) รัตอก เป็นห้วงคล้องบริเวณคันเปี้ยะ ทำจากสายไหมข่อยหรือเอ็น มีหน้าที่ยึดคันเปี้ยะ ค้ำอกและกะโหลกให้แน่นหนา โดยมีไม้ขัดทำหน้าที่ชันชนะนาะรัตอก

8) หน่อง เป็นรัตอกขนาดเล็ก ทำจากไหมโครเซต ลวดเส้นเล็ก หรือเส้นด้าย มีลักษณะเป็นห้วงเล็ก ๆ บริเวณกลางสายพินเปี้ยะ ทำหน้าที่ตั้งระดับเสียงบนสายจกให้มีเสียงที่หลากหลาย

9) สายป็อก ทำจากสายขิมทองเหลือง หรือสายกีตาร์ไฟฟ้า เบอร์ 3 ทำหน้าที่สร้างเสียงป็อก หรือฮาร์โมนิก ด้วยเทคนิคพิเศษ เรียกว่า การตีตป็อก

10) สายจก ทำจากสายกีตาร์ไฟฟ้า เบอร์ 1 - 2 เป็นสายที่ใช้วิธีการติดสายเปล่าให้เกิดเสียงที่ต้องการ มีจำนวน 1 - 6 สาย ขึ้นอยู่กับจำนวนของสายพินเปี้ยะ

ในส่วนของการสร้างพินเปี้ยะสี่สายนั้น ครูจะออกแบบและส่งให้ช่างที่ครูสนิทช่วยกลึงไม้ ขึ้นรูปให้ตามสัดส่วนและขนาดที่ครูกำหนด เนื่องจากโรงงานของครูวิศาลทัศนไ่มีอุปกรณ์สำหรับกลึงงานไม้ เมื่อได้ชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีตามต้องการแล้ว ครูจะลงมือประกอบและปรับแต่งเสียงเครื่องดนตรีด้วยตนเองอย่างละเอียดทุกขั้นตอน โดยมีสัดส่วนและกรรมวิธีการสร้างชิ้นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 7 สัดส่วนพินเปี้ยะ

Figure 7. Proportions of Phin Pia

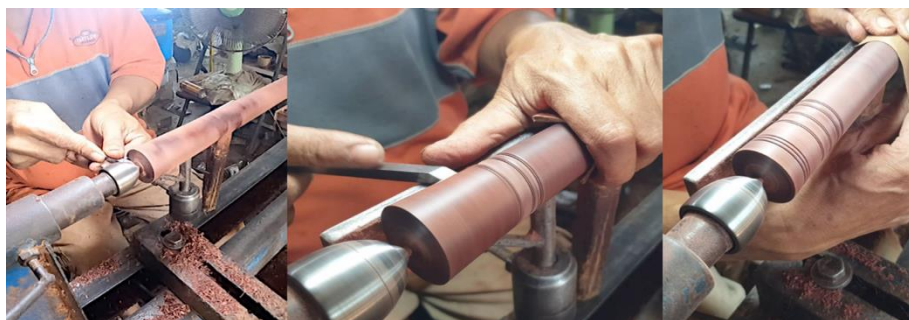
3.1 การสร้างกะโหลกพิณเปี้ยะ ครูจะคัดเลือกกะลามะพร้าวที่นำมาสร้างด้วยตนเอง โดยเลือกมะพร้าวสำหรับคั้นกะทิจากแหล่งปลูกมะพร้าวทางภาคใต้ ซึ่งจะมีความหนาและเนื้อกะลาค่อนข้างแข็ง นำกะลามะพร้าวมาเลื่อยให้ได้ขนาด 3/4 ของกะลา จากนั้นจึงขูดเสี้ยนและคว้านเนื้อมะพร้าวออกจนหมด แล้วขัดแต่งด้วยเครื่องขัดไฟฟ้าให้ผิวกะลาเรียบเนียนและนำกะลามะพร้าวไปตากแดดให้แห้งสนิท

ภาพที่ 8 การสร้างกะโหลกพิณเปี้ยะ

Figure 8. Process of making resonator

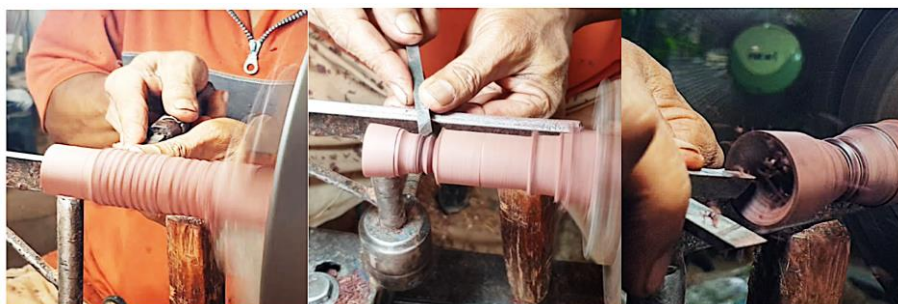
3.2 การกลึงคันเปี้ยะ นิยมใช้ไม้ชิงชัน เนื่องจากมีความแกร่งและทนต่อแรงดึงของสายพิณเปี้ยะได้ดี โดยช่างจะนำท่อนไม้ชิงชันมาเลื่อยให้ได้รูปแปดเหลี่ยม จากนั้นจึงกลึงขึ้นรูปที่ละด้านให้มีลักษณะเรียวยาวและแคบลง หลังจากนั้นจึงกลึงลำคันเปี้ยะ ให้ได้ตามรูปทรงที่กำหนดและกลึงตกแต่งลวดลายคันเปี้ยะ โดยในส่วนปลายของคันเปี้ยะจะมีเดือยยื่นออกมาเล็กน้อยเพื่อใช้สำหรับเสียบกับหัวเปี้ยะ โดยในขั้นตอนนี้ช่างจะเจาะรูเสียบลูกบิดไปด้วย โดยจะยึดคันเปี้ยะบนปากจับให้แน่น แล้วใช้ส่วนเจาะรูบนสุดเป็นที่แรกและลดหลั่นมาตามลำดับ ขั้นตอนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการกลึงคันเปี้ยะและตกแต่งให้สวยงามไปพร้อมกับการเจาะรูใส่สายในคราวเดียวกัน

ภาพที่ 9 การกลึงคันเปี้ยะ

Figure 9. The process of making Phin Pia body

3.3 การกลึงค้ำอก สร้างจากไม้ชิงชัน ทำหน้าที่เชื่อมส่วนกะโหลกและคันเปี้ยะ นอกจากนี้ยังเป็นตัวส่งความสั่นสะเทือนของเสียงให้ผืนเปี้ยะมีความกังวาน ในการสร้างจะเริ่มจากการกลึงไม้ให้เป็นทรงกระบอก และกลึงส่วนปากของค้ำอกให้มีลักษณะคล้ายถ้วยหรือพาน จากนั้นจึงกลึงลูกแก้วบริเวณตรงกลางเพื่อแบ่งส่วนปากและส่วนเตี้ย เมื่อกลึงส่วนต่าง ๆ ครบถ้วนแล้ว จะเจาะทะลวงรูกลางค้ำอกสำหรับร้อยรัดดอก แต่งส่วนปากให้โค้งเข้ากับคันเปี้ยะและแกะเตี้ยสำหรับเข้ากะลา เพื่อให้ประกอบค้ำอกได้แน่นพอดี

ภาพที่ 10 การกลึงค้ำอก

Figure 10. The process of making connector

3.4 การกลึงลูกบิด ช่วงจะกลึงส่วนที่เป็นยอดลูกบิดเพื่อกำหนดระยะ และกลึงส่วนที่เป็นลูกแก้วตรงกลางของลูกบิดเพื่อกำหนดจุดกึ่งกลาง จากนั้นกลึงปลาย ลูกบิดที่มีลักษณะคล้ายดอกไม้ตูมและกลึงก้านลูกบิดให้เรียวเล็ก การเจาะรูร้อยสาย โดยนำสว่านเจาะให้ทะลุ ด้วยลักษณะเด่นเฉพาะของลูกบิดพินเปียะที่มีลักษณะเป็น ทรงดอกเรียวยาว จึงเรียกว่า "ทรงดอกจำปี"

ภาพที่ 11 การกลึงลูกบิดพินเปียะ

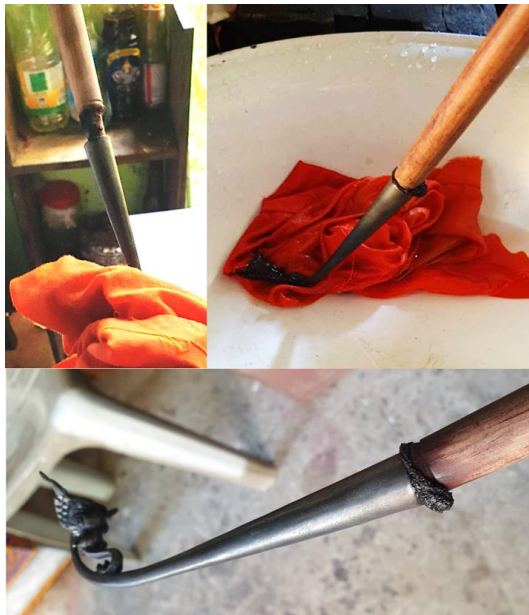
Figure 11. The process of making tuning pegs

3.5 ขั้นตอนการประกอบพินเปียะ เริ่มจากการเสียบหัวเปียะประกอบ เข้ากับคันเปียะ โดยใช้ครั่งมาบดให้ละเอียดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่เข้าไปในหัวเปียะแล้วนำไป เผาไฟ เมื่อเนื้อครั่งละลายจนมีความหนืดจึงเสียบเข้ากับคันเปียะ ปรับแต่งให้หัวเปียะ อยู่ในตำแหน่งที่ตรงกับคันเปียะและรีบนำหัวเปียะไปแช่น้ำเพื่อให้ครั่งแข็งตัว จากนั้น นำมิดเซตบแต่งครั้งที่หนีตอกให้เรียบร้อย

ภาพที่ 12 การใส่ครั่งในหัวเปี้ยะ

Figure 12. Putting lac into the Pia head

ภาพที่ 13 การประกอบหัวเปี้ยะเข้ากับคันเปี้ยะ

Figure 13. Assembling the Pia head and body

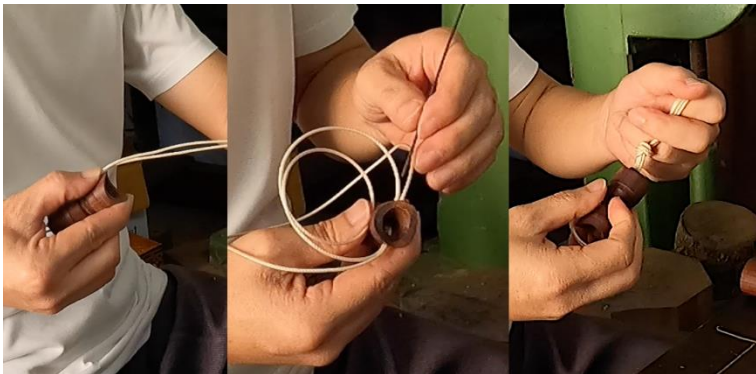
3.6 การประกอบกะโหลกพินเปียะ ในการประกอบกะโหลกให้เข้ากับ คั่นเปียนั้น ต้องใช้ไม้ขัดกะโหลก ซึ่งสร้างมาจากไม้ไผ่ การนำกะโหลกประกอบเข้ากับ ค້อาก ใช้มีดเล่มเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอย่างประณีต เพื่อป้องกันไม่ให้กะโหลกร้าวหรือ แตก และเนื่องจากเป็นตำแหน่งที่กะโหลกและค້อากต้องแนบสนิทกัน จึงต้องอาศัย ความละเอียดในการวัดสัดส่วนสลักเดียวของค້อากให้แน่นพอดี

ภาพที่ 14 การประกอบกะโหลกพินเปียะ

Figure 14. Assembling the sound box

3.7 การร้อยสายรัดดอกพินเปียะ จากนั้นนำสายไหมข่อยร้อยเข้ารู ด้านข้างของค້อากให้มีลักษณะเป็นห่วงกลม ๆ และมัดปมบริเวณเดี่ยยค້อากให้แน่น นำไปประกอบเข้ากับกะโหลกพินเปียะ และใช้ไม้ขัดสอดเข้าไปบริเวณปมของรัดอก บิดไม้ขัดเล็กน้อยให้รัดอกกระชับ เพื่อป้องกันไม่ให้กะโหลกและค້อากหลุดจากกัน

ภาพที่ 15 การร้อยรัดดอก

Figure 15. Tying a tuning loop

ภาพที่ 16 การประกอบกะโหลกพิณเปี้ยะเข้ากับค้ำอก

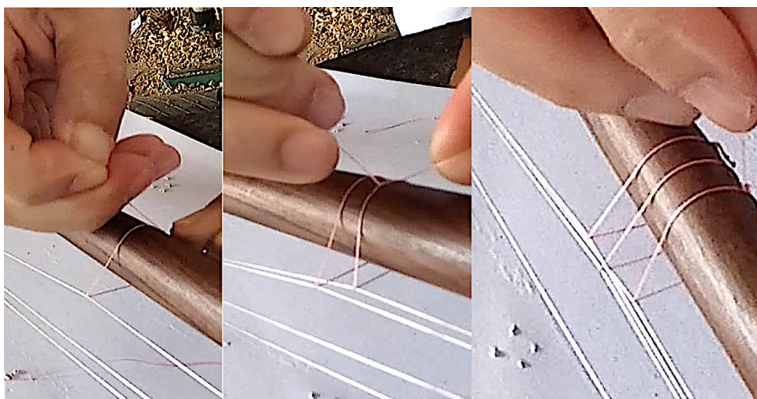
Figure 16. Assembling the sound box and connector

3.8 การขึ้นสายพิณเปี้ยะ มัดหนอง และชโลมน้ำมันมะพร้าว เมื่อประกอบส่วนต่าง ๆ ครบแล้ว นำสายกีตาร์เบอร์ 3 ขึ้นสายเป็นสายปิ๊ก และนำสายกีตาร์เบอร์ 2 ขึ้นเป็นสายจก โดยนำสายกีตาร์ที่ถอดเม็ดบริเวณปลายสายออก และคล้องบริเวณคอของหัวเปี้ยะ พาดบริเวณหัวของหัวเปี้ยะและโยงสายลอดรูดอก จากนั้นจึงนำปลายสายอีกด้านหนึ่งร้อยเข้าลูกบิด และบิดสายให้ตึงเล็กน้อย การมัดหนองพิณเปี้ยะ นำไหมถักโครเชต์คล้องสายจกให้สายหักลงมาเล็กน้อย โดยร้อยสายที่ 4 - 2 ตามลำดับ จากนั้นปรับแต่งเสียงด้วยการเลื่อนหนองทีละเล็กน้อย จากนั้นนำน้ำมันมะพร้าวมาชโลมบนชิ้นส่วนที่เป็นไม้และกะโหลกให้ทั่วทุกซอกทุกมุม และขัดจนขึ้นเงา เพื่อเป็นการรักษาเนื้อไม้ และช่วยยืดอายุการใช้งานของกะลามะพร้าว

ภาพที่ 17 การขึ้นสายพิณเป็ยะ

Figure 17. Reattaching String to the tuning pegs

ภาพที่ 18 การมัดห่วงพิณเป็ยะ

Figure 18. Tying a tuning loop

ภาพที่ 19 พินเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม

Figure 19. Phin Pia of Kru Visanthat Ratanamongkolgasem

จากการศึกษาและสังเกตกรรมวิธีการสร้างพินเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม ผู้วิจัยพบว่า พินเปี้ยะของครูมีรูปลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ 1) กะลามะพร้าวมีรูปทรงก้นบาตรทำให้เกิดการสะท้อนของเสียงได้ดีและส่งผลให้เสียงของพินเปี้ยะมีความกังวานมากขึ้น 2) เลือกใช้ไม้ชิงชันที่มีลายไม้เป็นเส้นตรงสร้างคันเปี้ยะ เพราะสามารถป้องกันการแตกหักของไม้และช่วยเรื่องการสั่นสะเทือนของเสียงและยังทนต่อแรงดึงของสายได้มากขึ้น 3) วัสดุที่ใช้ในการสร้างเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ และเส้นไหม ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพเสียงและช่วยยืดอายุการใช้งานได้ยาวนาน 4) คันเปี้ยะบริเวณส่วนยอดหัวตัดเป็นลายกลองหลวง ทำให้เสียงของพินเปี้ยะเกิดการสั่นสะเทือนของเสียงออกมาได้ดียิ่งขึ้น 5) ลูกบิดทรงดอกจាំปี มีก้านลูกบิดเรียวยาวเล็ก ช่วยให้การปรับเสียงละเอียดมากขึ้น

ลักษณะเด่นของการสร้างพินเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม นอกจากจะเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติแล้ว ยังต้องอาศัยภูมิปัญญาพื้นเมืองในการสรรค์สร้างพินเปี้ยะออกมาอย่างวิจิตรบรรจง ผนวกกับประสบการณ์ของช่างที่เป็นทั้งนักดนตรีมืออาชีพและเป็นผู้ชำนาญด้านงานไม้ล้านนา ซึ่งให้ความสำคัญกับเสียงเป็นอันดับแรก สามารถออกแบบให้ลวดลายต่าง ๆ และความรู้เฉพาะเชิงช่างให้ซ่อนอยู่ในพินเปี้ยะได้อย่างลงตัว สะท้อนให้เห็นว่าครูวิศาลทัศน์เป็นผู้เข้าใจและเห็นถึงสุนทรียภาพในความงามของสัดส่วนพินเปี้ยะ นอกเหนือจากความงามของเสียงพินเปี้ยะ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ยังส่งผลให้พินเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์มีสัดส่วนที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ มีเสียงที่ดังกังวานเป็นเอกลักษณ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ศึกษาชีวประวัติของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม พบว่าครูวิศาลทัศน์ เป็นผู้ที่มีความสามารถหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในด้านงานช่างศิลปะพื้นเมืองล้านนา ด้านของงานช่าง ด้านของดนตรีล้านนา และในด้านการสร้างผืนเปียะ ในด้านงานช่างล้านนา ปัจจุบันครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นช่างภูมิปัญญาล้านนา ด้านงานไม้ นอกจากการสร้างสรรค์งานไม้ศิลปะล้านนาพื้นที่ต่าง ๆ ในล้านนาแล้ว ท่านยังสร้างสรรค์ผลงานในต่างประเทศอีกด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kongphet (2013, p. 4) ที่พบว่าครูวิศาลทัศน์เป็นศิลปินที่มีความสามารถหลากหลายด้าน ทั้งงานเครื่องไม้ล้านนา งานสร้างวิหารและปราสาทศพล้านนา รวมถึงการสร้างเครื่องดนตรีล้านนา เช่น สะล้อ ซึง ผืนเปียะ ฯลฯ นอกจากนี้ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม ยังมีความสามารถด้านศิลปะล้านนาอื่น ๆ อีกด้วย โดยสังขมประสบการณ์จากการที่การที่ครูวิศาลทัศน์อาศัยครูพักลักจำจากช่างฝีมือ

ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เป็นผู้ที่รักในการแสวงหาความรู้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ ของล้านนา ท่านเป็นคนรักชาติวัฒนธรรมล้านนาเป็นอย่างดี มีความถ่อมตน อ่อนน้อมถ่อมตน อีกทั้งเป็นคนที่มีน้ำใจ เอาใจใส่กับผู้ร่วมงานหรือผู้ที่มาพบปะกับครูอยู่เสมอ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chayuden (2013, p. 181) งานอาศรมศึกษา ครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม พบว่า ครูวิศาลทัศน์เป็นผู้ที่รักษาศิลปวัฒนธรรมของล้านนาเป็นอย่างดี ตั้งแต่การแต่งกาย การพูดจา จนหลอมรวมเป็นวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ชอบทดลองและค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ นำมาผสมผสานกับประสบการณ์ชีวิตจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่าน

กรรมวิธีการสร้างผืนเปียะ มีขั้นตอนที่ละเอียดตั้งแต่ขั้นตอนการประกอบผืนเปียะและการปรับแต่งเสียง ครูวิศาลทัศน์จะสร้างขึ้นส่วนขนาดเล็กและทำกะโหลกด้วยตนเอง และลงมือประกอบผืนเปียะทุกขั้นตอนอย่างใส่ใจเพื่อให้ได้เสียงผืนเปียะที่ออกมามีคุณภาพ ครูวิศาลทัศน์จะเลือกใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติทั้งสิ้นเพื่อความแข็งแรง คงทน มีอายุในการใช้งานที่ยาวนานและสามารถซ่อมแซมได้สะดวก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chalad (2008, p. 42) ซึ่งพบว่า ไม้ที่ใช้ทำผืนเปียะนั้นควรใช้ไม้ชิงชันที่มีความแก่และแห้งสนิท

ผืนเปียะที่ครูวิศาลทัศน์ออกแบบนั้นมีลวดลายค่อนข้างน้อยเนื่องจากเสียงของผืนเปียะจะสั่นสะท้อนผ่านเนื้อไม้โดยตรง การที่มีลวดลายมากหรือมีขอบบริเวณปลายผืนเปียะจะส่งผลให้เสียงของผืนเปียะสั่นสะท้อนออกมาได้ไม่เต็ม

ประสิทธิภาพ ในขั้นตอนการสร้างผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนการประกอบพิณเปี้ยะเป็นขั้นตอนที่ค่อนข้างยากและต้องอาศัยประสบการณ์ค่อนข้างสูง เนื่องจากสัดส่วนของพิณเปี้ยะมีผลต่อการสั่นสะเทือนของเสียงอย่างมาก อีกทั้งชิ้นส่วนที่แนบสนิทกันช่วยให้เสียงก่าทอนออกมาได้อย่างเต็มที่ ทำให้ขั้นตอนการประกอบพิณเปี้ยะจะต้องอาศัยการกำหนดระยะและมุมเพื่อให้สัดส่วนสอดคล้องกับการสั่นสะเทือนของเสียง การสร้างพิณเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์ไม่มีการนำอุปกรณ์ของเครื่องดนตรีสากลอย่างลูกบิดของกีตาร์หรือแบนโจนำมาใช้เป็นส่วนประกอบ เนื่องจากเมื่อนำมาใช้เป็นชิ้นส่วนของพิณเปี้ยะที่สร้างจากไม้ จะทำให้คุณภาพเสียงลดลงและกระสวนของพิณเปี้ยะมีความคลาดเคลื่อน

ด้วยเหตุนี้ทำให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่อยู่ภายในพิณเปี้ยะมีลวดลายที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน พิณเปี้ยะของครูมีรูปลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ 1) กะลามีรูปทรงก้นบาตรทำให้เกิดการสะท้อนของเสียงได้ดีและส่งผลให้เสียงของพิณเปี้ยะมีความกังวานมากขึ้น 2) เลือกใช้ไม้ชิงชันที่มีลายไม้เป็นเส้นตรงสร้างคันทันเปี้ยะ เพราะสามารถป้องกันการแตกหักของไม้และช่วยเรื่องการสั่นสะเทือนของเสียง และยังทนต่อแรงดึงของสายได้มากขึ้น 3) วัสดุที่ใช้ในการสร้างเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ ครั่ง ไม้ไผ่ และเส้นไหม ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพเสียงและช่วยยืดอายุการใช้งานได้ยาวนาน 4) คันทันเปี้ยะบริเวณส่วนยอดหัวตัดเป็นลายกลองหลวง ทำให้เสียงของพิณเปี้ยะเกิดการสั่นสะเทือนของเสียงออกมาได้ดียิ่งขึ้น 5) ลูกบิดทรงดอกจាំปี มีก้านลูกบิดเรียวยาวเล็ก ช่วยให้การปรับเสียงละเอียดมากขึ้น รายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลให้พิณเปี้ยะของครูวิศาลทัศน์รัตนมงคลเกษม มีคุณภาพเสียงที่ดีและเป็นที่ยอมรับในแวดวงของนักดนตรีล้านนา และเป็นต้นแบบให้ช่างทำพิณเปี้ยะหลาย ๆ ท่านได้นำไปพัฒนาพิณเปี้ยะรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สามารถนำองค์ความรู้ และกรรมวิธีการการผลิตที่ได้จากงานวิทยานิพนธ์นี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาและต่อยอด ไปสู่การสร้างสรรคในเชิงธุรกิจได้ในอนาคต ในขณะที่เดียวกันผู้ที่สนใจในเรื่องการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง สามารถดำเนินการวิจัยในกรรมวิธีการสร้างเครื่องดนตรีประเภทอื่นของครูวิศาลทัศน์ รัตนมงคลเกษม เช่น พิณคองหงส์ ซึ่ง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Center for the Promotion of Art Culture and Creative Lanna Chiang Mai University. (2023). *Religion and beliefs of the Lanna people*. Retrieved April 10, 2024, from <https://accl.cmu.ac.th/Knowledge/details/857>
- Chalad, T. (2008). *Performance methods of Pin Piah Song Sai by Kru Rakkiet Panyayout* (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Chayuden, K. (2013). *Pedagogy In Specific Field KhruVisanthat Ratanamongkolgasem (PEDAGOGY IN SPECIFIC FIELD I-II)*. Bangkok: Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.
- Cittasamvaro, P. (2018). *A Study of the Concept of Cultural Belief of Corpse's Castle Making of Buddhist People in Lanna* (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok.
- Kongphet, P. (2013). *Compare performance Phin Pia two strings and four strings by KhruVisanthat Ratanamongkolgasem* (Master's Thesis). Silpakorn University, Bangkok.
- Ratanamongkolgasem, V. (2023, March 28). *Interviewed by Punnakrid Thirasuthphathorn* [Taperecording], Horsappanyu, Chiang Mai.
- Ratanamongkolgasem, V. (2024, January 23). *Interviewed by Punnakrid Thirasuthphathorn* [Taperecording], Horsappanyu, Chiang Mai.

Shan Food: Strategies in Naming and the Reflection of Shan Food Culture in Chiang Mai

อาหารไทใหญ่: กลวิธีการตั้งชื่อ
และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่
ในจังหวัดเชียงใหม่

พรรณิดา ขันธพัทธ์¹

Phannida Khanthaphad

E-mail: phannida@mju.ac.th

Received: May 20, 2024

Revised: August 7, 2024

Accepted: August 14, 2024

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กลุ่มวิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Asst. Prof. Dr., Thai and Eastern Languages Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ตามความสัมพันธ์กับความหมาย และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร ซึ่งศึกษาจากชื่ออาหารจำนวน 287 ชื่อ โดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและภาษาศาสตร์มานุษยวิทยา ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการตั้งชื่ออาหารมีทั้งชื่ออาหารที่เป็นความหมายแบบตรง และชื่ออาหารที่เป็นความหมายแบบอุปลักษณ์ กลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่แบบความหมายตรงเมื่อจำแนกตามการขึ้นต้นในตำแหน่งแรกของชื่ออาหารพบ 5 โครงสร้าง ได้แก่ 1) ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหาร 2) ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยประเภทของอาหาร 3) ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหาร 4) ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะของอาหาร และ 5) ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยชื่อเฉพาะของอาหาร ส่วนการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่แบบอุปลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์กึ่งสมบูรณ์ สิ่งที่มีนำมาเป็นอุปลักษณ์ในการตั้งชื่ออาหาร ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ วัตถุจากธรรมชาติ สิ่งของต่าง ๆ และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ด้านภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหารพบชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ส่วนมากมักจะมีคำว่า “ข้าว” “ถั่ว” และ “ผัก” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ที่เน้นวัตถุดิบทั้ง 3 อย่างนี้เป็นส่วนประกอบหลักในอาหารประจำวัน

คำสำคัญ: กลวิธีการตั้งชื่อ อาหารไทใหญ่ ภาพสะท้อนวัฒนธรรม เชียงใหม่

Abstract

This research investigated the naming strategies for Shan food and the reflection of the food culture of Shan people in Chiang Mai. From the 287 food names analyzed by using the concepts of cognitive semantics and anthropological linguistics, this research found that the Shan food names consisted of those with direct meanings and metaphorical meanings. The Shan food names with direct meanings when classified by the initial words of the food names, they reveal five structures as follows: 1) ingredient 2) food type 3)cooking method 4)food characteristic and 5)proper name. As for the metaphorical words, they can be classified into two forms: fully-metaphorical meanings and semi-metaphorical meanings.

They mostly referred to humans, animals, natural materials, objects, and supernatural things. Concerning the reflection of the Shan food names, most of them contained the words /khao/ (rice), /thua/ (bean), and /phak/ (vegetable), reflecting that Shan food culture heavily relied on these three ingredients, as the main ingredients of their daily cuisine.

Keywords: Strategies in Naming, Shan Food, Reflection of Culture, Chiang Mai

บทนำ

“ไทใหญ่”เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในภูมิภาคแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุดในรัฐฉานทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จากข้อมูลใน The World Factbook (2024) ได้ระบุว่า จำนวนประชากรชาวไทใหญ่มีประมาณร้อยละ 9 ของประชากรในสหภาพเมียนมา หรือประมาณ 5 ล้านกว่าคน ชาวไทใหญ่เรียกตนเองว่าคนไต ส่วนคำว่า “ไทใหญ่” เป็นคำที่คนไทยในประเทศไทยใช้เรียกกัน แต่สำหรับคนต่างชาติจะเรียกว่า ชาน หรือ ฉาน ตามแบบภาษาพม่า

เรื่องราวความเป็นมาของชาวไทใหญ่ในอาณาจักรล้านนาที่ปรากฏในการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของ Ongsakul (2001, p. 132) ประมวลความได้ว่า ในสมัยพญามังราย ช่วง พ.ศ.1804-1854 พระองค์ได้สร้างเครือข่ายทางการเมืองโดยส่งขุนเครือโอรสออกไปปกครองเมืองนายซึ่งเป็นหัวเมืองไทใหญ่ของรัฐฉาน ดังนั้นเมืองนายจึงมีกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์มังรายปกครองและมีความสัมพันธ์กับเชียงใหม่ในฐานะบ้านพี่เมืองน้องที่เป็นพันธมิตรทางการเมือง และสร้างความผูกพันทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาด้วยกัน

ในช่วงหลัง พ.ศ. 2400 เป็นต้นมา เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ชาวไทใหญ่ต้องอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายเหตุการณ์ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพม่า โดยเฉพาะระหว่างปี พ.ศ. 2428-2429 อังกฤษได้เข้ามายึดอำนาจของกษัตริย์พม่าและล้มล้างระบบราชาธิปไตย เป็นเหตุให้หัวเมืองต่าง ๆ ในรัฐฉานพากันก่อการจลาจล เกิดเป็นสงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างชาวไทใหญ่กันเองและชาวไทใหญ่กับชาวพม่า สงครามดังกล่าวก่อให้เกิดความวุ่นวายในเมืองกองและเมืองใกล้เคียง ทำให้ชาวไทใหญ่จำนวนมากต้องลี้ภัยมาอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในแถบจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่

นอกจากนี้ เหตุการณ์ในอดีตที่ทำให้ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ก็คือ ภายหลังจากที่พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษใน พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา เกิดความขัดแย้งทางการเมืองการปกครอง ระหว่างกลุ่มอำนาจและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ภายในประเทศพม่าโดยตลอด เนื่องด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ พยายามที่จะเรียกร้องเสรีภาพตามสนธิสัญญาปางหลวง และเหตุการณ์ดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงเป็นการสู้รบทางการเมืองที่ได้ปราบปรามราษฎรที่อาศัยอยู่ตามเมืองต่าง ๆ เป็นผลให้ชาวไทใหญ่ทั้งที่เป็นทหารในกองกำลังกู้ชาติและราษฎรในเขตพื้นที่การต่อสู้ในรัฐฉานต้องละทิ้งถิ่นฐานเดิมเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยที่ปลอดภัยกว่า จากเหตุการณ์ในอดีตเป็นผลทำให้เกิดความยากลำบากกับสถานะความเป็นอยู่จนกระทั่งสืบเนื่องมาถึงในปัจจุบัน ทำให้มีกลุ่มผู้อพยพชาวไทใหญ่ต้องเดินทางเข้ามาหางานทำในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งส่วนมากมักจะเข้ามาในลักษณะของแรงงานต่างด้าว และมักประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ทำเกษตรกรรม ก่อสร้าง เป็นต้น ในปัจจุบันชุมชนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยนั้นมีจำนวนมากในหลายจังหวัด โดยเฉพาะในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีชายแดนติดกับรัฐฉานของสหภาพเมียนมา ชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดเชียงใหม่มีอยู่ในหลายพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตามแนวชายแดน หรือชุมชนในสังคมเมืองก็ตาม

ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า และหนึ่งในภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่คือ ภูมิปัญญาทางการทำอาหารซึ่งจะเน้นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีคุณค่าทางโภชนาการ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันด้วยความเจริญทางเทคโนโลยีและความทันสมัยจากกระบวนการผลิตอาหารที่ทำให้เกิดอาหารแปรรูปและอาหารสำเร็จรูปต่าง ๆ มากมาย ส่งผลให้อาหารพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ได้ค่อย ๆ เลือนหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่าที่ล่วงลับไป ดังนั้นจึงเป็นที่มาของการวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ เพื่อที่จะได้ทราบวิถีคิดในการตั้งชื่ออาหารและภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการตั้งชื่ออาหาร พบว่ามีงานวิจัยที่ใกล้เคียง คือ งานวิจัยของ Khomithin (2005) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน” ผลการศึกษาสรุปได้ว่าการตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยมี 2 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีตั้งชื่ออาหารแบบตรง

ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทตามการขึ้นต้นในตำแหน่งแรกของชื่ออาหาร คือ ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยส่วนผสมอาหาร ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหาร ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยชนิดของอาหาร และชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะของอาหาร 2) กลวิธีการตั้งชื่ออาหารแบบเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ อุปลักษณ์ในการตั้งชื่ออาหารที่ใช้กลวิธีการตั้งชื่ออาหารแบบเปรียบเทียบสมบูรณ์ และแบบเปรียบเทียบบางส่วนที่พบในอาหาร มี 5 อุปลักษณ์ ได้แก่ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต อุปลักษณ์ของใช้ อุปลักษณ์ธรรมชาติ อุปลักษณ์สงครามและอุปลักษณ์สถานที่

นอกจากนี้แล้วยังมีงานวิจัยของ Lu (2010) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการตั้งชื่ออาหารและอุปลักษณ์ในภาษาไทยและภาษาจีน” โดยรวบรวมข้อมูลจากนิตยสารและเว็บไซต์ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยและภาษาจีนมี 2 กลวิธี ได้แก่ การตั้งชื่ออาหารแบบตรง และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ การตั้งชื่ออาหารแบบตรงตามการขึ้นต้นในตำแหน่งแรกของชื่ออาหารมีทั้งหมด 23 ชนิด ได้แก่ ส่วนประกอบอาหาร ประเภทของอาหาร วิธีการทำอาหาร ลักษณะอาหาร เสียงภาษาในชื่ออาหาร ระดับของอาหาร รสชาติ สถานที่ จำนวน กลิ่นของอาหาร สี ลักษณะพิเศษของอาหาร ขนาดของอาหาร ค่าอวยพร ชื่อเฉพาะของอาหาร ชื่อยี่ห้อของสินค้า อุปกรณ์ในการปรุงอาหาร ประโยชน์ของอาหาร วิธีการรับประทานอาหาร ระยะทาง อุณหภูมิ และมูลค่าของอาหาร ส่วนการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ในภาษาไทยและภาษาจีน สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์กึ่งสมบูรณ์ ซึ่งพบอุปลักษณ์ทั้งหมด 9 ชนิด ได้แก่ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต อุปลักษณ์ธรรมชาติ อุปลักษณ์สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ อุปลักษณ์สิ่งของ อุปลักษณ์กิริยาอาการ อุปลักษณ์สิ่งก่อสร้าง อุปลักษณ์สถานที่ อุปลักษณ์ฤดูกาล และอุปลักษณ์สงคราม

สำหรับงานวิจัยนี้ศึกษาใน 2 ประเด็น คือ กลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของไทใหญ่จากชื่ออาหาร โดยศึกษาข้อมูลจากสองชุมชนในตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ชุมชนชาวไทใหญ่บริเวณวัดคูเต่า และชุมชนชาวไทใหญ่บริเวณวัดป่าเป้า ซึ่งทั้งสองพื้นที่ดังกล่าวมีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก งานวิจัยนี้นอกจากจะเป็นการศึกษาที่ทำให้เข้าใจถึงความรู้

เกี่ยวกับกลวิธีการตั้งชื่ออาหาร และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของไทใหญ่จากชื่ออาหารแล้ว ก็ยังทำให้เข้าใจความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการตั้งชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ และทำให้เข้าใจมิติทัศน์ในการตั้งชื่ออาหารและวิถีวัฒนธรรมการกินของชาวไทใหญ่ อีกทั้งยังเป็นการรวบรวมชื่ออาหารคาวและอาหารหวานของชาวไทใหญ่ไว้เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง อันสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการปรุงอาหารของบรรพชนชาวไทใหญ่ที่สืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาทางด้านอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ตามความสัมพันธ์กับความหมาย ทั้งความหมายแบบตรงและความหมายแบบอุปลักษณ์
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยมี 2 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics)

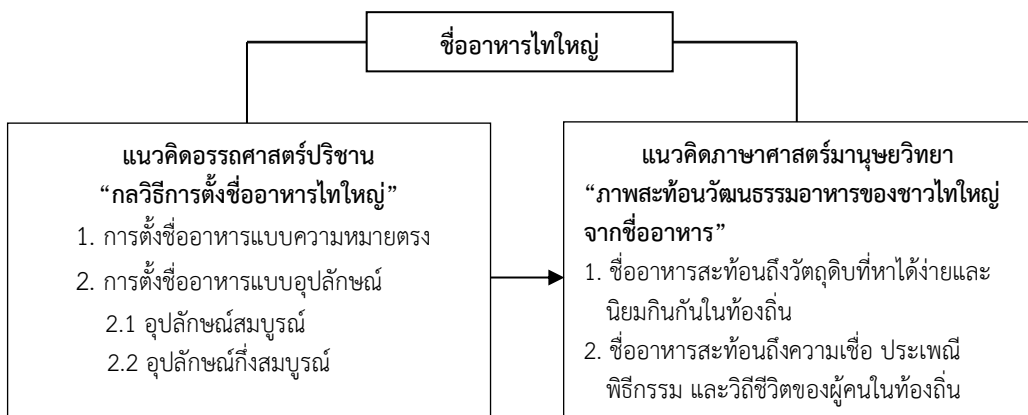
ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานสามารถนำมาศึกษาในเรื่องของภาษาได้หลายประเด็น ในงานวิจัยนี้จะใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานศึกษา 2 ประเด็น ได้แก่ 1) กลวิธีการตั้งชื่อตามความสัมพันธ์กับความหมายคำ และ 2) ความหมายคำ จำแนกเป็นความหมายแบบตรง และความหมายแบบอุปลักษณ์ Royal Institute (2014, p. 286) อธิบายว่า อุปลักษณ์ คือ การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้ความหมายชัดเจนขึ้นหรือทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

Lakoff (1987) กล่าวว่า ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานมีสมมติฐานว่าภาษาสะท้อนการเรียนรู้และโลกทัศน์ของมนุษย์ การเรียนรู้และเข้าใจภาษามีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ที่รับรู้จากประสบการณ์ทางร่างกาย ประสบาสัมผัสต่าง ๆ ความรู้สึก และสังคม เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาความหมายของภาษาจึงต้องมีการศึกษาประสบการณ์ความคิดขั้นพื้นฐาน (Basic-Level) และความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพ (Image-Schema) ซึ่งเป็นรูปแบบความคิดที่มาจากประสบการณ์ของมนุษย์ด้วย

2. แนวคิดภาษาศาสตร์มานุษยวิทยา (anthropological linguistics)

ภาษาศาสตร์มานุษยวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาภาษาเพื่อทำให้เข้าใจวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของกลุ่มชน Tuaycharern, P. (2001, pp. 26-27) กล่าวว่า ภาษาศาสตร์มานุษยวิทยาเป็นการศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของมนุษย์ในชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องมีการใช้ “ภาษา” ร่วมกัน การศึกษารายละเอียดในการดำรงชีวิตของคนก็สามารถพิจารณาได้จากภาษาที่ใช้ในวงการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาภาษาที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมภายในกลุ่มชนหรือภาษาที่ใช้สื่อสารกันในสังคมนั้น

ภาษาศาสตร์มานุษยวิทยาจึงเป็นสาขาหนึ่งของภาษาศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรม ชื่ออาหารก็เป็นสิ่งหนึ่งในที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในสังคม การศึกษาชื่ออาหารสามารถแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชนหรือกลุ่มคนนั้น ๆ ได้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

Figure 1. Conceptual Framework

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย: เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลอาหารไทใหญ่ในตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งเก็บข้อมูลจากเอกสาร และจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้แก่ www.chiangmaipress.com, www.chiangmainews.co.th, www.food.trueid.net นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์ข้อมูล

ทางภาษาและข้อมูลทางด้านอาหารของไทยใหญ่จากกลุ่มประชากรที่อยู่ในกรณีศึกษา (ตามข้อ 3) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) นับจำนวนชื่ออาหารไทยใหญ่ทั้งหมด 2) จัดกลุ่มชื่ออาหารเป็นประเภทตามกลวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ และสรุปจำนวนข้อมูลชื่ออาหารในแต่ละประเภท 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชื่ออาหารกับวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่

2. เนื้อหาและพื้นที่ศึกษาวิจัย: งานวิจัยนี้จะศึกษาวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ และสัมภาษณ์ข้อมูลทางภาษาและข้อมูลทางด้านอาหารไทใหญ่จากชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ชุมชนชาวไทใหญ่บริเวณวัดกู่เต้า และชุมชนชาวไทใหญ่บริเวณวัดป่าเป้า ในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากเป็นบริเวณที่มีชาวไทใหญ่ดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า “ไตเก่า” (ไทใหญ่รุ่นเก่า) รวมถึง “ไตใหม่” (ไทใหญ่รุ่นใหม่) อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และในพื้นที่ทั้ง 2 ชุมชนดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่ชาวไทใหญ่นิยมรวมตัวกันจัดงานประเพณีพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ

3. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล: ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) คือ การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางภาษาชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 คน เพื่อช่วยตรวจทานความถูกต้องของชื่ออาหารที่เป็นอักษรไทใหญ่ และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาหารไทใหญ่ จำนวน 8 คน เพื่อบอกข้อมูลชื่ออาหารไทใหญ่ ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่มนี้เป็นชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณวัดกู่เต้าและวัดป่าเป้า โดยจะไม่ระบุเพศ และต้องมีอายุตั้งแต่ 30 – 80 ปี รวมทั้งหมดจำนวน 10 คน

4. เครื่องมือในการวิจัย: ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำตอบไว้แน่นอน แต่จะให้อิสระในการตอบแก่ผู้ให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น บทความ หนังสือ เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทใหญ่ ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวได้สืบค้นจากสถานที่ต่าง ๆ คือ 1) ศูนย์ข้อมูลภูมิปัญญาล้านนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 2) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และ 3) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.2 รวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คน การศึกษานี้ครอบคลุมระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2565 จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 1 ปี

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผลในงานวิจัยนี้ จะมีความสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดข้างต้นและเป็นไปตามขั้นตอน ดังนี้

6.1 การจัดระบบเนื้อหาในงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหา 2 ประเด็น คือ 1) กลวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทยใหญ่ตามความสัมพันธ์กับความหมาย 2) ภาพสะท้อนจากชื่ออาหารกับวัฒนธรรมอาหารของชาวไทยใหญ่

6.2 การจัดระบบข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึกและถอดข้อมูล จากเครื่องบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยแยกออกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับชื่ออาหาร และข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหาร

6.3 การรายงานผล นำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ มาเขียนรายงานและสรุปผลการวิจัย

ข้อตกลงในการใช้สัญลักษณ์แทนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยใหญ่
(Wichasin, 2003, p. 5)

สัญลักษณ์

วรรณยุกต์ในภาษาไทยใหญ่

_1

— (เสียง ต่ำ-ขึ้น)

_2

— , (เสียง ต่ำ-ระดับ)

_3

— ; (เสียง กลาง-ตก)

_4

— . (เสียง สูง-ตก)

_5

— : (เสียง สูง-ระดับ)

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ กลวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทยใหญ่ และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทยใหญ่จากชื่ออาหาร ดังนี้

1. กลวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทใหญ่

กลวิธีการตั้งชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ตามความสัมพันธ์กับความหมายจากข้อมูลชื่ออาหารไทใหญ่พบว่าชื่ออาหารไทใหญ่มีทั้งการตั้งชื่ออาหารแบบความหมายตรงและการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์

1.1 การตั้งชื่ออาหารแบบความหมายตรง

การตั้งชื่ออาหารแบบความหมายตรง หมายถึง วิธีการตั้งชื่ออาหารตามความหมายตรงของรูปภาษา จากข้อมูลชื่ออาหารพบว่า สิ่งที่น่าสนใจประกอบ การตั้งชื่ออาหารไทใหญ่แบบความหมายตรงมีทั้งหมด 11 ประเภท ได้แก่ ส่วนประกอบอาหาร ประเภทอาหาร ชื่อเฉพาะของอาหาร ลักษณะอาหาร รสชาติ สถานที่ สี ขนาด ปริมาณของอาหาร เสียง อุณหภูมิ และวิธีการทำอาหาร ดังผลการวิจัยต่อไปนี้

วิธีการทำอาหาร หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการปรุงอาหารเพื่อให้มีสภาพที่ต้องการหรือสามารถนำมารับประทานได้ ซึ่งวิธีการทำอาหารที่สำคัญของไทใหญ่ มีดังนี้

ꨀꨣ;	[kho: ³]	คั่ว หมายถึง คั่ว ผัด ทอด
ꨀꨣ.	[?up ⁴]	อุ๊บ หมายถึง ผัด หรืออบในกระทะ ซึ่งจะต้องตามด้วยการปิดฝา
ꨀꨣ;	[sa: ³]	ส้า หมายถึง ยำ
ꨀꨣ;	[ko: ³]	โก้ หมายถึง ยำ แบบใส่น้ำมัน
ꨀꨣ;	[lu: ³]	หลู้ หมายถึง ยำ มักเน้น ส่วนผสมที่เป็นผักหรือผลไม้
ꨀꨣꨣ;	[tso: ⁵]	จอ หมายถึง ต้มแบบไม่ใส่น้ำมัน
ꨀꨣꨣ	[ke:ŋ ¹]	แกง หมายถึง แกง แบบมีน้ำ ไม่มาก มักใช้กับอาหารที่ไม่ต้อง ตั้งไฟนาน เช่น ผัก
ꨀꨣꨣ	[hu:ŋ ¹]	หุง หมายถึง แกง แบบมีน้ำมาก มักใช้กับอาหารที่ต้องตั้งไฟนาน เช่น เนื้อสัตว์

ก๊อ:	[ʔɛ:p ^๑]	แอ็บ หมายถึง วิธีการนำ อาหารมาห่อใบตองแล้วปิ้งไฟ
จ๊อ,	[tsi: ²]	จี หมายถึง ปิ้ง
ลาลัม	[la:m ¹]	หลาม หมายถึง วิธีการนำอาหาร ใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วทำให้ สุกด้วยการเผา
ก๊อจ,	[ʔo:ŋ ²]	อ่อง หมายถึง ผัดและใส่น้ำ จากนั้นก็เคี่ยวจนส่วนผสมเข้ากัน

ทั้งนี้เมื่อจัดกลุ่มการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ แบบความหมายตรงตามการขึ้นต้นในตำแหน่งแรกของชื่ออาหารพบว่า สามารถจำแนกเป็น 5 โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหาร โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยประเภทของอาหาร โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหาร โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะของอาหาร และโครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยชื่อเฉพาะของอาหาร

ในงานวิจัยนี้จะกำหนดให้ชื่อเฉพาะ และส่วนประกอบของอาหารที่เป็นคำประสม เช่น น้ำพริก มดส้ม (มดแดง) ข้าวแตก (ข้าวตอก) เป็นต้น กำหนดเป็น 1 ส่วนของรูปแบบชื่ออาหาร

โครงสร้างในการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ แบบความหมายตรงทั้ง 5 โครงสร้างดังกล่าว สามารถจำแนกรูปแบบตามสิ่งที่นำมาประกอบ ดังนี้

1.1.1 โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหาร มี 23 รูปแบบ ได้แก่

- 1) ส่วนประกอบของอาหาร + วิธีการทำอาหาร เช่น ก๊อจ, [kaj²-ʔup⁴] ไก้อ๊อบ (ไก่ผัด)
- 2) ส่วนประกอบของอาหาร + วิธีการทำอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น ๐๓ก๊อจ,๐จ๊อ,๐จ๊อ;๐จ๊อ [pa:¹-ʔo:ŋ²-sai:²-som³-kho:m¹] ปลาอ่องใส่ส้มขอน (ปลาอ่องใส่ยอดส้มป่อย)
- 3) ส่วนประกอบของอาหาร + วิธีการทำอาหาร + ลักษณะของอาหาร เช่น ๐จ๊อ;๐จ๊อ;๐จ๊อ [khaw³-to:m³-le:m¹] ข้าวต้มแหลม (ขนมห่อด้วยใบตองให้ปลายแหลม)

- 4) ส่วนประกอบของอาหาร + วิธีการทำอาหาร + รสชาติ
เช่น ๑๒๓๔;๕๖๗; [pa:¹-tom³-som³] ปลาต้มส้ม
- 5) ส่วนประกอบของอาหาร + รสชาติ เช่น ๘๙;๑๒๓;
[khaw³-som³] ข้าวส้ม
- 6) ส่วนประกอบของอาหาร + รสชาติ + วิธีการทำอาหาร
เช่น ๔๕๖;๗๘๙;๑๒๓ [phak⁵-kum²-som³-hun¹]
ผักกุ่มส้มหุง (แกงผักกุ่มดอง)
- 7) ส่วนประกอบของอาหาร + รสชาติ + วิธีการทำอาหาร
+ ส่วนประกอบของอาหาร เช่น ๔๕๖;๗๘๙;๑๒๓;๔๕๖;
[pak⁵-kat²-som³-hun¹-to:²-phu:⁵] แกงผักกาดดอง
เต้าหู้
- 8) ส่วนประกอบของอาหาร + ลักษณะของอาหาร เช่น
๑๒๓๔;๕๖๗ [nə:⁴-luŋ⁵] เนื้อลุง (ลุง หมายถึง เป็นก้อนกลม)
- 9) ส่วนประกอบของอาหาร + ลักษณะของอาหาร +
วิธีการทำอาหาร เช่น ๑๒๓๔๕;๖๗๘;๙๐ [pa:¹-tso:n³-
he:ŋ³-tam¹] ปลาจั่นแห้งตำ (ตำปลาช่อนแห้ง)
- 10) ส่วนประกอบของอาหาร + ลักษณะของอาหาร +
ส่วนประกอบของอาหาร เช่น ๘๙;๑๒๓;๔๕๖;
[khaw³-se:n³-nam⁴-mu:¹] ข้าวเส้นน้ำหมู
(น้ำ หมายถึง น้ำซุป)
- 11) ส่วนประกอบอาหาร + ลักษณะของอาหาร+ลักษณะ
ของอาหาร เช่น ๑๒๓๔๕;๖๗๘;๙๐ [nə:⁴-jw:ŋ⁵-he:ŋ³]
เนื้อยอแห้ง (ยอ หมายถึง ลักษณะเป็นเส้นหรือแผ่นยาว)
- 12) ส่วนประกอบของอาหาร + ลักษณะของอาหาร +
วิธีการทำอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น
๑๒๓๔๕;๖๗๘;๙๐ [nə:²-he:w²-kho:³-mu:¹] หมูเหว
คั่วหมู (เหว หมายถึง เหี่ยว)

- 13) ส่วนประกอบของอาหาร + ประเภทของอาหาร เช่น
 ธิ;๗๗๓, [khi:³-pa:¹-tsɔ:m²] ขี้ปลาจ่อม (เพี้ยปลาจ่อม)
- 14) ส่วนประกอบของอาหาร + สี เช่น ๓;๗๓ [kha³-lɔ:ŋ¹]
 ข้าวเหลือง
- 15) ส่วนประกอบของอาหาร + สี + วิธีการทำอาหาร เช่น
 ๓;๗๓๗๓; [kha³-so:j⁵-lɔ:ŋ¹-ko:³] ข้าวซอย
 เหลืองไก่ (ยำเส้นข้าวซอยเหลือง)
- 16) ส่วนประกอบอาหาร + สี + ลักษณะของอาหาร
 เช่น ๓;๗๓๗๓๗๓. [kha³-so:j⁵-lɔ:ŋ¹-nam⁴]
 ข้าวซอยเหลืองน้ำ (เส้นข้าวซอยเหลืองใส่น้ำซุป)
- 17) ส่วนประกอบของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร
 เช่น ๓;๗๓๗๓๗๓; [kha³-te:k²nam⁴-ʔo:j³] ข้าวแตก
 น้ำอ้อย (ข้าวตอกใส่น้ำอ้อย)
- 18) ส่วนประกอบของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร +
 วิธีการทำอาหาร เช่น ๓;๗๓๗๓๗๓๗๓,๓ [kha³-kho:³-
 no:⁴-kaj²-ke:ŋ¹] ข้าวคั่วเนื้อไก่แกง (แกงข้าวคั่วใส่เนื้อไก่)
- 19) ส่วนประกอบของอาหาร + ชื่อเฉพาะ เช่น ๓;๗๓,๗.
 [kha³-ja:²-ku:⁴] ข้าวยาคุ (ขนมชนิดหนึ่งทำด้วย
 ข้าวอ่อน)
- 20) ส่วนประกอบของอาหาร + ขนาด เช่น ๓;๗๓๗๓.
 [kha³-so:j⁵-no:j⁴] ข้าวซอยน้อย (ใส่เส้นน้อย
 แต่มีผักและเครื่องมาก)
- 21) ส่วนประกอบของอาหาร + สถานที่ เช่น ๓;๗๓๗๓๗๓;
 [kha³-jo:ŋ³-ho:j³] ข้าวของห้วย (“ของห้วย” เป็นชื่อ
 เมืองแห่งหนึ่งในรัฐฉาน)

- 22) ส่วนประกอบของอาหาร + เสียง เช่น อดฺ;ลฺ; [khaw³-kho:p³] ข้าวควบ (ข้าวเกรียบว่าว) (“ควบ” เป็นเสียงที่เกิดจากการกิน)
- 23) ส่วนประกอบของอาหาร + อุณหภูมิ เช่น อดฺ;ฟู; [tho:²-phu:⁵-ʔun²] ถั่วพูน (เต้าหู้พูน มีลักษณะเหลว)
- 1.1.2 โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยประเภทของอาหาร มี 6 รูปแบบ ได้แก่
- 1) ประเภทของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น อดฺ;ลฺ;อดฺ; [nam⁴- phit⁴- ma:k²- kho:¹- som³] น้ำพริกหมากเหือส้ม (น้ำพริกมะเหือเทศ)
 - 2) ประเภทของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร + วิธีการทำอาหาร เช่น อดฺ;ลฺ;อดฺ; [nam⁴- phit⁴- pa:¹- kho:³] น้ำพริกปลาคั่ว (น้ำพริกปลาทอด)
 - 3) ประเภทของอาหาร + วิธีการทำอาหาร เช่น อดฺ;อดฺ; [khaw³-mun⁵-la:m¹] ข้าวมันหลาม (ข้าวมัน หมายถึง ขนม)
 - 4) ประเภทของอาหาร + วิธีการทำอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น อดฺ;อดฺ; [khaw³-tam¹-ŋa:⁵] ข้าวตำ (ข้าวปุกงา)
 - 5) ประเภทของอาหาร + ลักษณะของอาหาร เช่น อดฺ;อดฺ; [khaw³-mun⁵-po:ŋ²] ข้าวมันโพง (โพง หมายถึง มีลักษณะฟู)
 - 6) ประเภทของอาหาร + สี เช่น อดฺ;อดฺ; [khaw³-mun⁵-phə:k²] ข้าวมันเผือก (ขนมทำจากแป้งขาวเผือก หมายถึง สีขาว)

1.1.3 โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหาร มี 2 รูปแบบ ได้แก่

- 1) วิธีการทำอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น
กรือะ๑๑๑; [?ɛ:p⁵-pa:¹-luk³] แอ็บปลาตุก (ปลาตุก
ปรุงรสห่อด้วยใบตองแล้วปิ้งไฟ)
- 2) วิธีการทำอาหาร + รสชาติ เช่น ๑๑๑; [sa:³-
khom¹] ส้าขม (ยำผักชีลาว)

1.1.4 โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะของอาหาร มี 1 รูปแบบ ได้แก่

- 1) ลักษณะของอาหาร + ส่วนประกอบของอาหาร เช่น
อี;๑๑๑,๑๑; [khe:p³-tho:²-phu:⁵] แคบถั่วพู (เต้าหู้
แผ่นทอด)

1.1.5 โครงสร้างชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยชื่อเฉพาะของอาหาร มี 1 รูปแบบ ได้แก่

- 1) ชื่อเฉพาะของอาหาร + วิธีการทำอาหาร เช่น ๑๑,๑๑๑
[sa:²-ku:²-hun¹] สาคุหุง (สาคุใส่น้ำอ้อย และใส่
มะพร้าวขูด)

การศึกษาชื่ออาหารไทใหญ่แบบความหมายตรง จำนวนทั้งหมด 275 ชื่อ พบชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหารมากที่สุด จำนวน 242 ชื่อ รองลงมาเป็นชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยประเภทของอาหาร จำนวน 28 ชื่อ ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหาร จำนวน 3 ชื่อ ชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะของอาหาร และชื่ออาหารที่ขึ้นต้นด้วยชื่อเฉพาะของอาหาร อย่างละ 1 ชื่อ

1.2 การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์

การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์เป็นวิธีการตั้งชื่อที่นำความหมายประจำคำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของอาหาร และทำให้มีความหมายใหม่เกิดขึ้น ซึ่งอุปลักษณ์ที่พบในการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ ได้แก่ อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์สัตว์ อุปลักษณ์วัตถุจากธรรมชาติ อุปลักษณ์สิ่งของ และอุปลักษณ์สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ

การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ จากข้อมูลชื่ออาหารไทใหญ่จำนวน 12 ชื่อ สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์กึ่งสมบูรณ์ ดังนี้

1.2.1 การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์

การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์เป็นวิธีการตั้งชื่ออาหาร โดยนำความหมายของคำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของอาหารเพื่อให้เกิดอุปลักษณ์ ซึ่งการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์เป็นการใช้คำอุปลักษณ์ในการตั้งชื่ออาหารทั้งหมด จากการศึกษาข้อมูลชื่ออาหารไทใหญ่ที่มีวิธีการตั้งชื่อแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ พบอุปลักษณ์ 2 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์สัตว์ และอุปลักษณ์สิ่งของ

1) อุปลักษณ์สัตว์

เช่น ฮีꨀꨁꨇꨆꨇꨆ; [khi:³-nok⁴-paw³] ชั่นกเป้า

ชั่นกเป้า เป็นอาหารว่างที่มีลักษณะเป็นเส้นสีเหลือง ทำมาจากเมล็ดถั่วเหลืองที่นำมาบดละเอียดผสมกับน้ำเติมเกลือและเครื่องปรุงรสต่าง ๆ ที่มาของชื่ออาหาร “ชั่นกเป้า” คือ อาหารดังกล่าวมีลักษณะเป็นแป้งสีเหลืองที่ถูกบีบออกมาจากภาชนะที่เป็นรูเล็ก ๆ จึงนำมาเปรียบเทียบกับเหมือนขี้ของนกชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า นกเป้า

ภาพที่ 2 ฮีꨀꨁꨇꨆꨇꨆ; [khi:³-nok⁴-paw³] ชั่นกเป้า

Figure 2. ฮีꨀꨁꨇꨆꨇꨆ; [khi:³-nok⁴-paw³]

2) อุปลักษณะสิ่งของ

เช่น ๑๕,๐๕: [kha:ŋ²-pɔ:ŋ⁵] ข้างปอง

ข้างปอง (ผักทอด) เป็นอาหารว่างของชาวไทใหญ่ “ข้าง” หมายถึง หม้อข้าง หรือ กระทะ “ปอง” หมายถึง พอง ข้างปอง คือ อาหารที่นำเอาผักต่าง ๆ เช่น มะละกอ หัวปลี หอมหัวใหญ่ ฟักทอง มาชุบแป้งข้าวเหนียวและแป้งข้าวเจ้าที่ผสมเครื่องปรุงรสต่าง ๆ แล้วนำไปทอดในกระทะ ในขณะที่ทอดผักที่ชุบแป้งก็จะขยายตัวจนทำให้กระทะคู้มีสิ่งพองฟูขึ้นมา

ภาพที่ 3 ๑๕,๐๕: [kha:ŋ²-pɔ:ŋ⁵] ข้างปอง

Figure 3. ๑๕,๐๕: [kha:ŋ²-pɔ:ŋ⁵]

1.2.1 การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณะกึ่งสมบูรณ์

การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณะกึ่งสมบูรณ์เป็นวิธีการตั้งชื่ออาหารที่ปรากฏทั้งการตั้งชื่ออาหารที่สื่อความหมายแบบตรง และแบบอุปลักษณะจากการศึกษาข้อมูลชื่ออาหารไทใหญ่ที่มีวิธีการตั้งชื่อแบบอุปลักษณะกึ่งสมบูรณ์พบอุปลักษณะ 6 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะสัตว์ อุปลักษณะวัตถุ ธรรมชาติ อุปลักษณะสิ่งของ อุปลักษณะสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และอุปลักษณะกิริยาอาการ

1) อุปลักษณะมนุษย์

เช่น ๑๖,๑๐๑, [khaw³-tɔ:²] ข้าวต่อ

ข้าวต่อ เป็นขนมชนิดหนึ่ง คำว่า ๑๐๑, [tɔ:²]

ต่อ มาจากคำราชาศัพท์ภาษาพม่า หมายถึง พระ,ราช, เจ้า เป็นคำประกอบเพื่อให้รู้ว่าเป็นราชาศัพท์ ทั้งนี้ ข้าวต่อเป็นขนมที่มักนำมาใช้ในการต้อนรับแขกในงานบุญสำคัญ

ของชาวไทใหญ่ เช่น งานปอยส่างลอง นอกจากนี้ขนมดังกล่าวยังนิยมนำไปเป็นขนมที่ใช้ในการถวายบูชาพระพุทธซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย และด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการนำมาคำว่า “ต๋อ” มาประกอบการตั้งชื่ออาหาร

ภาพที่ 4 ၁ဝ်းတဝ်း, [khaw³-to²] ข้าวต๋อ

Figure 4. ၁ဝ်းတဝ်း, [khaw³-to²]

2) อุปลักษณะสัตว์

เช่น ၁ဝ်းဝီ၁ဝ်း [khaw³-te:n¹] ข้าวแต้น (ข้าวแตน)

ข้าวแต้น เป็นขนมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ ทำมาจากข้าวเหนียวที่นึ่งให้สุกแล้วคลุกกับน้ำอ้อย และนำไปตากแห้ง จากนั้นก็นำมาทอดให้สุกรอบ ขนมข้าวแต้นเมื่อทอดเสร็จแล้วจะมีลักษณะคล้ายกับรังแตน จึงถูกนำมาเปรียบเทียบกับชื่ออาหารดังกล่าว

ภาพที่ 5 ၁ဝ်းဝီ၁ဝ်း [khaw³-te:n¹] ข้าวแต้น (ข้าวแตน)

Figure 5. ၁ဝ်းဝီ၁ဝ်း [khaw³-te:n¹]

3) อุปลักษณวัตถุธรรมชาติ

เช่น ၁၆၆၆ဝံး [nam⁴-phit⁴-kho:³-sa:j⁵]

น้ำพริกคั่วทราย

น้ำพริกคั่วทราย เป็นน้ำพริกที่ชาวไทใหญ่นิยมกินกันมาก มีส่วนผสม คือ กระเทียม หอมแดง พริกแห้ง แคบหมูติดมัน ถั่วเน่าแผ่นย่าง กุ้งแห้ง หรือปลาแห้ง ซึ่งจะต้องนำส่วนผสมทั้งหมดไปโขลกก่อน จากนั้นนำไปคั่ว ด้วยไฟอ่อน ในกระทะที่ใส่น้ำมัน และตามด้วยเครื่องปรุงต่าง ๆ เช่น เกลือ ผงชูรส เมื่อคั่วเสร็จแล้ว น้ำพริกจะมีลักษณะคล้ายทรายซึ่งเป็นการนำมาเปรียบเทียบกับชื่ออาหาร

ภาพที่ 6 ၁၆၆၆ဝံး [nam⁴-phit⁴-kho:³-sa:j⁵] น้ำพริกคั่วทราย

Figure 6. ၁၆၆၆ဝံး [nam⁴-phit⁴-kho:³-sa:j⁵]

4) อุปลักษณสิ่งของ

เช่น ၁၆၆၆ဝံး [khaw³-le:n⁴-phin⁵] ข้าวแล้งพิน

ข้าวแล้งพิน เป็นอาหารที่นิยมของชาวไทใหญ่ ที่มาของชื่ออาหารชนิดนี้มาจากระยะเวลาในการทำ ซึ่งจะต้องเคี่ยวน้ำไม่ข้าวเจ้าหรือน้ำไม่ถั่วที่ใช้เวลานานทำให้ต้องใช้พินจำนวนมาก และทำให้พินหมดอย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 7 ๑๐;๑๕:๕๐: [khaw³-le:η⁴-phi:n⁵] ข้าวแลงฟืน

Figure 7. ๑๐;๑๕:๕๐: [khaw³-le:η⁴-phi:n⁵]

5) อุปลักษณฺสํที่อยู๋เหนือธรรมชาติ

เช่น ๑๐;๑๕:๕๐: [khaw³-mun⁵-sa:η⁵-ke:n¹]

ข้าวมูนซางแก่น

ข้าวมูนซางแก่นหรือข้าวมูนห่อ เป็นขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียวผสมกับน้ำอ้อย มีไส้ข้างในเป็นถั่วหรือมะพร้าว ห่อด้วยใบตองและนำไปนึ่งจนสุก ข้าวมูนซางแก่นเป็นขนมที่นิยมทำกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์เดือนเมษายน

คำว่า ซาง หรือ สาง มาจาก คำว่า “ขุนสาง” หมายถึง พระพรหม ส่วนคำว่า แก่น หมายถึง เปลี่ยน, ตก กล่าวคือ ตามคติความเชื่อของชาวไทยใหญ่ 1 วัน ของเมืองสวรรค์ เท่ากับ 1 ปี ของโลกมนุษย์ ในแต่ละวันของเมืองสวรรค์เป็นวันที่ ศีระะของขุนสางจะต้องตกไปสู่มือของลูกสาวอีกนางหนึ่ง ดังนั้น ลูกสาวของขุนสางจึงต้องผลิตกันถือศีระะของขุนสาง ซึ่งหมายถึง วันครบรอบ 1 ปีของโลก ดังนั้น ๑๐;๑๕:๕๐: [sa:η⁵-ke:n¹] ซางแก่น ในภาษาไทยใหญ่ จึงหมายถึง สงกรานต์ ที่เกี่ยวข้องกับการนับปีของชาวไทยใหญ่ในเวลาต่อมา

6) อุปลักษณฺสํกิริยาอาการ

เช่น ๑๐;๑๕:๕๐: [khaw³-mun⁵-tok⁵-tsaj¹]

ข้าวมูนตกใจ

ข้าวมูนตกใจ เป็นอาหารหวานที่ทำจากแป้งข้าวเจ้าผสมแป้งข้าวเหนียว และมีไส้ข้างในเป็นถั่ว งา หรือมะพร้าว เคี้ยวกับน้ำตาลอ้อย ห่อด้วยใบตองและนำไปนึ่งจนสุก ข้าวมูนตกใจเป็นอุปลักษณฺสํเปรียบเทียบกับกิริยาอาการของ

ผู้รับประทานขนมดังกล่าวว่า เมื่อบิหรือกัดขนมแล้วก็จะตกใจ เพราะข้างในมีไส้ที่รสชาติหวานหอม

จากการศึกษาชื่ออาหารไทใหญ่แบบอุปลักษณ์ จำนวนทั้งหมด 12 ชื่อ พบการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ถึงสมบูรณ์มากที่สุดจำนวน 10 ชื่อ รองลงมาเป็น การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ จำนวน 2 ชื่อ

2. ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร

ชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ที่พบส่วนมาก มักเป็นชื่ออาหารที่มีคำว่า “ข้าว” ปรากฏในอาหารคาว อาหารว่าง และอาหารหวาน นอกจากนี้ยังพบคำว่า “ถั่ว” และ “ผัก” ปรากฏในอาหารคาวและอาหารว่าง ภาพสะท้อนวัฒนธรรมไทใหญ่จากชื่ออาหารในประเด็นที่เด่นชัดจึงจำแนกได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ข้าวในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ ถั่วในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ และผักในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่

2.1 ข้าวในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่

“ข้าว” ในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1.1 “ข้าว” อาหารหลักของชาวไทใหญ่

ข้าวถือได้ว่าเป็นอาหารมื้อหลักของชนชาติพันธุ์ไทรวมถึงชาวไทใหญ่ ข้าวที่ชาวไทใหญ่กินในอาหารมื้อหลักนั้นก็คือ ข้าวเจ้า นอกจากนี้จะกินร่วมกับกับข้าวต่าง ๆ แล้ว ชาวไทใหญ่นำข้าวมาแปรรูปทำเป็นอาหารจำพวกเส้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ข้าวเส้น ข้าวซอยเหลือง เป็นต้น ส่วนขนมหวานหรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ข้าวมูน” นั้น ส่วนมากเป็นขนมที่ทำมาจากเมล็ดข้าว ข้าวที่แปรรูปเป็นแป้ง หรือข้าวที่นำมาไม่จนเป็นน้ำแป้ง

2.1.2 “ข้าว” ในประเพณีพิธีกรรมของชาวไทใหญ่

นอกจากข้าวจะอยู่ในอาหารมื้อหลักของชาวไทใหญ่แล้ว “ข้าว” ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ ได้แก่

การถวายข้าวมธุปายาสในประเพณีหลู้ข้าวหย่ากู่ (ข้าวยาคุ) เป็นประเพณีที่จัดในช่วงวันมาฆบูชา “ข้าว” ในประเพณีหลู้ข้าวหย่ากู่แสดงถึงความศรัทธาที่ชาวไทใหญ่มีต่อพุทธศาสนา และพระสงฆ์ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นเมื่อได้ข้าวใหม่มาชาวไทใหญ่จะนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญในเดือนสาม คือ ประเพณีหลู้ข้าวหย่ากู่ (ข้าวยาคุ) ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณและขอพรให้ตนประสบความสำเร็จ และได้พืชผลที่อุดมสมบูรณ์

การทำข้าวหมูนางแก่น (ข้าวหมู่น่อ) ในประเพณีสงกรานต์
ของชาวไทยใหญ่ ประเพณีสงกรานต์ของชาวยุโรปนั้นว่าเป็นประเพณีสำคัญที่เปรียบเสมือน
การเริ่มต้นศักราชใหม่ ดังนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่สมาชิกในครอบครัว
จะกลับมาอยู่รวมกัน และช่วยกันทำอาหารเพื่อนำไปทำบุญที่วัด รวมทั้งนำไปขอขมา
หรือขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ขณะที่ชาวไทยใหญ่นิยมทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์
คือ ข้าวหมูนางแก่นหรือข้าวหมู่น่อ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับข้าวต้มมัด

การถวายเป็นข้าวตอกในงานประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่
ชาวไทยใหญ่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ในสังคมไทใหญ่แต่ดั้งเดิมนั้นเป็นสังคม
เกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เพื่อใช้ในการยังชีพ ข้าวจึงมัก
นำมาใช้เป็นสื่อในพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับความเจริญงอกงาม “ข้าวตอก” ทำมาจาก
ข้าวคั่วที่สุกแตกเป็นดอกมีสีขาวบริสุทธิ์ ดังนั้นข้าวตอกจึงถือว่าเป็นสิ่งมงคลในการใช้
บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ เช่น พระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เป็นต้น

ภาพที่ 8 ๑၆;၁၂,၇. [khaw³-ja:²-ku:⁴] “ข้าวหย่ากั่ว” หรือ ข้าวยาคุ

Figure 8. ๑၆;၁၂,၇. [khaw³-ja:²-ku:⁴]

2.2 ถั่วในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทยใหญ่

“ถั่ว” ในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทยใหญ่ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.2.1 “ถั่ว” ส่วนประกอบหลักในอาหารของชาวไทยใหญ่

ส่วนประกอบหลักที่มักพบในอาหารไทใหญ่คือ ถั่วชนิดต่าง ๆ ที่ใส่ในขั้นตอนทำอาหาร
โดยตรง หรือนำมาแปรรูปในลักษณะต่าง ๆ เช่น ถั่วเหลียงนำมาหมักแปรรูปเป็นถั่วเน่าแผ่น

ซึ่งสามารถนำมาใช้เพิ่มรสชาติในอาหารคาว นอกจากนี้แล้วชาวไทใหญ่ยังนิยมนำเอา ถั่วเหลืองมาไม่ทำเป็นเต้าหู้ หรือที่เรียกกัน ในภาษาไทใหญ่ว่า ถั่วพู นิยมนำมาเป็น วัตถุดิบทั้งในอาหารคาวและอาหารว่าง

2.2.2 “ถั่วเน่า” อุตลักษณ์เครื่องปรุงรสในอาหารของชาวไทใหญ่

ถั่วเน่า นับเป็นเครื่องปรุงรสที่สำคัญในอาหารคาวของชาวไทใหญ่ไม่ว่าจะเป็นอาหารจำพวกต้ม แกง แฉับ หรือน้ำพริกต่าง ๆ ถั่วเน่าทำมาจากการหมักถั่วเหลือง โดยทั่วไปจะทำใน 2 ลักษณะ คือ แบบเปียกหรือที่เรียกว่า ถั่วเน่าซา และแบบแห้งหรือที่เรียกว่า ถั่วเน่าแผ่น “ถั่วเน่า” เป็นอาหารที่อยู่คู่ครัวของชาวไทใหญ่มานาน และถือว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในเมนูอาหารของชาวไทใหญ่ตราบนานถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 9 ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ; [tho:²- naw³- khe:p³] ถั่วเน่าแฉับ หรือ ถั่วเน่าแผ่น

Figure 9. ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ; [tho:²- naw³- khe:p³]

2.3 ผักในวิถีวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่

อาหารคาวของชาวไทใหญ่นอกจากจะเน้นถั่วแล้วยังเน้นส่วนประกอบที่เป็นผัก มีทั้งผักที่ปลูกเองและผักที่เก็บจากแหล่งธรรมชาติ และด้วยความที่ “ผัก” เป็นส่วนประกอบหลักในอาหารของไทใหญ่ ดังนั้นจึงมักปรากฏชื่ออาหารไทใหญ่ที่มีคำว่า ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ [phak⁵] “ผัก” จำนวนมาก เช่น ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ [phak⁵- kam²- tso:n⁵- tso:⁵] ผักกั่มจอนจอ (จอผักบุ้ง), ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ [phak⁵- no:k²- sa:³] ผักหนอกส้า (ยำใบบัวบก), ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ [phak⁵- ki:⁵- mo:²- sa:³] ผักกึ่ไหมส้า (ยำผักชีลาว), ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅᩢᨶᩣ᩠ᩅ [phak⁵- ka:t²- lung⁵- sa:³] ผักกาดลูงส้า (ยำกะหล่ำปลี) เป็นต้น

ภาพที่ 10 ฝักหนอกส้า, ๑๖; [phak⁵- no:k²- sa:³] ฝักหนอกส้า (ยำใบบัวบก)

Figure 10. ฝักหนอกส้า, ๑๖; [phak⁵- no:k²- sa:³]

สิ่งที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชื่ออาหารของชาวไทใหญ่ที่พบส่วนมาก มักจะมีคำว่า “ข้าว” “ถั่ว” และ “ผัก” สะท้อนให้เห็นถึงวิถีวัฒนธรรมอาหารของ ชาวไทใหญ่ที่เน้นวัตถุดิบทั้ง 3 อย่างนี้เป็นส่วนประกอบหลักในอาหาร

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษา “อาหารไทใหญ่: กลวิธีการตั้งชื่อและภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหาร ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่” นำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัย 3 ประเด็น ดังนี้

1. กลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของ ชาวไทใหญ่

กลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ และภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาว ไทใหญ่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1 กลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ตามความสัมพันธ์กับความหมายพบว่า ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khomithin (2005) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาการ ตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน และ Lu (2010) ที่ศึกษา เรื่อง กลวิธีการตั้งชื่ออาหารและอุปลักษณ์ในภาษาไทยและภาษาจีน งานวิจัย ทั้ง 2 เรื่องนี้พบข้อสรุปไปในทางเดียวกัน คือ กลวิธีการตั้งชื่ออาหารมีทั้งชื่ออาหาร ที่เป็นความหมายแบบตรงและชื่ออาหารที่เป็นความหมายแบบอุปลักษณ์ ทั้งนี้การ ตั้งชื่ออาหารแบบความหมายตรงเป็นกลวิธีที่พบบ่อยกว่าการตั้งชื่ออาหารแบบ

ความหมาย อุปลักษณ์ และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ส่วนมากเป็นอุปลักษณ์แบบ
กึ่งสมบูรณ์

การศึกษากลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ พบว่า มีทั้งกลวิธีการตั้งชื่อแบบ
ความหมายตรง และกลวิธีการตั้งชื่อแบบความหมายอุปลักษณ์ การตั้งชื่ออาหารไทใหญ่
แบบความหมายตรงนั้นมีจำนวนมากว่าการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ กล่าวคือ จาก
จำนวนชื่ออาหารไทใหญ่ทั้งหมด 287 ชื่อ ชื่ออาหารไทใหญ่แบบความหมายตรงพบมาก
ที่สุด จำนวน 275 ชื่อ ส่วนสิ่งที่นำมาประกอบการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่แบบความหมาย
ตรง ได้แก่ ชื่ออาหารที่มีการตั้งชื่อจากส่วนประกอบของอาหาร ประเภทของอาหาร
ชื่อเฉพาะของอาหาร ลักษณะของอาหาร รสชาติ สถานที่ สี ขนาดปริมาณของอาหาร
เสียง วิธีการทำอาหาร และอุณหภูมิ

ด้านกลวิธีการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่แบบอุปลักษณ์ พบจำนวน 12 ชื่อ
แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์ และการตั้งชื่ออาหาร
แบบอุปลักษณ์กึ่งสมบูรณ์ ทั้งนี้การตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ส่วนมากเป็นอุปลักษณ์
แบบกึ่งสมบูรณ์ พบจำนวน 10 ชื่อ และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์สมบูรณ์
พบจำนวน 2 ชื่อ สำหรับอุปลักษณ์ที่นำมาเปรียบ ได้แก่ อุปลักษณ์สัตว์ อุปลักษณ์
สิ่งของ อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์วัตถุธรรมชาติ อุปลักษณ์สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ
และอุปลักษณ์กิริยาอาการ

1.2 ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร พบว่า
ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongthai (2016) ที่ศึกษาเรื่อง ชื่อน้ำพริก
ใน 4 ภาค: ภาพสะท้อนความเป็นอยู่และวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ **ชื่ออาหารเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของกลุ่มชน** การพบข้อมูล
รายชื่อน้ำพริกเป็นจำนวนมากในแต่ละภาคแสดงให้เห็นว่าน้ำพริกเป็นอาหารที่อยู่
คู่สำหรับไทย โดยผู้คนนำเอาทรัพยากรในภูมิภาคหรือท้องถิ่นของตนมาประยุกต์และ
สร้างสรรค์ขึ้นเป็นอาหารได้อย่างชาญฉลาด น้ำพริกจึงนับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของไทย

ชื่ออาหารไทใหญ่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม
ประเพณี ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ได้อย่างชัดเจนดังที่กล่าวในข้อ 2
(ภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่จากชื่ออาหาร) นอกจากนี้ผลการศึกษา
ชื่ออาหารไทใหญ่งยังทำให้เห็นว่า พื้นฐานดั้งเดิมของสังคมชาวไทใหญ่มากจากสังคม

เกษตรที่เน้นการเพาะปลูกและเก็บหาวัตถุดิบจากแหล่งธรรมชาติ ดังนั้น อาหารของชาวไทใหญ่ส่วนมากจึงเป็นอาหารที่มาจากพืช เช่น ข้าว ถั่ว ผัก เป็นหลัก อีกทั้งวัตถุดิบเหล่านี้ชาวไทใหญ่มักใช้ประกอบอาหาร เพื่อนำมาร่วมในประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

2. อาหารในสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในปัจจุบัน

2.1 อาหารของชาวไทใหญ่ในเชียงใหม่ แม้ว่าในปัจจุบันชาวไทใหญ่หลายคนที่อาศัยอยู่ในสังคมเมืองเชียงใหม่จะมีข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชเพื่อบริโภค และจำเป็นต้องหาซื้อวัตถุดิบจากตลาดเพื่อมาประกอบอาหาร อย่างไรก็ตามอาหารของชาวไทใหญ่ที่นิยมบริโภคกันก็ยังคงเน้นวัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น ข้าว ถั่ว ผัก น้ำตาลอ้อย เป็นต้น ทั้งนี้จากการศึกษาพบข้อสังเกตว่า “ข้าว” นอกจากจะเป็นอาหารหลักแล้วยังเป็นส่วนประกอบหลักในอาหารของชาวไทใหญ่ทั้งอาหารคาว อาหารว่าง และอาหารหวาน ส่วน “ถั่วและผัก” เป็นวัตถุดิบที่ชาวไทใหญ่มักใช้ทำอาหารคาว และอาหารว่าง สำหรับอาหารหวานมักเน้นวัตถุดิบประเภท “แป้งและน้ำตาลอ้อย”

2.2 อาหารที่ใช้ประกอบประเพณีพิธีกรรม จากการศึกษามพบข้อสังเกตว่า “ข้าว” เป็นส่วนประกอบสำคัญในประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่ โดยชาวไทใหญ่ใช้ “ข้าว” ในการประกอบอาหารเพื่อนำไปทำบุญถวายพระที่วัด และนำไปไหว้ขอขมาญาติหรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เนื่องจาก “ข้าว” ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญงอกงามและความเป็นสิริมงคล ดังนั้นชาวไทใหญ่จึงนิยมใช้ข้าวโดยเฉพาะ “ข้าวตอก” ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญในทุกประเพณี

3. ลักษณะเด่นของชื่ออาหารไทใหญ่

3.1 การตั้งชื่ออาหารไทใหญ่ในรูปแบบโครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหารจะมีลักษณะที่ต่างจากภาษาไทย กล่าวคือ ชื่ออาหารไทใหญ่มักขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหารและตามด้วยวิธีการทำอาหาร แต่ชื่ออาหารไทยรวมถึงชื่ออาหารไทยถิ่นเหนือ ส่วนมากมักขึ้นต้นด้วยวิธีการทำอาหารและตามด้วยส่วนประกอบของอาหาร ตรวจสอบข้อมูลจาก Bangsut and Arom (2015) ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบชื่ออาหารไทใหญ่กับชื่ออาหารไทยถิ่นเหนือ

ชื่ออาหารไทใหญ่	ชื่ออาหารไทยถิ่นเหนือ
ခ်းၵိၵ်ႈ [phak ⁶ -khew ¹ -ke:ŋ ¹] ผักเขียวแกง	แกงผักรวม
ၵေၵ်ႈ [no: ² -ke:ŋ ¹] หน่อแกง	แกงหน่อไม้
ခ်းၵတ်ႈ,ၵေႃး [phak ⁶ -ka:t ² -tso: ⁵] ผักกาดจ้อ	จ้อผักกาด
ၵိၵ်ႈ, [no: ⁴ -sa: ³] เนื้อส้า	ยำเนื้อ หรือ ส้าชิ้น ในภาษาถิ่นเหนือ
ဝိၵ်ႈ, [te:ŋ ¹ -sa: ³] แดงส้า	ยำแดงกวา หรือ ส้าป่าแดง ในภาษาถิ่นเหนือ
ခ်းၵိၵ်ႈ; [phak ⁶ -hi: ⁴ -ko: ³] ผักฮี้ไก่	ยำผักฮี้
ခ်းၵတ်ႈ,ၵွၵ်ႈ, [phak ⁶ -ka:t ² -mo:k ² -kho: ³] ผักกาดดอกคั่ว	ผัดกะหล่ำดอก
ၵွၵ်ႈ,ခ်းဝိၵ်ႈ, [mo:k ² -phak ⁶ -tsi: ² -li: ² -kho: ³] ดอกผักจี๋คั่ว	ผัดดอกขี้เหล็ก
မႃႈ, [ma:k ² -khe: ¹ -tam ¹] มะเขือดำ	ตำมะเขือ
ထူဝ်ႈ, [tho: ² -ja:w ⁵ -tam ¹] ถั่วยาวดำ	ตำถั่วฝักยาว
မႃႈ, [ma:k ² -la:ŋ ⁵ -tam ¹] หมากกลางดำ	ตำขบุน

Note. Comparison table of Shan food names and Northern Thai food names (Shan food names often begin with the ingredient and follow by the cooking method, while Northern Thai food names often begin with the cooking method and follow by the ingredient).

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการตั้งชื่ออาหารไทใหญ่จะมีโครงสร้างที่ต่างจากชื่ออาหารไทย รวมถึงชื่ออาหารไทยถิ่นเหนือไปบ้าง แต่คำศัพท์ที่เกี่ยวกับวิธีการปรุงอาหารหลายคำ ก็เป็นคำศัพท์ที่คล้ายกัน เช่น แกง คั่ว ตำ ส้า จ้อ แอ็บ อ่อง อู๊ป เป็นต้น

3.2 ชื่ออาหารคาวและอาหารว่างของไทใหญ่ ส่วนมากจะใช้โครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วยส่วนประกอบของอาหาร และตามด้วยส่วนขยาย ได้แก่ วิธีการทำอาหาร รสชาติ ลักษณะของอาหาร สี ขนาด อุณหภูมิ แต่ชื่ออาหารหวานของไทใหญ่ ส่วนมาก

จะใช้โครงสร้างที่ขึ้นต้นด้วยประเภทของอาหารที่มีคำขึ้นต้นว่า ๑ธ;๑ธ; [khaw³-mun⁵] “ข้าวมูน” หมายถึง ขนม และตามด้วยส่วนขยาย ได้แก่ ลักษณะของอาหาร วิธีการทำอาหาร สี หรือส่วนประกอบของอาหาร ตัวอย่างเช่น

- ๑ธ;๑ธ;ธัธ; [khaw³-mun⁵-khe:p⁵] ข้าวมูนแคบ
(ขนมทำจากแป้งใส่น้ำตาลแล้วทอดในน้ำมัน แคบ หมายถึง ลักษณะแผ่น)
- ๑ธ;๑ธ;ลลธ;, [khaw³-mun⁵-kho:j²] ข้าวมูนโหย
(ขนมทำจากแป้งใส่น้ำตาลอ้อยทำเป็นรูปวงกลมแล้วทอดในน้ำมัน โหย หมายถึง ลักษณะวงกลม)
- ๑ธ;๑ธ;ธฤ, [khaw³-mun⁵-ho:v²] ข้าวมูนห่อ
(ขนมทำจากข้าวผสมน้ำอ้อยห่อใบตองแล้วนำมานึ่ง)
- ๑ธ;๑ธ;ธัธ; [khaw³-mun⁵-te:k³] ข้าวมูนเต็ก
(ขนมที่ปั้นเป็นก้อน เมื่อนำไปทอดจะกุดกับกระทะให้แบน เต็ก หมายถึง กุดให้แบน)
- ๑ธ;๑ธ;ธฤธ;, [khaw³-mun⁵-to:ŋ²] ข้าวมูนโต่ง
(ขนมรูปวงแหวนทอด โต่ง หมายถึง ลักษณะวงกลม)
- ๑ธ;๑ธ;ธธธ;, [khaw³-mun⁵-pa:t²] ข้าวมูนปาด
(ขนมทำจากแป้งกวนกับน้ำอ้อย เทใส่ถาด พอแข็งตัวนำมาหั่น ปาด หมายถึง ปาด หรือ หั่น)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษา “อาหารไทใหญ่: กลวิธีการตั้งชื่อและภาพสะท้อนวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเด็นน่าสนใจที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป คือ ควรศึกษากลวิธีการตั้งชื่ออาหาร และภาพสะท้อนจากชื่ออาหารกับวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ เช่น อาหารของไทลื้อ อาหารของลาว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Bangsut, S., & Arom, P. (2015). *Deliciousness of Lanna: Cultural Heritage of Local Food*. Bangkok: Sangdad.
- Chiang Mai Rajabhat University. (2009). *Tai Yai (Shan)_Thai Dictionary*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Khomithin, A. (2005). *A cognitive semantics study of food naming in Thai* (Master's Thesis). Thammasat University , Bangkok.
- Lakoff,G. (1987). *Women Fire and Dangerous Things: What categories reveal about the mind*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lu, J. (2010). *Naming Strateg and Metaphor in Thai and Chinese Languages* (Master's Thesis). Kasetsart University, Bangkok.
- Ongsakul, S. (2001). *Lanna History* (3rd ed.). Bangkok: Amarin.
- Royal Institute. (2014). *Linguistic Terms Dictionary (Applied Linguistics)* (2nd ed.). Bangkok: Royal Institute.
- Sao Tern Moeng. (1995). *Shan_English Dictio nary*. Maryland: DP Dunwoody Press.
- The World Factbook. (2024). *Explore All Countries – Burma*. Retrieved July 25, 2024, from https://www.cia.gov/the_world_factbook/countries/burma/#people_and_society
- Tuaycharern, P. (2001). *The overview of language and linguistics studies* (2th ed.). Bangkok: Thammasat University.
- Wichasin, R. (2003). *Knowing and Reading Shan Script*. Chiang Mai: Department of Thai, Faculty of Humanity, Chiang Mai University.
- Wongthai, N. (2016). The Study of the Chili Paste Names in 4 Regions of Thailand: The Reflection of Thai Living and Culture. *Journal of Srinakharinwirot Research and Development (Humanities and Social Sciences Branch)*, 8(16), 88_100.

The Worldviews of Tai Lue in Ban Nayang Tai Nambak District, Luang Prabang Province, Laos: Perspectives from Tales, Legends, and Narrative Stories

โลกทัศน์ชาวไทลื้อ บ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก
แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว:
มุมมองจากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า

สมัย วรรณอุดร¹

Smai Wannaudorn

E-mail: smai.w@mso.ac.th

เฉลิมศักดิ์ บุตรพวง²

Chalermasuk Boodphuang

พอน เพ็งปinya³

Phone Phengphanya

โพทอง ชาทำมา⁴

Phothong Sathamma

Received: August 16, 2024

Revised: October 25, 2024

Accepted: October 29, 2024

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Assistant Professor, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

²อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Lecturer, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

³อาจารย์ ภาควิชาภาษาและวรรณคดีลาว คณะภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพานวง แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว
Lecturer, Department of Lao Language and Literature, Faculty of Linguistics, Souphanouvong University,
Luang Prabang Province, Lao PDR

⁴อาจารย์ภาควิชาภาษาและวรรณคดีลาว คณะภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพานวง แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว
Lecturer, Department of Lao Language and Literature, Faculty of Linguistics, Souphanouvong University,
Luang Prabang Province, Lao PDR

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง โลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง: มุมมองจากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว จากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยศึกษาข้อมูลจากนิทาน 9 เรื่อง ตำนาน 7 เรื่อง และเรื่องเล่า 14 เรื่อง รวม 30 เรื่อง ที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์ และจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้ นำข้อมูลมาแปลเป็นภาษาไทยแล้วศึกษาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดโลกทัศน์ ผลการศึกษาพบโลกทัศน์ 5 ด้าน ได้แก่ 1) โลกทัศน์ด้านความเชื่อ ได้แก่ โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องลางร้าย 2) โลกทัศน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ โลกทัศน์เกี่ยวกับการแต่งงาน โลกทัศน์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี โลกทัศน์เกี่ยวกับความสามัคคีในชุมชน และโลกทัศน์เกี่ยวกับการค้าขายแลกเปลี่ยน 3) โลกทัศน์ด้านค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกนรก ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้สัตว์พาขึ้นสวรรค์ และค่านิยมเกี่ยวกับการมีความเสมอภาคระหว่างผู้ชายผู้หญิง 4) โลกทัศน์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โลกทัศน์เกี่ยวกับป่าไม้คือแหล่งหาอาหารที่สำคัญ โลกทัศน์เกี่ยวกับแหล่งน้ำคือภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน และโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ผู้กตัญญูตเวที และ 5) โลกทัศน์ด้านภูมิจักรวาล ได้แก่ โลกทัศน์เกี่ยวกับนรก สวรรค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับพระจันทร์และดวงดาว

คำสำคัญ: นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า โลกทัศน์ ไทลื้อบ้านนาียงใต้

Abstract

This research article titled “Worldviews of the Tai Lue in Ban Nayang Tai, Nambak District, Luang Prabang Province, Laos: Perspectives from Tales, Legends, and Narrative Stories” aims to explore the worldviews reflected in the tales, legends, and narrative stories of the Tai Lue people of Ban Nayang Tai, Nambak District, Luang Prabang Province in Laos. The data were collected from 30 stories, including 9 tales, 7 legends, and 14 narrative stories. These stories were gathered through fieldwork and documented records, translated into Thai, and analyzed using the concept

of worldviews. The study identified five key aspects of the Tai Lue worldviews: beliefs, which include traditional beliefs, Buddhist beliefs, beliefs in superstitions and beliefs in bad omen; society and culture, which encompass views on marriage, good citizenship, community unity, and trade and exchange practices; values, which include merit-making practices to escape from hell, merit-making practices with animals to help individuals reach heaven, and gender equality between men and women; nature and the environment, highlighting the importance of forests as a food source, water sources as critical for settlement, and the reverence for animals that show a sense of gratitude; and lastly, the universe, which includes views on hell, heaven, the moon, and stars.

Keywords: Tales, Legends, Narrative Stories, Worldviews, Tai Lue in Ban Nayang Tai

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นอีกหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทในลาว ซึ่งได้อพยพเคลื่อนย้ายมาจากจากสิบสองปันนาของจีนได้เข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณภาคเหนือของลาว โดยเฉพาะในแขวงหลวงพระบางมีชุมชนไทลื้อหลายแห่ง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านนาียง ทั้งบ้านนาียงเหนือและบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ดังที่ Chantawangso (2017) กล่าวถึงประวัติบ้านนาียงเหนือ บ้านนาียงใต้และกลุ่มนาียงว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านนาียง ทั้งบ้านนาียงเหนือและบ้านนาียงใต้ได้อยู่อาศัยในบริเวณนี้มานานกว่า 800 ปี มีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และมีการขยายชุมชนออกไปรอบข้าง โดยตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำอู ประชาชนส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทลื้อและยึดถือประเพณีที่มีมาแต่โบราณ โดยเฉพาะบ้านนาียงใต้ที่ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมได้มากกว่าชุมชนกลุ่มนาียงอื่น ดังนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง จึงเป็นกลุ่มที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของผู้คนกลุ่มอื่น ๆ เป็นอย่างดีและพยายามรักษา อัตลักษณ์ของตนไว้ไม่ให้สูญหายไป เช่น ลักษณะบ้านเรือน

ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรม นิทาน ตำนานที่มีลักษณะเฉพาะที่ได้สร้างสรรค์และเล่าสืบทอดปากต่อปากกันมาเพื่อใช้ในชุมชนตนเอง จากการสัมภาษณ์ Humphan Pailawan (personal communication, August 25, 2022) พนักงานสำนักงานแถลงข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว เมืองน้ำบัก ได้ให้ข้อมูลว่า วรรณกรรมพื้นเมืองของชนเผ่าลื้อเมืองน้ำบัก จะมีนิทานที่สร้างและสืบทอดโดยประชาชนเผ่าไทลื้อตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องเล่าตำนานที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อ จารีตประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น โดยเล่าผ่านอัตลักษณ์ของชนเผ่าไทลื้อเมืองน้ำบักเอง ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อชนเผ่าไทลื้อเมืองน้ำบักเป็นอย่างมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนโดยเฉพาะเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชน

นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นข้อมูลคติชนหรือข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่คู่ท้องถิ่นนั้น ๆ ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นหรือวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการถ่ายทอดสืบทอดต่อ ๆ กันมาและเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกยุคทุกสมัย ดังที่ Anantasan (2000, p. 394) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นมา มีกระบวนการของการสื่อสาร การหมุนเวียน และแพร่หลายอยู่ในท่ามกลางกลุ่มคนพื้นบ้านมาเป็นเวลาช้านาน มีการเล่าสู่กันฟังจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง วรรณกรรมพื้นบ้านประกอบด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้คนเล่าสู่กันฟัง เปรียบเสมือนกับบันทึกของสังคมมนุษย์ที่ทำให้มองเห็นสภาพของสังคมได้ชัดเจน นอกจากนี้นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของแต่ละชุมชนและสังคมยังมีเนื้อหาหลากหลาย มีรูปแบบแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นเจ้าของนิทานหรือตำนานนั้น ๆ การศึกษานิทาน ตำนานและเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นวรรณกรรมจะทำให้เข้าใจสังคมวัฒนธรรมของชนกลุ่มนั้น ๆ ได้ชัดเจน ดังที่ Wongkul (1997, p. 1) ที่กล่าวว่า การศึกษาหรืออ่านวรรณกรรมแต่ละเรื่องทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจของยุคสมัยที่ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีความสัมพันธ์เหล่านั้นด้วย ดังนั้น อาจถือได้ว่านิทาน ตำนานและเรื่องเล่า เป็นเครื่องมือที่ใช้สะท้อนสภาพชีวิตและจินตนาการของผู้คนในแต่ละสังคมได้อีกประการหนึ่ง เพราะเป็นผลผลิตที่เกิดมาจากตัวแทนส่วนหนึ่งของความคิด ค่านิยม โลกทัศน์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

อนึ่ง การศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า ในฐานะเป็นข้อมูลคติชนของชุมชนนอกจากจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทหน้าที่ในสังคมมนุษย์และยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญ สนุกสนานเพลิดเพลินซึ่งดูเหมือนจะเป็นบทบาทหน้าที่หลักของวรรณกรรมนิทาน รวมถึงตำนานและเรื่องเล่าแล้ว เมื่อพิจารณาดูโดยละเอียดแล้วจะปรากฏให้เห็นสังคม วัฒนธรรมที่สำคัญต่อของชุมชนด้วย และเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน แม้ว่า สังคมปัจจุบันจะมีความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยีและผู้คนมีการศึกษามากขึ้น ทำให้ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญน้อยลงก็ตาม แต่การศึกษานิทาน ตำนานและเรื่องเล่าจะทำให้มีความเข้าใจสังคมวัฒนธรรม เข้าใจโลกทัศน์อันเป็นสารหรือสาระสำคัญที่บรรพบุรุษได้ส่งผ่านมาทางนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าพื้นบ้านของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นเป็นแนวทาง เชื่อมโยงไปสู่การรับรู้และเข้าใจรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะ นิทาน ตำนานและเรื่องเล่า เป็นการเล่าเรื่องที่เกิดจากจินตนาการและแฝงนัยเชื่อมโยง กับความคิดของผู้คนที่มองสิ่งรอบข้างตัวเอง รวมถึงภาพของสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน ดังนั้น นิทาน ตำนานและเรื่องเล่า จึงสามารถเป็นเครื่องมือที่ใช้สะท้อนสภาพ วิถีชีวิต คติความเชื่อและจินตนาการของผู้คนในแต่ละสังคมได้เป็นอย่างดี

ด้วยความสำคัญของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก ที่สะท้อนให้เห็นผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่มีการเล่าขานกันอยู่ในชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจโลกทัศน์ วิถีชีวิต ค่านิยม คติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

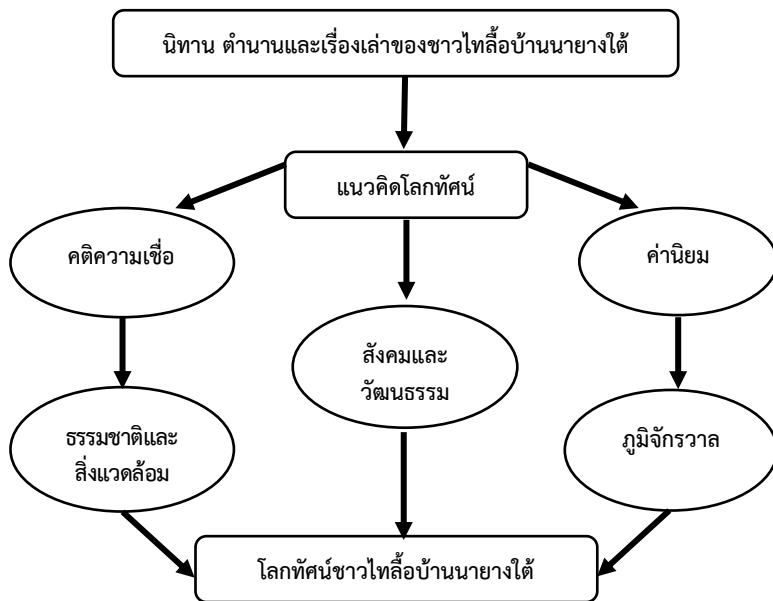
วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาโลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว จากนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดโลกทัศน์ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึงภาพรวมของแนวคิดพื้นฐาน ที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์ โลก จักรวาล และธรรมชาติที่มีการสั่งสม บ่มเพาะจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่สะท้อน

ให้เห็นพฤติกรรมและความคิดของคนในสังคม ทั้งยังสะท้อนวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา รวมถึงพิธีกรรมด้วย โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดโลกทัศน์ของ Pongsapit (1991, p. 80) ตั้งผังมโนทัศน์เกี่ยวกับกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้คือ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดโลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนายางใต้

Figure 1. Conceptual Framework of the Worldviews of Tai Lue in Ban Nayang Tai

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นการเตรียมการ โดยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับไทลื้อถิ่นต่าง ๆ ทั้งในไทยและลาว ศึกษาประวัติศาสตร์ไทลื้อในลาว ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อบ้านนายางใต้ ประชุมวางแผนในการเก็บข้อมูลร่วมกับผู้ร่วมวิจัย มหาวิทยาลัยสุพานุง หลวงพระบาง สปป.ลาว และลงสำรวจข้อมูลพื้นที่เบื้องต้น

เกี่ยวกับบริบทชุมชนและสอบถามข้อมูลจากสำนักงานแล่งข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว เมืองน้ำบากเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยรอบด้าน

2) ขั้นตอนการขอจริยธรรมการวิจัย โดยยื่นโครงการวิจัยเพื่อขอรับพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และได้รับอนุมัติรับรองโครงการวิจัยแบบยกเว้น (Exemption Review) เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2566 เลขที่การรับรอง : 218-265/2566

3) ขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าทุกประเภทจากกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลที่สามารถเล่านิทาน ตำนานและเรื่องเล่าได้และไม่จำกัดอายุและเพศ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์หรือผู้รู้ในชุมชน และประชาชนทั่วไปที่เกิดในหมู่บ้านนาช่างใต้ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้ถ่ายทอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงและจัดพิมพ์ จัดรวบรวมและจัดประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่พิมพ์แล้วและแปลเป็นภาษาไทย โดยได้ให้คำจำกัดความของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าเพื่อแบ่งประเภทให้ชัดเจน ได้แก่

นิทาน หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมา ผ่านผู้คนรุ่นหนึ่งสู่อีก รุ่นหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนาน และเพื่ออบรมสั่งสอน บางเรื่องแม้ไม่ใช่ นิทานเพื่ออบรมสั่งสอน แต่ก็จะแทรกคติเพื่อสอนใจไปด้วย และจะมีตัวละครในการดำเนินเรื่อง

ตำนาน หมายถึง เรื่องเล่าของชุมชนอันเป็นที่มาของกำเนิดวัฒนธรรม ประเพณี สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน มักจะมีตัวละครประกอบ และเป็นเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของกลุ่มชน เช่น ตำนานอธิบายเหตุ ตำนานเกี่ยวกับสถานะเหนือธรรมชาติและพลังอำนาจหรือความลึกลับ ตำนานวีรบุรุษ ตำนานประวัติศาสตร์หรือตำนานบ้านตำนานเมือง เป็นต้น

เรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวบอกบางสิ่งบางอย่าง หรือเรื่องราวต่าง ๆ จะไม่มีตัวละครประกอบการดำเนินเรื่อง เรื่องที่เล่านี้อาจจะเป็นเรื่องของอะไรก็ได้ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ หรือการทำบุญพิธีต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการเล่าเรื่อง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ จินตนาการ โลกทัศน์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการสร้างความสนุกเพลิดเพลิน และโน้มน้าวใจให้แก่ผู้คนในสังคม

4) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวไทลื้อที่ถูกนำเสนอผ่านนิทานมุขตก 5 เรื่อง นิทานมหัศจรรย์ หรือนิทานประโลมโลก 2 เรื่อง และนิทานอธิบาย

เหตุ 2 เรื่อง ตำนานประวัติศาสตร์ 3 เรื่อง ตำนานเกี่ยวกับศาสนา 2 เรื่อง และตำนานอธิบายเหตุ 2 เรื่อง และเรื่องเล่าเกี่ยวกับศาสนา 9 เรื่อง เรื่องเล่าอธิบายเหตุ 3 เรื่อง เรื่องเล่าเกี่ยวกับสภาวะเหนือธรรมชาติและพลังอำนาจหรือความลึกลับ 1 เรื่อง และเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมชุมชน 1 เรื่อง รวม 30 เรื่อง โดยศึกษาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว

5) ขั้นการนำเสนอผลการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปผลการวิจัยและรายงานผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ข้อมูลนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่เป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง เมื่อศึกษาโดยละเอียดแล้ว จะเห็นถึงโลกทัศน์ของชุมชนที่แฝงนัยทางวัฒนธรรมไว้อีกหลายอย่างไว้อย่างแนบเนียน ไม่ว่าจะเป็นแบบอย่างในวิถีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเกี่ยวกับคติความเชื่อ ค่านิยม คติสอนใจ ความเป็นมาของบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าที่มีต่อท้องถิ่นทั้งสิ้น ซึ่งโลกทัศน์นั้น Pongsapit (1991, p. 80) ได้ให้ความหมายว่าเป็น คือ ทศนะในการมองโลกของบุคคลและกลุ่มบุคคล โลกทัศน์ในมุมมองด้านปรัชญาคือทศนะของมนุษย์ที่มีต่อโลก จักรวาล ธรรมชาติและมนุษย์ว่าเกิดมาจากอะไร มีที่มาที่ไปอย่างไร ดำเนินไปอย่างไร มีเป้าหมายหรือไม่ ดำเนินไปตามธรรมชาติหรือด้วยอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ มีจุดสิ้นสุดหรือไม่ และจุดสิ้นสุดคืออะไร ส่วนโลกทัศน์ในมุมมองด้านมานุษยวิทยา คือ ทศนะของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเขาและกลุ่มที่เขาอาศัยอยู่รวมไปถึงเผ่าพันธุ์มนุษย์กลุ่มอื่น ๆ ซึ่งแสดงออกผ่านคติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยม โดยการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น โลกทัศน์จึงเป็นภาพรวมของแนวคิดพื้นฐานที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์ โลก จักรวาล และธรรมชาติ ที่มีการสั่งสมบ่มเพาะจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม สะท้อนความคิดของคนในสังคม ทั้งยังสะท้อนวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมารวมถึงพิธีกรรมด้วย ผู้วิจัยจึงใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทลื้อ

บ้านนายางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง ที่สะท้อนผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า ซึ่งจากการศึกษาพบโลกทัศน์ 5 ด้านดังต่อไปนี้

1. โลกทัศน์ด้านความเชื่อ
2. โลกทัศน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม
3. โลกทัศน์ด้านค่านิยม
4. โลกทัศน์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. โลกทัศน์ด้านภูมิจักรวาล

1. โลกทัศน์ด้านความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และความเชื่อบางอย่างเริ่มสูญหายไปเพราะความเจริญทางด้านการศึกษา เทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่บางอย่างยังคงอยู่ถึงแม้โลกจะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหนก็ตาม อาจมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่รากเหง้าของความเชื่อบางอย่างยังคงอยู่ ดังที่ Punnotok (1994, p. 80) กล่าวว่า วรรณกรรมเกือบทุกเรื่องได้สะท้อนความเชื่อพื้นบ้านของท้องถิ่นและสังคมอันผสมผสานกับแนวปรัชญาของพุทธศาสนา ในที่นี้จะนำเสนอให้เห็นทั้งความเชื่อดั้งเดิมและคติความเชื่อที่เข้ามาใหม่ดังต่อไปนี้

1.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม

1) ผี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่ออันมีผลต่อจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อที่ตกทอดกันมาแต่อดีต เมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น จึงมักอธิบายว่าเกิดจากอำนาจลึกลับ สภาวะเหนือธรรมชาติ อำนาจของวิญญาณบรรพบุรุษ อำนาจผีสิง เทวดา หรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ มีอำนาจบันดาลสิ่งดีและสิ่งร้ายให้เกิดแก่มนุษย์ได้ เพราะมองว่าโลกมนุษย์กับโลกของผีสิงเทวดาสภาวะสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นซ้อนทับกันอยู่และมีความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์กันอยู่ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีนี้เป็นความเชื่อที่อยู่คู่สังคมมนุษย์มาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย อาจกล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์หรือความหมายของสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ก็ได้ ชุมชนไทลื้อบ้านนายางใต้ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีปรากฏชัดเจนในเขตพื้นที่ของชุมชน และในวรรณกรรมมุขปาฐะก็ยังคงมีความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาอยู่หลายเรื่อง โดยเฉพาะในเรื่องเล่า “เรื่องผีสิงทำให้เจ็บป่วย” ที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับผีชัดเจนที่สุด โดยเป็นการนำเสนอให้เห็นโลกทัศน์ของชาวไทลื้อบ้านนายางใต้ที่มีความเชื่อว่า ผีนั้นมีอยู่

ตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนและมีผีหลายประเภท และผีนั้นสามารถทำให้คนในชุมชนเจ็บป่วยได้ด้วย อาจเป็นการเรียกเอาขวัญไปอยู่ด้วย เป็นสาเหตุให้ผู้คนเจ็บป่วย จึงต้องได้มีการทำพิธีเช่นไหว้เลี้ยงผีเพื่อให้คนที่ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วย

2) อมนุษย์ เป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่อยู่ในสังคมไทลื้อบ้านนาียงใต้ มีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ทั้งยักษ์และเทวดา

ยักษ์ เป็นคติความเชื่อที่ถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรมนิทานหรือเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ ยักษ์นั้นกินมนุษย์เป็นอาหารเหมือนคติความเชื่อของคนทั่วไป แต่ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้มีคติความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับยักษ์ว่ายักษ์นั้นมีทั้งคุณและโทษเช่นเดียวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับผีโดยเชื่อว่า ยักษ์นั้นสามารถทำร้ายให้โทษแก่มนุษย์ได้ หรือสามารถให้คุณแก่มนุษย์ได้โดยการมอบสิ่งที่ดี ๆ ให้กับมนุษย์ได้ สามารถติดต่อสื่อสารกับมนุษย์ได้เป็นปกติ ดังที่ปรากฏในนิทานเรื่องเจ็ดหม้อเจ็ดไหที่มอบเวทมนตร์คาถาและของวิเศษให้กับท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหและเพื่อน นอกจากนี้ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ยังมีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถทำข้อตกลงกับยักษ์ได้ด้วย ดังปรากฏในเรื่องตำนานการตีกลองวันสัล ที่นางคำกองทำข้อตกลงกับยักษ์ว่าในวันพระถ้าได้ยินเสียงตีกลองห้ามมากินคน แต่ถ้าไม่ได้ยินเสียงตีกลองสามารถที่จะมากินคนได้ จึงเป็นที่มาของการตีกลองทุกวันพระที่ยึดถือปฏิบัติมาในปัจจุบัน เป็นการสื่อให้เห็นว่าไม่ให้ลืมวันสัลวันพระ ควรต้องไปทำบุญ ให้ทำความดีงดเว้นการทำกรรมชั่วในวันดังกล่าว ถ้าคนทำบุญทำความดี ยักษ์ก็จะไม่มาทำร้ายให้โทษ แต่ถ้าลืมวันสัลวันพระไม่ได้ตีกลองซึ่งสื่อให้เห็นว่าผู้คนไม่ได้ทำบุญหรือไม่ได้ทำความดี ยักษ์ก็จะมาทำร้ายให้โทษ หรืออาจตีความได้ว่า เสียงกลองคือสัญลักษณ์ของความดี ยักษ์คือสัญลักษณ์ของความชั่วก็ได้เช่นกัน

เทวดา ตามคติความเชื่อที่เป็นโลกทัศน์ของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ มีความเชื่อว่าเทวดานั้นมีอยู่ทั้งในโลกมนุษย์และบนสวรรค์ ซึ่งเทวดาที่อยู่บนโลกมนุษย์นั้นมักจะเป็นผู้ที่คอยคุ้มครองดูแลมนุษย์ อยู่ใกล้ชิดมนุษย์มากกว่าเทวดาที่อยู่บนสวรรค์ โดยโลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ที่มีต่อเทวดาในโลกมนุษย์นั้น มักจะอาศัยอยู่ทุกที่โดยเฉพาะต้นไม้ใหญ่ (รุกขเทวดา) เมื่อต้องการอะไรก็ไปบนบานกล่าวขอจากเทวดาที่ต้นไม้้นั้นได้ ดังปรากฏในเรื่องเจ็ดหม้อเจ็ดไหและในเรื่องอ้ายปะลึงฮึง ที่กล่าวถึงสองผัวเมียอยากมีลูกจึงต้องไปขอจากเทวดาที่ต้นไม้ใหญ่

ส่วนโลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้เกี่ยวกับเทวดามีอยู่บนสวรรค์ตามคติความเชื่อทั่วไปโดยเฉพาะทางศาสนานั้น ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้เชื่อว่าเป็นเทวดาที่ไม่ได้ใกล้ชิดกับมนุษย์เหมือนเทวดาในโลกมนุษย์ ดังนั้นการจะทำความดีอะไรจึงต้องใช้วิธีการส่งสัญญาณให้เทวดาบนสวรรค์ได้รับรู้เพื่อบูชาบุญกับมนุษย์หรือเชิญมาร่วมอนุโมทนาบุญกับมนุษย์ในวันที่ทำบุญกุศล ซึ่งปรากฏชัดเจนในเรื่องตำนานสัญญาณเสียงกลอง ที่กล่าวถึงสาเหตุของการตีกลองวันพระนอกจากจะเพื่อส่งสัญญาณให้นางยักข์ได้ยินดังกล่าวนั้นในหัวข้อเกี่ยวกับยักข์แล้ว ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ยังมีความเชื่อว่าตีเพื่อจะเป็นสัญญาณให้เทวดาได้ยินและรับรู้ว่ามีมนุษย์ได้อัญเชิญให้ลงมาร่วมอนุโมทนาบุญในวันศีลวันพระกับมนุษย์ที่ได้ทำบุญในวันดังกล่าว

3) ขวัญ เป็นคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหรือไท ที่มีความเชื่อว่าขวัญจะอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ เมื่อร่างกายไม่สมบูรณ์มีอาการเจ็บป่วยก็จะเข้าใจว่าขวัญออกจากร่างกาย จึงต้องมีพิธีสู่ขวัญ หรือมีการสู่ขวัญในช่วงวาระโอกาสต่าง ๆ ของชีวิต โลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้เกี่ยวกับเรื่องขวัญก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ยังมีความเชื่อว่า อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับผู้คนนั้นเกิดจากมีสาเหตุที่ทำให้ขวัญออกจากร่างกายไป ทำให้เจ้าของขวัญมีภาวะที่ผิดปกติ ซึ่งสาเหตุที่ขวัญออกจากร่างกายอาจเป็นเพราะผีสาจากที่บางแห่งมาเรียกเอาขวัญไปหรือขวัญอาจหลงทางในตอนออกไปทำกิจกรรมในที่ใดที่หนึ่งที่มีผีสาอาศัยอยู่ ผีสาไม่พอใจจึงจับกักขังขวัญไว้หรือทำให้หลงทางไม่สามารถกลับบ้านหรือกลับเข้าร่างกายได้ จึงต้องมีการไปเรียกขวัญกลับเข้าร่างกาย มาอยู่กับบ้านกับเรือน ส่วนการสู่ขวัญในช่วงวาระโอกาสพิเศษของชีวิตนั้นก็เช่นเดียวกัน ดังปรากฏข้อความในเรื่องเล่าไทลื้อเรื่องบ่าว-สาวลื้อ ก่อนแต่งงาน ซึ่งจะกล่าวถึงการสู่ขวัญการแต่งงานจะมีพิธีการสู่ขวัญ 2 ครั้ง โดยตอนเช้าจะแห่เขมมาสู่ขวัญที่บ้านฝ่ายหญิงก่อน ส่วนตอนเย็นจะแห่สะไภ้ไปสู่ขวัญที่บ้านฝ่ายชาย

1.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา

คติความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้สะท้อนให้เห็นผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีของไทลื้อหลาย ๆ อย่างทั้งที่มีอยู่ในชีวิตจริงและปรากฏผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญตามฮีตคองของชุมชน เช่น เรื่องการทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา เรื่องการทำบุญเดือน 10 เดือน 11 เดือน 12 เดือนเจียง บางเรื่องมีหลายสำนวนคือเรื่องการทำบุญเดือน 11 เดือน 12 มี 2 สำนวน มีทั้งสำนวนที่พระสงฆ์เล่าและสำนวนที่ฆราวาสเล่า

ซึ่งเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญในฮีตต่าง ๆ นั้น สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่มาจากความเชื่อในพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เช่น เรื่องการทำบุญในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับส่วนบุญที่ลูกหลานจะทำบุญส่งไปให้ โดยขั้นตอนวิธีการทำบุญนั้นลูกหลานจะต้องเตรียมเครื่องไทยทาน อาหารคาวหวาน ผลไม้และเครื่องดื่มที่ดีที่สุด พร้อมทั้งเขียนชื่อผู้ที่จะทำบุญอุทิศให้ใส่ไปด้วยเพื่อให้พระสงฆ์ได้เอ่ยชื่อ และในการทำบุญจะต้องมีการกรวดน้ำด้วยทุกครั้ง

1.3 โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถาเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มานาน โดยเฉพาะไสยศาสตร์ที่มาจากศาสนามักเกี่ยวข้องกับสัมพันธกันกับศาสนาอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ยาก โลกทัศน์ที่มาจากคติความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทลื้อบ้านนาYang Tai ก็ยังคงมีเหมือนกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในปัจจุบัน และยังมีหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับคติความเชื่อดังกล่าวปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะด้วย เช่น ในเรื่องเล่า “เรื่องยันต์” ก็ปรากฏความเชื่อที่ยังคงสืบทอดปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันที่มียันต์สำหรับหญิงตั้งครรภ์และเด็กทารกโดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงไทลื้อบ้านนาYang Tai รู้ว่าตัวเองตั้งครรภ์แล้วก็จะไปบูชายันต์ที่ปลูกเสกแล้วจากหลวงพ่อกั้วตมาบูชาที่บ้าน หรือครอบครัวที่มีลูกเล็กเด็กทารกก็จะไปบูชามาไว้ที่บ้านเหมือนกัน เพราะชาวไทลื้อบ้านนาYang Tai มีความเชื่อว่ายันต์นี้จะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยป้องกันภัยอันตรายไม่ให้สิ่งที่ไม่ดี ผีสงแม่ซื้อไม่ให้เข้ามาใกล้หรือมาทำร้ายเด็กในครรภ์หรือเด็กทารกได้

1.4 โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องลางร้าย

ความเชื่อเกี่ยวกับลางร้ายหรือเกี่ยวกับโชคลางก็เป็นคติความเชื่อหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมไทลื้อบ้านนาYang Tai เหมือนกันกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ทั่วไป ซึ่งมีทั้งลางร้ายและลางดี และมีผู้ที่คอยทำนาย คอยแก้ไขลางร้ายเคราะห์เชื้ญให้ นั่นก็คือหมอดู ผู้ที่จะคอยทำนายทายทักหรือสื่อสารกับสิ่งลี้ลับคอยมาบอกกล่าวแก่ผู้คนในชุมชน ซึ่งความเชื่อเรื่องโชคลางนี้ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะหลายเรื่อง เป็นสิ่งยืนยันว่าชาวไทลื้อบ้านนาYang Tai มีโลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องดังกล่าวอยู่มาก ความเชื่อเรื่องโชคลางหรือเคราะห์เชื้ญลางร้ายนั้นปรากฏชัดเจนในเรื่องอ้ายเซียงเหมียงตมตตที่หาเหตุผลที่จะไม่ไปทำงานตามที่เจ้าเมืองสั่ง จึงแกล้งเอาไก่ที่ยังไม่ตายถอนขนแล้วห่อหมกไว้เพื่อเป็นกับข้าวในการเดินทาง เมื่อจะกินข้าวร่วมกันเซียงเหมียงจึงเปิดห่อกับข้าวออกมา ทนโดนนั้นไก่ก็วิ่งหนีเข้าป่าไป ทุกคนจึงเชื่อว่าเป็นลางร้าย จะเกิดเคราะห์ร้าย เพราะไก่ที่ตายแล้วกลับฟื้นวิ่งหนีไปได้ ถ้าให้เซียงเหมียง

ซึ่งเป็นเจ้าของหอหมวกโก่เดินทางไปด้วยเชื่อว่าอาจจะเป็นอันตรายต่อคนที่เดินทางไปด้วยกัน จึงให้ท้าวเซียงเหมี้ยงกลับบ้านไม่ต้องเดินทางไปกับคณะ

2. โลกทัศน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม

โลกทัศน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการมองสภาพสังคมที่เป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ที่สะท้อนออกมาให้เห็นผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่มีการเล่าขานสืบทอดกันมาในชุมชน และบางอย่างยังคงมีการยึดถือปฏิบัติและสืบทอดกันอยู่มาจนปัจจุบันโดยเฉพาะผ่านเรื่องเล่าต่าง ๆ ทำให้ผู้คนในชุมชนไทลื้อบ้านนาียงได้มีความผูกพัน เกิดความรักความเข้าใจกัน ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

2.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับการแต่งงาน

การแต่งงานสร้างครอบครัวเป็นสิ่งที่มียู่ทุกสังคมมนุษย์เพื่อสืบทอดตระกูลและชาติพันธุ์ของคน ในนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ก็ได้นำเสนอให้เห็นถึงการแต่งงานที่มีทั้งการแต่งงานที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมของชุมชนและการแต่งงานที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งการแต่งงานที่ถูกต้องถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่าเรื่องบ่าว-สาวลื้อก่อนแต่งงาน กล่าวถึงบ่าวสาวถ้าชอบพอกันหลังจากที่ไปจับกันที่ลานในหมู่บ้านในตอนเย็น เมื่อชอบพอกันวันต่อมาจึงไปจับกันที่ได้ทุนบ้านของฝ่ายสาว ถ้าหากว่าพูดคุยกันแล้วรักชอบพอกันจริง ๆ หญิงสาวก็จะไปบอกพ่อแม่ว่าชอบพอกับผู้ชายคนนี้ หลังจากนั้นก็ให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาสู่ขอ เมื่อได้ฤกษ์ยามดีก็จัดพิธีแต่งงานและได้บอกถึงวิธีการที่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะมีความเสมอภาคกัน เมื่อฆ่าสัตว์เพื่อต้อนรับแขกจะต้องแบ่งครึ่งกัน เพราะจะมีการต้อนรับแขกทั้ง 2 บ้าน โดยในตอนเช้าแห่ขบวนใหม่ไปบ้านเจ้าสาวและทำพิธีสู่ขวัญ ส่วนตอนเย็นก็จะมีพิธีแห่สะใภ้ไปบ้านเจ้าบ่าวและทั้งที่บ้านเจ้าสาวและทำพิธีสู่ขวัญเช่นกัน

2.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี

การที่คนเราอยู่ในสังคมแล้วจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมหรือขนบธรรมเนียมของสังคมนั้น ๆ ต้องเคารพเชื่อฟังคำสั่งของผู้เป็นหัวหน้าหรือผู้ใหญ่ในสังคมด้วย ในนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ก็ได้สะท้อนให้เห็นหลายเหตุการณ์ในหลายเรื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้ามองดูเหมือนจะเป็นนิทานทั่ว ๆ ไป แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่า เป็นเรื่องที่สื่อให้เห็นว่าเป็นการสั่งสอนผู้คนในสังคมให้ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม เชื่อฟังผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดี ผ่านข้อความที่เป็นคำพูด

ของตัวละคร ดังเช่นในเรื่องเชียงเหมี้ยงเข้าเฝ้าพระยา ก็มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นพลเมืองที่ดีจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาหรือผู้อาวุโสในสังคมจะขัดขึ้นไม่ได้ ถ้าขัดขึ้นอาจได้รับโทษ อาจเป็นโทษทางอาญาหรือโทษทางสังคมก็ได้ ดังข้อความว่า “หากว่าพระยามีคำสั่งมาจริงก็ไม่อาจขัดขึ้นคำสั่งได้ จะต้องได้ปฏิบัติตาม” หรือในเรื่องโง่เจ้าเหมหลัก (ผัวโง่ เมียฉลาด) ที่กล่าวถึงผัวเมียครอบครัวหนึ่ง ในช่วงสงครามผู้ชายที่ไม่ได้เป็นทหารจะต้องเป็นฝ่ายลำเลียงสิ่งของไปทำศึกที่สนามรบทุกวัน ๆ ผู้คนมาชวนก็ไม่ยอมไป ปฏิเสธทุกครั้งและอ้างว่า ถ้าไปแล้วจะไม่ได้มีอะไรกับเมีย จนเพื่อนบ้านโกรธและบอกว่า พรุ่งนี้ต้องให้มันไปให้ได้เพราะเหลือคนเดียวที่ไม่เคยไป ตกเย็นเมียจึงมาบอกว่า คราวนี้ต้องไปให้ได้ เพราะอยู่บ้านเมืองจะต้องทำตามกฎกติกา ขัดขึ้นไม่ได้ดังข้อความที่ภรรยากล่าวว่า “ครั้งนี้ ถึงจะเป็นอย่างไร พี่ก็ต้องไป เพราะเราอยู่บ้านเมืองนี้ จะขัดขึ้นไม่ได้”

2.3 โลกทัศน์เกี่ยวกับความสามัคคีในชุมชน

ความสามัคคีในชุมชน เป็นสิ่งที่เห็นได้ทั่วไปในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกคนในชุมชนจะมาร่วมกันโดยไม่ได้บังคับ แต่จะทำด้วยความเต็มใจ และเพื่อทำบุญด้วย ซึ่งความสามัคคีในชุมชนของชาวไทลื้อบ้านนาียงไต้นั้นปรากฏชัดเจนมากที่สุดในวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทเรื่องเล่า โดยเฉพาะเรื่องเล่าเกี่ยวกับการทำบุญตามฮีตคองประเพณีต่าง ๆ ทั้งการทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา การทำบุญเดือน 11 การทำบุญเดือนเจียง เป็นต้น เช่นเรื่องการทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา จะกล่าวถึงเมื่อถึงวันทำบุญแล้วทุกคนจะจัดเตรียมอาหารหวานคาวและเครื่องดื่มใส่ภาชนะนำไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า และในงานบุญออกพรรษาจะมีการฟังเทศน์ 4 วัน ผู้ชายจะนอนที่วัดเลย และมีการนำเอาอาหารการกินมากินร่วมกันที่วัด ดังข้อความว่า บ้านใดที่จะทำทาน จะเอาของกินมาส่งที่วัดจนเต็มวัดแล้วร่วมกันกินข้าวอยู่ที่วัดเลย

2.4 โลกทัศน์เกี่ยวกับการค้าขาย แลกเปลี่ยน

การค้าขายแลกเปลี่ยนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในนิทานของไทลื้อบ้านนาียงไต้ ซึ่งเป็นโลกทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทลื้อก็รู้จักการค้าขายแลกเปลี่ยนเช่นเดียวกันกับสังคมอื่นทั่วไป เพราะหลังจากเสร็จการทำไร่ทำนาแล้วผู้คนในสังคมต่าง ๆ บางกลุ่มก็มักจะเดินทางไปค้าขายแลกเปลี่ยนในต่างถิ่นเอาสิ่งของที่มีในท้องถิ่นตนเองไปแลกกับสิ่งของถิ่นอื่นที่ตนเองไม่มี หรือเป็นการขายแลกกับเงินก็มี หรือแม้แต่

การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชนของตนเอง ซึ่งมักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกัน ดังข้อความที่ว่า “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” ซึ่งเป็นข้อความที่สะท้อนให้เห็นวิถีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสิ่งของกันได้ชัดเจน สะท้อนถึงการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ดังการแลกเปลี่ยนสิ่งของปรากฏในเรื่องเจ็ดหม้อเจ็ดไห ที่กล่าวถึงท้าวเจ็ดหม้อเจ็ดไหและเพื่อนหาปลาได้มา แต่ชาวบ้านไต้แม่น้ำหาปลาไม่ได้เลย เพราะ 3 สหายกักกันน้ำไว้เพื่อหาปลา ท้าวเจ็ดไหจึงบอกชาวบ้านว่าถ้าอยากกินปลาก็ให้เอาเกลือเอาข้าวเอาแป้งมาแลกเปลี่ยนกัน ดังข้อความว่า “...จึงบอกว่าถ้าอยากกินปลาก็ให้เอาพริก เอาเกลือ เอาข้าว เอาแป้งมาแลก แล้วชาวบ้านก็ไปเอาสิ่งของมาแลกเปลี่ยน...”

3. โลกทัศน์ด้านค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่ถูกคลยึดถือและยอมรับกันเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง Phrakrupariyat Kittitarnong (2014, p. 2) กล่าวว่า ค่านิยม (Value) คือวิธีการจัดรูปแบบความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในใจ สำหรับยึดถือในการปฏิบัติตนของคนในสังคม คือการมีหลักธรรมและศาสนาเป็นที่พึ่ง การช่วยเหลือผู้อื่น การได้รับยกย่องในสังคม เป็นต้น ดังนั้น ค่านิยม จึงหมายถึงทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ความคิด การกระทำ ความเป็นอยู่และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความถูกต้องของสังคมนั้น ๆ ในนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ก็ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวไทลื้อหลายอย่าง ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกนรกผ่านการทำธงไปถวายวัด ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้สัตว์พาขึ้นสวรรค์ผ่านการทำหุ่นสัตว์ไปถวายวัด หรือแม้แต่ความเสมอภาคของชายและหญิงที่จะต้องมีการจัดงานแต่งงาน

3.1 ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกนรก

โลกทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกนรกนั้น สะท้อนให้เห็นผ่านประเพณีการทำธง หรือธงไปถวายวัด ซึ่งชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้เชื่อว่าจะเป็นเครื่องช่วยหลุดพ้นตนเองให้ขึ้นจากนรกได้หลังจากตายไปแล้ว หากจะได้ไปตกนรก ดังในเรื่องเล่า “เรื่องทุ่งไย” และ “เรื่องทุ่งดอก” ที่ชาวบ้านต้องทำธงหรือธงไปถวายวัดและต้องเปลี่ยนทุกปีในช่วงเดือนห้าหรือช่วงปีใหม่ของลาว ชาวบ้านเชื่อว่าทุกคนจะต้องได้ถวายธง เพราะทุกคนเมื่อตายไปแล้ว หากตกทุกข์ได้ยากจะมีธงของตัวเองเท่านั้นจะช่วยเหลือให้ขึ้นจากนรก คนอื่นที่ไม่ใช่เจ้าของจะไม่มี

สิทธิ์เกาะเกี่ยวทุงนั้นขึ้นจากรกได้ หรือถ้าจะทำทุงอุทิศให้คนที่ตายไปแล้วก็ต้องระบุชื่อผู้ที่จะอุทิศไปให้ เพื่อให้มีชื่อที่ทุงนั้น จึงจะเป็นเจ้าของทุงหรือมีสิทธิ์ในทุงผืนนั้น หากคนที่ไม่มีชื่อก็จะไม่มีสิทธิ์ในทุงผืนนั้น ดังนั้นจึงเป็นธรรมเนียมที่ผู้หญิงทุกคนจะต้องทำทุงโย (ธงโยแมงมุม) และทุงดอก (ธงผืนฝ้ายาว) ได้ เพื่อให้กับตนเองและคนในครอบครัว นำไปทำบุญถวายวัดเพื่อทำบุญให้กับตนเองและอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ทำให้มีทุงโยและทุงดอกประดับตกแต่งที่วัดบ้านนาอย่างได้มากมาย ปรากฏในเรื่องเล่า “เรื่องทุงโย” และ “เรื่องทุงดอก” ดังข้อความในเรื่องทุงดอกที่กล่าวว่า “...ไม่ได้ละเลยโดยทำทุกปีช่วงปีใหม่ลาว เดือนห้า โดยเมื่อถึงปีแล้วก็เอาทุงอันใหม่ไปทาน...”

ภาพที่ 2 ทุงดอกห้อยประดับที่วัดบ้านนาอย่างไ้

Figure 2. Hanging Tung Dok (Cloth Flags) Decoration at Wat Ban Nayang Tai

3.2 ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้สัตว์พาขึ้นสวรรค์

โลกทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้สัตว์พาขึ้นสวรรค์นั้น สะท้อนให้เห็นผ่านการทำหุ่นสัตว์ไปถวายทานที่วัดในงานบุญทานสลากเดือน 12 เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทุกคนในชุมชนไทลื้อบ้านนาอย่างไ้ได้นิยมทำเพราะมีความเชื่อว่าสัตว์นั้นจะช่วยพาขึ้นสวรรค์หลังจากที่ตายไปแล้ว ดังข้อความที่ว่า “... สมมติว่าเราทานตัวสัตว์คือนกยูง เวลาที่เราตายไปก็จะมีนกยูงไปรับเอาเราเพื่อไม่ให้ไปตกนรกและพาเราขึ้นสวรรค์ ...” นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าการทำหุ่นสัตว์ไปถวายเป็นการตัดกรรม

ตัดเวรกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ ด้วย ดังข้อความที่ว่า “... นอกจากจะเป็นการทำเพื่อช่วยเหลือเวลาจะตกนรกแล้ว การทานตัวสัตว์ยังเป็นการทานเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ได้ทำเวรทำกรรมต่อกันในชาตินี้ให้หมดไป ไม่ให้กลับมาตอบสนองต่อกัน ...” ดังนั้นคติความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญโดยการทำหุ่นสัตว์ถวายทานเพื่อหวังให้สัตว์ชนิดนั้น ๆ พาสันสวรรค์หลังจากตายจากโลกนี้ไปแล้ว นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าเป็นการตัดกรรมตัดเวรกับสัตว์ที่ตนเองได้ฆ่าหรือใช้แรงงานในช่วงที่มีชีวิตอยู่ เป็นการอโหสิกรรม ระวังการจองเวรแก่กันเพื่อไม่ให้มีการจองเวรจองกรรมในชาติต่อ ๆ ไปอีกด้วย จึงถือได้ว่าคติความเชื่อดังกล่าว เป็นค่านิยมที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนเพราะมีการเล่าเรื่องดังกล่าวถึง 2 ส่วนรวมทั้งส่วนที่เล่าโดยพระภิกษุและเล่าโดยคนในหมู่บ้านเอง ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งของชุมชนไทลื้อบ้านนาอย่างได้ ผู้คนจึงให้ความสำคัญและจดจำได้ดีเป็นที่รับรู้ของผู้คนในชุมชนและมีการปฏิบัติทุกปี

ภาพที่ 3 การแห่หุ่นสัตว์ (หุ่นม้า) ไปทำบุญที่วัด

Figure 3. The Procession of Animal Figures (Horse Figure) for Merit-Making at the Temple. Adapted from “The tradition of offering elephants and horses at Ban Na Yang Tai Nambak District Luang Prabang Province, Laos,” by All Channels, 2024,

<https://www.youtube.com/watch?v=gN1qAtEPtb4>

3.3 ค่านิยมเกี่ยวกับการมีความเสมอภาคระหว่างผู้ชายผู้หญิง

ความเสมอภาคความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในสังคมยุคก่อนที่มีการสืบทอดมาอาจจะไม่ค่อยเห็นมากนักในสังคม แต่สำหรับชุมชนไทลื้อบ้านนาียงไต้้นั้นมีปรากฏให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายผู้หญิงชัดเจน ผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชุมชน โดยในเรื่องเล่า “เรื่องบ่าว-สาวลื้อก่อนแต่งงาน” กล่าวถึงความเสมอภาคความเท่าเทียมกันชัดเจนว่า “จารีตเผ่าลื้อเวลาฆ่าควายสำหรับงานแต่งงาน ทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะแบ่งครึ่งเท่า ๆ กัน เผ่าลื้อจะมีพิธีเสมอภาคกัน ไม่ให้ผู้ชายหรือผู้หญิงหนักฝ่ายเดียวหญิงหรือชายก็คนเหมือนกัน” เป็นข้อความที่กล่าวถึงการจัดงานแต่งงานของชาวไทลื้อบ้านนาียงไต้้นั้นในวันจัดงานแต่งงาน เมื่อฆ่าควายสำหรับเลี้ยงแขกนั้น จะแบ่งเป็นสองส่วนสำหรับบ้านเจ้าบ่าวและบ้านเจ้าสาวเท่า ๆ กัน เพื่อจะได้นำไปทำอาหารเลี้ยงต้อนรับแขกที่บ้านของแต่ละฝ่าย เพราะทั้งบ้านเจ้าสาวและบ้านเจ้าบ่าวก็จะมีการจัดพิธีเหมือนกัน กล่าวคือบ้านแต่ละฝ่ายจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญทั้ง 2 ฝ่าย โดยช่วงเช้าจะแห่เจ้าบ่าวหรือแห่ขะมาที่บ้านเจ้าสาวและมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ส่วนตอนเย็นก็จะแห่เจ้าสาวหรือแห่สะใภ้ไปบ้านเจ้าบ่าวก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญเช่นเดียวกันและแต่ละบ้านก็จะมี การจัดอาหารต้อนรับแขกเหมือนกัน ดังนั้นเพื่อไม่ให้เป็นการหนักที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเมื่อฆ่าสัตว์เพื่อเลี้ยงแขกจึงมีการแบ่งครึ่งกันอย่างเท่าเทียม และการจัดพิธีก็จัดที่บ้านทั้ง 2 ฝ่ายเท่าเทียมกัน เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนที่คู่แต่งงานทุกคู่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นค่านิยมที่ทันสมัยในสังคมปัจจุบันแม้จะเป็นชุมชนที่อยู่ชนบทก็ตาม เพราะชาวไทลื้อบ้านนาียงไต้้นั้นถือว่า “หญิงหรือชายก็คนเหมือนกัน”

4. โลกทัศน์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทุกชาติ มีการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยใกล้ริมน้ำ ใกล้ป่าไม้ ใกล้ภูเขาและบางชุมชนนำเอามาเป็นชื่อบ้านนามเมืองของตนเองก็มาก ชาวไทลื้อบ้านนาียงไต้้นั้นมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำที่ล้อมรอบด้วยป่าและภูเขาอยู่ใกล้ชุมชน เพราะฉะนั้นจึงมีโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติป่าไม้ ภูเขาและแม่น้ำเป็นธรรมดา ดังปรากฏให้เห็นจากชื่อหมู่บ้านที่เอาชื่อทุ่งนามาเป็นชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติอีกหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

4.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับป่าไม้คือแหล่งหาอาหารที่สำคัญ

ป่าไม้เป็นสิ่งที่ชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้คุ้นเคยดีเพราะมีชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้ป่าไม้และภูเขาอยู่อีกฟากของด้านหน้าหมู่บ้าน วิถีชีวิตส่วนหนึ่งจึงมีความผูกพันกับป่าไม้ โดยเข้าป่าหาอาหารจากป่ามาเลี้ยงชีพเป็นประจำ นิทาน ตำนานหลายเรื่องมักกล่าวถึงป่าไม้ หรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในการทำมาหากิน หาอาหารจากป่าไม้เมื่อไม่มีอาหารก็สามารถเข้าไปหาได้ในป่าไม้เพื่อนำวัตถุที่ได้นำมาทำเป็นอาหารหรือผลไม้ต่าง ๆ จากป่าสามารถที่จะนำมาใช้เป็นอาหารเลี้ยงชีพได้ ดังในเรื่องดาวไถน้อยได้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับป่าไม้คือแหล่งหาอาหารเป็นที่ทำมาหากินที่สำคัญได้ชัดเจน ซึ่งเนื้อหากกล่าวถึงสองตายายที่รู้ว่าพระจะมาฉนเพลที่บ้านแต่ไม่มีอาหารจะนำมาถวายเพลพระ จึงชวนกันเข้าป่าไปหาผลไม้มาถวายพระตั้งแต่เช้าตรู่ ดังข้อความว่า “...พຽ່ງນີ້ເຂົ້າເຮາປູກກັນລູກຕົ້ນແຕ່ເຂົ້າເຂົ້າໄປປ່າຫາຜູ້ຮັກພຣະກີຊຸທີ່ຈະມາ ຂົນເຟລກັບຮາະ ແລ້ວຮຸ່ງເຂົ້າຈຶ່ງປູກກັນຕົ້ນໄປຫາຜູ້ຮັກພຣະກີຊຸ...” โลกทัศน์เกี่ยวกับป่าไม้คือแหล่งหาอาหารที่สำคัญดังกล่าว ถูกตอกย้ำให้เห็นชัดเจนในประวัติการโยกย้ายถิ่นเผ่าลื้อบ้านนาียงใต้ ก็มีการกล่าวถึงการอพยพย้ายถิ่นมาจากเมืองสิบสองปันนา ประเทศจีนเข้าสู่ประเทศลาวเพื่อหาพื้นที่ทำมาหากินแห่งใหม่ โดยพื้นที่แห่งใหม่ก็ต้องเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่สามารถแผ้วถางเพื่อทำไร่ทำนาได้ และพื้นที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและอุดมสมบูรณ์

4.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับแหล่งน้ำคือภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน

แหล่งน้ำไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำหรือหนองน้ำ ก็เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของผู้คนในการเลือกทำเลในการสร้างบ้านแปงเมือง เพราะได้ใช้แหล่งน้ำในการใช้สอย อาบกินและทำมาหากินก็ต้องอาศัยแหล่งน้ำจึงเป็นที่มาของการนำมาตั้งเป็นชื่อบ้านนามเมืองดังจะเห็นชื่อบ้านนามเมืองในไทย ลาว หรือประเทศเพื่อนบ้านต่าง ๆ ก็มีชื่อภูมินามสถานที่ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน ชื่อเมือง แม้แต่บ้านนาียงใต้ก็เช่นเดียวกัน นิทาน ตำนานและเรื่องเล่าบ้านนาียงใต้ ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองหรือโลกทัศน์เกี่ยวกับแหล่งน้ำคือภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน ที่สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับแม่น้ำ หนองน้ำหลายเรื่องด้วยกันทั้งในตำนานการตั้งบ้านและในนิทาน เช่น ในตำนานเรื่องประวัติชื่อบ้านนาียง ก็ได้กล่าวชัดเจนว่าบ้านนาียงตั้งอยู่ใกล้หนองน้ำมาก่อน และมีนกระยางขาวมาลงหากินอยู่ในหนองน้ำนั้น กลายเป็นชื่อของหมู่บ้าน แล้วต่อมาหนองน้ำดินเขินกลายเป็นทุ่งนา ผู้คนจึงเรียกเพี้ยนว่า นา และเป็นชื่อของหมู่บ้าน

หรือในนิทาน “เรื่องเจ็ดหม้อเจ็ดไห” ก็ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำเช่นกัน เนื้อหากล่าวถึงผู้คนในหมู่บ้านริมแม่น้ำได้รับความเดือดร้อนเพราะหาปลาไม่ได้ เนื่องจากสามสหายใช้อาวุธวิเศษกันน้ำไว้เพื่อหาปลามากินเป็นอาหารจนปูปลาหมด น้ำก็ขุ่นและตื้นเขินไม่ไหลลงไปหาผู้คนในหมู่บ้านที่อยู่ตอนล่างแม่น้ำ ดังข้อความว่า ...เดินทางไปเห็นแม่น้ำใหญ่ แล้วก็หาปลามากินเป็นอาหาร โดยเอา มีดพร้าได้วิเศษไปปิดกั้นน้ำหาปลามาเลี้ยงชีพ บางครั้งหาปลาจนน้ำขุ่น บางครั้งกันจนน้ำแห้ง น้ำขาดไปด้านล่างแม่น้ำ ปูปลาก็หมด ไม่สามารถผ่านลงไปตอนล่างแม่น้ำได้ ชาวบ้าน ที่อยู่ด้านใต้แม่น้ำลงไปก็เดือดร้อน หาปลาไม่ได้ น้ำแม่น้ำตื้นเขิน... โลกทัศน์เกี่ยวกับแหล่งน้ำคือภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานดังกล่าว ถูกตอกย้ำให้เห็นชัดเจนในประวัติศาสตร์โยกย้ายถิ่นเผ่าลื้อบ้านนายางใต้ ก็มีการกล่าวถึงการอพยพย้ายถิ่นที่มีการแยกมาอยู่บริเวณเมืองน้ำбак แขวงหลวงพระบางในปัจจุบัน และมีการแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ อีก 3 กลุ่ม และส่วนมากก็จะตั้งบ้านอยู่ริมแม่น้ำกันทั้งนั้นโดยที่บ้านนายางใต้นั้นก็ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลาตอนล่าง ดังข้อความว่า “...กลุ่มย่อยที่ 2 ตั้งหมู่บ้านอยู่ริมน้ำลาตอนล่าง เรียกว่า นยางใต้...”

4.3 โลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ผู้กตัญญูทเวท

สัตว์ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่คู่สังคมมนุษย์มาตั้งแต่อดีตมีทั้งสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้สำหรับเป็นอาหารและสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานและเฝ้าบ้าน เป็นต้น ในนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนายางใต้มีการกล่าวถึงทั้งความสัมพันธ์ของชาวไทลื้อบ้านนายางใต้ กับสัตว์ได้ชัดเจนเช่นในการทำบุญเพื่ออุทิศให้กับสัตว์ต่าง ๆ ในเรื่องการทำบุญเดือน 12 (สำนวนที่ 1) ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในส่วนโลกทัศน์เกี่ยวกับสัตว์ผู้กตัญญูทเวทของชาวไทลื้อบ้านนายางใต้ ที่มองสุนัขคือสัตว์ที่กตัญญูรู้คุณเจ้าของเหมือนผู้คนทุกชาติพันธุ์แล้ว ไก่ก็เป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่เป็นสัตว์ผู้มีความกตัญญูทเวทที่รู้คุณและตอบแทนคุณผู้เป็นเจ้าของด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏชัดเจนในเรื่องดาวไถน้อย ที่ได้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ดังกล่าวในตอนที่ไม่ไถได้ยืนสองตายายพูดกันหลังจากไปหาผลไม้ที่ป่าเพื่อนำมาถวายเพลพระไม่ได้แล้ว จึงมองหาสิ่งที่จะทำเป็นอาหารถวายเพล ซึ่งเห็นแต่ไก่อย่างเดียวที่เป็นสมบัติที่มีอยู่ จึงปรึกษาและตกลงกันว่า จะฆ่าไก่ทำอาหารถวายเพลพระ เมื่อแม่ไถได้ยิน ก็ยินดีจะยอมถูกฆ่าทำเป็นอาหารถวายพระเพื่อตอบแทนบุญคุณตายายผู้เป็นเจ้าของ จึงไปบอกลูก และเมื่อแม่ไถถูกฆ่าทำอาหารแล้วลูกไก่ก็ได้กระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไถไปเพื่อเป็นเพื่อนแม่ ซึ่งก็แสดงให้เห็นถึง

ความกตัญญูของลูกไก่ที่มีต่อแม่ไก่ได้เช่นกัน ดังข้อความนี้ว่า “...แม่ไก่ได้ยืนดั่งนั้น ก็บอกลูกว่า ต่อไปให้พากันดูแลกันและอยู่ต่อไปนะ เพราะแม่จะถูกฆ่าตายแล้ว เขาจะ มาฆ่าแม่เพื่อเอาไปทำเป็นอาหารถวายพระภิกษุที่จะมาฉันเพล เมื่อแม่ไก่ถูกฆ่าแล้ว ลูกไก่ก็ทยอยกระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไป ตายทั้งแม่ไก่และลูกไก่ ได้ไปเกิดอยู่บน สวรรค์ชั้นฟ้า...”

5. โลกทัศน์ด้านภูมิจักรวาล

ภูมิจักรวาลในที่นี้คือการมองจักรวาลตามแนวคิดของพุทธศาสนา ดังที่ Yongrot (1997, p. 27) กล่าวว่า พื้นฐานความเข้าใจเรื่องจักรวาลของศาสนาพุทธ ที่ยอมรับแต่ละจักรวาลมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยโลกใหญ่ 3 โลก ได้แก่โลกเบื้องบน (สวรรค์) โลกส่วนกลาง (โลกมนุษย์) และโลกเบื้องล่าง (นรก) ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะนรก สวรรค์ เนื่องจากโลกมนุษย์ก็มีการกล่าวถึงในภาพของนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าที่เป็นวิถีชีวิตของตัวละครและผู้คนในชุมชนไทลื้อบ้านนาียงใต้แล้ว นอกจากนี้จะกล่าวถึงพระจันทร์และดวงดาวอันเป็นส่วนหนึ่งของระบบจักรวาล ที่ปรากฏในคติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ด้วย

5.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับนรก สวรรค์

เนื่องจากนรกและสวรรค์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าของชาวไทลื้อบ้านนาียงใต้ นั้นมีปรากฏร่วมกัน ไม่ได้อธิบายภาพของนรกสวรรค์ที่แยกกันอย่างชัดเจน ซึ่งส่วนมาก จะกล่าวถึงนรกมากกว่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะนำมากล่าวพร้อมกัน และข้อความที่ปรากฏ นั้นก็สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งนรกเป็นสถานที่ทุกคนไม่อยากจะไปจึงต้องทำความดีเพื่อจะได้หลุดพ้นจากการตกนรก เพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งเป็นสถานที่อุดมคติที่ทุกคนอยากจะไปเกิดหลังจากตายจาก โลกมนุษย์แล้ว เพราะเป็นสถานที่เสวยมีแต่ความสุขสวดยทิพย์สมบัติ จึงมีการทำบุญ สร้างสิ่งต่าง ๆ ไว้ หรือทำบุญเพื่ออุทิศให้กับคนตาย เพื่อช่วยเหลือไม่ให้ไปตกนรก และ คอยช่วยเหลือให้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ โลกทัศน์เกี่ยวกับนรก สวรรค์ของชาวไทลื้อ บ้านนาียงใต้ มีคติความเชื่ออีกอย่างนอกเหนือจากผลกรรมที่กระทำตามหลัก พุทธศาสนาแล้ว การจะหลุดพ้นจากนรก ไม่ต้องไปตกนรกหรือการได้ขึ้นสวรรค์นั้น นอกเหนือจากผลบุญกุศลที่ทำแล้ว ยังมีสิ่งที่สามารถช่วยให้ไม่ไปตกนรกและช่วยให้ สามารถขึ้นสวรรค์ได้ สิ่งที่ช่วยให้ไม่ไปตกนรกนั้นคือทุงโย (ธงยมงามมูม) และทุงดอก (ธงแผ่นผ้า) จะเป็นสิ่งที่ไปช่วยเกี่ยวอุตุดึงผู้ที่จะไปตกนรกให้หลุดพ้นจากนรกได้

ดังข้อความในเรื่องทุ่งไຍว่า “...ทุ่งไยคือธงที่ใช้เพื่อทำบุญอุทิศให้คนตายที่ไปตกที่ทุ่งไยาก เมื่อถวายทุ่งไยไปให้แล้ว เขาจะจับเอาทุ่งไยแล้วทุ่งไยจะพาเขาออกจากที่ทุ่งไยากนั้น...” หรือข้อความในเรื่องทุ่งดอกว่า “...เมื่อใครทานทุ่งอันนี้แล้ว คนที่ตายไปตกทุกขไยไยาก ทุ่งนี้ก็จะไปกวัดแกว่งดึงเอาคนที่ตายไปนั้นให้เขาจับทุ่งนี้ขึ้นมา...” ส่วนสวรรค์นั้นก็จะมีสัตว์ที่ทำเป็นหุ่นสัตว์ที่ได้นำไปทำบุญจะพาขึ้นไปสวรรค์หลังจากที่ตายไปแล้ว ดังข้อความเรื่องการทำบุญเดือน 12 (สำนวนที่ 1) ที่ว่า “... สมมติว่าเราทานตัวสัตว์คือนกยูง เวลาที่เราตายไปก็จะมีนกยูงไปรับเอาเราเพื่อไม่ให้ไปตกนรกและพาเราขึ้นสวรรค์ ...”

5.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับพระจันทร์และดวงดาว

พระจันทร์และดวงดาวถึงแม้จะมีอยู่จริงในระบบสุริยจักรวาลและสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่ชาวไทลื้อบ้านนาYang ได้ก็นำมาเป็นนิทานเล่าขานสืบทอดกันมาซึ่งสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ที่มีต่อพระจันทร์และดวงดาวในการรับรู้ของไทลื้อบ้านนาYang ได้ว่าพระจันทร์และดวงดาวเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากมนุษย์หรือสัตว์ผู้มีบุญหรือผู้ที่ทำความดี ซึ่งถูกนำเสนอผ่านเรื่องดาวไถน้อยที่กล่าวถึงพระจันทร์เกิดจากแม่ไก่ที่ตายไปเพราะได้นินตียอมตายเพื่อให้สองตายายฆ่าทำเป็นอาหารถวายเพลพระ ส่วนดวงดาว เกิดมาจากลูกไก่ที่กระโดดเข้ากองไฟยอมตายตามแม่ไก่ ดังข้อความว่า “...เมื่อแม่ไก่ถูกฆ่าแล้ว ลูกไก่ก็ทยอยกระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไป ตายทั้งแม่ไก่และลูกไก่ ได้ไปเกิดอยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า เราจึงเรียกว่า ดาวไถน้อย ส่วนแม่ไก่เกิดเป็นพระจันทร์...”

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าโลกทัศน์เป็นภาพรวมของแนวคิดพื้นฐานที่ชุมชนไทลื้อบ้านนาYang ใ้มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีการสั่งสมบ่มเพาะจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้คนมีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนไทลื้อบ้านนาYang ได้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะโลกทัศน์เป็นสิ่งที่ทำความเข้าใจซึ่งกันและกันของมนุษย์แต่ละสังคมวัฒนธรรม เพราะบางครั้งถึงแม้ว่าอยู่ในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง หรือสังคมวัฒนธรรมลาวเหมือนกัน แต่ก็อาจมีบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มหรือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน บางครั้งถึงแม้เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน เคยอยู่ร่วมกันมาก่อน แต่เมื่อมีการอพยพแยกย้ายห่างกันนานเข้า ไปอยู่ใกล้กับสังคมอื่น ชาติพันธุ์อื่น ก็อาจทำให้โลกทัศน์หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของชุมชนหรือสังคมที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นการได้ศึกษาโลกทัศน์เฉพาะกลุ่มชน

จะทำให้คนอื่นเข้าใจเราหรือเราเข้าใจคนอื่นได้ดียิ่งขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปกติสุข

อภิปรายผลการวิจัย

โลกทัศน์ชาวไทลื้อบ้านนายางใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง ที่สะท้อนผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าทั้ง 5 ด้านนี้ถือว่าเป็นภาพรวมของแนวคิดพื้นฐานที่ชุมชนไทลื้อบ้านนายางได้มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่มีการสั่งสมบ่มเพาะจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้คนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนไทลื้อบ้านนายางได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะโลกทัศน์เป็นสิ่งที่ทำความเข้าใจซึ่งกันและกันของมนุษย์แต่ละสังคมวัฒนธรรม เพราะบางครั้งถึงแม้ว่าอยู่ในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง หรือสังคมวัฒนธรรมลาวเหมือนกัน แต่ก็อาจมีบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มหรือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน บางครั้งถึงแม้เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน เคยอยู่ร่วมกันมาก่อน แต่เมื่อมีการอพยพแยกย้ายห่างกันนานเข้า ไปอยู่ใกล้กับสังคมอื่น ชาติพันธุ์อื่นก็อาจทำให้โลกทัศน์หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของชุมชนหรือสังคมได้เช่นเดียวกัน ดังเช่นการศึกษาของ Jomnamon (2013) ที่ได้ศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ก็พบโลกทัศน์ที่ต่างกัน คือพบโลกทัศน์ 6 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์ด้านอำนาจ โลกทัศน์ด้านความเชื่อ โลกทัศน์ด้านคติสอนใจ โลกทัศน์ด้านสุขภาพ โลกทัศน์ด้านธรรมชาติ และโลกทัศน์ด้านกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันในบางประเด็น ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้วิจัยหรือขึ้นอยู่กับไทลื้ออำเภอเชียงคำใกล้ชิดกับบริบทสังคมล้านนา หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง จึงทำให้ค้นพบโลกทัศน์ที่ต่างก็อาจเป็นได้ แต่บางประเด็นเหมือนกันแต่เมื่อเปรียบเทียบรายละเอียดจะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะโลกทัศน์ด้านความเชื่อและโลกทัศน์ด้านสุขภาพ ซึ่งโลกทัศน์ด้านความเชื่อของไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่มองว่าป่าเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยอันตราย ไม่น่าไว้วางใจ ลึกลับซับซ้อน อีกทั้งยังมีสัตว์ป่ามากมายที่ไม่คุ้นเคย และอาจสาหัสแก่ฤทธิ์อัศจรรย์ให้เป็นที่น่ากลัวแก่มนุษย์ก็ได้ ส่วนเรื่องป่าของไทลื้อบ้านนายางใต้ มองว่าเป็นแหล่งหาอาหารที่สำคัญที่ผู้คนสามารถเข้าไปหาอาหารได้ ซึ่งอาจต้องการสื่อให้ผู้คนเห็นคุณค่า เห็นคุณประโยชน์ของป่า เพื่อให้ชุมชนมีความรักความหวงแหนป่าให้อยู่คู่ชุมชน เพราะเมื่อทำลายป่าก็เหมือนการทำลายแหล่งอาหารของตนเองด้วยเช่นกัน ส่วนโลกทัศน์

ด้านสุขภาพของไหล่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มองว่าเหล่าคือโอสถแก้ปวด ทำให้คนดื่มเข้าไปแล้วเกิดวุ่นนอน จนทำให้อาการปวดเมื่อตามร่างกายหายไป ส่วนเรื่องเหล่าของไหล่อำเภอนายางใต้ ที่กล่าวถึงในตำนานเหล่า และตำนานเหล่าพันเชียง ไม่ได้กล่าวว่า เป็นยาแก้ปวด แต่กล่าวว่าเป็นสิ่งสร้างความสุข ความสนุกสนานรื่นเริง ชูกำลังและบันเทิงอารมณ์ ซึ่งมุมมองเกี่ยวกับเหล้านี้สะท้อนให้เห็นในวิถีจริงของชุมชนที่ใช้เหล่าในการต้อนรับแขก เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ สร้างความรักความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนมกันผ่านความสนุกสนานจากการได้ดื่มเหล้าด้วยกัน จะเห็นว่าโลกทัศน์หลายอย่างของไหล่อำเภอนายางใต้ถึงจะมีคล้ายกับไหล่อำเภออื่น แต่รายละเอียดมุมมองบางอย่างอาจแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น เพราะเป็นสิ่งที่หล่อหลอมมาจากชุมชนของตนเอง สอดคล้องกับที่ Chinchang (1988, p. 125) ได้กล่าวว่าโลกทัศน์คือวิถีความคิดของแต่ละกลุ่มชน เป็นผลผลิตที่เกิดหรือหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น โลกทัศน์ของบุคคลในสังคมหนึ่ง จึงมักจะแตกต่างจากโลกทัศน์ของอีกสังคมหนึ่ง

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้พบว่า โลกทัศน์ชาวไหล่อำเภอนายางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง ที่สะท้อนผ่านนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าทั้ง 5 ด้านนี้ถือว่าเป็นภาพรวมของแนวคิดพื้นฐานที่ชุมชนไหล่อำเภอนายางใต้มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่มีการสั่งสมบ่มเพาะจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โลกทัศน์บางอย่างมีเหมือนกันกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่อยู่คนละพื้นที่ โดยถูกนำเสนอผ่านตำนานและเรื่องเล่าที่เป็นพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบอกเล่าถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Mitphraphan (2016) ได้ศึกษาเรื่องวรรณกรรมและพิธีกรรมบอกตัวตนคนพลัดถิ่นของชาวไทลื้อเมืองยอง หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่พบว่า วรรณกรรมที่มีบทบาทต่อการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือตำราประกอบพิธีกรรม ชาวไทลื้อพลัดถิ่นยังสืบทอดพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติของตนเท่าที่จะปฏิบัติได้ พิธีกรรมเกือบทั้งหมดได้ใช้ตัวบทจากวรรณกรรมที่ชาวไทลื้อพลัดถิ่นนำมาด้วย บางอย่างเหมือนกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม แต่โลกทัศน์ที่โดดเด่นคือ โลกทัศน์ ที่เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกนรก สะท้อนผ่านการทำบุญถวายวัด ค่านิยมเกี่ยวกับการทำบุญเพื่อให้สัตว์พาขึ้นสวรรค์ และตัดกรรมเวรกับสัตว์ สะท้อนผ่านการทำบุญสัตว์ถวายทาน และค่านิยมเกี่ยวกับการมีความเสมอภาคระหว่างผู้ชายผู้หญิง

ดังนั้น การได้ศึกษาโลกทัศน์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแต่แตกต่างกันจะทำให้เข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างที่แต่ละชุมชนได้พยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนให้คงอยู่และมีบางอย่างอาจต้องปรับเปลี่ยนวิถีวัฒนธรรมของตนให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมรอบข้างที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปกติสุขภายใต้บริบทสังคมที่หลากหลายชาติพันธุ์และหลากหลายวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีการศึกษาข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่าของกลุ่มชนไทลื้อกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่ระบุถึงในประวัติศาสตร์บ้านนาียงใต้ที่อพยพมาจากจีนด้วยกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีโลกทัศน์ที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้างในฐานะที่มีต้นเค้ารากเหง้าทางชาติพันธุ์เดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- Anantasan, S. (2000). *Folklore Theory and Techniques*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Chinchang, A. (1988). *Kap Seng Bang Fai: A case study of Mueang District, Yasothon Province* (Master's thesis). Srinakharinwirot Mahasarakham University, Mahasarakham.
- Jornnamon, U. (2013). World View, Folk tales, Tai Lue, Chiang Kham District, Phayao Province. *Trends of Humanities and Social Sciences Research*, 1 (3), 28-38.
- Mitphraphan, W. (2016). *Variables and identity descriptions of the Tai Lue diaspora of Muang Yong. Rom Pho Thong Village Tha Ko Subdistrict, Mae Suai District, in Chiang Rai Province*. (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Phra Chanta Chantawangso (2017). *History of Ban Na Yang Nuea and Na Yang Tai, Na Yang Group Nambak District Luang Prabang Province, Laos*. Luang Prabang : Unpublished manuscript.

- Phrakrupariyatkittitamrong. (2014). Changing values in Present society. *Journal of MCU Social Science Review*, 3 (3), 1-13.
- Pongsapit, A. (1991). *Culture, religion and ethnicity :Analyzing Thai society using anthropological approaches*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Punnotok, T. (1994). *Northeastern literature*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Wongkul, P. (1997). *The power of literature*. Bangkok: Dokya Press.
- Yongrot, W. (1997). *A study on cosmo-geography in the mural paintings of the Early Ratanakosin Period in Bangkok* (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok.

From Burmese Immigrants to Thai Citizens: Adaptation through Legal Status, Transnational Buddhism, and Hybrid Cultural Identity in Northern Thailand during the 1890s -1940s

จากผู้อพยพชาวพม่าสู่การเป็นพลเมืองไทย:
การปรับตัวผ่านสถานะทางกฎหมาย
พุทธศาสนาข้ามแดน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม
ในภาคเหนือของประเทศไทย ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1890-1940¹

ธัญญารัตน์ อภิวงศ์²

Thanyarat Apiwong

E-mail: thanyarat.a@cmu.ac.th

Received: August 2, 2024

Revised: October 29, 2024

Accepted: November 11, 2024

¹บทความวิจัยนี้ปรับปรุงจากงานวิจัยของผู้เขียนเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์จากพม่าและเครือข่ายการค้าไม้สักในเชียงใหม่และลำปาง (ค.ศ. 1856-1943)” คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

This research article is adapted from my previous research entitled “Ethnic Groups from Burma and the Networks of Teak Trade in Chiang Mai and Lampang (1856-1943),” Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Assistant Professor Dr., Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์การปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่าในสังคมไทย ผ่านอัตลักษณ์ทางการเมืองจากสถานะคนในบังคับอังกฤษกลายเป็นพลเมืองไทย และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากการนำเอาพุทธศาสนาแบบพม่าข้ามแดนมาช่วยในการปรับตัว กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสมในสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1890-1940 การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ เขียนและวิเคราะห์จากการรวบรวมเอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาพม่า อาทิ จดหมายเหตุ หนังสือ และบทความ ที่กล่าวถึงผู้อพยพชาวพม่าซึ่งอาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทย (สยาม) ในช่วงเวลาที่ศึกษาร่วมกับการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม ด้วยการสังเกตและวิเคราะห์จากศิลปวัตถุทางพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมแบบพม่าในวัดท้องถิ่นทั่วภาคเหนือ ที่เคยได้รับการอุปถัมภ์โดยกลุ่มคหบดีพ่อค้าไม้ชาวพม่าประกอบด้วยหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอพยพมาจากดินแดนพม่าของอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาทำงานและตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือของไทย ได้ปรับอัตลักษณ์ทางการเมืองของพวกเขาผ่านสถานะทางกฎหมาย เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายในไทย จากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตด้วยสถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยาม หลังการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตผู้อพยพชาวพม่าเหล่านั้นได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบกฎหมายไทยโดยขอโอนสัญชาติเป็นคนไทยตามกฎหมายเพื่อจะได้สิทธิความเป็นพลเมืองไทย อีกทั้งได้มีการปรับตัวทางสังคมผ่าน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยใช้พุทธศาสนาข้ามแดนจากพม่า พุทธศาสนาแบบพม่าถูกนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จนกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม เพื่อเกิดสภาพแวดล้อมที่ทำให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นในภาคเหนือของไทย

คำสำคัญ: ผู้อพยพชาวพม่า พลเมือง สถานะทางกฎหมาย พุทธศาสนาข้ามแดน วัฒนธรรมลูกผสมไทย-พม่า

Abstract

This research examines and analyses the adaptation of Burmese immigrants in Thai society through political identity from the legal status of British subjects to becoming Thai citizens and cultural identity by bringing transnational Buddhism from Burma, creating a hybrid cultural identity within

Northern Thailand (Siam) during the 1890s-1940s. This research employs a historical methodology, utilizing primary and secondary sources in Thai, English, and Burmese, such as archival materials, books, and articles that mentioned about Burmese immigrants who lived in Northern Thailand during that time. It also includes field observation and analysis of Buddhist artifacts that were influenced by Burmese arts within local monasteries across Northern Thailand. Those were patronized by wealthy Burmese teak merchants from diverse ethnic groups migrating from British Burma. It was found that Burmese immigrants who crossed the border to work and eventually settled in Northern Thailand adapted their political identity through legal status in order to receive the legal protection of the extraterritorial rights for the British Burmese subjects living in Thailand. After the extraterritorial rights were abrogated, those Burmese immigrants adapted to Thai legal system by applying for naturalization as a Thai citizen in order to obtain the rights of Thai citizenship. Also, it was social adaptation through cultural identity by utilizing transnational Buddhism from Burma to be hybridized with local culture. This facilitated the creation of a hybrid cultural identity to foster a sense of belonging within local community in Northern Thailand.

Keywords: Burmese immigrants, Citizens, Legal status, Transnational Buddhism, Thai-Burmese hybrid culture

บทนำ

นักวิชาการต่างยอมรับว่า ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 นับเป็นยุคแห่งการเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติ (Transnationalism) ของผู้คนและการอพยพ (Migration) เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจทั้งการค้าและแรงงาน โดยนักวิชาการมักจะเน้นศึกษาถึงกลุ่มผู้อพยพที่มาจากนอกภูมิภาค เช่น ชาวจีน หรือ ชาวอินเดีย ซึ่งมีบทบาททางเศรษฐกิจรองจากกลุ่มนายทุนชาวตะวันตก ได้กลายเป็นกลุ่มแรงงานและกลุ่มนายทุนสำคัญทางเศรษฐกิจมากกว่าคนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเนื่องมาจากนโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีของเจ้าอาณานิคมตะวันตกที่ดึงดูดแรงงานชาวจีนและชาวอินเดียหลังไหลเข้ามาทำงานและตั้งถิ่นฐาน (Amrith, 2018, pp. 21-32; Kaur, 2016, pp. 165-170;

Owen, 2010, pp. 173-179; Ricklefs et al., 2010, pp. 198-213; Sandhu & Mani, 1993) แต่ยังคงการนำเสนอภาพของกลุ่มแรงงานชาวพื้นเมืองที่เดินทางข้ามแดนเพื่อไปทำงานในรัฐใกล้เคียง เช่นเดียวกับการเขียนเกี่ยวกับผู้อพยพข้ามแดนในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ มักปรากฏภาพของชาวจีนเป็นกลุ่มผู้อพยพที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย (Baker & Phongpaichit, 2009; Skinner, 1957) โดยยังไม่ค่อยเห็นภาพของผู้อพยพกลุ่มอื่นที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ประวัติศาสตร์ไทย(National history) หากเรามองลึกไปยังพื้นที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น(Local history) ก็จะทำให้เราเห็นภาพกลุ่มคนข้ามแดนที่เป็นตัวแสดงในมิติประวัติศาสตร์ที่หลากหลายขึ้น ดังนั้นการศึกษาถึงชาวพม่าอพยพเข้ามาในพื้นที่ประวัติศาสตร์ล้านนาหรือภาคเหนือของสยาม (ไทย) จึงเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาที่จะทำให้พื้นที่ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมีความลุ่มลึกมากขึ้น และเป็นภาพแทน (Representation) ของตัวแสดงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ช่วยขยายองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทยและเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในหลากหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์หรือบทบาทผู้อพยพชาวพม่าที่เดินทางข้ามแดนเพื่อการค้า แรงงาน หรือนายทุนผู้ประกอบการในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยอาณานิคมแทบจะไม่มีการพูดถึงมากนัก

ภาพของผู้อพยพชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำการค้าไม้สักในภาคเหนือของไทย เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลังจากอังกฤษเริ่มเข้ามายึดครองดินแดนพม่า ได้ส่งเสริมให้ดินแดนพม่าของอังกฤษ (British Burma) กลายเป็นศูนย์กลางการค้าไม้สักในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป และขยายพื้นที่การทำป่าไม้มายังภาคเหนือของสยาม กระตุ้นให้ชาวพม่าในบังคับอังกฤษ (British Burmese subject) เดินทางข้ามแดนเข้ามายังดินแดนภาคเหนือของสยามเพื่อทำการค้าไม้ ชาวพม่าเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ที่หลากหลาย คือ พม่า ไทใหญ่ กะเหรี่ยง ปะโอ (ตองสัว) และมอญ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์จากพม่าเหล่านี้ ล้วนมีสถานะทางกฎหมายเป็น “คนพม่าในบังคับอังกฤษ” (British Burmese subject) ด้วยสถานะคนในบังคับอังกฤษจึงได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในสยาม (ไทย) (Extraterritoriality) ซึ่งได้รับผลประโยชน์ทางกฎหมายเหนือคนในบังคับสยาม (Siamese subject) แต่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ผู้อพยพชาวพม่าเหล่านั้นได้หันมาโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมาย โดยที่ยังมีร่องรอยทางวัฒนธรรมของผู้อพยพ

ชาวพม่า ที่ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมที่นิยมในพม่าเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ในภาคเหนือ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานศึกษาที่เน้นอธิบายถึงบทบาทของผู้อพยพ ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และการปรับตัวทางกฎหมายหรือการปรับตัว ทางสังคมในท้องถิ่นแต่อย่างใด

แม้ว่าในพื้นที่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของประเทศไทย มีนักวิชาการบางคนได้เสนอภาพของชาวพม่าจากดินแดนพม่าของอังกฤษที่เดินทาง ข้ามแดนมาทำการค้าในภาคเหนือของประเทศไทย แต่โดยส่วนใหญ่เน้นศึกษาถึงกลุ่ม ผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาทำธุรกิจการค้าไม้สักในภาคเหนือของประเทศไทย ในงาน ศึกษาของ Ongsakul (2014) นักประวัติศาสตร์ที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ล้านนา ได้เน้นอธิบายภาพกลุ่มพ่อค้าชาวพม่าจากดินแดนพม่าของอังกฤษ ได้แก่กลุ่ม ชาติพันธุ์ มอญ พม่า ฉาน (ไทใหญ่) กะเหรี่ยง และปะโอ (ตองซู้) ที่เดินทางเข้ามา ทำการค้าไม้สักในพื้นที่ภาคเหนือของสยาม ทำให้เกิดคตินิยมกับกลุ่มเจ้านายทางเหนือ แต่ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทพ่อค้าชาวพม่าที่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น ในเชิงลึก ขณะที่ Sethakul (1989) ได้เสนอภาพคนพม่าในบังคับอังกฤษในพื้นที่ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชัดเจนขึ้น โดยชี้ให้เห็นปัญหาความขัดแย้งของคนพม่าในบังคับ อังกฤษในภาคเหนือ ซึ่งได้รับความคุ้มครองจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และปัญหา การค้าไม้ขนสักของบรรดาพ่อค้าไม้ชาวพม่ากับเจ้านายทางเหนือ นำมาซึ่งสนธิสัญญา เชียงใหม่ระหว่างรัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลสยาม โดยเน้นความสำคัญสถานะของคน พม่าในบังคับอังกฤษที่เข้ามาทำป่าไม้ในภาคเหนือซึ่งประสบปัญหาความ และการ ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายตามหลักสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เช่นเดียวกับ Iijima (2008) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า “ศาลต่างประเทศ” (The International Court) เป็นเครื่องมือ สำคัญช่วยคุ้มครองสถานะทางกฎหมายของคนในบังคับต่างชาติที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ ของสยาม ซึ่งงานศึกษาเหล่านี้เน้นคตินิยมของคนในบังคับอังกฤษที่เกิดจากปัญหาการ ทำป่าไม้เป็นหลัก ส่วน Khrouthongkhieo (2017, pp. 133-141) ได้เสนอให้เห็นถึง ปัญหาบุญเงี้ยวหรือการประท้วงของชาวไทใหญ่ในภาคเหนือของสยาม อันเนื่องมาจากการไม่อนุญาตให้สร้างวัดหรือถือนครที่ดิน จึงส่งผลให้รัฐบาลสยามที่กรุงเทพแสดง อำนาจในการจัดการล้านนา แต่ก็ยังไม่ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่กับ สังคมท้องถิ่นแต่อย่างใด จะเห็นได้ว่า งานศึกษาเหล่านี้ยังไม่ได้ให้ภาพของผู้อพยพชาว พม่าที่สร้างความสัมพันธ์กับท้องถิ่นหรือการปรับตัวเข้าสู่สังคมท้องถิ่นในเชิงลึก แม้จะมี การชี้ให้เห็นความสำคัญของสถานะทางกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขต แต่ก็ยังขาด

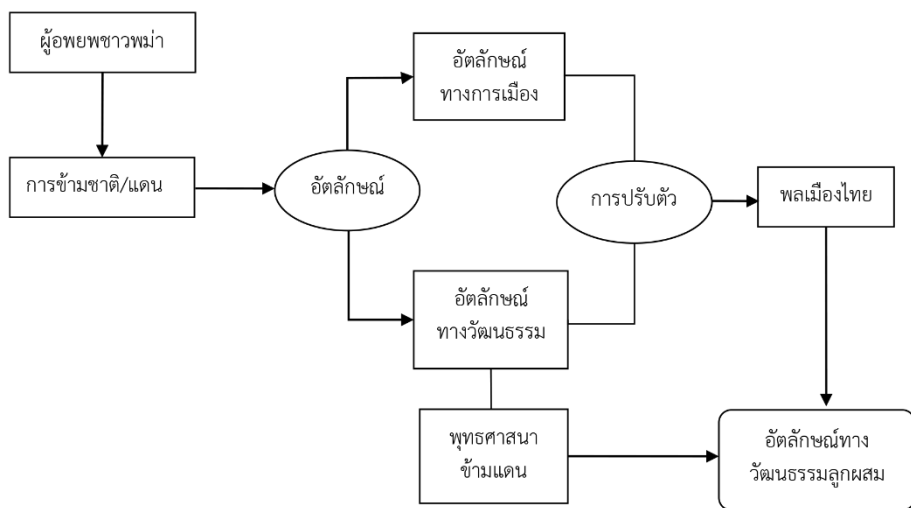
การอธิบายภาพของการเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมายที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยในสังคมไทยและการกลายเป็นพลเมืองไทย ดังนั้นบทความนี้ ต้องการแสดงให้เห็นภาพการข้ามแดน (Transnationalism) ของผู้คนในพื้นที่ชายแดนไทยและพม่า ผ่านเรื่องราวของผู้อพยพชาวพม่า ที่จะสะท้อนให้เห็นตัวอย่างของการที่ผู้อพยพเมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในถิ่นฐานใหม่ (Host country) จำเป็นต้องปรับตัวด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางการเมือง (Political identity) เพื่อสามารถอยู่อาศัยในถิ่นฐานใหม่ด้วยเงื่อนไขสถานะทางกฎหมาย และผู้อพยพชาวพม่าได้มีการปรับตัวทางสังคมโดยนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) จากถิ่นฐานเดิม (Home country) ด้วยการนำพุทธศาสนาข้ามแดน (Transnational Buddhism) มาเป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึกรถึงการเป็นส่วนหนึ่งของถิ่นฐานใหม่ (Host country) ซึ่งกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม (Hybrid cultural identity) อันจะนำไปสู่การขยายองค์ความรู้และความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวกับคนข้ามแดนได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่าที่กลายเป็นพลเมืองไทยผ่านอัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่กลุ่มผู้อพยพนำมาพร้อมกับการเดินทางในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1890-1940

กรอบแนวคิด

บทความวิจัยเรื่อง จากผู้อพยพชาวพม่าสู่การเป็นพลเมืองไทย: การปรับตัวผ่านสถานะทางกฎหมาย พุทธศาสนาข้ามแดน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสมในภาคเหนือของประเทศไทยช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1890-1940 มีการใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework of Research

กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยนี้ เน้นแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางข้ามชาติ/แดน (Transnationalism) ของผู้อพยพ ที่มักเดินทางมาพร้อมกับอัตลักษณ์ (Identity) ที่ติดตัวมาจากประเทศบ้านเกิด (Home country) ซึ่งได้นำมาใช้ในการปรับตัวเพื่ออยู่อาศัยในประเทศที่เป็นถิ่นฐานใหม่ (Host country) หรือผสมผสานกับอัตลักษณ์ในท้องถิ่นนั้น ผู้อพยพชาวพม่าที่เดินทางข้ามแดนได้นำเอาอัตลักษณ์ทางการเมือง (Political identity) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) มาพร้อมกับการเดินทาง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัว (Adaptation) อยู่อาศัยในถิ่นฐานใหม่ ในภาคเหนือของประเทศไทย การใช้อัตลักษณ์ทางการเมืองเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับอังกฤษ และการคุ้มครองตามสิทธิของพลเมืองไทย ส่วนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำติดตัวมาจากพม่า นั้นเป็นพุทธศาสนาข้ามแดน (Transnational Buddhism) ซึ่งได้นำมาปรับตัวผสมผสานกับพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติในท้องถิ่นภาคเหนือ จึงทำให้เกิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม (Hybrid cultural identity) ในสังคมท้องถิ่น

คำนิยามศัพท์

ชาวพม่า หมายถึง พลเมืองชาวพม่าของอังกฤษที่ครอบคลุมทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในดินแดนรัฐพม่าของอังกฤษ (British Burma) ซึ่งถือสถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษ (British Burmese subject) ส่วนคำเรียก ชาติพันธุ์พม่า หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเช่นเดียวกับหลายกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ ชาติพันธุ์ พม่า กะเหรี่ยง ปะโอ (ตองสัว) ไทใหญ่ หรือฉาน เป็นต้น ที่เป็นพลเมืองในรัฐพม่าของอังกฤษ

ผู้อพยพชาวพม่า (Burmese immigrants) หมายถึง ผู้อพยพชาวพม่าที่ประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์จากดินแดนพม่าของอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย (สยาม)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และอาศัยระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Methodology) ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของผู้อพยพชาวพม่าหรือพ่อค้าไม้ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ เพื่อวิพากษ์และวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งนำไปสู่การเขียนงานวิจัย โดยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยใน 2 รูปแบบ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย ได้แก่ เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุในประเทศไทยและประเทศอังกฤษ อย่างเช่น เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี (Office of the Prime Minister, 1937) จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (กรุงเทพมหานคร) และ IOR/L/PS/11/150 จากหอสมุดแห่งชาติอังกฤษ (กรุงลอนดอน) (The British Library, London) ส่วนเอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นรองจากหอสมุดและจากแหล่งค้นคว้าออนไลน์ คือ หนังสือและบทความ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาพม่า
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยการสังเกต (Observation) และวิเคราะห์ จากศิลปกรรมแบบพม่าที่ปรากฏภายในพื้นที่วัดในภาคเหนือซึ่งเคยได้รับการอุปถัมภ์โดยคหบดีชาวพม่า ได้แก่ วัดแสนผาง วัดเจดีย์เหลี่ยม และวัดป่าเป้า ในจังหวัดเชียงใหม่ และวัดศรีชุม ในจังหวัดลำปาง

หลังจากได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยแล้ว จึงทำการคัดเลือกข้อมูลและวิพากษ์หลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และเขียนงานวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical Methods)

ภาพที่ 2 แผนผังการวิจัย
Figure 2. Research Flowchart

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

การปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ภาคเหนือและกลายเป็นพลเมืองไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1890-1940 สามารถอธิบายได้ใน 3 ประเด็นสำคัญได้แก่

1. พ่อค้าไม้ชาวพม่า: ผู้บุกเบิกการค้าข้ามแดนและตั้งถิ่นฐาน

อิทธิพลของชาติตะวันตกที่เข้ามายึดครองดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้เจ้าอาณานิคมตะวันตกมุ่งพัฒนาผลประโยชน์ทางการค้าในดินแดนอาณานิคมภายใต้นโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมและแรงงานเสรี ขณะเดียวกันรัฐบาลอาณานิคมก็สนับสนุนให้ผู้คนเดินทางอย่างเสรีจากประเทศบ้านเกิดหรือถิ่นฐานเดิม (Home country) ไปเป็นแรงงานหรือค้าขายในประเทศอื่นหรือถิ่นฐานใหม่ (Host country) นอกจากนี้ การยึดครองดินแดนของเจ้าอาณานิคมตะวันตกทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องเส้นเขตแดนของรัฐสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงได้รับอิทธิพลจากความคิดตะวันตกจากระบบการปกครองอาณานิคมที่ทำให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองภายใต้เขตแดนรัฐชาติสมัยใหม่ภายใต้อำนาจอธิปไตยเดียว (Raben, 2014, p. 25; Winichakul, 1994, pp. 68-80) ทำให้การเดินทางข้ามแดนรัฐของผู้คนมีเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ คนพื้นเมืองกลายเป็นแรงงานเสรี

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของรัฐบาลอาณานิคม ที่สนับสนุนให้ผู้คนเดินทางทำงานรับจ้างภายในรัฐและเดินทางข้ามพรมแดนรัฐ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยได้รับการคุ้มครองและควบคุมทางกฎหมายในฐานะคนในบังคับ (Subject) ของเจ้าอาณานิคมชาติตะวันตก และในฐานะคนในบังคับเมื่ออยู่ในดินแดนรัฐอื่นก็จะได้รับความคุ้มครองจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Rights of extraterritoriality)

การที่อังกฤษยึดครองดินแดนพม่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการดินแดนและผู้คนอย่างชัดเจน สถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษเริ่มเกิดขึ้นเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลังจากที่ยกทัพยึดครองดินแดนพม่า ตั้งแต่สงครามระหว่างอังกฤษและพม่า ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1824-1826 ตามมาด้วย สงครามครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1852 จนกระทั่งการทำสงครามครั้งสุดท้ายระหว่างอังกฤษกับพม่าในปลายปี ค.ศ. 1885 ส่งผลให้อังกฤษยึดครองดินแดนพม่าทั้งหมดพร้อมกับยกเลิกอำนาจการปกครองของกษัตริย์พม่า ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1886 อังกฤษจึงประกาศอำนาจเหนือดินแดนพม่าทั้งหมดอย่างเป็นทางการและผนวกเข้าเป็นจังหวัดหนึ่งในอินเดียของอังกฤษ (British India) ชาวพม่าทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ภายใต้ดินแดนอาณานิคมของอังกฤษ ถือว่าเป็นพลเมืองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ มีสถานะทางกฎหมายเป็นคนในบังคับอังกฤษ (British subject) และอังกฤษพยายามจัดการคนด้วยการสำรวจสำมะโนประชากรเพื่อจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ของพลเมืองพม่าของอังกฤษ ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญที่รัฐบาลอังกฤษใช้ในการจัดการคนภายในดินแดนอาณานิคม เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และเชื่อว่าการจำแนกเชื้อชาติจะมีประโยชน์ในการใช้คนให้เหมาะสมกับศักยภาพทางเชื้อชาติของประชากรตามกลุ่มชาติพันธุ์ (Charney, 2009, p.8) แต่ความคิดนี้ไม่ได้มีความหมายต่ออังกฤษเมื่อต้องการควบคุมคนเหล่านี้ในดินแดนสยาม เพราะทุกกลุ่มชาติพันธุ์จากดินแดนพม่าของอังกฤษล้วนมีสถานะคนในบังคับอังกฤษ

นโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมของอังกฤษในพม่าเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ และจ้างแรงงานเสรีชาวพม่าที่หลุดพ้นจากการเป็นแรงงานเกณฑ์ภายใต้ระบบกษัตริย์พม่า เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอาณานิคม โดยศูนย์กลางอุตสาหกรรมไม้และการค้าอยู่ที่เมืองมะละแหม่งซึ่งกลายเป็นเมืองท่าส่งออกไม้ขนสักรายใหญ่ในภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อความต้องการแหล่งไม้สักที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น ผลักดันให้กลุ่มพ่อค้าไม้สักจากพม่าเดินทางข้ามแดนเพื่อขยายการทำธุรกิจค้าไม้ขนสักรายใหญ่ในภาคเหนือของสยาม โดยมีศูนย์กลางการทำป่าไม้

ที่สำคัญอยู่ที่เชียงใหม่และลำปาง ไม้ขอนสักจำนวนมากที่นำเข้ามาจากล้านนา (ภาคเหนือของสยาม) จะถูกส่งผ่านแม่น้ำสาละวิน ล่องลงไปยังท่าเรือที่เมืองมะละแหม่ง (The British Burma Gazetteer, 1879, p. 47) จากสถิติการส่งออกไม้ช่วง ค.ศ. 1895-1904 พบว่าพม่าเป็นแหล่งผลิตไม้ส่งออกไปยังต่างประเทศประมาณ 182,000 ต้นต่อปี ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นจำนวนไม้ขอนสักที่ส่งออกจากภาคเหนือของสยามมีประมาณ 50,000 ต้นต่อปี โดยเฉลี่ยไม้ขอนสักที่ส่งไปพม่าปีละประมาณ 120,000 ท่อน (Wright, 1908, p. 170) ถึงแม้ว่าจะเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับสถิติการค้าไม้ส่งออกจากพม่า แต่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการส่งออกไม้ขอนสักจากสยามได้อย่างชัดเจน และทำให้เมือง มะละแหม่งเป็นศูนย์กลางการค้าไม้สักและดึงดูดผู้คนหลากหลายกลุ่มเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ ได้แก่ ชาวยุโรป จีน อินเดีย พม่า มอญ กะเหรี่ยง ฉาน ไทย และปะโอ (Gyi Sein & Kyin Pe, 2011, pp. 80-81)

การเดินทางข้ามแดนของกลุ่มพ่อค้าไม้จากพม่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อภาคเหนือของสยาม พ่อค้าไม้ชาวพม่านั้นเป็นกลุ่มผู้บุกเบิกการค้าไม้ขอนสักข้ามแดนระหว่างพม่าของอังกฤษกับภาคเหนือของสยาม เนื่องจากการเติบโตของการค้าไม้สักในดินแดนพม่าของอังกฤษ ที่เป็นสาเหตุสำคัญในการกระตุ้นให้ชาวพม่าเดินทางข้ามพรมแดนรัฐเข้ามายังภาคเหนือของสยามซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้สัก จึงได้เริ่มต้นอาชีพพ่อค้าไม้ส่งออกไปยังเมืองมะละแหม่งเพื่อขายให้กับบริษัทป่าไม้ของชาวยุโรป ชาวพม่าที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าไม้ภาคเหนือของสยาม ประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ พม่า มอญ ไทใหญ่ (ฉาน) กะเหรี่ยง และปะโอ (ตองสู) เข้ามาอาศัยในภาคเหนือเพื่อทำป่าไม้และส่งออกไม้ขอนสักกลับไปยังตลาดในพม่าของอังกฤษ ส่งผลให้เมืองสำคัญในการค้าไม้ อย่างเช่น เชียงใหม่และลำปาง กลายเป็นแหล่งชุมชนค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคึกคัก (Bock, 1886, p. 134; Hengsadikul, 2010, p. 10)

การเติบโตของการค้าไม้ ส่งเสริมให้การค้าข้ามพรมแดนระหว่างสยามและพม่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อการค้าไม้สักกลายเป็นรายได้สำคัญในภาคเหนือ จึงดึงดูดกลุ่มพ่อค้าจากพม่าเดินทางเข้ามาทำการค้าไม้ในภาคเหนือมากขึ้น ส่วนกลุ่มพ่อค้าชาวยุโรปเริ่มเดินทางเข้ามาทำการค้าไม้ หลังจากที่ยุโรปและสยามได้บรรลุข้อตกลงในสนธิสัญญาเชียงใหม่ ในปี ค.ศ. 1883 มีการเปลี่ยนนโยบายการสัมปทานป่าไม้ที่เปิดโอกาสให้ชาวตะวันตกและบริษัทค้าไม้ชาวยุโรปหลายบริษัทสามารถเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้กับเจ้าผู้ครองนครทางเหนือได้โดยตรง นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1883 บริษัทบริ

ดิชบอร์เนียว จำกัด (British Borneo Company Limited) เป็นบริษัทแรกที่ได้เข้ามาดำเนินกิจการป่าไม้ (หลุยส์ ที ลีโอโนเวนส์ เป็นผู้จัดการทั่วไป) ในปี ค.ศ. 1892 บริษัทบอมเบย์เบอร์มา (Bombay Burmah Trading Corporation Limited) ได้เข้ามาดำเนินกิจการป่าไม้ และตามมาด้วยบริษัทสยามฟอเรสต์ (Siam Forest Company Limited) และในปี ค.ศ. 1896 นายหลุยส์ ที ลีโอโนเวนส์ ก็ได้ตั้ง บริษัทหลุยส์ ที ลีโอโนเวนส์ (Louis T. Leonowens) เพื่อดำเนินกิจการป่าไม้เพิ่มอีกบริษัทหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า กลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่าสามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าไม้ได้ไม่ยากนัก โดยกลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพมามีบทบาทสำคัญในฐานะพ่อค้าคนกลางในการค้าไม้ให้กับกลุ่มเจ้านายทางเหนือกับกลุ่มพ่อค้าชาวตะวันตก เนื่องจากบริษัทยุโรปต้องอาศัยความร่วมมือในการทำป่าไม้จากกลุ่มพ่อค้าไม้จากพม่าที่เป็นคนในบังคับอังกฤษ เพื่อจัดการไม้ขนส่งและส่งออกไปยังตลาดที่เมืองมะละแหม่ง โดยล่องผ่านแม่น้ำสาละวิน และไม้ขนส่งที่ล่องผ่านแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังตลาดที่กรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา หลังจากที่บริษัทยุโรปได้รับสัมปทานป่าไม้ ก็ได้รับซื้อสิทธิ์สัมปทานป่าไม้เดิมของกลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่า แต่ยังคงจ้างกลุ่มชาติพันธุ์จากพม่าให้มีบทบาทในการช่วยทำป่าไม้ให้กับบริษัทต่อไป กลุ่มพ่อค้าชาวพม่าที่ไม่มีทุนพอที่จะดำเนินการต่อไปได้ จึงได้ขายช่วงเวลาการเช่าสัมปทานป่าไม้ให้กับบริษัทดำเนินการ แต่ยังคงรับจ้างดำเนินกิจการป่าไม้ให้กับบริษัท ดังกรณีของ มอญทูนจอย ได้ออนพื้นที่ป่าไม้แม่ยวมและแม่แงะให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา ส่วนมอญปันโย (อุบุญโญหรือหลวงโยนการพิจิตร) ได้ออนพื้นที่เช่าทำป่าไม้ขุนยวมให้กับบริษัทบอมเบย์เบอร์มา (Chongvatana, 1974, pp. 88, 90-93) และในปี ค.ศ. 1924 ก็ได้โอนสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่จังหวัดตากให้กับบริษัทบอมเบย์เบอร์มา แต่ยังคงเป็นผู้รับเหมาทำป่าไม้เขตแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะส่งขายให้กับบริษัทต่อไป ส่วนป่าไม้ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในเขตพื้นที่สยาม มีพ่อค้าที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงรับเหมาทำป่าไม้และเป็นแรงงานหลักในการทำป่าไม้ให้กับบริษัท (Ministry of Agriculture, Department of Forestry, 1924)

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของกลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่า ไม่ได้เป็นปัญหาในการปรับตัวในการค้าไม้และอยู่อาศัยในสังคมภาคเหนือของสยามแต่อย่างใด เพราะด้วยสถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษช่วยเอื้อประโยชน์ให้การทำการค้าระหว่างพม่าของอังกฤษและภาคเหนือของสยาม อีกทั้งผู้อพยพชาวพม่าเหล่านี้สามารถสร้างสายสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น โดยได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้านายฝ่ายเหนือผู้เป็นเจ้าของป่าไม้

พ่อค้าไม้ชาวพม่ามักกลายเป็นกลุ่มคหบดีที่มีฐานะมั่งคั่งและเป็นที่นับถือในชุมชน ดังเช่น กรณีอุปันโน (หลวงโยนการพิจิตร) เป็นหนึ่งในคหบดีชาวพม่าที่ร่ำรวยมาจากการทำธุรกิจค้าไม้ระหว่างลำนากับมะละแหม่ง (ต้นตระกูลอุปโยคิน) อุปันโนเป็นคนเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ในเมืองมะละแหม่งมาก่อนที่จะเดินทางเข้ามายังเชียงใหม่ในราว ค.ศ. 1872-1882 (พ.ศ.2415-2425) โดยเริ่มบทบาทการเป็นพ่อค้าไม้ในพื้นที่เชียงใหม่ ด้วยการควบคุมการตัดไม้สักในพื้นที่ป่า ของเจ้าอุบลวรรณาและเจ้าหลวงเชียงใหม่ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1873-1897/ พ.ศ.2416-2440) เพื่อส่งไม้ขอนสักไปขายให้กับบริษัทค้าไม้ในดินแดนพม่าของอังกฤษ (Chaturawong, 2007, p. 9) ต่อมาได้ขยายการส่งไม้ขอนสักขายให้กับบริษัทค้าไม้ชาวยุโรปที่กรุงเทพฯ และยังได้รับความไว้วางใจจากข้าหลวงอังกฤษให้มีสถานะเป็นเฮดแมน (Headman) หรือผู้นำของชุมชนพม่าในเชียงใหม่

การที่ไม่มีข้อกีดกันความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ส่งผลให้กลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่านิยมแต่งงานกับผู้หญิงท้องถิ่นในภาคเหนือของสยามและตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยร่วมกับคนไทย จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกับสังคมท้องถิ่น รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการค้า ลูกที่เกิดจากบิดาชาวพม่าไม่ได้ถูกแบ่งแยกในสังคมท้องถิ่นแต่อย่างใดและจะได้รับสถานะคนในบังคับอังกฤษตามบิดา และมักจะสืบทอดกิจการทำป่าไม้จากรุ่นพ่อ จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นทำให้พ่อค้าชาวพม่าเหล่านี้กลายเป็นต้นตระกูลของคนไทยที่มีเชื้อสายพม่า อย่างเช่นกรณีของ อุฉวยอัถ์ (ต้นตระกูลสุวรรณอัถ์) เดินทางมาจากเมืองมะละแหม่งและได้เข้ามาดำเนินกิจการค้าไม้ในลำปาง กลายเป็นคหบดีคนสำคัญของลำปาง โดยได้แต่งงานกับหญิงท้องถิ่นและตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนท่ามะโอ จังหวัดลำปางปัจจุบัน อุฉวยอัถ์ยังได้รับความไว้วางใจจากข้าหลวงอังกฤษโดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเฮดแมน (Headman) ดูแลชุมชนชาวพม่าในลำปาง หม่องไยชินผู้เป็นบุตรชายคนโตได้สืบทอดกิจการป่าไม้และดำเนินธุรกิจอื่นในเวลาต่อมา (Hengsadikul, 2010, p. 11) นอกจากนี้ การแต่งงานยังช่วยสร้างเครือข่ายทางสังคมระหว่างกลุ่มพ่อค้าเพื่อขยายเครือข่ายกิจการป่าไม้ อีกกรณีคือนายจันโอง (ต้นตระกูลจันทรวีโรจน์) เป็นชาวพม่าที่อพยพมาจากเมืองมะละแหม่งเข้ามาจับจ้างทำป่าไม้ให้กับบริษัทอีสต์เอเชียติกในลำปาง ต่อมาได้แต่งงานกับนางมุก ลูกสาวของพ่อค้าชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในเมืองลำปาง โดยมีบุตรชายชื่อหม่องต่าอู (พนาสิทธิ์ จันทรวีโรจน์) ต่อมาหม่องต่าอูได้แต่งงานกับนางเต่า บุตรสาวคนโตของหม่องยี่ (ต้นตระกูลบริบูรณ์) พ่อค้าไม้ชาวพม่าคนสำคัญในลำปาง การสร้าง

เครือข่ายทางสังคมดังกล่าวมีผลให้หม่องต่าอู สามารถขยายพื้นที่กิจการป่าไม้เพิ่มขึ้น โดยได้ทำสัมปทานป่าไม้ที่แม่ลาว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และป่าไม้ที่จังหวัด แม่ฮ่องสอน (Chananont, 1986, p. 114)

อย่างไรก็ตาม บทบาทของพ่อค้าไม้ชาวพม่าเลื่อนหายไปจากพื้นที่ธุรกิจค้าไม้ ในประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1939-1945) หลังจากบริษัทยูโรป ที่ดำเนินกิจการค้าไม้ในประเทศไทยถูกยกเลิกสัมปทาน เนื่องจากรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ยึดสัมปทานป่าไม้จากบริษัทป่าไม้ของชาวต่างชาติให้มาอยู่ภายใต้ การจัดการของรัฐบาล โดยรัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทป่าไม้ในแต่ละจังหวัดเพื่อดูแลกิจการ ป่าไม้ภายในประเทศ และยังได้จัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เพื่อผูกขาดกิจการป่าไม้ โดยขายสัมปทานแก่เอกชนไทยให้ดำเนินกิจการแทนบริษัทต่างชาติ เมื่อสงครามสิ้นสุดลง บริษัทป่าไม้ต่างชาติได้กลับมาทำสัมปทานเดิมอีกครั้ง โดยจ้างพ่อค้าชาวไทยเป็นลูกช่วง ของบริษัทมากขึ้นเพื่อรับเหมาตัดไม้ให้กับบริษัท (Chananont, 1986, pp. 102, 113) แต่บริษัทป่าไม้ชาวยุโรปและลูกช่วงชาวพม่าไม่สามารถกลับเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการดำเนินกิจการป่าไม้ในประเทศไทยได้อีกต่อไป

2. การปรับตัวผ่านอัตลักษณ์ทางการเมือง

2.1 สถานะทางกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและการควบคุมการ เดินทางข้ามพรมแดน

การเดินทางข้ามแดน (Transnationalism) ของผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของสยาม ได้เดินทางข้ามรัฐพร้อมกับอัตลักษณ์ที่ติดตัวมาจาก ถิ่นฐานเดิม (Home country) โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรม ซึ่งผู้อพยพสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัวเพื่อให้เกิด ประโยชน์ในการอยู่อาศัยในถิ่นฐานใหม่ (Host country)

การที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายจำเป็นต้องอาศัยอัตลักษณ์ ทางการเมือง (Political identity) ซึ่งมีความสำคัญในการควบคุมคนภายในสยาม ตามรูปแบบรัฐชาติสมัยใหม่ซึ่งกำหนดโดยสถานะทางกฎหมาย (Legal status) กลุ่มชาติพันธุ์ จากพม่าของอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสยามจำเป็นต้องจำแนกความแตกต่างกลุ่มคน ระหว่างคนพม่าที่มีสถานะเป็นคนในบังคับสยาม (Siamese subject) กับคนพม่า ในบังคับอังกฤษ (British Burmese subject) ตามกฎหมายสมัยใหม่ สิทธิสภาพนอก อาณาเขตของคนพม่าในบังคับอังกฤษในสยาม ให้การคุ้มครองทางกฎหมายแก่คนพม่า ในบังคับอังกฤษเหนือกว่าคนในบังคับสยาม หากมีข้อขัดแย้งหรือคดีความกลุ่มคนที่มา

จากพม่าไม่จำเป็นต้องขึ้นกับกฎหมายภายในของสยามหรือคอยฟังการคุ้มครองจากกลุ่มเจ้านายเหมือนก่อน แต่จะต้องมีเอกสารการจดทะเบียนยืนยันสถานะการเป็นคนในบังคับอังกฤษ เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองในการพิจารณาไต่สวนคดี

แม้จะมีการให้ลงทะเบียนคนในบังคับอังกฤษ แต่ก็ยากที่จะทราบจำนวนที่แน่ชัดของคนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ การสำรวจจำนวนโดยข้าราชการอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1897 จำนวนชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในหลายพื้นที่ของเชียงใหม่ซึ่งประกอบอาชีพที่สำคัญต่อเศรษฐกิจในเชียงใหม่ มีราว 4,000-5,000 คน หรือมากกว่า (Ort, 1996, p. 86) จากรายงานของกงสุลอังกฤษ ปี ค.ศ. 1918 ซึ่งได้เดินทางสำรวจพื้นที่นอกเมืองเชียงใหม่ พบว่ามีคนในบังคับอังกฤษเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (ฉาน) กระจายตัวอยู่ในพื้นที่เชียงดาว เมืองฝาง เมืองพร้าว ประมาณ 7,000-7,500 คน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและพ่อค้ารายย่อย (India Office Records, 1918) ซึ่งอาจจะไม่ใช่จำนวนที่แท้จริงเพราะบางคนก็ไม่ได้ลงทะเบียนการอยู่อาศัยในเชียงใหม่

การให้ความสำคัญของสถานะทางกฎหมายของชาวพม่าจากดินแดนพม่าของอังกฤษ (British Burma) เรียกโดยรวมว่า “คนพม่าในบังคับอังกฤษ” (British Burmese subject) หมายถึง ชาวพม่าซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆจากดินแดนพม่าของอังกฤษที่เดินทางเข้ามายังภาคเหนือของสยาม จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายจากสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษและสยามที่เกิดขึ้นหลายฉบับ การบังคับใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนในบังคับต่างชาติในดินแดนสยาม เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1855 หลังจากอังกฤษและสยามตกลงทำสนธิสัญญาเบาริง โดยให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตคนในบังคับอังกฤษได้รับการยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลของไทยและไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของสยาม ซึ่งคนในบังคับอังกฤษจะต้องขึ้นกับศาลกงสุลอังกฤษ แม้ว่าสิทธิสภาพนอกอาณาเขตตามสนธิสัญญาเบาริงในปี ค.ศ. 1855 จะยังไม่ครอบคลุมการคุ้มครองคนพม่าในบังคับอังกฤษ แต่การเดินทางเข้ามาทำการค้าไม้ขนสักระหว่างภาคเหนือของสยามกับพม่าตอนล่างของอังกฤษ (Lower Burma) ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ภาคเหนือของสยาม ส่งผลให้ในอีกหนึ่งปีต่อมา (ค.ศ. 1856) อังกฤษและสยามได้ตกลงขยายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตครอบคลุมคนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยาม (Office of the Prime Minister, 1855; Office of the Prime Minister, 1856) เพื่อสามารถดูแลผลประโยชน์ของคนพม่าในบังคับอังกฤษที่เดินทางข้ามแดนมาค้าขายและอยู่อาศัยในพื้นที่ภาคเหนือของสยามจำนวนมาก

ผู้คนและพ่อค้าจากดินแดนพม่าของอังกฤษเดินทางข้ามแม่น้ำสาละวิน เข้ามาเขตแดนภาคเหนือของสยามอย่างต่อเนื่อง มูลค่าการค้าทางบกผ่านชายแดน ระหว่างสองรัฐเพิ่มสูงขึ้นพร้อมกับการค้าไม้ขนสีก ซึ่งตามมาด้วยปัญหาโจรผู้ร้ายและความไม่ปลอดภัยของผู้คนตามเส้นทางการค้าชายแดน ความสำเร็จของชาวพม่าที่เดินทางข้ามแดนเข้ามาทำการค้าไม้ขนสีกในภาคเหนือของสยาม กระตุ้นการเติบโตของการค้าข้ามแดนทำให้ผู้อพยพชาวพม่าเดินทางเข้ามาค้าขายและประกอบอาชีพอื่น เช่น พ่อค้าโคกระบือ พ่อค้าผ้าไหม พ่อค้ารายย่อย เจ้าของร้านขายของ กรรมกร และเกษตรกร (Bock, 1886, p. 146; India Office Records, 1918; Ort, 1996, p. 86) ส่งผลให้มีคนพม่าในบังคับอังกฤษเดินทางเข้ามาค้าขายและอยู่อาศัยในภาคเหนือของสยามเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงข้อขัดแย้งที่เกิดจากคนพม่าในบังคับอังกฤษเดินทางเข้ามาทำการค้าไม้ในเชิงใหม่และลำปางได้เพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้รัฐบาลอังกฤษของพม่าและรัฐบาลสยามต้องการควบคุมการเดินทางข้ามแดนและปัญหาทางชายแดน จึงได้ตกลงทำสนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับแรก ในปี ค.ศ. 1874 เป็นสนธิสัญญาที่เน้นให้เห็นความสำคัญในการควบคุมการเดินทางข้ามแดนระหว่างพม่าของอังกฤษกับภาคเหนือของสยาม เนื่องด้วยเมืองสำคัญในเขตแดนสยาม คือ เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน มีผู้คนจากพม่าของอังกฤษเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนไม่น้อยในแต่ละปีนับตั้งแต่มีการเริ่มต้นการค้าไม้ขนสีก และเกิดกลุ่มพ่อค้าเดินทางข้ามแดนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับมีโจรผู้ร้ายคอยดักปล้นหรือทำร้ายบรรดาพ่อค้า รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลสยามจึงทำสนธิสัญญาเพื่อดูแลความปลอดภัยตามเส้นทางการค้าชายแดนที่เชื่อมต่อระหว่าง เชียงใหม่ไปยังดินแดนพม่า ตามข้อตกลงในสนธิสัญญาดังกล่าว รัฐบาลสยามให้เจ้านครเชียงใหม่ตั้งด่านตรวจริมฝั่งแม่น้ำสาละวินในเขตแดนเมืองเชียงใหม่ โดยให้มีเจ้าหน้าที่และตำรวจประจำด่านคอยดูแลความเรียบร้อยและป้องกันโจรผู้ร้ายในเขตสยาม คนในบังคับอังกฤษที่เดินทางเข้ามาทำการค้าขายและทำธุระในเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ก็จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย (Lailak, 1935a, pp. 143-144)

การเดินทางข้ามแดนจะต้องมีหนังสือเดินทางสำหรับตัวหรือพาสปอร์ต (passport) ซึ่งนำมาใช้อย่างจริงจังเพื่อควบคุมและตรวจสอบการเดินทางข้ามแดนของผู้คนระหว่างพม่าของอังกฤษกับภาคเหนือของสยาม หลังจากการทำสนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับแรก ทำให้รัฐแสดงอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบการเดินทางข้ามแดนของผู้คนด้วยเอกสารทางกฎหมาย ผู้คนที่เดินทางข้ามแดนจากดินแดนพม่าของอังกฤษเข้ามายังเมืองเชียงใหม่ เมืองลำปางและเมืองลำพูน จึงต้องมีหนังสือเดินทาง

สำหรับตัว ซึ่งรายละเอียดในหนังสือเดินทางนั้นจะประกอบด้วยชื่อผู้เดินทางและตำแหน่งตามร่างกายที่สำคัญ พร้อมแจ้งเหตุผลในการเดินทางเข้ามาในเขตสยาม โดยหนังสือเดินทางจะใช้ได้เพียงครั้งเดียว เมื่อต้องการเดินทางครั้งใหม่ก็จะต้องมีการทำหนังสือเดินทางฉบับใหม่ เจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะเรียกดูหนังสือเดินทางและอนุญาตให้เดินทาง (Lailak, 1935a, p. 143) การมีหนังสือเดินทางสำหรับตัวจึงเป็นเอกสารสำคัญที่ทำให้คนพม่าในบังคับอังกฤษได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต บรรดาพ่อค้าไม้จากพม่าของอังกฤษที่เดินทางข้ามพรมแดนมายังภาคเหนือของสยามจึงจำเป็นต้องมีหนังสือเดินทางเพื่อได้รับสิทธิในการทำสัมปทานป่าไม้และการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายในสยาม หากเกิดคดีความขึ้นในพื้นที่เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน สามารถปฏิเสธการชำระคดีความจากศาลเชียงใหม่ และขอการชำระคดีความให้อยู่ภายใต้การดูแลของกงสุลอังกฤษในกรุงเทพมหานคร หรือเจ้าหน้าที่อังกฤษที่โยนสะลินในเขตชายแดนอังกฤษได้ แต่ถ้าผู้ทำการค้าไม้ไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับตัวก็จะต้องปฏิบัติตามศาลของเมืองเชียงใหม่ (Lailak, 1935a, pp. 146-149) ดังนั้นการชำระคดีความของคนพม่าในบังคับอังกฤษจะอยู่นอกเหนือจากกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายสยาม ซึ่งใช้สำหรับพิจารณาคดีความของคนในบังคับสยามทั่วไป

ความต้องการของอังกฤษที่จะดูแลผลประโยชน์ของคนในบังคับอังกฤษจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ จึงผลักดันให้เกิดการปรับปรุงสนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับที่สองในปี ค.ศ. 1883 ทำให้มีการตั้งสถานกงสุลอังกฤษและศาลต่างประเทศ (International Court) ที่เชียงใหม่ เพื่อดูแลผลประโยชน์คนในบังคับอังกฤษโดยเฉพาะคนพม่าในบังคับอังกฤษ โดยข้อขัดแย้งหรือคดีความใดที่มีคนในบังคับอังกฤษเข้าไปเกี่ยวพันจะต้องขึ้น “ศาลต่างประเทศ” ที่เชียงใหม่หรือกรุงเทพมหานคร หากคดีความใดที่ยังไม่ได้รับการตัดสินโดยศาลสยาม กงสุลอังกฤษมีอำนาจในการเข้าไปถึงคดีความออกจากอำนาจของศาลสยามเพื่อส่งไปพิจารณาโดยศาลต่างประเทศ และอำนาจการพิจารณาคดีขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับกงสุลใหญ่อังกฤษ (Sayre, 1928, p. 76) นอกจากนี้ยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการเดินทางข้ามแดนของผู้คนระหว่างพม่าและสยาม จากการใช้ระเบียบข้อบังคับที่เข้มงวดขึ้น รวมถึงมีการพัฒนากฎหมายที่ใช้ร่วมกันโดยทำข้อตกลงในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ตามที่ตกลงกันในสนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับที่ 2 เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยส่งคนข้ามเขตแดน [เขตแดน]” เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเติบโตทางการค้าชายแดนระหว่างพม่าของอังกฤษและภาคเหนือของสยาม หากตำรวจฝ่ายอังกฤษในดินแดนพม่าของอังกฤษขอให้ตำรวจ

สยามจับผู้ร้ายที่กระทำความผิดในเขตแดนพม่าซึ่งได้หลบหนีเข้ามาอยู่ในเขตแดนสยาม ตำรวจสยามมีอำนาจที่จะจับกุมผู้นั้นส่งให้เจ้าหน้าที่อังกฤษได้ โดยวิธีการขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดนกำหนดให้สยามใช้ตามแบบอย่างกฎหมายที่ใช้กันอยู่ในเมืองพม่าของอังกฤษ (Lailak, 1935b, pp. 194-199)

นับตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1890 การตรวจสอบสถานะทางกฎหมายถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมคนและการเดินทางข้ามแดนได้เริ่มบังคับใช้อย่างจริงจัง การอ้างสิทธิทางกฎหมายในฐานะคนในบังคับอังกฤษมีการตรวจสอบและจัดการที่เข้มงวดขึ้น โดยกำหนดสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างกับคนในบังคับสยามซึ่งจะต้องถือปฏิบัติตามกฎหมายในสยาม ซึ่งจะมีการตรวจสอบและกำหนดสิทธิประโยชน์ของชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในสยามให้ชัดเจน และจะต้องพิสูจน์ได้จากเอกสารที่ถือครองตามข้อตกลงระหว่างอังกฤษและสยามในข้อ “สัญญาว่าด้วยการจดบาณชีคนในบังคับอังกฤษในกรุงสยาม ค.ศ. 1899” โดยมีสาระสำคัญคือ คนที่จะอ้างสถานะคนเชื้อสายเอเชียที่อยู่ภายใต้ดินแดนอาณานิคมอังกฤษ ด้วยสถานะคนในบังคับอังกฤษได้นั้นจะต้องมีการลงทะเบียนเป็นคนในบังคับอังกฤษ ซึ่งครอบคลุมกลุ่มคนที่เป็นคนในบังคับอังกฤษตั้งแต่เกิด หรือได้โอนสัญชาติเป็นคนในบังคับอังกฤษ (Office of the Prime Minister, 1900, pp. 122-124) ความต้องการที่จะจำแนกความแตกต่างระหว่างคนพม่าที่เป็นคนในบังคับสยาม และคนพม่าที่เป็นคนในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยาม น่าจะมาจากปัจจัยสำคัญสามประการ คือ ปัจจัยแรก ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ทั้งสองรัฐมีร่วมกันผ่านการค้าขายแดน มูลค่าทางการค้าข้ามแดนระหว่างรัฐทั้งสองเพิ่มมากขึ้นจากการทำป่าไม้ในภาคเหนือของสยามส่งออกไปยังตลาดพม่าตอนล่าง ซึ่งผลักดันให้เกิดการเดินทางข้ามแดนของคนจากดินแดนพม่าของอังกฤษมายังสยามอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่สอง ผลประโยชน์ของอังกฤษในดินแดนพม่าทำให้อังกฤษต้องการควบคุมการเดินทางของคนในบังคับ หลังจากอังกฤษยึดครองดินแดนพม่าได้ทั้งหมดใน ค.ศ. 1886 และผนวกรัฐฉานเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนอาณานิคมได้สำเร็จราวคริสต์ทศวรรษ 1890 กฎหมายคุ้มครองคนพม่าในบังคับอังกฤษในสยามจึงมีผลครอบคลุมทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นพลเมืองในดินแดนพม่าของอังกฤษ ประการสุดท้าย ผลประโยชน์ของสยามในพื้นที่ล้านนา โดยเฉพาะกิจการป่าไม้และการค้าขายแดนกับอังกฤษ ทำให้สยามเร่งดำเนินนโยบายดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยยกเลิกฐานะหัวเมืองประเทศราชล้านนาให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนสยาม ภายใต้ระบบมณฑลเทศาภิบาลตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษ 1890

ดังนั้น ด้วยข้อตกลงระหว่างอังกฤษและสยาม ทำให้กลุ่มผู้อพยพชาวพม่าซึ่งถือสถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยาม ได้รับสิทธิประโยชน์จากการเป็นคนพม่าในบังคับอังกฤษ เนื่องด้วยสถานะคนในบังคับอังกฤษช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อทำการค้าไม้ข้ามพรมแดนระหว่างสยามกับพม่า ในขณะเดียวกันก็ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายตามสนธิสัญญา ระหว่างอังกฤษและสยาม การที่ชาวพม่าได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่สร้างสิทธิประโยชน์ให้กับคนพม่าในบังคับอังกฤษมีมากกว่าคนในบังคับสยาม จึงทำให้ผู้อพยพชาวพม่าไม่ต้องการเป็นคนพม่าในบังคับสยามหรือเป็นพลเมืองไทย แม้จะอาศัยอยู่ในสยามมาอย่างยาวนานหรือเกิดในสยาม

2.2 สถานะทางกฎหมายไทย: ผู้อพยพชาวพม่ากลายเป็นพลเมืองไทย

จากสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1899 ที่ให้คนพม่าในบังคับอังกฤษได้รับสิทธิประโยชน์และการคุ้มครองจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทำให้รัฐบาลสยามพยายามหาทางแก้ไขด้วยการยกเลิกข้อตกลงสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนบังคับต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศสยาม การปรับเปลี่ยนข้อตกลงระหว่างอังกฤษและสยาม และการออกกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลสยามที่ลดสถานะพิเศษของคนในบังคับต่างชาติให้น้อยลงกว่าพลเมืองสยาม ทำให้คนพม่าในบังคับอังกฤษต้องหันมาพิจารณาการถือครองสัญชาติไทย รัฐบาลสยามมีนโยบายที่จะให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายสมัยใหม่ต่อคนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศสยาม ด้วยการยกเลิกการใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนบังคับต่างชาติในไทย ซึ่งเริ่มได้ผลในปลายทศวรรษ 1920 หลังจากที่ยกเลิกข้อตกลงกับรัฐบาลอังกฤษ ทำให้คนพม่าในบังคับอังกฤษต้องหันมาขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย การปรับตัวของชาวพม่าให้กลายเป็นคนไทย เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางกฎหมายในสังคมไทยที่ใช้ในการทำให้เป็นพลเมืองไทย

รัฐบาลสยามพยายามที่จะปรับกฎหมายไทยและความพยายามในการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศสยาม เริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ ค.ศ. 1910-1925/พ.ศ. 2453-2468) เพื่อให้คนบังคับต่างชาติอยู่ภายใต้กฎหมายไทย การให้ความสำคัญกับการถือครองสัญชาติไทย ด้วยการประกาศใช้ กฎหมายโอนสัญชาติที่เริ่มใช้ครั้งแรกใน ค.ศ. 1912 “พระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ. 130” นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการให้คนในบังคับต่างชาติที่อาศัยอยู่ในสยามมายาวนาน สามารถโอนสัญชาติเป็นคนไทย

ได้ตามกฎหมาย (Office of the Prime Minister, 1911, pp. 96-100) อีกหนึ่งปีต่อมาได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติ สัญชาติ พระพุทธศักราช 2456” โดยเริ่มใช้เมื่อวันที่ 10 เดือนเมษายน ค.ศ. 1913 (พ.ศ. 2456) บุคคลที่ถือว่าเป็นคนไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ คือผู้ที่มิบิดามารดาเป็นคนไทย ผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรสยาม ผู้หญิงต่างชาติที่สมรสกับคนไทยตามกฎหมาย และครอบครัวถึงคนต่างชาติที่ได้โอนสัญชาติมาถือเอาสัญชาติไทย คนในบังคับต่างชาติที่ประสงค์จะเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมาย ต้องดำเนินการตามขั้นตอนภายใต้พระราชบัญญัติและกฎหมายที่บังคับใช้สำหรับชาวต่างชาติ (Office of the Prime Minister, 1912, pp. 279-282) โดยสิ่งแรกที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวต่างชาติจะนับเป็นคนไทยผ่านกระบวนการกลายเป็นไทยตามกฎหมายได้นั้นคือการเปลี่ยนชื่อเรียกให้มีชื่อและนามสกุลเป็นภาษาไทย เช่นเดียวกับคนไทยทั่วไปที่จะต้องมีการมีชื่อเรียกสำหรับตัวและนามสกุลตามพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กำหนดเป็นกฎหมายบังคับใช้ให้พลเมืองไทยทุกคนต้องมีทั้ง ชื่อและนามสกุล ด้วยการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พระพุทธศักราช 2456” มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1913 (พ.ศ. 2456) การกำหนดให้คนไทยทุกคนต้องมีชื่อสำหรับตัวและนามสกุล เริ่มจากการที่หัวหน้าครอบครัวต้องเลือกตั้งนามสกุลและให้ไปจดทะเบียนนามสกุล ณ ที่ว่าการอำเภอต่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ลงทะเบียนและออกเอกสารให้บังคับใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ 1 เดือนเมษายน ค.ศ. 1918 (พ.ศ. 2461) (Lailak, 1934, Vol. 24, pp. 259-262; Office of the Prime Minister, 1912, pp. 283-288; Office of the Prime Minister, 1915, pp. 33-34) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการมีสถานะตามกฎหมายการเป็นพลเมืองไทย

นับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1920 รัฐบาลสยามเริ่มดำเนินการเจรจาเพื่อบรรลुข้อตกลงยกเลิกสนธิสัญญาเดิมกับชาติตะวันตกและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สำเร็จในช่วง ค.ศ. 1921-1926 โดยทยอยทำสนธิสัญญาลบใหม่ที่กำหนดให้คนบังคับต่างชาติจะต้องอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายของสยาม ใน ค.ศ. 1925 อังกฤษยอมยกเลิกสนธิสัญญาเดิมที่เคยทำไว้กับสยามและทำสนธิสัญญาลบใหม่ในปีเดียวกันทำให้คนในบังคับอังกฤษต้องอยู่ภายใต้อำนาจของศาลและประมวลกฎหมายไทย (Sayre, 1928, p. 87) จึงมีผลให้สถานะของคนในบังคับอังกฤษไม่ได้รับการรับรองสถานะพิเศษทางกฎหมายตามสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทยอีกต่อไปและต้องถือสถานะเป็นคนต่างด้าวตามกฎหมายไทยนับตั้งแต่ ค.ศ. 1927 หลังจาก ที่รัฐบาลสยามกำหนดให้มีการตรวจสอบคนต่างด้าวที่เดินทางตามพระราชบัญญัติ

ว่าด้วยคนเข้าเมือง พ.ศ.2470 (ค.ศ. 1927) จึงมีผลให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ต้องแสดงสัญชาติและหนังสือเดินทาง (Office of the Prime Minister, 1927, pp. 100-114) โดยจะต้องเสียค่าธรรมเนียมในการอยู่อาศัยในประเทศไทยและปฏิบัติตามกฎหมายไทย และไม่มีสิทธิประโยชน์พิเศษทางกฎหมายเหนือพลเมืองไทยอีกต่อไป

คนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยาม เป็นหนึ่งในกลุ่มชาวต่างชาติที่ได้รับผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายของคนในบังคับต่างชาติและยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ผู้อพยพที่ถือสถานะคนในบังคับต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเริ่มหันมาขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย แม้ไม่อาจทราบจำนวนที่แท้จริงของคนในบังคับต่างชาติที่หันมาขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย แต่จากการสำรวจเอกสารจดหมายเหตุ (Office of the Prime Minister, 1937) พบว่าการยื่นคำร้องของชาวจีนและชาวพมามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1930 ชาวพม่าในบังคับอังกฤษเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องโอนสัญชาติเป็นไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายหลังการปฏิวัติสยามใน ค.ศ. 1932 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เน้นนโยบายรัฐนิยมที่ไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวทำธุรกิจการค้าในประเทศไทย ส่งผลให้คนพม่าในบังคับอังกฤษที่ไม่คิดจะกลับไปอยู่ประเทศพม่า และกลายเป็นคนต่างด้าวที่มีข้อจำกัดสิทธิประโยชน์แตกต่างไปจากบุคคลที่มีสัญชาติไทย ตามประกาศพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว ในปี ค.ศ. 1936 (พ.ศ. 2479) (Office of the Prime Minister, 1937, pp. 756-763) ทายาทพ่อค้าไม้ชาวพม่าที่เกิดและอาศัยอยู่ในภาคเหนือ หันมาโอนสัญชาติเป็นไทยเพิ่มมากขึ้น โดยมีเหตุผลหลักคือไม่ได้คิดจะย้ายกลับไปอาศัยอยู่ในประเทศพม่า และการดำเนินธุรกิจการค้าข้ามแดนระหว่างพม่าและสยามก็ไม่ได้มีความสำคัญดังเดิม รวมถึงได้ตั้งถิ่นฐานและมีครอบครัวอยู่ในประเทศไทยแล้ว

ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1930 การปรับเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายของผู้อพยพชาวพม่า เพื่อให้กลายเป็นพลเมืองไทยและสามารถอยู่อาศัยในประเทศไทยได้ต่อไป เริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่สามารถทราบจำนวนผู้อพยพชาวพม่าที่ขอโอนสัญชาติไทยได้ แต่หลักฐานจากจดหมายเหตุบางส่วนที่นำมาศึกษานั้นแสดงให้เห็นการขอโอนสัญชาติเป็นไทยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ค.ศ. 1933-1944 โดยเงื่อนไขสำคัญในการขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย กำหนดให้บุคคลจะต้องสละสถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษเพื่อโอนเป็นสัญชาติให้กลายเป็นคนไทยตามกฎหมาย

โดยผู้ที่ยื่นคำร้องส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้อพยพชาวพม่ารุ่นที่สอง ซึ่งเกิดในประเทศสยาม ดังเช่นกรณี นายองชิน อุปโยคิน บุตรชายของอุปโยธ (หลวงโยนการพิจิตร) คหบดี พ่อค้าไม้ชาวพม่าคนสำคัญของเชียงใหม่และนางแก้ว นายองชิน อาศัยอยู่ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้ยื่นคำร้องขอโอนสัญชาติไทยแทนที่สัญชาติอังกฤษ ด้วยเหตุผลสำคัญว่ามีความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในประเทศสยามตลอดไป โดยไม่คิดจะกลับไปอยู่ประเทศพม่าซึ่งเป็นดินแดนบ้านเกิดของบิดา จึงต้องแสดงหลักฐานของการอยู่อาศัยในท้องถิ่นและความสามารถในการใช้ภาษาไทย รวมถึงอาชีพที่เคยประกอบอาชีพทำการป่าไม้สืบต่อจากบิดา ตามประวัตินายองชินได้แต่งงานกับนางล้วนซึ่งเป็นผู้หญิงท้องถิ่น มีบุตรธิดาด้วยกันทั้งหมด 12 คน โดยบุตรและธิดาทุกคนต่างก็เข้าเรียนในโรงเรียนไทย เรียนภาษาไทยเหมือนเช่นคนไทยทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นคุณสมบัติการตั้งถิ่นฐานของนายองชิน ที่เชื่อได้ว่าจะไม่กลับไปอยู่อาศัยในประเทศพม่า เพราะว่ามีถิ่นฐานมั่นคงและอยู่อาศัยในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน แต่คุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้ที่ขอโอนสัญชาติไทยจะต้องไม่เคยทำผิดกฎหมายไทย (Office of the Prime Minister, 1937) เพื่อจะนำไปสู่การพิจารณาอนุญาตให้โอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทยต่อไป

นอกจากนี้ การปรับสถานะทางกฎหมายเพื่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพอยู่ในสยาม นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้องโอนสัญชาติเป็นคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบอาชีพข้าราชการมีการยื่นคำร้องค่อนข้างมากจากหลักฐานจดหมายเหตุ พบว่าบุตรของชาวพม่าที่ประกอบอาชีพข้าราชการครูและเจ้าพนักงานป่าไม้ ต่างหันมาขอโอนสัญชาติเป็นคนไทย โดยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัว ตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่สำคัญเพื่ออยู่อาศัยในสังคมไทยได้ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการพูดภาษาไทย และการเคารพพระมหากษัตริย์ไทย รวมถึงการมีชื่อและนามสกุลเป็นภาษาไทย เห็นได้จากเรื่องราวของ นายจั่นองค์ นันทกุล (มองसानอง) ได้ยื่นเรื่องขอโอนสัญชาติเป็นไทยเมื่ออายุ 50 ปี โดยขอยื่นเรื่องโอนสัญชาติเป็นสัญชาติไทย ในปี ค.ศ. 1937 (พ.ศ. 2480) จากประวัตินายจั่นองค์ เกิดที่ประเทศพม่า มีบิดามารดาเป็นชาวพม่าซึ่งถือสัญชาติอังกฤษ ได้เข้ามาทำการค้าไม้และอาศัยอยู่ในลำปางจนกระทั่งเสียชีวิต เมื่อนายจั่นองค์ อายุประมาณ 28 ปีได้ติดตามบิดามารดาเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศสยาม เพื่อทำการค้าไม้ระหว่างพม่ากับภาคเหนือของสยามร่วมกับบิดาก่อนที่จะเปลี่ยนไปรับราชการเป็นพนักงานป่าไม้ ประจำกองป่าไม้ภาคลำปาง เมื่อได้ตั้งถิ่นฐานมีครอบครัวและรับราชการ

ในประเทศสยามแล้ว ก็ไม่คิดจะกลับไปอาศัยยังประเทศพม่าอีกต่อไป จึงยื่นเรื่องขอโอนสัญชาติไทยเพื่อให้ได้รับสิทธิตามกฎหมายไทย (Office of the Prime Minister, 1937) เช่นเดียวกับเรื่องราวของนายเมือง ละอองอินทร์ สังกัดชาติอังกฤษ มีบิดาเป็นชาวพม่าและมารดาเป็นชาวไทย อาศัยอยู่ ตำบลช้างคลาน เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ นายเมืองได้รับสถานะคนในบังคับอังกฤษตามบิดา ได้เข้าเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 และได้รับราชการเป็นครูประจำบาลในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับเงินเดือน ๆ ละ 20 บาท ในปี ค.ศ. 1937 เมื่อนายเมืองอายุได้ 22 ปี จึงได้ยื่นเรื่องขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย (Office of the Prime Minister, 1937) เพื่อที่จะได้คงอยู่อาศัยและทำงานในประเทศสยามต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม การที่จะได้รับอนุญาตให้ปรับเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายเพื่อเป็นพลเมืองไทยนั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของรัฐบาลอังกฤษและสยาม เพื่อให้สามารถโอนสัญชาติจากคนในบังคับอังกฤษเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมายสัญชาติไทย กระทรวงการต่างประเทศมีหน้าที่หลักในการพิจารณาอนุมัติว่าจะให้บุคคลสัญชาติพม่าในบังคับอังกฤษ ได้รับการโอนสัญชาติไทยภายใต้กฎหมายแปลงชาติ ร.ศ.130 (พ.ศ. 2454/ ค.ศ. 1911) โดยพิจารณาจากหลายปัจจัย ข้อพิจารณาสำคัญประการแรกคือ การที่บุคคลนั้นเกิดในประเทศสยาม มีที่อยู่อาศัยและมีทรัพย์สินเป็นหลักฐานประกอบการอยู่อาศัย มีความประพฤติดีไม่เคยทำผิดกฎหมายไทย มีเจตนาบริสุทธิ์ในการโอนสัญชาติเพื่อจะอาศัยอยู่ในประเทศไทย และมีความจงรักภักดีต่อประเทศสยาม แต่ก่อนที่กระทรวงการต่างประเทศจะอนุญาตให้โอนสัญชาติไทยก็จะต้องมีการตรวจสอบกับสถานกงสุลอังกฤษ หากไม่มีข้อขัดข้องใด ก็จะนำเรื่องเสนอขอความเห็นชอบต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี แล้วจึงนำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินตามกฎหมายแปลงชาติ ร.ศ. 130 หลังจากได้รับการอนุญาตให้โอนสัญชาติไทยตามขั้นตอนแล้ว กระทรวงมหาดไทยจะให้ผู้ร้องขอการโอนสัญชาติ กระทำสำจจาธิฐานในการโอนสัญชาติเป็นคนไทยตามกฎหมาย (Office of the Prime Minister, 1937)

สังเกตได้ว่า การยื่นคำร้องของผู้อพยพชาวพม่าหรือทวายท เพื่อขอโอนสัญชาติให้กลายเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมายทำได้ไม่ยากนัก และการโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทยนั้นได้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายของสมาชิกในครอบครัวด้วย กล่าวคือ เมื่อผู้ยื่นคำร้องได้รับอนุญาตให้โอนสัญชาติไทยแล้วก็มีผลให้ภรรยาและบุตรติดากลายเป็นพลเมืองไทยตามบิดาโดยสมบูรณ์ หากผู้ยื่นคำร้อง

มีภรรยาเป็นคนต่างชาติ ภรรยาของผู้ที่ได้โอนสัญชาติแล้วก็จะได้รับการโอนสัญชาติไทยตามสามี ส่วนบุตรของผู้ที่ได้รับอนุญาตให้โอนสัญชาติไทย แต่อายุยังไม่บรรลุนิติภาวะก็จะได้รับสัญชาติไทยตามบิดาได้หากทำการยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศภายใน 1 ปี หลังจากที่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว (Office of the Prime Minister, 1912, pp. 279-282) จากการที่รัฐบาลไทยดำเนินการให้การโอนสัญชาติไทยสามารถครอบคลุมถึงสมาชิกในครอบครัวดังกล่าว จึงทำให้บรรดาผู้อพยพชาวพม่าที่เคยถือสถานะคนในบังคับอังกฤษเลื่อนหายไปจากสังคมไทย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และข้อกฎหมายที่ได้กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้ลูกหลานชาวพม่าไม่ได้ดำเนินธุรกิจการค้าไม้สักต่อไปเนื่องจากนโยบายการจัดการป่าไม้ของรัฐบาลไทย แต่ก็ยังคงประกอบอาชีพอื่น อย่างเช่น ข้าราชการ หรือ ค้าขาย และลูกหลานชาวพม่าที่เติบโตในเชียงใหม่และลำปางล้วนนิยมตั้งรกรากอาศัยอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือต่อไป ไม่คิดที่จะเดินทางกลับไปอาศัยอยู่ในดินแดนพม่า อาจจะเนื่องมาจากหลายเหตุผล ประการแรก คือ การสานต่อเครือข่ายทางสังคมกับเครือญาติที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่าลดน้อยลงหรือแทบจะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่ได้มีการติดต่อหรือเดินทางไปยังภูมิลำเนาเดิมของบิดาหรือมารดาที่มาจากดินแดนพม่า ประการที่สอง กลุ่มลูกหลานเชื้อสายพม่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูและเข้ารับการศึกษานในประเทศไทย ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันมากกว่าจะใช้ภาษาพม่า ทำให้การดำรงวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งท้องถิ่นในสังคมไทยมาโดยตลอด ประการสุดท้าย การปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือทำได้ไม่ยาก โดยการปรับตัวทางวัฒนธรรมและการแต่งงานกับคนท้องถิ่นทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานสร้างครอบครัว กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยทั้งทางวัฒนธรรมและกฎหมายที่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทย

3. การปรับตัวผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม: พุทธศาสนาขัอมแดนและการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม

เป็นที่สังเกตว่า การปรับตัวของคนพม่าในบังคับอังกฤษที่เดินทางข้ามแดนเข้ามาในภาคเหนือของสยาม นอกจากจะต้องปรับตัวด้วยสถานะทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องปรับตัวทางวัฒนธรรมให้เข้ากับสังคมในถิ่นฐานใหม่เพื่อให้กลายเป็นพลเมืองไทยที่ไม่แปลกแยกกับคนในท้องถิ่น โดยทั่วไปผู้อพยพข้ามแดนมักนำเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) จากภูมิลำเนาเดิม (Home country) มาปรับใช้ในถิ่นฐานใหม่ (Host country) อยู่เสมอ หนึ่งในวัฒนธรรม

ที่ผู้อพยพนำมาพร้อมกับการเดินทางคือศาสนา (Carriers of religion) ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม และวัตถุทางศาสนา ความแตกต่างทางศาสนาทำให้เกิดเส้นแบ่ง ระหว่างผู้อพยพและคนท้องถิ่น อาจทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตึงเครียด (Andaya, 2018, p. xii; Wong & Levitt, 2014, pp. 3-5) เพราะการนำเอาศาสนาเดินทางไปด้วยพร้อมกับ ผู้คนเพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานที่อยู่อาศัยในถิ่นฐานใหม่ และยังคงเชื่อมโยงกับถิ่นฐานเดิมที่ตามมา (Levitt, 2003, pp. 851-852) จึงอาจเกิดความ แปรกแยกในสังคมแห่งใหม่ได้ แต่ในขณะเดียวกัน หากศาสนาที่ผู้อพยพนับถือ เป็นศาสนาเดียวกับผู้คนในท้องถิ่นนับถือ ก็จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัว และสร้างความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น ดังนั้นการที่ไทยและพม่านับถือพุทธศาสนา เถรวาทเหมือนกัน ทำให้คนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของสยาม สามารถที่จะนำเอาพุทธศาสนาที่นับถือในประเทศพม่าปรับเข้าสู่วิถีพุทธศาสนา ในสังคมไทยได้ไม่ยาก ก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม (Hybrid cultural identity) ที่ยอมรับในสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความ พยายามในการต่อรองทางสังคมกับท้องถิ่น ยังใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสถานะความเป็น พลเมืองไทยตามหลักกฎหมาย

การนำเอาพุทธศาสนาข้ามแดน (Transnational Buddhism) จากพม่านำมา เป็นเครื่องมือในการปรับตัวอยู่ร่วมกับคนท้องถิ่นภาคเหนือของไทยทำได้ไม่ยาก เนื่องจาก ผู้คนในท้องถิ่นภาคเหนือมีการนับถือพุทธศาสนาที่มีวิถีปฏิบัติคล้ายคลึงกัน จากหลักฐาน ลายลักษณ์อักษรในสมุดข่อยวัดเจติยหลวง ที่บันทึกเกี่ยวกับบารายชื่อวัดและนิกายสงฆ์ โบราณในเชียงใหม่ ซึ่งทำการสำรวจใน ค.ศ. 1897 (พ.ศ. 2440) โดยเจ้าหนานอุ่นเมือง กองธัมมกานสงฆ์เมืองนครเชียงใหม่ พบว่าเชียงใหม่ในฐานะเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา ที่มีหลายนิกายตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งประกอบด้วยคณะสงฆ์ทั้งหมด 18 นิกาย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงแสน น่าน แพร่ ไชย (ไทย) เสน ลวะ (ลัวะ) แม่ปละ ครม มอญ ม่าน (พม่า) เจียว (ไทใหญ่) จัวลาย (วัวลาย) นายเงิน เงิน ยอง ลวง และหลวย การที่วัดในพื้นที่ เชียงใหม่ไม่ได้จำกัดเฉพาะนิกายพื้นเมืองเท่านั้น แต่ยังยอมรับนิกายทางพุทธศาสนา ที่หลากหลายตามกลุ่มคนต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะจากผู้คน ที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ดินแดนพม่า เช่น นิกายมอญ พม่า และไทใหญ่ (Premchit, 1975) โดยมีวัด 12 แห่ง ที่สังกัดนิกายมอญ นิกายม่าน (พม่า) และนิกายเจียว (ไทใหญ่) ซึ่งมี คณะสงฆ์จากพม่าจำวัดอยู่ เช่น วัดกุเต้าเป็นนิกายเจียว (ไทใหญ่) วัดบุพพาโนเป็นนิกายมอญ วันชตะวันเป็นนิกายม่าน และวัดเจียวป่าเป้าเป็นนิกายเจียว (ไทใหญ่) (Wichienkeo, 2006, pp. 5-7) จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์กลุ่มชาติพันธุ์จากพม่ายังคงมีบทบาท

ในฐานะศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาจากพม่าของอังกฤษ โดยมีวัดที่เป็น
นิกายมอญ ม่าน (พม่า) และนิกายเงี้ยว (ไทใหญ่) มีเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ที่เป็นกลุ่ม
ชาติพันธุ์เดียวกับนิกายที่สังกัด เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการครองวัด

ประกอบกับการที่มีพระสงฆ์กลุ่มชาติพันธุ์พม่า มอญ หรือ ไทใหญ่
จำวัดอยู่หลายแห่งในภาคเหนือ ย่อมมีบทบาทสำคัญในการนำธรรมเนียมพุทธศาสนา
ข้ามแดนจากพม่ามาปรับใช้ตามวัตรปฏิบัติ อันก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ลูกผสมระหว่างวัฒนธรรมพม่าและวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะสงฆ์ชาวพม่าตามกลุ่มชาติพันธุ์
ที่ข้ามแดนมาจำวัดเหล่านั้นยังคงถือปฏิบัติตามธรรมเนียมเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์
เช่น พม่า มอญ ปะโอ กะเหรี่ยง และไทใหญ่ บรรดาคณะสงฆ์ที่ได้รับการสนับสนุนจาก
คหบดีชาวพม่าที่อุปถัมภ์วัด เพื่อดำเนินพิธีกรรมทางพุทธศาสนาตามวิถีวัฒนธรรม
ที่คุ้นเคยในดินแดนบ้านเกิด จึงได้นิมนต์เหล่าพระสงฆ์และสามเณรจากดินแดนพม่า
ให้มาจำวัดแห่งนั้น เพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามธรรมเนียมวัฒนธรรมพม่า ขณะเดียวกัน
พระสงฆ์ชาวล้านนา ก็ได้รับการเคารพนับถือจากชาวพม่าด้วยเช่นกัน คหบดีชาวพม่า
หลายคนติดตามเป็นลูกศิษย์ครูบาศรีวิชัย (ค.ศ. 1878-1939/ พ.ศ. 2421-2482) การที่
ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักในสังคมท้องถิ่น และได้รับการเคารพศรัทธาว่าเป็นตนบุญ
ที่ทำนุบำรุงพุทธศาสนา เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการปฏิสังขรณ์วัดร้างหลายแห่ง
ทั่วเชียงใหม่และภาคเหนือ ทำให้พุทธศาสนิกชนและคหบดีผู้ร่ำรวยในสังคมท้องถิ่น
ต่างต้องการที่จะสะสมบุญทางพุทธศาสนา ร่วมกับครูบาศรีวิชัย ตามแบบอย่าง
วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาด้วยเช่นกัน ส่งผลให้คหบดีหลายคนกลายเป็นกลุ่มสำคัญที่ให้
เงินสนับสนุนในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง รวมถึงสนับสนุน
ครูบาศรีวิชัยในการสร้างถนนขึ้นพระธาตุคุดอย สุเทพ อย่างเช่น ชุนกัน ชนชนนท์ ผู้เป็น
คหบดีชาวไทใหญ่ที่รู้จักกันดีในท้องถิ่นเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในลูกศิษย์คนสำคัญที่มักจะ
เดินทางร่วมทำบุญกับครูบาศรีวิชัยอยู่เสมอ ทั้งการบูรณะวัดวาอารามและบริจาคทรัพย์
ช่วยสร้างทางขึ้นพระธาตุคุดอยสุเทพร่วมกับลูกศิษย์คนไทยในท้องถิ่น

จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า พุทธศาสนาข้ามแดนเป็นเครื่องมือสำคัญในการ
ปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสมของคนพม่าในท้องถิ่นภาคเหนือของ
ประเทศไทย ผ่านการสร้างศิลปกรรมทางพุทธศาสนาซึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มคหบดีพ่อค้าไม้
ชาวพม่าผู้นับถือศาสนาพุทธได้นำเอาพุทธศาสนาข้ามแดนมาพร้อมกับการเดินทาง
เมื่อได้มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา จึงได้นำเอาศิลปกรรมแบบพม่า
ที่คุ้นเคยจากถิ่นฐานเดิมในพม่าสร้างในท้องถิ่นภาคเหนือของไทย ไม่ว่าจะเป็นการ
บูรณะปฏิสังขรณ์ สร้างวัด อุโบสถ วิหาร และเจดีย์ การสร้างวัดหรือบูรณะวัดเป็นหนึ่งใน

ในเครื่องมือสำคัญที่ทำให้พ่อค้าไม้ชาวพม่าและผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ใน เชียงใหม่ สร้างวัฒนธรรมทางวัตถุด้านพุทธศาสนาภายในพื้นที่วัดในท้องถิ่น เนื่องจาก พื้นที่วัดเป็นพื้นที่เปิดกว้างสำหรับพุทธศาสนิกชนในการส่งเสริมพุทธศาสนา ด้วยการ ก่อสร้างรูปเคารพที่หลากหลายซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนทั่วไป (McDaniel, 2011, pp. 242-267) การสร้างอาคารที่มีความสำคัญ หลักในพื้นที่วัดซึ่งสัมพันธ์กับพื้นที่ทางพุทธศาสนาอย่างยาวนาน จึงเป็นการเปิด โอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้แสดงออกถึงพลังศรัทธาในการทำนุบำรุงและส่งเสริม พุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นการแสดงตัวตนให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่เคารพต่อคน ในชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาแรงกล้าในการทำบุญและ สร้างศาสนสถานภายในวัด พบว่ากลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พม่า มอญ ไทใหญ่ กะเหรี่ยงและปะโอ ที่เป็นผู้อุปถัมภ์วัดมักจะได้รับ การเรียกขานว่า “พะยาตะก่า” ที่หมายถึงผู้อุปถัมภ์ในการสร้างพระพุทธรูปและเจดีย์ หรือ “จองตะก่า” หรือ “จาวตะก่า” หมายถึงผู้อุปถัมภ์ในการสร้างวัดและศาสนสถาน (Boonyasurat, 2022, pp. 108-109; Tingsanchali, 2012, p. 106)

กลุ่มคหบดีพ่อค้าไม้ชาวพม่าจึงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในส่งเสริม การปรับตัวทางวัฒนธรรม ด้วยการนำเอาศิลปกรรมแบบพม่าเข้ามาผสมผสานกับ ศิลปกรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในชุมชนท้องถิ่นไทย จากการที่ท้องถิ่นไม่กีดกันการ สร้างศิลปกรรมพม่าที่มาพร้อมกับพุทธศาสนา ทำให้เกิดการสร้างวัดพม่าในประเทศไทย และหลายแห่งในภาคเหนือ (Chit San Win, 1993) สะท้อนให้เห็นว่าไม่มีการกำหนด เส้นแบ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพม่ากับคนท้องถิ่นในสังคมไทยแต่อย่างใด วัดเหล่านี้อุปถัมภ์โดยกลุ่มพ่อค้าไม้สักจากพม่าหลากหลายชาติพันธุ์ทั้ง พม่า มอญ ไทใหญ่ กะเหรี่ยงและปะโอ (ตองสู้) หากมองลึกยิ่งละเอียดทางสถาปัตยกรรมจะพบว่ามีความ คล้ายและความแตกต่างจากรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่พบในดินแดนพม่า ในเชียงใหม่ที่วัดที่ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมจากพม่า มักสร้างตามแบบอย่างวัฒนธรรม มอญ พม่า ไทใหญ่ และล้านนา อาจจะมีการผสมผสานรูปแบบศิลปกรรมในพื้นที่ วัดเดียวกัน ส่วนสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมแบบพม่าในลำปางมีความคล้าย วัดที่เมืองมะละแหม่ง (มะละแหม่ง) (Chaturawong, 2007, p. 38) แม้วัดพม่า หรือเจดีย์ แบบพม่าที่พบเห็นภายในวัดจะสร้างหรืออุปถัมภ์โดยผู้อพยพชาวพม่าที่ประกอบด้วย หลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ก็ยังมีลักษณะร่วมหรือผสมผสานทางสถาปัตยกรรมและงานช่าง ตามศิลปกรรมพม่า ที่นิยมในพม่าเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มคหบดีและกลุ่มศรัทธาได้จ้างช่าง จากพม่า โดยเฉพาะช่างฝีมือจากเมืองมณฑลเย่และมะละแหม่ง

การผสมผสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบพม่าร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น กลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม (Hybrid cultural identity) สะท้อนให้เห็นจากหลักฐานทางศิลปกรรมแบบพม่าที่ปรากฏในภาคเหนือ ผู้อพยพชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ได้สร้างวัดที่มีอิทธิพลของศิลปกรรมแบบพม่าตามวิธีการทำบุญและบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างศาสนสถานตามวิสุทธิศาสนิกชนที่ดีและเป็นการปรับตัวในการอยู่อาศัยร่วมวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่น ตัวอย่างที่สามารถสืบค้นร่องรอยได้ค่อนข้างชัดเจนคือ อุปันโณ (หลวงโยนการพิจิตร) ที่พบหลักฐานการสร้างและบูรณะวัดวาอารามหลายแห่งในเชียงใหม่ ทั้งที่เป็นศิลปกรรมแบบพม่าและศิลปกรรมแบบพื้นเมืองล้านนา โดยได้ร่วมบูรณะวัดวาอารามหลายแห่งร่วมกับเจ้าหลวง เจ้านายฝ่ายเหนือ กลุ่มชาวพม่า ครูบาศรีวิชัย ครูบาเถิ้ม และคนท้องถิ่น โดยการบูรณะวัดวาอารามหลายแห่งในเชียงใหม่ได้จ้างช่างฝีมือชาวพม่าเพื่อสร้างและบูรณะศาสนสถานเหล่านั้น เช่น เจดีย์กู่คำหลวง วัดเจดีย์เหลี่ยมและวัดช้างค้ำในเวียงกุมกาม วัดพระธาตุศรีจอมทอง วัดชัยมงคล วัดหมื่นล้าน วัดอุปกุศพม่า วัดเชียงยืน วัดศรีดอนไชย วัดบุพพาราม วัดมหาวัน วัดเซตะวัน วัดดอกเอื้อง วัดศรีมุงเมือง วัดทรายมูล (หางดง) และวัดพระสิงห์ เป็นต้น (Thammaphongsa, 2017, pp. 108-195) เช่นเดียวกับกลุ่มคหบดีพ่อค้าไม้ชาวพม่าในลำปาง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ปะโอ ไทใหญ่ และพม่า ล้วนมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์วัดที่สร้างสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบพม่าหลายแห่ง เช่น อุผัวยอัตต์ สร้างวัดป่าฝาง หม่องยีและคณะร่วมกันสร้างวัดศรีชุม วัดม่อนปู่ยักษ์สร้างโดยต้นตระกูลนันทาแกง พ่อเผื่อนันตาน้อย พ่อเผื่อนันตาทาย พร้อมพี่น้องอีกสามคน ส่วนวัดศรีรองเมืองร่วมกันสร้างโดยต้นตระกูลศรีสองเมือง และวัดท่ามะโฮสร้างโดยอุจันทรโองและคณะศรัทธาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (Chaturawong, 2007, p. 50; Hengsadikul, 2010, p. 15)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อและวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาข้ามแดนที่ถูกนำมาพร้อมกับการเดินทางของผู้อพยพชาวพม่า ซึ่งมีความศรัทธาและวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับสังคมท้องถิ่นภาคเหนือของประเทศไทย ก่อให้เกิดการสร้างศิลปกรรมทางพุทธศาสนาแบบพม่าร่วมกับศิลปกรรมล้านนาในชุมชนภาคเหนือทำให้เกิดการปรับตัวและเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม ที่ทำให้กลุ่มผู้อพยพชาวพม่าสร้างความรู้สึกรู้สึกความเป็นเจ้าของพื้นที่ถิ่นฐานใหม่ในการอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น

ภาพที่ 4 เจดีย์แบบพม่า วัดแสนฝาง จังหวัดเชียงใหม่

Figure 4. The Burmese Style Pagoda, Wat Saen Fang, Chiang Mai Province

ภาพที่ 5 เจดีย์ที่มีศิลปกรรมแบบพม่า-ไทใหญ่ วัดป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่

Figure 5. The Burmese-Shan Style Pagoda, Wat Pa Pao, Chiang Mai Province

ภาพที่ 6 เจดีย์ที่มีศิลปกรรมแบบพม่าผสมล้านนา วัดเจดีย์เหลี่ยม (เวียงกุมกาม)
จังหวัดเชียงใหม่

*Figure 6. The Burmese-Lanna Style Pagoda, Wat Chedi Liam (Wiang Kum Kam),
Chiang Mai Province*

ภาพที่ 7 อาคารศิลปกรรมแบบพม่าผสมอาณานิคม วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง

Figure 7. The Burmese-Western Style Building, Wat Sri Chum, Lampang Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยได้ชี้ให้เห็น การเดินทางข้ามแดนของผู้อพยพชาวพม่าจากดินแดนพม่าของอังกฤษ เพื่อทำการค้าและอาศัยอยู่ในภาคเหนือของสยาม กลุ่มพ่อค้าไม้ชาวพม่าประสบความสำเร็จทางการค้ากลายเป็นคนพม่ามากกว่าอาชีพอื่นจึงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมท้องถิ่นไทย กล่าวได้ว่าอาชีพการค้าไม้เป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจของผู้อพยพชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของสยาม เนื่องจากการเติบโตทางธุรกิจการค้าไม้สักในดินแดนพม่าของอังกฤษ ที่ผลักดันให้เกิดการค้าไม้ขนสักข้ามแดน โดยมีกลุ่มพ่อค้าไม้จากพม่าเดินทางข้ามแดนมายังภาคเหนือของสยาม เป็นกลุ่มบุกเบิกการค้าไม้สักและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้การค้าไม้สักในภาคเหนือเติบโตและมีการเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลสยามต้องการทำข้อตกลงการเดินทางข้ามแดน ควบคุมคน และคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของคนพม่าในบังคับอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคเหนือของสยาม สะท้อนให้เห็นการปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่าได้นำเอาอัตลักษณ์ทางการเมือง (Political identity) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) ที่ติดตัวมาพร้อมกับการเดินทางข้ามแดน มาช่วยในการปรับตัวเพื่ออยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่ใหม่ในสังคมไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเดินทางข้ามแดนของชาวพม่าอพยพเข้ามาในภาคเหนือของประเทศไทย ไม่เพียงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการค้าข้ามพรมแดนรัฐโดยทำให้ไม้ขนสักในภาคเหนือกลายเป็นสินค้าส่งออกสำคัญและดึงดูดผู้คนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม แต่ยังมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบหรือกฎหมายในการควบคุมคนและสิทธิประโยชน์ของพลเมือง ขณะเดียวกันงานวิจัยนี้ก็สะท้อนให้เห็นการปรับตัวของกลุ่มผู้อพยพชาวพม่าที่สำคัญสองประการ ได้แก่

ประการแรก การปรับตัวด้วยอัตลักษณ์ทางการเมือง (Political identity) ในบทความนี้เน้นสถานะทางกฎหมายของคนในบังคับและความเป็นพลเมือง ชาวพม่าอพยพเลือกที่จะเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายโดยพิจารณาจากสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับจากรัฐ จากคนพม่าในบังคับอังกฤษกลายเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมาย เนื่องจากมีการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยามกลายเป็นคนต่างด้าว ซึ่งส่งผลให้สถานะคนพม่าในบังคับอังกฤษไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางกฎหมายเท่าเทียมกับพลเมืองไทย จึงทำให้คนพม่าในบังคับอังกฤษที่อาศัยอยู่ในสยามมายาวนานขอเปลี่ยนสถานะทางกฎหมายโดยได้ยื่นขอโอนสัญชาติเป็นพลเมืองไทย เนื่องจากสิทธิประโยชน์ของ

การถือครองอัตลักษณ์ทางการเมืองด้วยสัญชาติไทย ทำให้สามารถอยู่อาศัยและทำงานประกอบอาชีพได้ตามสิทธิและสถานะพลเมืองไทยตามกฎหมาย

ประการที่สอง การปรับตัวด้วยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) หนึ่งในวัฒนธรรมที่ผู้อพยพชาวพม่าได้นำมาพร้อมกับการเดินทางข้ามแดนเข้ามาอยู่อาศัยในภาคเหนือของสยามคือพุทธศาสนา เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ทำให้การนำเอาพุทธศาสนาข้ามแดน (Transnational Buddhism) จากถิ่นฐานเดิมมาปรับตัวและผสมผสานกับวิถีพุทธศาสนาในถิ่นฐานใหม่ ถึงแม้ว่าในบางพื้นที่การที่ผู้อพยพนำศาสนาข้ามแดนมาพร้อมกับการเดินทางและอยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่ใหม่ อาจจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นระหว่างกลุ่มผู้อพยพด้วยกันเอง และสร้างความแปลกแยกระหว่างกลุ่มผู้อพยพกับกลุ่มคนในถิ่นที่อยู่ใหม่แห่งนั้น แต่ในกรณีของชาวพม่าที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในภาคเหนือของไทยซึ่งได้นำเอาพุทธศาสนาข้ามแดนมาปรับตัวในการอยู่อาศัยในท้องถิ่น กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่ออยู่ร่วมกับคนในถิ่นที่อยู่ใหม่ เห็นได้จากความนิยมในการสร้างวัด หรือการสร้างศิลปกรรม ตามรูปแบบศิลปกรรมที่คุ้นเคยจากถิ่นฐานเดิมในดินแดนพม่า โดยนำเอารูปแบบศิลปกรรมเหล่านั้นมาสร้างใหม่ในท้องถิ่นภาคเหนือที่เป็นถิ่นฐานใหม่ รวมถึงการให้ความศรัทธาทั้งคณะสงฆ์ชาวไทยและคณะสงฆ์ชาวพม่าที่จำวัดในท้องถิ่นภาคเหนือ ทำให้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม (Hybrid cultural identity) ที่ทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของถิ่นที่อยู่ แห่งใหม่ร่วมกับคนท้องถิ่นในสังคมไทย

ที่ผ่านมางานศึกษาของนักวิจัยชาวไทยส่วนใหญ่สนใจศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่า มักเป็นการนำเสนอจากมุมมองของนักมานุษยวิทยาที่เน้นศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้อพยพจากประเทศเมียนมาที่เข้ามาทำงานเป็นแรงงานในประเทศไทยปัจจุบัน โดยเน้นการปรับตัวของผู้อพยพจากประเทศเมียนมา (พม่า) ที่เป็นกลุ่มแรงงานต่างด้าวในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่หรือฉานในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยที่ผ่านมามักจะชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวเพื่อที่จะสามารถใช้ต่อรองความเป็นพลเมือง ด้วยสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และการแสดงออกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่สังคมไทยเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของชาติพันธุ์จากประเทศเมียนมา แต่เกิดความแปลกแยกหรือความรู้สึกเป็นอื่นในสังคมไทย (Jirattikorn, 2013; Ganjanapan & Samnieng, 2016; Nasee, 2021) อาจจะเนื่องมาจากกลุ่มผู้อพยพเหล่านั้นมักประสบปัญหาจากการขาด

สถานะทางกฎหมายและการกลายเป็นพลเมืองไทยที่ทำได้ยากในปัจจุบัน แม้ว่าผู้อพยพจากประเทศเมียนมาอยากจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยทั้งทางกฎหมายและทางสังคม แต่ด้วยข้อจำกัดจากสถานะทางกฎหมาย การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจึงทำให้ภาพความเป็นคนอื่น (Others) ในสังคมไทยชัดเจนขึ้น

งานวิจัยนี้จึงเสนอมุมมองที่แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นที่ผ่านมา โดยเป็นการศึกษาค้นคว้าจากมุมมองของนักประวัติศาสตร์ ที่ได้เสนอภาพผู้อพยพชาวพม่าในบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 การที่ผู้วิจัยเน้นบทบาทพ่อค้าไม้ชาวพม่าเพื่อเป็นภาพแทนของกลุ่มผู้อพยพชาวพม่าเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการตั้งถิ่นฐานและมีทายาทสืบทอดอยู่อาศัยจำนวนมากในท้องถิ่นภาคเหนือ พร้อมทั้งมีหลักฐานที่สามารถสืบค้นจากเอกสารและร่องรอยทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ โดยทั้งสามประเด็นที่ได้นำเสนอไปข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นภาพผู้อพยพชาวพม่า ที่สามารถปรับตัวผ่านความยืดหยุ่นของอัตลักษณ์ทางการเมืองที่ผู้อพยพชาวพม่าสามารถนำมาใช้ต่อรองกับรัฐได้ อีกทั้งได้หยิบเอาพุทธศาสนาข้ามแดนที่นำมาจากถิ่นฐานเดิมจากพม่า มาปรับตัวให้เข้ากับการอยู่อาศัยร่วมกันกับคนในชุมชนท้องถิ่นไทย จึงสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสมไทย-พม่า ที่ทำให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของถิ่นฐานใหม่ร่วมกับคนในชุมชน และลดความรู้สึกเป็นอื่นหรือความแปลกแยกในสังคมท้องถิ่นภาคเหนือของไทยได้

จากการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับตัวของผู้อพยพชาวพม่าสมัยอาณานิคมที่เดินทางข้ามแดนมายังภาคเหนือของสยาม ทำให้เราเห็นตัวอย่างของกลุ่มผู้อพยพชาวพม่า ที่เป็นภาพแทน (Representation) ของกลุ่มผู้อพยพข้ามแดนที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเป็นหนึ่งในตัวแสดงทางประวัติศาสตร์ที่สามารถนำมาอธิบายความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งไม่เคยปรากฏบทบาทในพื้นที่ประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากนัก ดังนั้นผลจากงานวิจัยนี้นำไปสู่ประโยชน์ทางวิชาการในการช่วยขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มผู้อพยพในพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่หลากหลายในพื้นที่ประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ไม่ควรจำกัดเพียงแค่ชาวจีนและชาวอินเดียซึ่งเป็นกลุ่มผู้อพยพเดินทางมาจากนอกภูมิภาค แต่ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้อพยพภายในภูมิภาคที่เดินทางข้ามแดนจากรัฐใกล้เคียง อันจะนำไปสู่การเพิ่มคำอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เนื่องจากผลจากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของกลุ่มผู้อพยพชาวพม่าเฉพาะที่นับถือพุทธศาสนา แต่ยังคงขาดการอธิบายเกี่ยวกับผู้อพยพชาวพม่าที่นับถือศาสนาอื่น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาถึงการปรับตัวของกลุ่มผู้อพยพที่นับถือศาสนาคริสต์ หรือ อิสลาม ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนท้องถิ่นภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยขยายองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคนข้ามแดนและศาสนาในประเทศไทย ซึ่งจะนำไปสู่การเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- A Gazetteer of Southern India, with The Tenasserim Provinces and Singapore.* (1855). Madras: Pharoah and Co.
- Administration Report of British Burma 1868-69.* (1869). Rangoon: The Chief Commissioner's Office Press.
- Amrith, S. (2018). Colonial and postcolonial migrations. In Gracia Liu-Farrer and Brenda S.A. Yeoh (Eds.), *Routledge Handbook of Asian Migrations* (pp. 21-32), New York: Routledge.
- Andaya, B. (2018). Nation-states, Citizenship, Globalization and Regionalism: Enduring Themes in Southeast Asian Studies. *Sojourn*, 33(S), ix-xxxv. Retrieved April 2, 2024, from <https://www.jstor.org/stable/26531805?seq=27>
- Baker, C., & Phongpaichit, P. (2009). *A History of Thailand*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bock, C. (1886). *Temples and Elephants Travels in Siam in 1881-1882*. Singapore: Oxford University Press.
- Boonyasurat, W. (2022). *The Spiritual Buddhist Arts of Vihara in Lanna*. Nonthaburi: Muengboran.
- Burma Government. (1879). *The British Burma Gazetteer, Vol. II*. Rangoon: The Government Press.

- Chananont, P. (1986). *The Roles of Merchant Capitalists in the Rise and Expansion of Capitalism in Northern Thailand, 1921-1980* (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Chit San Win. (1993). *Burmese Monasteries in Thailand*. Yangon: Ban myo thaya.
- Charney, M. (2009). *A History of Modern Burma*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaturawong, C. (2003). *The Architecture of Burmese Buddhist Monasteries in Upper Burma and Northern Thailand The Biography of Trees* (Doctoral dissertation). Cornell University, United State of America
- Chaturawong, C. (2007). Burmese Monasteries in Chiang Mai and Lampang. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 5, 45-65.
- Chongvatana, P. (1974). *Disputes of British Subjects Against the Chiefs of Chiangmai Resulting in the Siamese Government Taking Over the Administration of North West Siam (Payab Circle) (1858-1902 A.D.)* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Ganjanapan, A., & Samnieng, C. (2016). Livelihood of Tai Cross-border Migrants: Construction of Identities and Citizenship in Cultural Space. *Social Sciences Academic Journal*, 28(1), 111-153. Retrieved October 5, 2024, from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jss/article/view/178037/126655>
- Gyi Sein & Kyin Pe. (2011). *Mawlamyaing: Past to Present*. Yangon: Kant kaw myaing.
- Hengsadikul, K. (2010). *Kongta Market and Stories of Lampang*. Lampang: Burirattthara.
- India Office Records. (1918, November-December). *Report by Mr. Fitzmaurice, His Majesty's Vice Consul at Nakawn Lampang*. (IOR/L/PS/11/150). London: British Library.
- Jirattikorn, A. (2013). *Politics of Public Space, Shan Migrant Public Spheres in the City of Chiang Mai, Thailand*. Chiang Mai University. Retrieved October 5, 2024, 2024, from https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CMU.res.2013.7

- Kaur, A. (2014). Migrant Labor and Welfare in Southeast Asia. In Norman G. Owen (Ed.), *Routledge Handbook of Southeast Asian History* (pp. 165-176). New York: Routledge.
- Khrouthongkhieo, N. (2017). *Revealing the Strategy for Controlling Lanna*. (2nd ed.). Bangkok: Sinlapawatthanatham.
- Lailak, S. (1934). *Compilation of Laws by Year, Vol. 24*. Pranakhon: Daylimail.
- Lailak, S. (1935a). *Compilation of Laws by Year, Vol. 8*. Pranakhon: Daylimail.
- Lailak, S. (1935b). *Compilation of Laws by Year, Vol. 9*. Pranakhon: Daylimail.
- Lailak, S. (1935c). *Compilation of Laws by Year, Vol. 10*. Pranakhon: Daylimail.
- Levitt, P. (2003). You Know, Abraham Was Really the First Immigrant: Religion and Transnational Migration. *IMR* 37(3), 847-873. Retrieved May 10, 2024, from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00160.x>
- Iijima, A. (2008). The International Court System in the Colonial History of Siam. *Taiwan Journal of Southeast Asian Studies*, 5(1), 31-64. Retrieved March 20, 2024, from <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=307a458c9001826373cf1a4264087981677152fc>
- McDaniel, J. (2011). The Agency between Images: The Relationships among Ghosts, Corpses, Monks, and Deities at a Buddhist Monastery in Thailand. *Material Religion*, 7(2), 242-267. Retrieved August 13, 2022, from <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.2752/175183411X13070210372706?needAccess=true>
- McGilvary, D. (1912). *A Half Century among the Siamese and the Lao*. New York: Fleming H. Revell Company.
- Ministry of Agriculture, Department of Forestry. (1924, October 8). *The Bombay Burmah Conducting Forestry in Various Sub-districts (R.6 M. 14.1/6)*. Chiang Mai: National Archives of Thailand.

- Nasee, P. (2021). Adaptation of the Second Generation of Shan Migrants from Myanmar through Cultural Hybridity in Thailand. *Political Science and Public Administration Journal*, 12(1), 283-306. Retrieved October 5, 2024, from <https://so05.tci-thaijo.org>
- Office of the Prime Minister. (1856). *Agreement for giving Effect to the Treaty of 1854*. [Royal Thai Government Gazette].
- Office of the Prime Minister. (1855). *Treaty of Friendship and Commerce between Great Britain and Siam*. [Royal Thai Government Gazette].
- Office of the Prime Minister. (1900, June 24). *Registration of British subjects in Siam of R.S. 118*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 17, pp. 122-124).
- Office of the Prime Minister. (1909, July 18). *Agreement on the Jurisdiction of the Courts in Siam for British Subjects*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 16, pp.709-718).
- Office of the Prime Minister. (1911, June 11). *The Naturalization Act of R.S. 130*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 28, pp. 96-100).
- Office of the Prime Minister. (1912, March 30). *The Nationality Act of 1913*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 29, pp. 279-282).
- Office of the Prime Minister. (1912, March 30). *The Surname Act of 1913*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 29, pp. 283-288).
- Office of the Prime Minister. (1915, April 1). *Postpone the Enforcement of Surnames*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 32, pp. 33-34).
- Office of the Prime Minister. (1927). *Immigration Act, B.E. 2470*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 44, pp. 100-114).
- Office of the Prime Minister. (1937, July 5). *Immigration Act of B.E. 2479*. [Royal Thai Government Gazette] (Vol. 54, pp. 756-763).
- Office of the Prime Minister. (1937, September 21). *Letter from the Minister of Foreign Affairs to the Prime Minister*, (2) SR.0201.82.1/3. National Archives of Thailand: Bangkok.

- Office of the Prime Minister. (1937, September 30). *Letter from the Minister of Foreign Affairs to the Prime Minister*, (2) SR.0201.82.1/3. National Archives of Thailand: Bangkok.
- Office of the Prime Minister. (1937, September 7). *Letter from Royal Secretariat Office to the Secretariat of the Cabinet*, (2) SR.0201. 82.1/3). National Archives of Thailand: Bangkok.
- Ongsakul. S. (2014). *History of Lanna*. (12th ed.) Bangkok: Amarin.
- Ort, P. (1996). *Pierre Ort's Diary*. Bangkok: Karan.
- Owen, N. (2010). *The Emergence of Modern Southeast Asia*. Singapore: NUS Press.
- Premchit, S. (1975). *List of Temples and Ancient Sangkha Nikaya in Chiang Mai*. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences Chiang Mai University.
- Raben, R. (2014). The Colonial Intrusion: Boundaries and Structures. In Norman G. Owen (Ed.), *Routledge Handbook of Southeast Asian History* (pp. 25-33). New York: Routledge.
- Ricklefs, M. (2010). *A New History of Southeast Asia*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Sandhu, K. S., & Mani, A. (1993). *Indian communities in Southeast Asia*. Singapore: Times Academic Press and Institute of Southeast Asian Studies.
- Sayre, F. (1928). The Passing of Extraterritoriality in Siam. *The American Journal of International Law*, 22(1), 70-88. Retrieved May 16, 2024, from <https://www.jstor.org/stable/pdf/2188970.pdf>
- Sethakul, R. (1989). *Political, Social, and Economic Changes in the Northern States of Thailand Resulting from the Chiang Mai Treaties of 1874 and 1883* (Doctoral dissertation). Northern Illinois University, United State of America.
- Skinner, G. (1957). *Chinese Society in Thailand: An Analytical History*. Ithaca: Cornell University Press.

- Tingsanchali, C. (2012). *New Aspects about Mon-Burmese Pagoda Style*. Nakhon Pathom: Department of Art History Faculty of Archaeology Silpakorn University.
- Thammaphongsa, K., & Thammaphongsa, S. (2017). *The Story of Luang Yonakanpichit*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Wong, D. & Levitt, P. (2014). Travelling Faiths and Migrant Religions. *Global Networks*, 14 (3), 1-15. Retrieved May 10, 2024, from https://www.peggylevitt.org/assets/9.Wong_and_Levitt.pdf
- Wichienkeeo, A. (2006). *Archaeological Objects and Sites in Lanna Temples*. Chiang Mai: Institute of Languages, Arts and Cultures, Chiang Mai Rajabhat University.
- Winichakul. T. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Wright, A. (1908). *Twentieth Century of Impressions of Siam*. London: Lloyd's Greater Britain Pub. Co.

Cultural Dynamics of Street Food Consumption in Yaowarat among Consumers

พลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ด

ย่านเยาวราชของผู้บริโภค¹

พีรเดช ประคองพันธ์¹

Peeradet Prakongpan

สุเมษย์ นกหลง²

Sumate Noklang

E-mail: sumaten@g.swu.ac.th

มารุต พัฒนาผล²

Marut Patphol

ปรัชัย ดาวอุดม²

Pharichai Daoudom

โชคलग มั่นคง³

Choklap Mankong

ธูปันธ์ แสงย้อย³

Thapanut Saengyoi

ณัฐฐาทิพ จันทร์ผล³

Nattatip Junphol

ประพัฒน์ ศิลปกิจจานนท์³

Praphat Sinlapakitjanon

ปาวรีย์ ขาวสมบุญ³

Pawaree Kaosomboon

เมทินี น้อยเรือน³

Matinee Noiruan

ลิลลี่ แม็คกรัธ³

Lilly McGrath

สุรวุฒิ เอี้ยวสกุล³

Surawuti Eawsakul

Received: July 8, 2024

Revised: November 11, 2024

Accepted: November 12, 2024

¹การวิจัยครั้งนี้ได้ทุนอุดหนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

This research was funded by a grant from the Graduate School, Srinakharinwirot University, for the fiscal year 2023.

²อาจารย์ประจำ ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer of Ph.D. Program in Development Education, Graduate School, Srinakharinwirot University

³นิสิต ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Ph.D. student in Development Education Program, Graduate School, Srinakharinwirot University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาพลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการตีความนิยมผ่านทฤษฎีจากฐานรากในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในพื้นที่ย่านเยาวราชของผู้บริโภค โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มบุคคลภายในพื้นที่ย่านเยาวราช กลุ่มผู้บริโภคจากภายนอกที่เดินทางมาบริโภคอาหารสตรีทฟู้ด และกลุ่มผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านนี้ รวมทั้งหมดจำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชของผู้บริโภคได้รับอิทธิพลจากเงื่อนไขต่าง ๆ 3 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขนโยบายการพัฒนาประเทศ เงื่อนไขการพัฒนาเยาวราชให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเงื่อนไขสถานการณ์ค่าไม่ถึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเยาวราช ซึ่งกระบวนการนี้เกิดขึ้นจาก 3 ส่วนสำคัญได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเข้าถึงการบริโภค การเปลี่ยนแปลงการบริโภคในเชิงสัญญา และการเปลี่ยนแปลงวิธีแบ่งปันประสบการณ์กับการตัดสินใจบริโภคนำไปสู่ผลกระทบต่อวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภคใน 4 รูปแบบคือ การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การขายของผู้ประกอบการ การเลือกใช้วัตถุดิบในการประกอบอาหารที่เปลี่ยนไป รายการอาหารที่หลากหลายมากขึ้น และผู้บริโภคภายนอกเพิ่มจำนวนขึ้นจากการเข้าถึงย่านเยาวราชได้สะดวกและรวดเร็ว ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

คำสำคัญ: เยาวราช อาหารสตรีทฟู้ด วัฒนธรรมบริโภค ผู้บริโภค การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research aims to study the cultural dynamics of street food consumption in the Yaowarat area among consumers by employing a qualitative research methodology under the interpretive paradigm, using grounded theory for data analysis. The goal is to understand the changing

culture among consumers of street food consumption in Yaowarat. The researchers gathered data through interviews and observations from three groups of informants: residents of the Yaowarat area, consumers who come to consume street food, and street food vendors in the area, totaling 15 participants. The research findings indicate that the changing culture of street food consumption in Yaowarat is influenced by three key conditions: the national development policies, the development of Yaowarat as a cultural tourism destination, and unforeseen circumstances leading to rapid changes in the area. This process occurs in three critical aspects: changes in access to consumption, shifts in symbolic consumption, and changes in decision-making processes influenced by new ways of sharing experiences. These changes have impacted the street food consumption culture in Yaowarat in four ways: the vendors have adjusted their sales strategies; a shift in the selection of ingredients used in food preparation; a broader variety of food offerings; and an increase in the number of external consumers due to a more convenient and faster access to Yaowarat. All of these factors have contributed to the transformation of the street food consumption culture in Yaowarat.

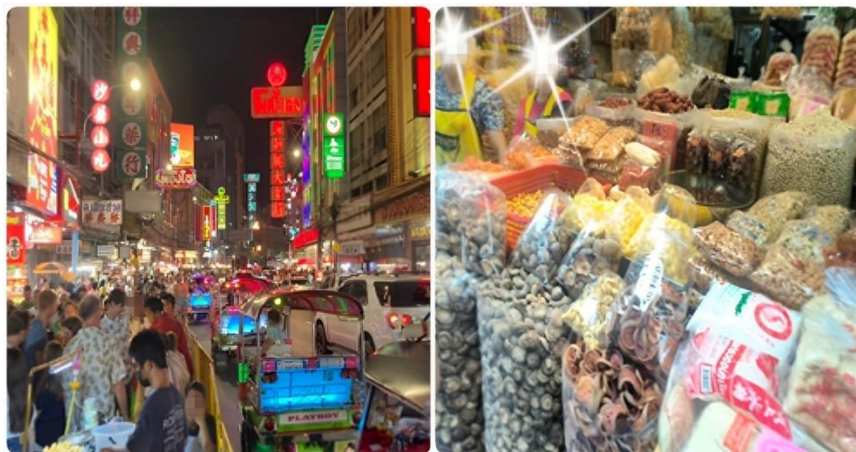
Keywords: Yaowarat, Street food, Consumer culture, Consumer, Cultural tourism

บทนำ

อาหารริมทางหรือสตรีทฟู้ด (Street food) เป็นสิ่งที่เติบโตมาพร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศและการเกิดขึ้นของชุมชนเมือง จนกลายเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมเมืองและโครงสร้างสังคมในหลายเมืองทั่วโลก การขยายตัวของความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร ได้นำไปสู่ระบบการบริหารจัดการอาหารและอาหารสตรีทฟู้ดที่ซับซ้อน เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในพื้นที่ด้วย การผสมผสานระหว่างองค์ประกอบดั้งเดิมและความทันสมัย

ในเมืองสะท้อนให้เห็นถึงการทำลายของการขยายตัวของเมือง ซึ่งมีผลกระทบต่อการเข้าถึงอาหารและการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารให้คงอยู่ต่อไปด้วย (Boossabong, 2019; Cifci, Atsiz, & Gupta, 2021; Jiraprasertkun, 2020) อาหารสตรีทฟู้ดยังเป็นตัวเลือกที่สามารถหาซื้อได้ง่าย สะดวกสบาย และยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของอาหารท้องถิ่นอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดผู้คนทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวพื้นที่นี้ ยิ่งไปกว่านั้น เยาวราชเป็นแหล่งชุมชนของชาวไทยเชื้อสายจีนขนาดใหญ่และเป็นถนนสายสำคัญที่มีประวัติศาสตร์คู่กับประเทศไทยมาอย่างยาวนาน พื้นที่แห่งนี้จัดว่าเป็นย่านธุรกิจการค้ารวมถึงบริเวณนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงเทพมหานครอีกด้วย (Boonpienpon, 2017; Chongruk & Agmapisarn, 2010) การซื้อและบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดจึงอยู่ในบริบทที่ใหญ่กว่าการซื้อขายสินค้า แต่เป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการมีประสบการณ์ร่วมระหว่างคนหลายกลุ่ม ภายใต้แนวคิดการบริโภคนิยม การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดเป็นยังเป็นการใช้และสร้างประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ ในบริบทของทุนนิยมผ่านความเป็นเยาวราชอีกด้วย

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การเติบโตของสังคมเมือง รวมถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศไทยส่งผลให้อาหารสตรีทฟู้ดมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจสังคมในด้านการสร้างงานและรายได้ให้กับคนในสังคม อีกทั้งยังเป็นจุดขายสำคัญให้กับนักท่องเที่ยวและนักชิมอาหารทั้งหลายอีกด้วย เพราะอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชมีความหลากหลาย ทั้งในเรื่องของรสชาติ ชนิด และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดของย่านเยาวราชกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น (Chaiyasirinrot et al., 2018; Sangpiroon et al., 2021) ภายหลังจากการรายงานของสำนักข่าว CNN Travel ที่กล่าววยกย่องว่า ถนนเยาวราช หรือ Chinatown Bangkok เป็นหนึ่งในแหล่งอาหารสตรีทฟู้ดที่ระดับโลก ทำให้การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านนี้ได้รับความนิยมมากขึ้นตามไปด้วย เยาวราชจึงกลายเป็นพื้นที่ของคนหลากหลายวัยที่ต้องการลิ้มลองรสชาติอาหารและสัมผัสกับบรรยากาศของถนนเยาวราชทั้งช่วงเวลากลางวันและกลางคืน (Sangtoop & Agmapisarn, 2018; Shea, 2018)

ภาพที่ 1 บรรยากาศของการค้าขายอาหารย่านเยาวราช
Figure 1 Atmosphere of food selling in Yaowarat area

การบริโภค (Consumption) โดยทั่วไปแล้วหมายถึงกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มคนใช้สินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง การบริโภคสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การซื้ออาหาร เสื้อผ้า สินค้าอุปโภคบริโภค และบริการต่าง ๆ การบริโภทยังสามารถสะท้อนถึงค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคม รวมถึงเป็นฐานรากสำคัญในระบบทุนนิยมอีกด้วย (Firat et al., 2013) ดังนั้นการบริโภคมิได้มีเพียงลักษณะทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีมิติของการบริโภคเชิงสัญลักษณ์เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการบริโภคของสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนและแตกต่างจากในอดีตที่ผู้บริโภคมักใช้ประโยชน์จากวัตถุทางกายภาพ (Use Value) เป็นหลัก แต่ผู้บริโภคยุคใหม่กลับให้ความสำคัญกับความหมายที่แฝงอยู่ในการบริโภคและวัตถุ หรือที่เรียกว่า การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ การบริโภคจึงเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคมอบความหมายให้แก่สินค้า โดยให้ความสำคัญ กับคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign Value) บนพื้นฐานของความแตกต่าง (Difference) และการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Exchange) ซึ่งอ้างอิงจากซับซ้อนและความหมายที่หลากหลาย (Ambivalence) และการบริโภคลักษณะนี้จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงอำนาจและสถานะ โดยสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมแห่งการบริโภคสัญลักษณ์

ซึ่งการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้เกิดวัฏจักรของวัฒนธรรม บริโภคนิยม ทุนนิยม และสัญญาต่อเนื่อง (Boripis, 2014; Slater, 1997)

การบริโภคอาหารสตรีฟู้ดยังเป็นการส่งเสริมการค้าในพื้นที่และสนับสนุน ธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในย่านเยาวราช เช่น โรงแรม บริการขนส่ง ร้านค้าปลีก และการจ้างงาน เป็นต้น (Chaiyasirinrot et al., 2018; Roiphila, 2019; Supakitkosol, 2016) พฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภคที่มารับประทานอาหารสตรีฟู้ดในย่านนี้ มีความหลากหลายทั้งในแง่อายุ เชื้อชาติ และวัตถุประสงค์ในการมาเยือน กลุ่มผู้บริโภคหลัก ประกอบด้วยชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ คนทำงาน และนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งเดินทางมาเพื่อสัมผัสประสบการณ์การรับประทาน อาหารที่มีความเชื่อมโยงกับรากฐานวัฒนธรรมจีน อีกทั้งกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ ที่มองหาอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในบรรยากาศแบบดั้งเดิมก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ผู้บริโภคเหล่านี้ไม่ได้มาเพียงเพื่อรับประทานอาหาร แต่ยังมาเพื่อเสพประสบการณ์ ทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างความเก่าแก่และความทันสมัย ทั้งนี้ ราคาของอาหาร ข้างทางในย่านนี้ยังคงเป็นปัจจัยดึงดูดผู้คนหลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ต้องการ อาหารคุณภาพดีในราคาที่ไม่สูงมากนัก (Jithpakdeepornrat & Pooripakdee, 2021; Rungrotsitchai & Charoenratana, 2021; Sangtoop & Agmapisarn, 2018)

เนื่องจากการบริโภคอาหารเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ในสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดยกำหนดว่าพฤติกรรมหรือความคิดใด เหมาะสมหรือขัดต่อจารีตและประเพณีของสังคม (Lakariya & Khemakhunasai, 2020; Palapreewan, 2019; Smithikrai, 2014) วัฒนธรรมจึงมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) ทำให้วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงทนถาวรและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา หรือเมื่อสังคมได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นได้โดยผู้คนรับรู้หรือไม่รับรู้ หรือเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ เหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมมี 4 ประการคือ การรับวัฒนธรรมจากด้านนอก การประดิษฐ์ วัฒนธรรมใหม่ การเลือกวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ (Kashima, 2014, 2016; Samuel Craig & Douglas, 2006) ซึ่ง Slater (1997) กล่าวว่าวัฒนธรรม การบริโภค (Consumer culture) ยังเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ ในสังคมตะวันตกสมัยใหม่ วัฒนธรรมการบริโภคแสดงถึงการจัดระเบียบทางสังคม

ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับทรัพยากรทางสังคมดำรงอยู่ผ่านตลาด การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดจากการใช้เสรีภาพส่วนบุคคลในการเลือกสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าอีกด้วย ประกอบกับการเหตุการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งมีผลกระทบต่อร้านอาหารทั่วประเทศไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเยาวราชเองก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน (Jermwarayukorn et al., 2022) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาประเด็นของประวัติศาสตร์อาหาร ความพึงพอใจในการบริโภคอาหาร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารในย่านเยาวราช ซึ่งพบการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบต่อพลวัตของการเปลี่ยนแปลงอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชจำนวนไม่มาก หนึ่งในประเด็นสำคัญคืออิทธิพลของการพัฒนาประเทศและสังคมต่อความเปลี่ยนแปลงของการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาหารและผู้ขายในพื้นที่ (Chulasatit & Choonhachatrachai, 2022; Saewanbg, 2020; Sermchuvitkul, Chaianansin, & Thanajirawat, 2024; Supakitkosol, 2016; Suwunnamek & Krommuang, 2019; Taweephon, 2022) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับพลวัตวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชของผู้บริโภคซึ่งสะท้อนผ่านวัฒนธรรมการบริโภคของผู้บริโภค ผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นถึงเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชของผู้บริโภค ตั้งแต่ในอดีตจนมาถึงยุคสมัยใหม่ การเข้าใจเงื่อนไขเหล่านี้จะทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาอาหารสตรีทฟู้ดหรือการท่องเที่ยวในย่านเยาวราชต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

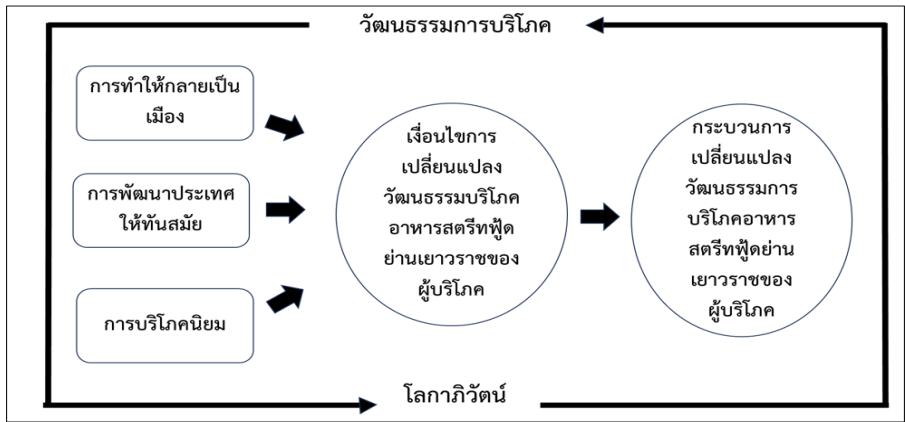
1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชของผู้บริโภค
2. เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชของผู้บริโภค
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชของผู้บริโภค

กรอบแนวคิด

แนวคิดการพัฒนาที่ส่งผลต่อพลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค อันได้แก่เงื่อนไขและกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีฟู้ดในย่านเยาวราชนั้น สามารถพิจารณาผ่านแนวคิด 3 ประการที่มีผลกระทบโดยตรง ได้แก่ การทำให้กลายเป็นเมือง (Urbanization) การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (Modernization) และการบริโภคนิยม (Consumerism) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในพื้นที่ดังกล่าว โดยที่ทั้งหมดนี้เคลื่อนผ่านกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรมการบริโภค (Consumer culture) และแนวคิดโลกาภิวัตน์ (Globalization) โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

เริ่มจากแนวคิดการพัฒนาการทำให้กลายเป็นเมือง (Urbanization) ที่ส่งผลให้การขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ทำให้โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในเมืองได้รับการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นระบบขนส่งสาธารณะ ถนน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ แต่ยังเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในย่านเยาวราชจากเดิม สู่การบริโภคที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในเมือง รวมถึงแนวคิดการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย นำมาซึ่งการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคมที่สะดวกยิ่งขึ้น และการสื่อสารที่เข้าถึงผู้คนได้อย่างรวดเร็ว ทำให้พื้นที่เยาวราชมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจและเป็นที่รู้จักในฐานะจุดหมายปลายทางด้านอาหารที่สำคัญ อีกทั้งแนวคิดการบริโภคนิยม โดยที่ผู้บริโภคไม่ได้มองการบริโภคอาหารเพียงแค่เป็นการตอบสนองความต้องการทางกายเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในแง่ของประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมจากการเป็นแค่สิ่งจำเป็นสู่การเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของตนเอง (Life style) โดยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคในย่านเยาวราชซึ่งเคลื่อนผ่านกรอบแนวคิดวัฒนธรรมการบริโภคและแนวคิดโลกาภิวัตน์ โดยแนวคิดวัฒนธรรมการบริโภคเป็นแนวคิดที่ผู้บริโภคไม่ได้มองการบริโภคสินค้าและบริการเป็นแค่การตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่ยังมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสถานะทางสังคมและอัตลักษณ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับท้องถิ่นและการเชื่อมต่อดังกล่าวในลักษณะของแนวคิดโลกาภิวัตน์

พลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในงานวิจัย
Figure 2 Conceptual framework

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในกระบวนทัศน์การตีความ (Interpretative paradigm) โดยเน้นการแสวงหาความรู้ผ่านกระบวนการที่เชื่อว่า ความรู้หรือความจริง มีใช้สิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่บุคคลสร้างขึ้นผ่านการตีความปรากฏการณ์ทางสังคมตามประสบการณ์ที่ได้ประสบพบเจอ วิธีวิทยานี้จึงมุ่งเข้าถึงแก่นแท้ของประสบการณ์ชีวิตที่แต่ละบุคคลสร้างขึ้น ผ่านกระบวนการนิยามความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างและกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการตีความของบุคคล การวิจัยนี้จึงเลือกใช้แนวทางการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded theory approach) ซึ่งถือเป็นกระบวนการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบที่นำไปสู่การสังเคราะห์ทฤษฎีที่อยู่บนพื้นฐานของปรากฏการณ์ที่มีการตรวจสอบและยืนยันได้ (Verification) จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้น ๆ (Charmaz, 2014) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1. การกำหนดรหัสจำแนกข้อมูล (Open Coding) โดยผู้วิจัยจะกำหนดความหมายของข้อมูลเป็นรหัสแบบกว้าง ๆ เพื่อจำแนกข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยทำการค้นหาและเรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความหมาย

ใกล้เคียงกับประเด็นที่สนใจ เพื่อจัดประเภทของข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัย 2. การสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ผ่านการระบุรหัส (Axial Coding) โดยการเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นคำ กลุ่มคำ วลี หรือประโยค จากขั้นตอนที่ 1 มารวมเป็นกลุ่มตามความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องจากการตีความของผู้วิจัยที่มีเลนส์ของทฤษฎีสันนบนอยู่ โดยการพิจารณาจากประเด็นต่าง ๆ เช่น เป็นข้อมูลที่มีมิติเดียวกัน มีเนื้อหาสอดคล้องกัน หรือเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน เป็นต้น 3. การบูรณาการกลุ่มข้อมูลให้เกิดเป็นโครงสร้างทางภาษา (Selective Coding) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่รวมกลุ่มกันจากวิธีการในขั้นที่ 2 มาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวใหม่ผ่านการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแนวความคิด มโนทัศน์ หรือทฤษฎีเพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน (Charmaz, 2014; Wongsu, 2020) โดยผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method triangulation) โดยการใช้การรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากการสัมภาษณ์และการสังเกต และการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator triangulation) โดยการมีนักวิจัยหลายคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยและรวบรวมข้อมูลเพื่อไม่ให้เกิดอคติในการวิจัย (Flick, 2018; Noble & Heale, 2019)

ผู้วิจัยยึดจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นหลักในการเลือกผู้ให้ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ช่วยแนะนำ (Gatekeeper) ในการจะเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key informant) เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนกลุ่มนี้ได้ ควบคู่ไปกับการคัดเลือกจากการแนะนำที่บอกต่อ ๆ กันของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทำให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลากหลายขึ้น ทั้งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ คนที่ทำอาชีพอยู่ในพื้นที่ คนที่ย้ายมาอยู่ในพื้นที่ในภายหลัง และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยจากการทบทวนวรรณกรรมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ 1. กลุ่มบุคคลภายในพื้นที่ย่านเยาวราช คือกลุ่มบุคคลที่เกิดและเติบโตในย่านเยาวราชที่พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของอาหารสตรีทฟู้ดในพื้นที่และสามารถบอกเล่าประสบการณ์ของตนเองได้ 2. กลุ่มบุคคลภายนอกที่เดินทางมาบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช หรือกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เยาวราช แต่เดินทางมาเพื่อบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช และ 3. กลุ่มผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช โดยคนกลุ่มนี้อาจเป็นได้ทั้งบุคคลที่เกิดในย่านเยาวราชหรือเดินทางมาจากภายนอกเพื่อมาค้าขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะมีการเก็บรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญประมาณ 15 คน (แบ่งเป็นกลุ่มละ 5 คน) (Denzin & Lincoln, 2017;

Sutheewasinnon & Pasunon, 2016) ผู้วิจัยพัฒนาแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) และส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมก่อนจะนำไปใช้เก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อการสร้างข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล เนื่องจากการสัมภาษณ์จะเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถซักถามข้อสงสัยหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะดวก การเก็บข้อมูลจึงมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) และเป็นการพูดคุยด้วยคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถบอกเล่าประสบการณ์ แสดงความคิดเห็น และความคิดของตนได้อย่างเป็นอิสระ และผู้วิจัยยังมีการสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์อีกด้วย

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ศึกษาในครั้งนี้ได้รับอนุญาตการทำวิจัยในมนุษย์จาก หน่วยจริยธรรมและมาตรฐานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง SWUEC672284

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

1. เจือนไขการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

เยาวราชเป็นเมืองเก่าแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ตั้งแต่การก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ในอดีตเป็นที่อยู่อาศัยของชาวจีนที่อพยพมาสร้างถิ่นฐานที่นี้ ชาวจีนในเยาวราชมีการรวมกลุ่มทางสังคมและปรับตัวตามสภาพแวดล้อม จนเกิดเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ขยายตัวทางการค้ากลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพฯ นอกจากนี้ เยาวราชยังเป็นแหล่งอาหารที่มีความหลากหลาย ทั้งในแบบภัตตาคารและอาหารสตรีฟู้ดที่นิยม เช่น เย็นตาโฟ ข้าวขาหมู ก๋วยจั๊บ น้ำเต้าหู้ หูฉลาม และรังนก เป็นต้น ที่นี้เป็นศูนย์รวมของชาวจีนหลากหลายกลุ่มและภาษา อย่างน้อย 5 กลุ่ม ได้แก่ จีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ ซึ่งวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มเหล่านี้มีความแตกต่างกัน อาทิ อาหารฮกเกี้ยนที่เด่นด้านการใช้เนื้อสัตว์และข้าวหมักสีแดงสด อาหารไหหลำที่มีเต้าเจี้ยว ถั่วเหลืองและถั่วดำเป็นเอกลักษณ์ อาหารจีนแคะที่เน้นข้าว เนื้อสัตว์ ผักดอง และผักตากแห้ง อาหารกวางตุ้งที่เน้นเทคนิคการปรุงเพื่อคงความสดใหม่ และอาหารจีนแต้จิ๋วที่เน้นอาหารทะเล ในอดีต การบริโภคอาหารของชาวไทยเชื้อสายจีน

ในเขาวราชมักเน้นการปรุงอาหารเองภายในครอบครัว และการรับประทานร่วมกันในกลุ่มเครือญาติ โดยส่วนใหญ่คนเขาวราชจะซื้อวัตถุดิบจากตลาดในย่านนั้นเพื่อประกอบอาหารเองมากกว่าการซื้ออาหารปรุงสำเร็จ แต่เมื่อเวลาผ่านไป การทานอาหารภายนอกบ้านก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งอาหารสตรีทฟู้ดเป็นอาหารที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของคนในพื้นที่เขาวราชได้ เนื่องจากเป็นอาหารที่มีราคาไม่สูงมาก และสามารถซื้อหาได้สะดวก อย่างไรก็ตาม อาหารสตรีทฟู้ดเขาวราชก็มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา สะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการใช้วัตถุดิบที่ปรุงสำเร็จมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงนี้ได้รับอิทธิพลจากการเข้ามาของร้านใหม่ กระแสทุนจากภายนอก และพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป การเดินทางที่สะดวกมากขึ้น และอิทธิพลของโซเชียลมีเดียที่ส่งผลต่อมุมมองของผู้บริโภคและผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเขาวราช ร้านอาหารและรายการอาหารได้รับความนิยมผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดเขาวราชในสมัยใหม่แตกต่างจากอดีตอย่างชัดเจน โดยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเขาวราชของผู้บริโภคประกอบด้วยเงื่อนไขจากนโยบายการพัฒนาประเทศ เงื่อนไขการพัฒนาย่านเขาวราชให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเงื่อนไขสถานการณ์แทรกซ้อนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเขาวราช

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในย่านเขาวราช ส่งผลกระทบบังคับในระยั้งและระยะยาวต่อผู้บริโภคอย่างชัดเจน ในระยะสั้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ย่านเขาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก ผู้บริโภคในพื้นที่ได้รับอิทธิพลจากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของการเลือกบริโภคอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเขาวราชได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นอาหารที่สะดวก ราคาไม่แพง และมีรสชาติที่โดดเด่น การรีวิวอาหารผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนส่งผลให้ผู้บริโภคสนใจเข้ามาลองสัมผัสประสบการณ์การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านนี้มากยิ่งขึ้น การตอบสนองต่อความต้องการของตลาดส่งผลให้ผู้ประกอบการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและสะดวกขึ้น ร้านอาหารหลายแห่งหันมาใช้เทคโนโลยีในการประกอบกิจการ เช่น การส่งอาหาร

ผ่านแอปพลิเคชันหรือการจองล่วงหน้า ซึ่งทำให้ผู้บริโภคได้รับประสบการณ์การบริโภคที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น ในระยะยาว วัฒนธรรมการบริโภคของผู้บริโภคจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และการพัฒนาเยาวราชในเชิงพาณิชย์ จากการที่เยาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก การแข่งขันทางธุรกิจภายในย่านนี้เพิ่มขึ้น และอิทธิพลของการบริโภคนิยมที่เน้นการบริโภคในเชิงสัญลักษณ์ ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดในตลาดได้ ผู้บริโภคที่มาเยือนเยาวราชจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของอาหารที่มีความเป็นสากลมากขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการอาจต้องปรับเปลี่ยนเมนูและรสชาติให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติ อาหารสตรีทฟู้ดที่เคยเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย-จีน ในพื้นที่อาจถูกปรับเปลี่ยนจนสูญเสียความเป็นดั้งเดิม อีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมการบริโภคในระยะยาวคือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช การที่คนในพื้นที่เริ่มบริโภคอาหารจากภายนอกมากขึ้น แทนการทำอาหารรับประทานเองในครอบครัวเหมือนอดีต ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและวัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนไป ผู้บริโภคในพื้นที่อาจสูญเสียวัฒนธรรมการทำอาหารร่วมกัน ซึ่งเคยเป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนี้ การเข้ามาของธุรกิจและนักลงทุนจากภายนอกยังส่งผลให้ราคาสินค้าและบริการในเยาวราชสูงขึ้น ซึ่งอาจทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารสตรีทฟู้ดที่มีพื้นฐานของความเป็นเยาวราชได้ยากขึ้น ส่งผลให้ผู้บริโภคบางกลุ่มต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการบริโภคอาหาร หรืออาจทำให้บางร้านต้องปิดตัวลงเนื่องจากไม่สามารถแข่งขันกับธุรกิจที่มีทุนสนับสนุนได้ สรุปได้ว่า วัฒนธรรมการบริโภคของผู้บริโภคในย่านเยาวราชได้รับผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในระยะสั้น ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงอาหารที่หลากหลายและสะดวกขึ้น แต่ในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอาจส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ค่อย ๆ จางหายไป ขณะที่การบริโภคในเชิงพาณิชย์กลับมามีอิทธิพลมากขึ้น

1.1 เงื่อนไขนโยบายการพัฒนาประเทศ

เยาวราชมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากความหลากหลายในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความคิดความเชื่อ ระบบคุณค่าของผู้คน อาหารในบ้าน และอาหารสตรีทฟู้ดก็แตกต่างไปจากเดิม ก่อนที่จะมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ย่านเยาวราชเป็นย่านการค้าและแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีน แม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยว

เดินทางเข้ามาในพื้นที่ แต่ก็เป็นกลุ่มที่เดินทางมาเพื่อซื้อขายอาหารและสินค้าในบริเวณนี้ อาหารสตรีทฟู้ดที่ขายจึงเป็นในลักษณะของการขายสำหรับผู้บริโภคที่เป็นคนในพื้นที่ และคนที่เดินทางมาค้าขายในย่านนี้ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลพวงจากโครงการ “Amazing Chinatown Yaowarat” มีที่ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย Amazing Thailand อันเป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2541 – 2542 และโครงการถนนคนเดินเชียงใหม่ประหยั๊ด ซึ่งเป็นนโยบายส่งเสริมของกรุงเทพมหานครที่จัดขึ้นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2540 นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐร่วมกับพื้นที่เยาวราชมีการนำวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนและอาหารจีนมาเป็นจุดขาย อย่างไรก็ตาม นโยบายการพัฒนาเหล่านี้มาพร้อมกับการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และการเข้ามาแทรกแซงในพื้นที่จากหน่วยงานของรัฐ ที่นำจุดเด่นของเยาวราชมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นำเสนออัตลักษณ์ด้านการมีความหลากหลายของอาหารไทย-จีน เกิดเป็นการบริโภคนิยมที่เน้นถึงการบริโภคความเก่าแก่และประวัติศาสตร์ของย่านเยาวราชเพื่อเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของผู้บริโภคที่เดินทางมาจากทั่วประเทศและทั่วโลก กล่าวได้ว่าเป็นการแสวงหาความเป็นเยาวราชที่มีการผสมผสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นโยบายด้านการพัฒนาประเทศที่สนับสนุนการท่องเที่ยวนี้ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงวิธีการบริโภคและการทำธุรกิจของผู้ประกอบการอาหารสตรีทฟู้ดในพื้นที่ เพราะผู้ประกอบการหลายคนต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ ไม่ว่าจะเป็นการลดคุณภาพของวัตถุดิบ การเร่งเวลาในการให้บริการ หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนเมนูเพื่อให้ทันสมัยและดึงดูดผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งบุคคลภายในสะท้อนว่า “ความรีบเร่งในการขายทำให้คนขายขาดความละเอียด และต้องเร่งทำให้ทันกับคนซื้อ วัตถุดิบเครื่องปรุงก็ต้องเป็นกึ่งสำเร็จรูปมากขึ้น เพราะต้องเน้นเร็ว อาจทำให้รสชาติต่างไปจากเดิม” ประกอบกับอิทธิพลของการบริโภคนิยมจากภายนอก ที่สร้างให้เยาวราชเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของการมารับประทานอาหารสตรีทฟู้ดที่มีความเก่าแก่และมีคุณค่าของวัฒนธรรมไทย-จีน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาที่เน้นการท่องเที่ยวและความเป็นพาณิชย์มากกว่าความยั่งยืนของวัฒนธรรมดั้งเดิม นโยบายการพัฒนาประเทศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่นในกรณีของเยาวราช ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคจากการบริโภคเพื่อประโยชน์ของอาหารกลายเป็นการบริโภคที่เน้นไปที่ความหมายหรือประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องของอาหารที่กลายเป็นตัวแทนของทั้งความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมผสมผสาน

ภาพที่ 3 การพัฒนาพื้นที่เยาวราชตามนโยบายของประเทศไทย

Figure 3 Development of Yaowarat area according to Thai policy

1.2 เจือนโยบายพัฒนาย่านเยาวราชให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในอดีตเยาวราชเป็นพื้นที่ค้าขายสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนที่เก่าแก่ของประเทศไทย และเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาย่านนี้ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่เป็นพื้นที่ค้าขายของกรุงเทพมหานคร ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นกลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาค้าขายหรือนักท่องเที่ยวชาวเอเชีย เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ร่วมกับคนในพื้นที่ ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 หนึ่งในวิธีการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยคือการส่งเสริมการท่องเที่ยว เยาวราชถูกผลักดันให้เป็นหนึ่งในจุดหมายด้านการท่องเที่ยวด้วยจุดเด่นด้านวัฒนธรรมไทยเชื้อสายจีนและทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางกรุงเทพฯ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ส่งเสริมให้เยาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติในทวีปต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง จนได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหนึ่งในจุดหมายที่ต้องมาเยือนเมื่อมาเยือนประเทศไทย ประกอบกับเยาวราชถูกโปรโมทให้เป็นแหล่งรวมของอาหารรสชาติดีตั้งแต่ระดับภัตตาคารจนถึงสตรีทฟู้ดที่ผสมผสานกันระหว่างความเป็นไทยและจีน อาหารในพื้นที่นี้จึงไม่เพียงทำให้อิ่มท้องเท่านั้น แต่ยังมีความหมายและคุณค่าในเชิงการบริโภค นิยมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและความเชื่อ เป็นตัวเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้บริโภคใหม่

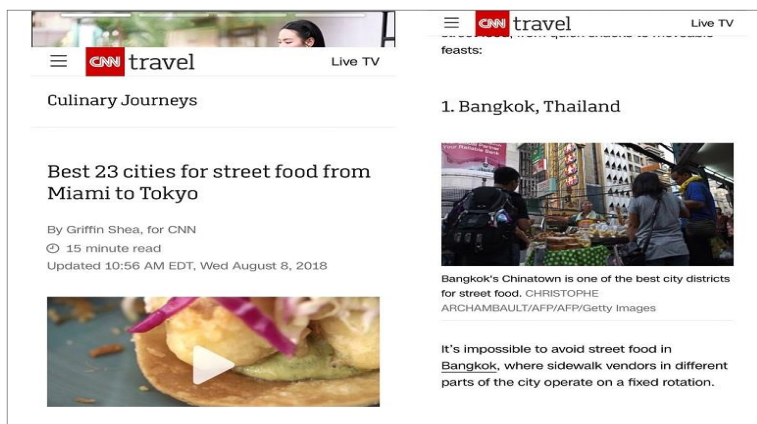
ที่มาเยือนเยวราชไม่เพียงเดินทางมาแค่เพื่อรับประทานอาหาร แต่ยังเพื่อบริโภค วัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทยจีนในเยวราชอีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้บริโภคที่มาเยือนเยวราชไม่ได้มาเพียงเพื่อรับประทานอาหาร สตรีที่พูดเท่านั้น แต่ยังมาเพื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนชาวไทยจีนที่มีความโดดเด่น การเดินเที่ยวชมวัด ศาลเจ้า และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในพื้นที่ ทำให้เกิดการบริโภควัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ โดยที่วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ในรูปแบบของ "ประสบการณ์" ซึ่งสะท้อนจากบุคคลภายนอกที่ชอบเดินทางมารับประทานอาหารในเยวราช “นอกจากอาหารแล้ว ก็เหมือนเรามา কিনบรรยากาศของความเป็นเยวราชด้วย” อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่าและความทรงจำที่ติดกลับไป คนในพื้นที่รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่เคยเป็นมา เนื่องจากพื้นที่ชุมชนที่เคยเป็นย่านสำหรับอยู่อาศัยกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการบริโภคและการสร้างรายได้จากผู้บริโภคที่มาเยือนจากภายนอก

1.3 เจ็อนไซสถานการณ์คาดไม่ถึงที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเยวราช

การเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในพื้นที่เยวราช หนึ่งในสถานการณ์ที่ทำให้เยวราชได้รับความนิยมมากขึ้นคือ การรายงานของสำนักข่าว CNN Travel ที่ได้ยกย่องให้ถนนเยวราชเป็นแหล่งอาหารสตรีทฟู้ดระดับโลก สิ่งนี้ทำให้เยวราชกลายเป็นจุดหมายสำคัญของการผู้ที่ต้องการลิ้มลองอาหารสตรีทฟู้ดและนำไปสู่การส่งเสริมให้เยวราชมี Walking street ที่ขายอาหารสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลังไหลเข้ามา สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นหนึ่งในสถานการณ์ที่มีผลกระทบอย่างมากต่อการท่องเที่ยวและธุรกิจภายในนี้ ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์นี้ อาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยวราชจะเน้นการขายตามพื้นที่แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการขายอาหารผ่านแอปพลิเคชัน หรือการขายแบบ Delivery แต่เน้นไปที่การขายเฉพาะที่ ผู้บริโภคต้องเดินทางมาซื้อที่หน้าร้านเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงไม่ได้มีความพร้อมเมื่อเจอสถานการณ์ลือคดวุ่น และในเวลาเดียวกัน ผู้บริโภคก็ไม่สามารถซื้อหาอาหารเหล่านี้ได้เนื่องจากไม่สามารถเดินทางออกจากที่พักอาศัยมาซื้ออาหารได้ จากมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดต่าง ๆ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน

รูปแบบการบริโภคของผู้บริโภค ที่เน้นเรื่องของความสะดวกสบายมากขึ้น ทั้งการจ่ายเงินด้วยการ Scan และการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชัน ทำให้ผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดต้องปรับตัวตามไปด้วยเช่นกัน ประกอบกับการทำให้กลายเป็นเมือง (Urbanization) ที่มีความทันสมัยมากขึ้นจากการเกิดขึ้นของรถไฟฟ้าสายใต้ดินสายสีน้ำเงิน (MRT Blue Line) ทำให้ผู้บริโภคสามารถเดินทางมาย่านนี้สะดวกมากขึ้น ดึงดูดให้ผู้บริโภคจากภายนอกเข้ามาค้าขายและมาซื้อหาสินค้าในเยาวราชมากขึ้น เหตุการณ์สุดท้ายคืออิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว การมีเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้คนทั่วโลกสามารถเข้าถึงได้ เป็นส่วนช่วยสำคัญในการโปรโมทสถานที่ ร้านอาหาร อาหารสตรีทฟู้ด และกิจกรรมในย่านนี้ได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ จากการที่เยาวราช กลายเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้พื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งชุมชน ที่สงบเงียบกลายเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวและกิจกรรมเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้คนในพื้นที่ต้องปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน เช่น การลดการใช้ภาษาจีนเพื่อสื่อสาร การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อย่างหนาแน่นยังทำให้เกิดความแออัด ซึ่งอาจส่งผลให้ประสบการณ์การบริโภคของผู้คนในพื้นที่ลดลง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมาก ผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชเล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนค้าขายเงียบสงบ ขายให้แต่คนในพื้นที่ ...ตอนนี้คนนอกเข้ามาในพื้นที่เดินกันเบียดเสียด บางทีก็รู้สึกอึดอัดหายใจไม่ออก วิถีชีวิตเลยเปลี่ยนไป” ในทางกลับกัน ผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาจากนอกพื้นที่ กลับได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนี้ พวกเขาสามารถเข้าถึงอาหารและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ง่ายขึ้น พื้นที่ที่มีการพัฒนาและเน้นการท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้ผู้บริโภคนอกพื้นที่สามารถมีประสบการณ์ที่น่าสนใจและหลากหลาย ทั้งการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดที่ขึ้นชื่อ การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเพลิดเพลินกับบรรยากาศของเยาวราชในฐานะจุดหมายปลายทางสำคัญ ดังคำบอกเล่าของผู้บริโภคที่เป็นบุคคลภายนอกท่านหนึ่งว่า “มากับญาติ ๆ ก็ดูจากคลิปก็มาได้เลยเพราะเดินทางสะดวก มารถไฟฟ้าใต้ดิน ...ที่พากันมากับญาติ 4-5 คน เพราะอยากมากินปลาหมึกย่างตามมาจากคลิป พอเห็นก็เหมือนกันเลย เพราะเดี๋ยวนี้เดินทางง่าย นั่งรถไฟฟ้า MRT มาไม่เกินชั่วโมงก็ได้กิน แล้วมาถ่ายรูปเยาวราชตอนกลางคืนด้วย ไฟสวยดี”

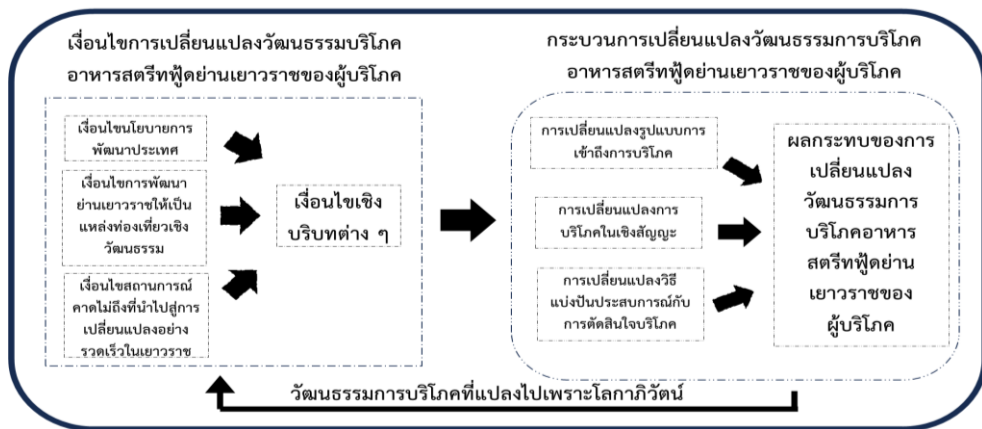
ภาพที่ 4 ข่าวกจาก CNN Travel ที่ทำให้เยาวราชกลายเป็นพื้นที่อาหารสตรีทฟู้ด
ของประเทศไทย

Figure 4 News from CNN Travel has turned Yaowarat into a street food area of Thailand. Adapted from “Yaowarat become the street food area of Thailand,” by CNN Travel, 2018,
<https://edition.cnn.com/travel/article/best-cities-street-food/index.html>

สรุปเงื่อนไขบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราช กล่าวได้ว่าเยาวราช เป็นย่านเก่าแก่ในกรุงเทพฯ มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัย กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองทางการค้าและเป็นหนึ่งในศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพฯ เยาวราชมีชื่อเสียงด้านอาหารที่หลากหลาย ทั้งภัตตาคาร และอาหารสตรีทฟู้ดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยววัฒนธรรมอาหารในเยาวราชมีความหลากหลายจากชาวจีนหลายกลุ่มภาษา เช่น จีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ ในอดีตผู้คนในเยาวราชมักเน้นการปรุงอาหารรับประทานกันเองในครอบครัว แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไป ผู้คนเริ่มทานอาหารนอกบ้านมากขึ้น ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดเป็นที่นิยมเนื่องจากราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย การเปลี่ยนแปลงของเยาวราชได้รับอิทธิพลจากหลายสิ่ง เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การโปรโมทจากสื่อต่าง ๆ นโยบายของรัฐบาล เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อผู้บริโภคจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราช

2. กระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

พลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

ภาพที่ 5 สรุปพลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค

Figure 5 Dynamics of street food consumption culture in Yaowarat

กระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เยาวราชเกิดจากความพยายามในการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ผ่านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งช่วยยกระดับเยาวราชให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล การกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวนี้ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในด้านการบริโภคนิยมที่มีผลต่อผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่ออาหารสตรีทฟู้ดในถนนเยาวราชด้วย เนื่องจากในอดีตผู้บริโภคอาหารเหล่านี้มักเป็นคนในพื้นที่หรือคนที่เดินทางมาซื้อสินค้าในย่านนี้ แต่ในสังคมสมัยใหม่ ร้านอาหารสตรีทฟู้ดต้องปรับตัวตามการเข้ามาของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภครุ่นใหม่ที่เป็นคนภายนอก ที่เดินทางเข้ามาเพื่อสัมผัสประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของย่านเยาวราช การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อวิถีการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดและวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ โดยกระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่เยาวราชเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การปรับตัวสู่ความเป็นเมือง และการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม

2.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเข้าถึงการบริโภค

ผู้บริโภคในยุคการพัฒนาสู่ความทันสมัยมีความต้องการอาหารที่สามารถหาซื้อได้ง่ายและสะดวกรวดเร็วมากขึ้น อาหารที่ขายในรูปแบบสตรีทฟู้ดจึงต้องปรับให้พร้อมสำหรับการบริโภคแบบรวดเร็วและเหมาะกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบของคนในเมือง ซึ่งแตกต่างจากวิถีดั้งเดิมที่เป็นรูปแบบของการบริโภคโดยเน้นไปที่คนในชุมชนย่านเยาวราชมากกว่าคนภายนอก เมื่อเยาวราชถูกมองเป็นชุมทรัพย์ทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จึงเกิดการนโยบายด้านการพัฒนาและกระตุ้นเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการท่องเที่ยว พื้นที่นี้จึงค่อย ๆ เกิดการพัฒนาขึ้นจากพื้นที่อยู่อาศัยสู่การขยายตัวทางการค้ากลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร กระบวนการนี้ เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่ในอดีตที่มีการสร้างรางรถมาถึงรถไฟฟ้าในปัจจุบัน การกระตุ้นเศรษฐกิจยังรวมถึงการปรับปรุงสภาพพื้นที่ในเยาวราชด้วย วัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้กระบวนการใช้พื้นที่เยาวราชเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การสร้าง Walking street เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การโปรโมทเยาวราชให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการโฆษณา สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่ทำให้กระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศที่มาร่วมกับวัฒนธรรมการบริโภคนิยม ซึ่งการส่งเสริมอาหารอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับความรวดเร็วของยุคสมัยและความต้องการบริโภคทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น เมื่อกรุงเทพมหานครมีการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองมากขึ้นสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ พื้นที่หลายส่วนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางกายภาพให้กลายเป็นเมืองที่มีความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งเยาวราชเองก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองอีกด้วยทั้งการมีรถไฟฟ้า ห้างสรรพสินค้า การรีออดนิตที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยและสร้างใหม่ขึ้นมาเพื่อการทำธุรกิจ มีการเวนคืนที่ดินเพื่อปรับปรุงพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และการพัฒนาเมืองให้ทันสมัย การพัฒนาสู่ความเป็นเมืองยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคด้วย เพราะความเป็นเมืองมาพร้อมกับวัฒนธรรมการบริโภคที่เน้นความรวดเร็ว สะดวกสบาย สามารถหาซื้อได้ง่าย และราคาย่อมเยา นำไปสู่การเกิดขึ้นของผู้บริโภคและวิถีการบริโภคแบบใหม่

ตัวอย่างเช่นคำบอกเล่าของบุคคลในพื้นที่เขาวราชว่า “เพราะกระแสโซเซียลเลย ทำให้เรารู้สึกว่าราคาอาหารมันขายนักท่องเที่ยว ปรับแพงขึ้นหมด” ซึ่งบางครั้งก็ไม่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของเขาวราช เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ขายเองก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้าและสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการใหม่ของผู้บริโภคที่มาจากภายนอกมากขึ้น เมื่อเขาวราชถูกทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของประเทศไทย จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนบางประการเพื่อให้ดึงดูดผู้คนให้เข้ามามากขึ้น อาหารจึงกลายเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อสนองตอบกับผู้บริโภคภายนอกชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนลักษณะนี้อาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อผู้บริโภคในการเข้าถึงประสบการณ์เหล่านี้ได้ ตัวอย่างเช่นการเพิ่มรายการอาหารที่ไม่ได้อยู่ดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อให้มีความหลากหลาย การปรับรสชาติให้มีความหวานมากขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย การลดขนาดของอาหารเพื่อให้ผู้บริโภครับประทานได้สะดวกขึ้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการขายภายหลังเหตุการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 กระบวนการนี้เป็นลักษณะของการปรับตัวของผู้ขายทั้งที่เป็นคนในพื้นที่และผู้ขายที่มาจากต่างพื้นที่เพื่อตอบสนองการบริโภคที่เปลี่ยนไป กระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเขาวราช เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งจากความตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ จากการผลักดันย่านเขาวราชให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาเมืองให้มีความทันสมัยมากขึ้น และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป จากย่านที่อยู่อาศัยสู่ย่านการค้า และเกิดการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ย่านเขาวราชได้รับบทบาทใหม่นั้นคือ บทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ช่วยพลิกฟื้นย่านเขาวราชให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ส่งผลให้คนในพื้นที่และคนจากนอกพื้นที่ล้นหาช่องทางประกอบธุรกิจในเขาวราชและเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดำเนินต่อไปได้

ภาพที่ 6 ป้ายสัญลักษณ์ถนนคนเดินในย่านเยาวราช

Figure 6 Walking street sign in Yaowarat area

2.2 การเปลี่ยนแปลงการบริโภคในเชิงสัญลักษณ์

การบริโภคในเชิงสัญลักษณ์ คือการที่ผู้บริโภครับรู้หรือใช้วัฒนธรรมผ่าน การตีความสัญลักษณ์และความหมายที่แฝงอยู่ เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษา หรือพิธีกรรม ไม่ใช่เพียงเพื่อความเพลิดเพลิน แต่ยังสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น การบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดตอบสนองความต้องการทางกายภาพและความหมาย เชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์และการผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรมไทย-จีนภายในอาหารสตรีทฟู้ด คุณค่าทางวัฒนธรรมนี้เอง ทำให้ความเป็น ยาวราชกลายเป็นที่สนใจของผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวและถูกสร้างให้กลายเป็น ภาพแทนของความเก่าแก่ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสาย การบริโภคความหมาย เชิงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมซึ่งทำให้การบริโภคไร้ขีดจำกัด โดยผู้บริโภค จะแสพสัญลักษณ์ที่ได้รับจากอาหารสตรีทฟู้ด เช่น การบริโภคถ้วยจับหน้าโรงหนังสะท้อน อาหารริมทางที่มีความเก่าแก่เพราะเปิดมานานกว่า 50 ปี การมาบริโภคชาลาเปาหรือ ต้มซ่าสะท้อนความอร่อยแบบดั้งเดิมของอาหารจีน เป็นต้น ซึ่งการบริโภคเชิงสัญลักษณ์นี้ก็ สอดรับกับแนวทางในการโปรโมทยานยาวราชผ่านการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยเฉพาะเมื่อ CNN travel ประกาศให้เยาวราชเป็นแหล่งรวมอาหารริมทางที่ดีที่สุด ของประเทศไทย อาหารสตรีทฟู้ดยิ่งกลายเป็นสัญลักษณ์ที่ดึงดูดให้ผู้บริโภคเดินทางเข้ามา

ที่เยาวราชเพื่อค้นหาสัญญาณที่ต้องการบริโภคจากความต้องการดั้งเดิมความเป็นวัฒนธรรมอาหารไทยเชื้อสายจีน จากคำกล่าวของผู้บริโภคที่เป็นบุคคลภายนอกว่า “วัยรุ่น/หนุ่มสาวจะซื้อส้มออนไลน์เป็นหลักแล้วเดินฟ่งไปร้านที่พวกเขาคิดว่า ถ้ากินแล้วหมายถึงการมาเยาวราช อย่างร้านหมึก ขนบั้งบั้ง ก้วยจ๊ับ พวกนี้แหละ...ที่คิดดูพวกเขายอมต่อแถวซื้ออาหารกินเป็นชั่วโมง แล้วก็ต้องถ่ายรูปลง IG Story ด้วยนะ ถ้าไม่ได้เป็นเพราะอิทธิพลของโซเชียลที่อ่านรีวิวก่อน”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นทำให้อาหารสตรีทฟู้ดเยาวราชมีความหมายทางวัฒนธรรมและสังคม สืบถึงวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในประเทศไทย วัดดุสิตอาหารได้ถูกสร้างสรรค์ทำให้เกิดวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว เป็นการนำเสนอผ่านความเป็นอาหารดั้งเดิมที่บ่งบอกถึงการมาเยือนถิ่นเยาวราช โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งจากในประเทศและต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวอย่างไม่ขาดสายจนได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นหนึ่งในจุดหมายของการท่องเที่ยวที่ต้องมาเยือนในกรุงเทพมหานคร การพัฒนาประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การทำให้กลายเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร และวัฒนธรรมบริโภคนิยม นำไปสู่การเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช ที่ก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน เปลี่ยนวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภคไปโดยสิ้นเชิง

ภาพที่ 7 การบริโภคเชิงสัญญาณของความเป็นเยาวราช

Figure 7 Symbolic consumption of Yaowarat

2.3 การเปลี่ยนแปลงวิธีแบ่งปันประสบการณ์กับการตัดสินใจบริโภค

ผู้บริโภคมีพฤติกรรมการตัดสินใจบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งในช่วงก่อนมีสื่อสังคมออนไลน์จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน การตัดสินใจบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดของผู้บริโภคมักอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งปันประสบการณ์ (Review) ผ่านการชิมรสชาติของอาหารและการเดินทางไปร้านเพื่อสัมผัสประสบการณ์โดยตรง การแบ่งปันประสบการณ์จึงมักอยู่ในรูปแบบของการบอกเล่าของคนใกล้ชิดหรือการเขียนเล่าเรื่องราวลงในสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งไม่ได้แพร่หลายหรือรวดเร็วเท่ากับการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ การพึ่งพาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าจากนักชิมอาหาร การแบ่งปันประสบการณ์จากผู้ที่เคยมาเยือนหรือการค้นหาสถานที่ยอดนิยมจากแอปพลิเคชันต่าง ๆ ความสะดวกในการค้นหาและการอ่านรีวิวผ่านแพลตฟอร์มเหล่านี้ทำให้ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบเมนู ราคา หรือคุณภาพของอาหารได้ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกบริโภค ยิ่งไปกว่านั้น สื่อเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสร้างการติดตามและสร้างความสนใจของผู้บริโภคผ่านการใช้โซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook, Instagram, Twitter, TikTok และอื่น ๆ ผู้บริโภคยังมีแนวโน้มที่จะเลือกร้านที่มีการโปรโมตผ่านผู้มีชื่อเสียงในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งการรีวิวในลักษณะนี้มักจะสร้างความน่าสนใจและความอยากรลองให้แก่ผู้บริโภคมากขึ้น ประสบการณ์การรับประทานอาหารจึงไม่ได้มุ่งเน้นแค่ที่รสชาติของอาหารเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงบรรยากาศและเรื่องราวที่ถูกบอกเล่าผ่านการรีวิวด้วย โดยผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชรายหนึ่งเล่าให้ฟังถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภคว่า “ลูกค้ามักัน 5 คน แต่ซื้อ 1 คนแบบนี้มีมาเยอะ คือมาถ่ายรูปลอยอย่างเดียว” ร้านอาหารสตรีทฟู้ดสามารถสร้างความรู้สึกรักและความน่าสนใจให้กับผู้บริโภคโดยการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น รูปภาพอาหาร การประกอบอาหาร หรือการบอกเล่าจากผู้บริโภคคนอื่น ๆ ผ่านมาสื่อออนไลน์ สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความเข้าใจและภาพลักษณ์ของอาหารสตรีทฟู้ดที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเลนส์ของคนภายในเท่านั้น สื่อออนไลน์เปรียบเสมือนเครื่องมือที่เสริมสร้างคุณภาพและประสบการณ์ในการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ด นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ยังเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถสร้าง Content ของตนเองได้ ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สื่อสังคมออนไลน์สร้างความต้องการให้กับผู้บริโภคคนอื่น ๆ จนกลายเป็นกระแสได้ ถึงแม้ว่าอาจจะต้องต่อแถวเพื่อซื้ออาหารเป็นระยะเวลานานหรืออาหารมีราคาจะค่อนข้างสูงและปริมาณที่น้อยก็ตาม นั่นไม่ได้ทำให้จำนวนผู้บริโภค

ลดลง ในทางกลับกันกระแสเหล่านี้ ยิ่งทำให้เห็นว่าผู้บริโภคบางกลุ่มมาบริโภคอาหารเยาวราชในบางครั้งเพียงแค่ออกกำลังกายและอัฟโพลดลงโซเชียลเพื่อต้องให้ตัวเองดูเป็นคนทันสมัยและทันสมัยที่เกิดขึ้น ซึ่งในทางตรงกันข้ามหากผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้าตามความต้องการหรือความคาดหวังของผู้บริโภค ก็อาจทำให้ผู้บริโภคไม่แนะนำร้านหรือไม่กลับมารับประทานซ้ำอีก นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของกระแสโซเชียลมีเดียส่งผลให้อาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชกลายเป็นที่นิยมและได้รับความสนใจของผู้บริโภครุ่นใหม่และให้ผู้บริโภคเดินทางมาสัมผัสบรรยากาศและอาหารที่มีการบอกเล่าต่อกัน จนกลายเป็นการสร้างความคิดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมให้กับอาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราช ความนิยมนี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของอาหาร รวมถึงทำให้ผู้บริโภคขาดประจักษ์พยานด้วยเช่นกัน เพราะต้องรอคิวที่เป็นระยะเวลานาน

ภาพที่ 8 สื่อสังคมออนไลน์กับการโปรโมทอาหารสตรีทฟู้ดเยาวราช

Figure 8 Social media and the promotion of Yaowarat street food.

Adapted from “Street Food Yaowarat,” by PPTV HD, 2023,
<https://www.facebook.com/reel/504616065197170> and Adapted from
 “Delicious Street Food,” by I’m Chinatown, 2020,
<https://www.facebook.com/share/p/H5rjycPvf2dicuFU/>

3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ด
ย่านเยาวราชของผู้บริโภค

เมื่อมองปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร
สตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค ผ่านเงื่อนไขต่าง ๆ สถานการณ์การแพร่ระบาดของ
ไวรัสโคโรนา 2019 และวัฒนธรรมการบริโภคในเชิงสัญญา จะเห็นได้ว่ามีผลกระทบ
ในหลายด้านส่งต่อการขายและการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค
อีกด้วย

3.1 การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การขายของผู้ประกอบการ

กลยุทธ์การขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชมีความสัมพันธ์
กับช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาประเทศและการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว จากแต่ก่อนที่มักขายในช่วงเวลาเช้าและเย็นเพื่อตอบสนองความต้องการของ
ผู้บริโภคที่เป็นคนในพื้นที่และคนทำงาน เปลี่ยนมาเป็นการขายเพื่อตอบสนองกลุ่ม
ผู้บริโภคสมัยใหม่ทั้งกลุ่มที่เป็นนักท่องเที่ยวและคนวัยทำงานซึ่งมักเดินทางมาบริโภค
อาหารในช่วงเย็นและกลางคืน ส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องมีการปรับกลยุทธ์ในการขาย
เช่น รูปแบบการขาย ช่วงเวลาการขาย หรืออาหารที่ขาย เป็นต้น ผู้ประกอบการอาหาร
สตรีทฟู้ดจะมีการผลิตเปลี่ยนคนขายทั้งที่เป็นเจ้าของร้านและลูกจ้าง เพื่อให้สามารถ
ขายอาหารได้อย่างต่อเนื่อง แต่การหาลูกมือที่สามารถประกอบอาหารได้เหมือนเจ้าของ
ตัวจริง ก็เป็นเรื่องที่ไม่ถ่วงน้ำหนัก บางครั้งอาจทำให้รสชาติเปลี่ยนแปลงไปได้ จนทำให้
ผู้บริโภคเลือกมาซื้ออาหารเฉพาะในช่วงที่เจ้าของเป็นผู้ทำเองเท่านั้น นอกจากนี้
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของผู้ประกอบการยังรวมถึงการรับช่วงต่อกิจการของคนรุ่นใหม่
อีกด้วย เนื่องจากผู้ประกอบการอาหารสตรีทฟู้ดส่วนใหญ่เป็นกิจการของครอบครัว
ผู้ที่จะมีมารับสืบทอดกิจการต่อมักจะเป็นลูกหลานเพื่อให้ความเป็นดั้งเดิมยังคงอยู่
อย่างไรก็ตาม การมารับช่วงต่ออาจทำให้เกิดการผสมผสานความดั้งเดิมกับรายการ
อาหารร่วมสมัย จากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ระหว่างรุ่นและเพื่อตอบสนองต่อความ
ต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาของผู้บริโภค เช่นมีการปรับปรุงรูปลักษณ์ของร้าน
ให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น การเพิ่มการขายอาหารผ่านระบบออนไลน์
นอกจากนี้ เมื่อมีนโยบายของหน่วยงานรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจึงมี
การนำอาหารมาขายในรูปแบบรถเข็นหรือโต๊ะบนทางเท้ามากขึ้น โดยเฉพาะในช่วง
เวลากลางคืนที่มีการปิดถนนเยาวราชส่วนหนึ่งเพื่อเปิดให้เป็นพื้นที่ในการขายอาหาร
สตรีทฟู้ด ในอีกด้านหนึ่ง การเกิดผู้ประกอบการรายใหม่ที่เป็นบุคคลภายนอกเข้ามา
ในพื้นที่ เข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมจากภายนอกและการขายอาหารชนิดต่าง ๆ ที่กำลัง

เป็นที่สนใจของผู้บริโภคหรือเป็นแม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับพื้นที่เยาวราชก็ตาม เช่น การขายหมูทอดแบบญี่ปุ่น ไอศกรีมกะทิ เคbab (Kebab) หอยทอดกระเทียมร้อน ปิงซู ชานมไข่มุก ปลาหมึกทอด ซึ่งอาหารริมทางเหล่านี้ไม่ใช่อาหารดั้งเดิมของพื้นที่เยาวราช แต่เป็นการขายเพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภค โดยเฉพาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้บรรยากาศแห่งการค้าขายอาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชเปลี่ยนไป จากการตั้งร้านในอดีตที่เน้นอาหารจีนเป็นหลัก ไปสู่ร้านค้าที่หลากหลายในด้านวัฒนธรรม ซึ่งประเด็นนี้ได้มีผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช รายหนึ่งอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงว่า “เยาวราชไม่เหมือนแต่ก่อน มีร้านอย่างอื่นมาแทรกที่ไม่ใช่เยาวราชแท้ ๆ เข้ามาโดยไม่ใช่วิถีคนเยาวราชเดิม มีของใหม่ ๆ บ้าง อย่างร้านกาแฟตามชอยต้องมีพื้นที่ถ้ายรูป ...การเดินทางที่สะดวกขึ้น มีอาหารหลากหลาย ใครขายอะไรดีก็จะทำตามเรื่อย ๆ” การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดการสูญเสียวิถีการบริโภคอาหารจีนแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ผลของการเปลี่ยนแปลงก็ยังทำให้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ จนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคที่เป็นเอกลักษณ์ของเยาวราชในยุคพัฒนากรุงเทพมหานครที่มุ่งเน้นสู่ความทันสมัย

ภาพที่ 9 การเปลี่ยนแปลงการขายอาหารของผู้ประกอบการ
Figure 9 Changes in the types of food sales by operators

3.2 การเลือกใช้วัตถุดิบในการประกอบอาหารที่เปลี่ยนไป

การประกอบอาหารสตรีฟู้ดในอดีตเน้นความประณีตในการปรุงแต่งอาหารเพื่อรสชาติที่ดีและคุณภาพดี โดยใช้วัตถุดิบที่เหมาะสมตามฤดูกาลและไม่เน้นการกักตุนวัตถุดิบไว้เป็นจำนวนมาก เป็นการนำวัตถุดิบมาเก็บไว้และใช้ให้หมดภายในระยะสั้น ๆ อย่างไม่รู้ตัว แม้ว่าการเลือกวัตถุดิบในการปรุงอาหารยังไม่ทันสมัย แต่ผู้ขายอาหารสตรีฟู้ดในย่านเยาวราช การให้ความสำคัญกับกระบวนการปรุงแต่งอาหารอย่างใส่ใจ ในสังคมสมัยใหม่ที่ผู้บริโภคมีความต้องการรับประทานอาหารที่รวดเร็ว สะดวก และจัดเก็บได้เป็นระยะเวลานาน ทำให้การขายอาหารสตรีฟู้ดเน้นความสะดวกสบายมากขึ้น การเลือกวัตถุดิบบางชนิดจึงจะต้องเลือกให้ใกล้เคียงกับของเดิม แต่สามารถขนส่งได้ง่าย และมีการใช้ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปมากขึ้น เพื่อตอบสนองกับผู้บริโภคในสังคมสมัยใหม่ สอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคนในพื้นที่ว่า “มีอาหารบางชนิด สูตรดั้งเดิมคือใส่มันเทศ แต่ทุกวันนี้มีการเปลี่ยนวัตถุดิบ จากเคยผสมมันเทศก็ไม่ผสมเพื่อให้เก็บได้นานขึ้น ทำให้ต้นทุนวัตถุดิบเปลี่ยนไป ทำให้อาหารชนิดนั้นมีราคาสูงขึ้น” โดยไม่จำเป็นว่าวัตถุดิบเหล่านี้จะมาจากประเทศจีน เพื่อลดความยุ่งยากในการเตรียมอาหาร เช่น การปรับจากการห่ออาหารด้วยใบตองหรือกระดาษมาเป็นการห่ออาหารด้วยโฟมหรือถุงพลาสติกมากขึ้น การปรับปรุงรสชาติให้มีความหวานมากขึ้น การลดวัตถุดิบบางชนิดเพื่อให้สามารถเก็บไว้ได้นานมากขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บางครั้งการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้ประกอบการ แต่เกิดขึ้นเพราะว่าผู้ขายวัตถุดิบเลิกกิจการไป ผลมาจากการปรับเปลี่ยนนี้ส่งผลให้รสชาติของอาหารเปลี่ยนไป แม้ว่าผู้ประกอบการจะพยายามรักษาความเป็นสูตรดั้งเดิมไว้ก็ตาม ซึ่งสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผู้ประกอบการหลายคนต้องปรับตัวกับเรื่องนี้อีกด้วย เพราะวัตถุดิบบางอย่างไม่สามารถซื้อหาได้ในช่วงที่มีการแพร่ระบาด คนในชุมชนเองก็สะท้อนว่ามีร้านอาหารสตรีฟู้ดหลายร้านที่ไม่เหมือนรสชาติดั้งเดิมแล้ว เพราะว่ามีวัตถุดิบบางอย่างเช่น เนื้อสัตว์ เครื่องปรุง หรือ ซอส มีรสชาติที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในมุมมองของผู้บริโภคจากภายนอกจะมีความคิดเห็นตรงข้าม คนกลุ่มนี้มองว่ารสชาติอาหารสตรีฟู้ดไม่คงความเป็นอาหารจีนแบบดั้งเดิม แต่ก็ยังคงมีรสชาติที่อร่อยอยู่ เพียงแค่ปริมาณอาหารลดลงและมีราคาสูงขึ้น

ภาพที่ 10 การเลือกใช้วัตถุดิบที่เปลี่ยนไป

Figure 10 Changes in the selection of ingredients

3.3 รายการอาหารที่หลากหลายมากขึ้น

อิทธิพลของการบริโภคนิยมในสมัยใหม่ ได้ส่งผลต่อความต้องการของผู้บริโภค ทั้งในเรื่องของรูปแบบการเข้าถึงการบริโภคและการบริโภคสัญญาที่เปลี่ยนแปลงไป จนทำให้เกิดช่วงเวลาการขายอาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชแบบใหม่ขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นได้เป็น 2 ช่วงเวลา คือเนื่องจากช่วงเวลากลางวันเป็นช่วงของการทำงานและค้าขาย ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดในช่วงนี้จะเน้นอาหารที่สามารถรับประทานได้รวดเร็ว เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวหน้าเป็ด ก๋วยจั๊บ เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นร้านค้าและผู้ที่มาซื้อของในย่านเยาวราช ในช่วงเวลากลางคืน พื้นที่เยาวราชจะมีบรรยากาศของการรับประทานหลังจากเลิกงาน อาหารในช่วงเวลานี้จึงเน้นการรับประทานแบบครอบครัวหรือเป็นกลุ่ม เช่น ข้าวต้ม อาหารทะเลต่าง ๆ เป็นต้น จากส่วนมุมมองของผู้บริโภคจากภายนอกคิดว่าอาหารเหล่านี้ยังคงความเป็นเยาวราชไม่เปลี่ยน แต่ในมุมมองของคนในเยาวราชกลับมองว่าการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งรายการอาหาร วัตถุดิบที่ใช้ และวิธีการประกอบอาหาร

รวมถึงการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งผลให้ผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านนี้ต้องปรับตัวตามผู้บริโภคที่เพิ่มมากขึ้นและความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างไปจากในอดีตด้วยเช่นกัน โดยผู้บริโภคที่เป็นบุคคลภายนอกคนหนึ่งอธิบายว่า “เมื่อก่อนมาเยาวราชต้องมากินอาหาร จำพวกอาหารจีน ของหวานแบบจีน เดียวนี้เปลี่ยนไปเยอะ มีของแปลกๆใหม่ๆเข้ามาให้กิน คนบางคนก็ไม่ใช้คนเยาวราชขายกันแบบตั้งโต๊ะบ้าง รถเข็นบ้าง” ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นคือ รายการอาหารมีความหลากหลายมากขึ้น ช่วยเพิ่มทางเลือกให้ผู้บริโภคและเพิ่มหนทางในการสร้างรายได้ ทำให้เยาวราชเป็นแหล่งบริโภคที่ผู้บริโภคสามารถหาอาหารสตรีทฟู้ดได้ครบตามความต้องการ ซึ่งจากการสังเกตร้านอาหารทะเล เดิมมีเฉพาะอาหารทะเลจำพวกของลวกและนึ่ง เช่น หอยแครงลวก ปลาหนัง แต่ในขณะที่ทำการวิจัยมีร้านที่ขายอาหารทะเลเผาและอาหารทะเลสดมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่งผลเชิงลบที่เกิดขึ้นคือ ความหลากหลายเหล่านี้นำมาซึ่งความเป็นพหุวัฒนธรรมที่อาจจะทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของเยาวราชถูกกลืนหายไป หรืออาจทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าอาหารสตรีทฟู้ดบางชนิดเป็นอาหารดั้งเดิมเพียงเพราะมาขายในพื้นที่เยาวราชเท่านั้น เช่น ปลาหมึกบึ่ง หอยนางรมสด ไอศกรีมกะทิ เป็นต้น ทำให้เสน่ห์ของอาหารจีนย่านเยาวราชลดลงไป และอาจทำให้ภาพลักษณ์อาหารสตรีทฟู้ดของเยาวราชถูกมองว่าเป็นการขายที่เน้นยอดขายมากกว่าการรักษาคุณภาพ รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ของอาหารดั้งเดิมที่เปลี่ยนแปลงไป

ภาพที่ 11 อาหารสตรีทฟู้ดที่หลากหลายขึ้นในย่านเยาวราช

Figure 11 Diversity of Street food in Yaowarat area

3.4 ผู้บริโภคภายนอกเพิ่มจำนวนขึ้นจากการเข้าถึงย่านเยาวราชได้สะดวกและรวดเร็ว

เยาวราชเป็นถนนที่มีการคมนาคมที่ให้ผู้เดินทางได้เลือกอย่างหลากหลาย เช่น รถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ รถตุ๊ก ๆ เป็นต้น รวมการโดยสารด้วยรถส่วนบุคคลที่แม้จะต้องมีค่าใช้จ่ายสำหรับการบริการจอดรถในราคาที่สูง แต่ก็เป็นตัวเลือกที่ดีที่ผู้อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครและนักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มก็มีการเลือกใช้รูปแบบการเดินทางที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ เช่น หากเดินทางมาเพื่อซื้อสินค้า ก็จะเลือกเดินทางมาโดยใช้รถยนต์ส่วนบุคคล แต่หากเดินทางมาเพื่อทานอาหารก็มักจะเลือกใช้บริการรถยนต์สาธารณะเพราะมีความสะดวก อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลายคนอธิบายว่า รถไฟฟ้าสายเฉลิมรัชมงคล (MRT Blue Line) หรือสายสีน้ำเงินเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของเยาวราช โดยเฉพาะการสร้างสถานีวัดมังกร ที่ทำให้ผู้บริโภคจากภายนอกสามารถเดินทางมายังถนนเยาวราชได้สะดวกมากขึ้น และเป็นวิธีการที่นักท่องเที่ยวมักเลือกใช้เพื่อเข้ามาจับจ่ายใช้สอยและรับประทานสตรีทฟู้ด อย่างสะดวกสบายกว่าในอดีต ไม่ต้องกังวลเรื่องการจราจรที่ติดขัด และประหยัดเวลาในการเดินทาง รวมถึงเปิดโอกาสให้คนที่อาศัยอยู่นอกเมืองสามารถเดินทางเข้ามาได้ง่ายขึ้นด้วย ผู้บริโภคจากภายนอกที่เดินทางมาซื้ออาหารในย่านเยาวราชเล่าถึงความชื่นชอบการพัฒนารูปแบบการเดินทางที่ใหม่กว่าเดินว่า “การเดินทางไปเยาวราชง่ายขึ้น ไม่ต้องกลัวรถติด เมื่อก่อนจะไปต้องเผื่อเวลา แต่ตอนนี้ไปได้เลยและบริหารจัดการเวลาได้ รถไฟฟ้าเป็นแรงดึงดูดอย่างหนึ่งในการเดินทางไปเยาวราช” ประกอบกับการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าที่มีราคามาตรฐานและสถานีรถไฟฟ้ามักมีการประชาสัมพันธ์จุดท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่ทำให้เดินทางด้วยรถไฟฟ้าสะดวกมากขึ้น พื้นที่เยาวราชจึงไม่ได้สถานที่ที่เข้าถึงได้ยากอีกต่อไป ส่งผลให้ผู้บริโภคเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และมีห้างร้านต่าง ๆ เกิดขึ้นตามเส้นทางของรถไฟฟ้าด้วย ดึงดูดผู้ประกอบการและลูกค้าจากภายนอกเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น ความสะดวกนี้ทำให้เกิดผู้บริโภคกลุ่มใหม่ด้วย ซึ่งผู้ประกอบการบางรายอธิบายว่าตนเองต้องปรับเวลาในการขายเพราะว่ามีลูกค้ามาสั่งอาหารในช่วงบ่ายเพิ่มขึ้นหลังจากรถไฟฟ้าเปิดให้บริการ หรือเพิ่มปริมาณอาหารเพื่อตอบสนองจำนวนผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงอาหารสตรีทฟู้ดเยาวราชเกิดจากเงื่อนไขหลายประการตั้งแต่ผู้ประกอบการ การเลือกใช้วัตถุดิบในการประกอบอาหาร พฤติกรรมของผู้บริโภค

ความหลากหลายของรายการอาหารที่เพิ่มขึ้น และรูปแบบการเดินทางที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 จน ทำให้ทุกคนต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 12 รถไฟฟ้าสายสีฟ้า

Figure 12 MRT BlueLine

สรุปได้ว่าพลวัตวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภคย่านเยาวราชเป็นตัวอย่างที่ดีของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่งซึ่งเป็นที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยในภาพรวม วัฒนธรรมการบริโภคไม่ได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อการบริโภค แต่ยังสะท้อนถึงการปรับตัวของสังคมและความคาดหวังของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเริ่มมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา การท่องเที่ยวที่ทำให้เยาวราชกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ นักท่องเที่ยวที่หลังไหลเข้ามามีความต้องการที่จะลิ้มลองอาหารที่เป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงของย่านนี้ ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อรองรับความต้องการที่มากขึ้น ดังนั้นวัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตาม

กระแสโลกาภิวัตน์จึงทำให้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีฟู้ด ย่านเยาวราชของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตนั้นหมายความว่าเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่งนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

เยาวราช ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามไข่นาทาวนของกรุงเทพมหานครเป็น ศูนย์กลางที่มีชีวิตชีวาของอาหารสตรีฟู้ด สะท้อนถึงการผสมผสานของอิทธิพลทาง วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ การศึกษาในครั้งนี้นำเสนอผลการ สังเคราะห์เกี่ยวกับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหารสตรีฟู้ด ย่านเยาวราชของผู้บริโภค และกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบริโภคอาหาร สตรีฟู้ดย่านเยาวราชของผู้บริโภค โดยเน้นทั้งความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง ภายในย่านวัฒนธรรมอาหาร เป็นผลมาจากการเข้ามาของผู้อพยพชาวจีนที่หลากหลาย ทำให้เยาวราชกลายเป็นศูนย์กลางการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์อันสำคัญ แห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ต่างๆ ได้ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางอาหารและวิถีชีวิต โดยยังคงปรากฏให้เห็น ในย่านเยาวราชโดยเฉพาะในอาหารสตรีฟู้ด อาหารในเยาวราชจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ รสชาติหรือลักษณะของอาหาร แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์และในวัฒนธรรม ของชุมชนชาวจีนในประเทศไทยอีกด้วย (Chongruk & Agmapisarn, 2010; Sangtoop & Agmapisarn, 2018) การแพร่วัฒนธรรมของอาหารสตรีฟู้ดในเยาวราชจึงสะท้อนให้ เห็นถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัย ภายนอก การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีนกับความเป็นสากลได้ก่อให้เกิด ประสพการณ์ การบริโภคที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการทางกาย แต่ยังสะท้อน ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่ผู้บริโภคต้องการสัมผัส ซึ่งเมื่อ วิเคราะห์ผ่านทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ในบริบทของอาหารสตรีฟู้ดย่านเยาวราช จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในพื้นที่ นี้ ได้รับอิทธิพลสำคัญจากสองส่วนได้แก่ โลกาภิวัตน์และการบริโภคนิยมซึ่งทั้งสองส่วน นี้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงของการบริโภคอาหารและวิถีชีวิตของ ผู้คนในเยาวราช ซึ่งโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ทำให้การเชื่อมโยงระหว่างประเทศ และวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ดังนั้น โลกาภิวัตน์จึงมีส่วนในการ นำเสนอภาพลักษณ์ที่น่าสนใจของเยาวราชจนกลายเป็นจุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยว

ทั้งในและต่างประเทศที่สำคัญ โดยเฉพาะเมื่อสื่อระดับโลกคือ CNN Travel ที่ยกย่องว่าเยาวราชเป็นหนึ่งในแหล่งอาหารสตรีทฟู้ดที่ดีที่สุดในโลกในหลายมิติ เป็นตัวอย่างของผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ที่ทำให้วัฒนธรรมอาหารของย่านเยาวราชแพร่หลายและได้รับความนิยมไปทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การที่ผู้บริโภคจำนวนมากเดินทางมายังเยาวราชเพื่อสัมผัสกับอาหารและวัฒนธรรม ทำให้เยาวราชได้รับการซึมซับวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกชุมชนอีกด้วย จนทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของรสชาติ การบริการ และการนำเสนอเมนูที่มีความเป็นสากลมากขึ้น (Coşkun, 2021; Mak, Lumbers, & Eves, 2012) ในขณะเดียวกัน การบริโภคนิยมก็เป็นอีกหนึ่งส่วนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในเยาวราช ผู้บริโภคในยุคสมัยใหม่ไม่ได้มองการบริโภคอาหารเพียงเพื่อการตอบสนองความต้องการทางกายภาพ แต่ยังมีมุมมองการบริโภคเป็นประสบการณ์ที่มีค่านิยมเชิงสัญลักษณ์ เช่น การกินอาหารเพื่อแสดงสถานะทางสังคมหรือการสร้างตัวตนผ่านการแชร์ประสบการณ์ในสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ การบริโภควัฒนธรรมในเชิงสัญลักษณ์ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ผู้คนจากทั่วโลกต้องการสัมผัส ซึ่งอาหารแต่ละชนิดล้วนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงการมาเยือนในเยาวราช (Jithpakdeepornrat & Pooripakdee, 2021; Lumbers, & Eves, 2012)

รากฐานของวัฒนธรรมอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราชเกิดขึ้นจากการมีชุมชนชาวจีนซึ่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ การรวมตัวของกลุ่มชาวจีนต่าง ๆ เช่น จีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่ออาหารในย่านเยาวราช ที่แต่ละกลุ่มนำเอาประเพณีอาหารที่โดดเด่นของตนเองมานำเสนอและซื้อขายกันภายในย่านเยาวราช ส่งผลให้ย่านนี้มีวัฒนธรรมอาหารจีนที่หลากหลาย (Chaiyasirinrot et al., 2018; Sangpiroon et al., 2021) ซึ่งปรากฏการณ์ลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ชวนท้าวานในประเทศไทยเท่านั้น แต่ปรากฏในไชน่าทาวน์ในแถบประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ เช่นกัน ดังการวิจัยของ Putra et al. (2024) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารของย่านไชน่าทาวน์ของอินโดนีเซียเกิดขึ้นได้เพราะบทบาทของอาหารชาติพันธุ์จีนที่มีความหลากหลายที่ปรากฏในหลายเมือง เช่น จาการ์ตา และสุราบายา อันเนื่องจากคนอินโดนีเซียเชื้อสายจีนได้รักษามรดกทางวัฒนธรรมอาหารของชาติพันธุ์จีนของบรรพบุรุษของตนเอง ซึ่งไม่ใช่แค่สิ่งที่บริโภคแต่ยังสื่อถึงวัฒนธรรมประเพณีและความหลากหลายของชาวจีนที่สืบทอด

มาอย่างยาวนาน เพียงแต่ประเทศไทยในตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีนโยบายของการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังทำให้ เยาวราชได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งได้รับแรงผลักดันจากการพัฒนาให้เป็นเมือง (Urbanization) ของกรุงเทพมหานคร ทำให้ย่านนี้จากย่านที่เป็นศูนย์กลางชุมชนชาวจีนแบบดั้งเดิม กลายเป็นแหล่งการค้าขนาดใหญ่และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ การขยายตัวของเมืองส่งผลให้มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบขนส่ง และการจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น (Muyibul et al., 2023) กล่าวคือ นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ย่านเยาวราชกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น อีกทั้ง การดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเน้นย้ำการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจควบคู่ไปกับแคมเปญ *"Amazing Thailand"* ที่ถูกนำมาใช้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ คือหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการสร้างการรับรู้ในระดับสากล นอกจากนี้ การได้รับการยกย่องจากสื่อระดับโลกอย่าง CNN ในฐานะที่เป็นแหล่งอาหารสตรีทฟู้ดระดับโลก ยิ่งช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของเยาวราชให้เป็นจุดหมายปลายทางที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะผู้ที่สนใจในวัฒนธรรมอาหารและวิถีชีวิตชุมชน ทั้งนี้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้มีอิทธิพลอย่างมากในการกระตุ้นให้เกิดการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลท่องเที่ยวในระดับสากลได้อย่างรวดเร็ว ผ่านเทคโนโลยีและการสื่อสารที่พัฒนา ทำให้ผู้ที่สนใจจากทั่วโลกสามารถค้นหาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวได้สะดวก และเดินทางมาสัมผัสประสบการณ์โดยตรง การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้กระแสการพัฒนาของเมืองและการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในบริเวณนี้ยังคงได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐและความสนใจจากนักลงทุนภายนอกประเทศอีกด้วย (Kyrylov et al., 2020; Zhao & Li, 2006)

การแสดงวัฒนธรรมการบริโภค (Consumer culture) อาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช ได้สะท้อนผ่านความซับซ้อนของพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความเป็นเมือง ดังนั้นการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ดในย่านนี้จึงไม่ใช่เพียงแค่การตอบสนองความต้องการทางกายภาพของผู้บริโภค แต่ยังเป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการเข้าอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย-จีน (Privitera & Nesci, 2015) แสดงให้เห็นว่าการรับประทานอาหารในย่านเยาวราชกลายเป็นส่วนหนึ่งของการสัมผัสบรรยากาศและประสบการณ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงอาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชจึงเป็นส่วนหนึ่งในการ

แสดงออกถึงการบริโภคในเชิงสัญลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงการบริโภคนี้ได้รับอิทธิพลจากสื่อและโซเชียลมีเดีย ที่ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดของเขาวราชกลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้ามาสู่ประเทศไทย ส่งผลให้วัฒนธรรมการบริโภคของพื้นที่นี้ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคจากภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อรสชาติและรูปแบบของอาหาร แต่ยังมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ด้วย การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนถึงพลวัตของวัฒนธรรมการบริโภคที่ปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ และแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเขาวราชในการเป็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างผู้บริโภคอดีตและผู้บริโภคสมัยใหม่ในบริบทของวัฒนธรรมการบริโภค (Pilato et al., 2019; Singh et al., 2024)

เมื่อพิจารณาความพยายามเหล่านี้แม้ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นี้ แต่เมื่อใช้แนวคิดการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (Modernization) เป็นฐานคิดในการพัฒนาพื้นที่ ทำให้วัฒนธรรมอาหารของเขาวราชมาเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวยังนำวัฒนธรรมจากด้านนอกเข้ามาด้วย เนื่องจากผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดในท้องถิ่นต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายและมีความเป็นสากลมากขึ้น (Khansa, Blanes, & Mohaidin, 2022) อีกทั้งการเข้ามาของคนภายนอกชุมชนที่มาค้าขาย รวมถึงการมาถึงของโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเปิดใช้บริการรถไฟฟ้า MRT ที่สถานีหัวลำโพงและสถานีวัดมังกร ได้เพิ่มการเข้าถึงเขาวราชอย่างมาก การพัฒนานี้ได้อำนวยความสะดวกในการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและเพิ่มควมมีชีวิตชีวาทางการค้าของพื้นที่นี้ ประกอบกับการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของผู้คนมากขึ้น พร้อมกับการพัฒนาของสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล ได้ปฏิวัติวิธีการทำการตลาดและการบริโภคอาหารสตรีทฟู้ด อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีก็ยังคงมาพร้อมกับความท้าทายในแง่ของการรักษาความเป็นต้นตำรับและความเป็นเอกลักษณ์ของอาหาร (Boonpienpon, 2017; Slater, 1997) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย มีจุดเด่นในแง่ของการส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว แต่ก็นำมาซึ่งความท้าทายเช่นกัน กล่าวคือการเจริญเติบโตของเมืองมักจะมาพร้อมกับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและทำให้ผู้ขายอาหารสตรีทฟู้ดต้องเผชิญกับข้อกำหนดใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์

และความดั้งเดิมของอาหารสตรีฟู้ดในเยาวราช (Boripis, 2014; Jermwarayukorn et al., 2022) ดังที่ Zhuang, Yao, & Li, (2019) แสดงทัศนคติต่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย นั้นเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ชุมชนดั้งเดิมต้องปรับตัวในหลายด้าน ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต การใช้เทคโนโลยี และการตอบสนองต่อความต้องการของตลาด การท่องเที่ยวสากล แม้ว่าการพัฒนาเหล่านี้จะมีข้อดีในแง่ของการกระตุ้นเศรษฐกิจและการเติบโตของการท่องเที่ยว แต่ก็มีข้อเสียที่อาจทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ค่อย ๆ สูญเสียไป

แม้แนวคิดต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่บางแง่มุมอาหารสตรีฟู้ด ในย่านเยาวราชยังคงรักษาความเป็นมาของเยาวราชอย่างเหนียวแน่น ธุรกิจที่ดำเนินกิจการโดยครอบครัวยังคงถ่ายทอดสูตรอาหารจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสร้างสายใยเชื่อมต่อกับอดีต ในขณะเดียวกันก็ปรับให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในการใช้ชีวิตที่ เป็นแบบสำเร็จรูปและวิธีการทำอาหารที่เรียบง่ายขึ้น ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความต้องการในด้านความเร็วและความสม่ำเสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนถึงแนวโน้มเชิงพาณิชย์ของอาหารสตรีฟู้ดที่เน้นดึงดูดผู้บริโภคและการบริโภคอย่างรวดเร็วซึ่งสะท้อนถึงการบริโภคนิยม (Consumerism) ที่เปลี่ยนไป แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคนิยมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในยุคการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ผู้ขายอาหารสตรีฟู้ดหลายคนยังคงรักษาวิธีการทำอาหารที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษและปรับปรุงเพื่อความสะดวกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างการรักษาสมรรถนะทางวัฒนธรรมและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป (Harmanci, 2017) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jithpakdeepornrat and Pooripakdee (2021) ที่อธิบายว่าอัตลักษณ์อาหารริมทางมีผลต่อความตั้งใจซื้อ ความพึงพอใจ และการบอกต่อของผู้บริโภคเจนเนอเรชัน Z ซึ่งรวมไปถึงรูปแบบการนำเสนอ สถานที่ตั้งของร้าน การตกแต่งร้าน เป็นต้น อนาคต อาหารสตรีฟู้ดในย่านเยาวราชต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ความกดดันจากการพัฒนาและผลประโยชน์เชิงพาณิชย์คุกคามที่จะกัดกร่อนลักษณะเฉพาะอาหารแบบดั้งเดิม มีความจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารดั้งเดิม สร้างยุทธศาสตร์ในการจัดการกับความท้าทายเหล่านี้ ซึ่งส่งผลต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Supakitkosol, 2016)

ท้ายที่สุด การผสมผสานของโลกาภิวัตน์ บริโภคนิยม และการแพร่วัฒนธรรม ทำให้อาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชไม่เพียงแต่เป็นอาหารที่มีความหมายในเชิงวัฒนธรรมไทย-จีนเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอก อาหารสตรีทฟู้ดในเยาวราชได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมสากล เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ ที่มองหาประสบการณ์ที่มากกว่าความอร่อย การศึกษาครั้งนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง เพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถเรียนรู้จากประเพณีอาหารอันหลากหลาย รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารในย่านเยาวราชเป็นสิ่งสำคัญไม่เพียงแต่สำหรับชุมชนเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายในระดับสากล เนื่องจากเยาวราชเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง การรักษา และส่งเสริมทางวัฒนธรรมด้านอาหาร จะช่วยให้เยาวราชสามารถคงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้มาสัมผัสกับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีคุณค่า

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปสร้างเป็นแนวทางในส่งเสริมการขายอาหารสตรีทฟู้ดในย่านเยาวราช หรือเป็นแนวทางในการจัดการด้านวัฒนธรรมอาหารที่เข้าใจ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

- Boonpienpon, N. (2017). Street Food: Thailand's Charm for a New Tourism Experience in Asia. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences, and Arts)*, 10(1), 47-60.
- Boossabong, P. (2019). Governing Bangkok's city food system: Engaging multi-stakeholders for smart, sustainable and inclusive growth. *City, Culture and Society*, 16, 52-59. Retrieved May 5, 2024 from <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.05.001>
- Boripis, T. (2014). Consumer culture, Capitalism, and Sign. *Asian Journal of Arts and Culture*, 14(1), 39-42.

- Chaiyasirinrot, T., Chaiphanphong, S., Siri, P., & Choomyen, S. (2018). The Motivation of Thai Tourists in Outlural Tourism at Yaowarat Khet Samphanthawong, Bangkok. *The Journal of Pacific Institute of Management Science (Humanities and Social Science)*, 4(1), 44-50.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). London, England: Sage Publications.
- Chongruk, P., & Agmapisarn, C. (2010). The relationship among street food image, attitude, subjective norms, and intention to return. Case study: Yaowarat area. *Economics and Public Policy Journal*, 9(17), 1-20.
- Chulasatit, S., & Choonhachatrachai, A. (2022). Factors influence buying street food decisions in new normal of consumer in bangkok. *UMT-Poly Journal*, 19(2), 56-67.
- Cifci, I., Atsız, O., & Gupta, V. (2021). The street food experiences of the local-guided tour in the meal-sharing economy: the case of Bangkok. *British Food Journal*, 123(12), 4030-4048. Retrieved April 30, 2024 from <https://doi.org/10.1108/BFJ-01-2021-0069>
- Coşkun, G. (2021). CULTURAL DIFFUSION THEORY AND TOURISM IMPLICATIONS. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 358-364. Retrieved May 1, 2024, from <https://doi.org/10.32003/igge.811722>
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2017). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Firat, A., Kutucuoglu, K. Y., Arian Saltik, I., & Tuncel, O. (2013). Consumption, consumer culture and consumer society. *Journal of Community Positive Practices*, XIII(1), 182-203.
- Flick, U. (2018). *Doing Triangulation and Mixed Methods*. London, England: Sage Publications.
- Harmanci, N. (2017). Consumerism is the Core Ideology of the Capitalism. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 7(4), 61-66.

- Jermwarayukorn, C., Kaewyu, P., Jatturat, P., & Hasook, N. (2022). Research the impact of the coronavirus outbreak 2019 on small food business in Yaowarat KrungThep Maha Nakhon. *Journal of International and Thai Tourism*, 18(1), 112-127.
- Jiraprasertkun, C. (2020). Reading Bangkok: The transforming and intermingling city. In T. Edensor, A. Kalandides, & U. Kothari (Eds.), *The Routledge Handbook of Place* (1st ed.). London, England: Routledge.
- Jithpakdeepornrat, T., & Pooripakdee, S. (2021). The effects of street food identity on “generation z” customers’ purchasing intention, satisfaction and advocacy. *Humanities and Social Science Research Promotion Network Journal*, 4(1), 14-28.
- Kashima, Y. (2014). How can you capture cultural dynamics? *Frontiers in Psychology*, 5(995), 1-16. Retrieved May 1, 2024, from <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00995>
- Kashima, Y. (2016). Cultural dynamics. *Current Opinion in Psychology*, 8, 93-97. Retrieved May 1, 2024, from <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.10.019>
- Khansa, F., Blanes, R., & Mohaidin, Z. (2022). Understanding the internationalisation motivation and franchising strategy: a study of an Indonesian street food SME in Malaysia. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development*, 7(47), 1-11.
- Kyrylov, Y., Hranovska, V., Boiko, V., Kwilinski, A., & Boiko, L. (2020). International Tourism Development in the Context of Increasing Globalization Risks: On the Example of Ukraine’s Integration into the Global Tourism Industry. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(12), 303. Retrieved April 30, 2024, from <https://www.mdpi.com/1911-8074/13/12/303>
- Lakariya, C., & Khemakhunasai, P. (2020). Knowledge Synthesis from the Studies in Thailand about “Culture of Consumerism” for lately 22 years (1995 - 2017). *Inthaninthaksin Journal*, 15(1), 9-22.

- Mak, A. H., Lumbers, M., & Eves, A. (2012). Globalisation and food consumption in tourism. *Annals of tourism research*, 39(1), 171-196.
- Muyibul, Z., Tan, X., Tuniyazi, J., & Du, R. (2023). Relationships between Tourism, Urbanization and Ecosystem Service Value in the Cities of Xinjiang in Northwest China. *Sustainability*, 15(5), 4190. Retrieved May 1, 2024, from <https://doi.org/10.3390/su15054190>
- Noble, H., & Heale, R. (2019). Triangulation in research, with examples. *Evidence Based Nursing*, 22(3), 67-68. Retrieved May 2, 2024, from <https://doi.org/10.1136/ebnurs-2019-103145>
- Palapreewan, P. (2019). From Consumption as Activity...to Consumer Culture as Theory. *Journal of Journalism, Thammasart University*, 12(3), 106-141.
- Pilato, M., Séraphin, H., & Yallop, A. (2019). Global Branding Strategy and Framework Exploring the Potential of Street Food as a Sustainable Livelihood Tourism Strategy for Developing Destinations. In M. E. Korstanje, H. Séraphin, & V. G. B. Gowreesunkar (Eds.), *Post-Disaster and Post-Conflict Tourism: Toward a New Management Approach*. United States: Apple Academic Press.
- Privitera, D., & Nesci, F. S. (2015). Globalization vs. Local. The Role of Street Food in the Urban Food System. *Procedia Economics and Finance*, 22, 716-722. Retrieved May 2, 2024, from [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00292-0](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00292-0)
- Putra, A. N., Djati, S. P., & Wulan, S. (2024). Food Tourism Development Model: Exploring Stakeholders' Perspective and Ethnic Food Influence on Tourists' Revisit Intention in Indonesia's Chinatown. *European Modern Studies Journal*, 7(1), 11-31.
- Roiphila, W. (2019). The Marketing Mix That Selecting Hostel of Thai Tourists: A Case Study of Yaowarat Samphanthawong Bangkok. *The Journal of Pacific Institute of Management Science*, 5(2), 286-392.

- Rungrotsitichai, N., & Charoenratana, S. (2021). Changes and impacts toward spatial identity of “the old market” traditional shop – houses in yaowarat community. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(7), 282-294.
- Saewang, O. (2020). Social Capital and Economic Strength of Chinatown Community. *Journal of Social Development*, 22(2), 91-105.
- Samuel Craig, C., & Douglas, S. P. (2006). Beyond national culture: implications of cultural dynamics for consumer research. *International Marketing Review*, 23(3), 322-342. Retrieved April 30, 2024, from <https://doi.org/10.1108/02651330610670479>
- Sangpiroon, T., Pinngern, S., Janmai, S., Tunperm, N., Singrod, N., Ngamwong, P., Chomsri, W., Maneechak, S., Rattanachot, N., & Sooksomwaja, T. (2021). Satisfaction on Cultural Gastronomy Tourism Route, Yaowarat Community Bangkok. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 3(2), 48-58. Retrieved from May 3, 2024, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSTD/article/view/256469>
- Sangtoop, P., & Agmapisarn, C. (2018). A Study of Push and Pull Factors Influencing Thai Consumers’ Purchase Behavior of Street Food: Case Study of Yaowarat (Chinatown), Bangkok. *Chulalongkorn Business Review*, 40(2), 103-145.
- Sermchuvitkul, W., Chaianansin, A., & Thanajirawat, Z. (2024). Cultural adaptation of Chinese food consumption among Thai-Chinese people in Yaowarat area. *Journal of Educational Innovation and Research*, 8(1), 263-277. Retrieved May 3, 2024, from <https://doi.org/10.14456/jeir.2024.16>
- Shea, G. (2018). *Best 23 cities for street food from Miami to Tokyo*. CNN Travel. Retrieved December, 1 2023, from <https://edition.cnn.com/travel/article/best-cities-street-food/index.html>

- Singh, S., Singh, P., Baheliya, A. K., Srivastava, A., & Yadav, A. (2024). Impact of Globalization on Consumer Food Behaviour: A Comprehensive Review. *Archives of Current Research International*, 24(6), 308–314. Retrieved April 23, 2024, from <https://doi.org/10.9734/acri/2024/v24i6789>
- Slater, D. (1997). *Consumer culture and modernity*. Cambridge, England: Polity Press.
- Smithikrai, C. (2014). *Consumer Behavior* (4th ed.). Chulalongkorn University Printery.
- Supakitkosol, P. (2016). Human Resource Management in Food Business SMEs Yaowarach Area. *Journal of Southern Technology*, 1(3), 104-115.
- Sutheewasinnon, P., & Pasunon, P. (2016). Sampling Strategies for Qualitative Research. *Parichart Journal*, 29(2), 31-48.
- Suwunnamek, O., & Krommuang, A. (2019). Factors affecting satisfaction toward street food consumption in Bangkok *Srinakharinwirot Business Journal*, 10(2), 144–155.
- Taweephol, R. (2022). Safety Standard in Tourist Attraction That Affects to the Trust of Foreign Tourist in Yaowarat Business Area. *Research and Development Journal, Loei Rajabhat University*, 17(62), 52-60.
- Wongsa, S. (2020). Qualitative Research with Grounded Theory Procedures: Concept, Method, and Caution. *Art Pritas Journal*, 15(1), 117-130.
- Zhao, W., & Li, X. (2006). Globalization of tourism and third world tourism development. *Chinese Geographical Science*, 16(3), 203-210. Retrieved April 23, 2024, from <https://doi.org/10.1007/s11769-006-0203-2>
- Zhuang, X., Yao, Y., & Li, J. (2019). Sociocultural Impacts of Tourism on Residents of World Cultural Heritage Sites in China. *Sustainability*, 11(3), 840. Retrieved April 23, 2024, from <https://doi.org/doi:10.3390/su11030840>

Urban way of life in Myanmar Women Writers' selected literary works

วิถีเมืองในวรรณกรรมคัดสรร
ของนักเขียนหญิงพม่า

วทัญญู พักทอง¹

Wathanyoo Phakthong

E-mail: wathanyoop@nu.ac.th

Received: April 29, 2024

Revised: September 13, 2024

Accepted: September 13, 2024

¹สาขาวิชาภาษาพม่า ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Myanmar Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Naresuan University

บทคัดย่อ

การเลือกสรรวรรณกรรมเรื่อง *Bawa Eai-met Pann Eai-met* (Reality and Illusion) ของ Ma Sandar และเรื่อง *Mya Sein Pyar Kamaryut* (Emerald Green and Blue Kamaryut) ของ Nu Nu Yi (Innwa) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในเมืองอย่างกว้างผ่านกรอบทฤษฎีเมืองสมัยใหม่ มีพื้นฐานมาจากการนำเสนอมุมมองที่โดดเด่นเกี่ยวกับพื้นที่ส่วนตัวและวิถีชีวิตในเมือง งานเขียนดังกล่าวให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่าเกี่ยวกับการนำเสนอพื้นที่ส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเน้นให้เห็นว่าพื้นที่ส่วนตัวอย่างเช่น อาคารอพาร์ทเมนต์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร นับตั้งแต่สถาปนากฎหมายและระเบียบของรัฐ (SLORC) ได้พัฒนาเมืองอย่างรวดเร็ว โดยอนุมัติการก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย เพื่อตอบสนองต่อการเติบโตของเมือง ส่งผลให้อาคารอพาร์ทเมนต์และคอนโดมิเนียมผุดขึ้นมาเป็นจำนวนมากในเมืองอย่างกว้าง กลายเป็นลักษณะที่เรียกกันว่า “city’s skyline” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเมืองและเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เมือง อย่างไรก็ตาม ตรงกันข้ามกับแนวโน้มของเมืองสมัยใหม่ทั่วโลก วิถีเมืองอย่างกว้างกลับมิได้สนับสนุนความเป็นส่วนตัวของตัวละครในพื้นที่ส่วนตัว เห็นได้จากการลดทอนความเป็นส่วนตัวของตัวละคร ตามที่เน้นในงานวรรณกรรมของ Ma Sandar และ Nu Nu Yi (Innwa) แม้ว่าพื้นที่เหล่านี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อส่งเสริมความเป็นส่วนตัวและการแยกตัว แต่พื้นที่เหล่านี้กลับทำให้ตัวละครรู้สึกสูญเสียความเป็นส่วนตัวในพื้นที่ส่วนตัวของพวกเขา การมีปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมของตัวละครในพื้นที่ส่วนตัว อย่างอาคารอพาร์ทเมนต์และคอนโดมิเนียม ตัวละครได้ต่อรองและกำหนดอัตลักษณ์ของเมืองสมัยใหม่ โดยนำวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบทมาปรับใช้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง พื้นที่ส่วนตัวของผู้อยู่อาศัยแสดงลักษณะต่าง ๆ เช่น เป็นพื้นที่แบบชุมชนที่สอดคล้องกับพื้นที่สาธารณะมากขึ้น การสร้างการผสมผสานระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมหรือรูปแบบชุมชนชนบทในการวางผังเมือง ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกของชุมชนชนบทและการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันในหมู่ผู้อยู่อาศัย

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ของเมือง วรรณกรรมคัตสรรของนักเขียนหญิงพม่า พื้นที่ส่วนตัว วิถีเมือง

Abstract

The selection of Ma Sandar's 'Bawa Eai-met Pann Eai-met (Reality and Illusion)' and Nu Nu Yi (Innwa)'s 'Mya Sein Pyar Kamaryut (Emerald Green and Blue Kamaryut)' for the study of the urban way of life in Yangon through the framework of modern urbanism theory was based on their unique perspectives on private spaces and urban living. These works provide valuable insights into the portrayal of private spaces. Private spaces, such as apartment buildings, play a crucial role in facilitating interactions and relationships among the characters. The State Law and Order Restoration Council (SLORC) has been rapidly developing the city by approving the construction of residential buildings in response to urban growth. Yangon is witnessing the emergence of numerous apartment buildings and condominiums, which are collectively shaping the iconic "city's skyline" and altering the urban landscape. In contrast to the global trend in modern cities, Yangon does not support the unique cultural identities and personal freedoms of individuals, as evidenced by the restrictive regulations on cultural expression and limited personal freedoms as highlighted in Ma Sandar's and Nu Nu Yi (Innwa)'s literary works. Despite being designed to promote individuality and separation, these spaces paradoxically diminish the characters' sense of self and individuality within their private sectors, creating a stark contrast to the intended purpose. Through their interactions and activities in private spaces, such as apartment buildings and condominiums, the characters actively negotiate and shape the modern city's identity, applying old customs and influencing the development of the urban landscape. In Yangon, the private spaces of its residents' exhibit traits such as communal gathering areas that align more closely with public spaces, creating a blend of private and old custom or rural pattern dynamics in urban planning, fostering a sense of rural community, and shared experiences among the residents.

Keywords: city's identity, Myanmar women writers selected literary works, private space, urban way of life

Introduction

Yangon, the former capital of Myanmar, has undergone rapid urbanization since the country opened up in 2011. Yangon held significant potential to become a model city within ASEAN, largely due to its vibrant social fabric, improving educational standards, and an emerging business-friendly environment. With a highly educated population and a strong commitment from local authorities to drive institutional change, the city was poised for growth and development. The nationwide shift began in 2011 when Myanmar's newly elected administration took office, implementing democratic reforms and progressive political changes. These efforts brought about institutional advancements that aimed to transform the city and the nation into more inclusive, economically prosperous, and globally connected entities. (*P. Yangon, 2022, para. 1-2*). Yangon's development journey showcased how a combination of human capital, policy reforms, and visionary leadership could lay the foundation for long-term progress within a region characterized by dynamic urban growth and integration.

However, the physical prosperity of Yangon is a result of the restoration efforts and developments initiated by the State Law and Order Restoration Council or SLORC (1988-1997), established on September 18, 1988. This council seized power from the government of General Ne Win during a period of political turmoil, marked by the cancellation of certain types of banknotes without government compensation. This action led to discontent among students, economic challenges, and a decline in the economy. After the SLORC took control and managed the country, they resolved these issues through new economic development plans. They accelerated the construction of various essential infrastructure elements in Yangon, such as roads, bridges, reservoirs, and hotels. Additionally, they emphasized trade, investment, and invited foreign investors to invest in the form of international companies. They also implemented policies and

promoted tourism projects, especially in residential areas. This led to the phenomenon known as ‘the city’s skyline,’ wherein the novels portray the swift and unregulated growth of buildings to accommodate the city’s expansion. At times, issues related to substandard construction practices arise, as shown in the portrayal of flats in the novel by Ma Sandar, Bawa Eai-met Pann Eai-met.

The aforementioned novel depicts events linked to this instance through a depiction of hurriedly constructed cosmetic apartments. Grandmother and her daughter owned the land where this building was constructed from the beginning. However, once they were approached by the contractor, he sweet-talked them into an agreement, offering them a single room and an additional one hundred thousand in cash. They agreed, and the contractor hurriedly built the building, using subpar materials. It took just six months, and the poorly constructed building was soon completed. The contractor, unaware of the building’s unstable condition, became wealthy. As for Grandmother, she took the one hundred thousand and used it to find a place to sleep. The moment the building was finished, its walls, made of weak mortar, crumbled. Despite this, every owner had no choice but to accept it, the new addition to the city’s skyline. (Sandar, 2014, pp. 35-36).

This phenomenon led to a significant number of people, both from rural and urban areas of Yangon, moving to reside in these flats or what is known in Myanmar as ‘Taik Khan’ (Ju, 2003, pp. 111-112). One significant reason for people choosing to live in flats in Yangon was the exorbitant prices of individual houses and land within the city. Urban development by the Myanmar government turned Yangon into a city with a rapidly growing physical landscape. In this context, flats, as private spaces, transformed into the new physical constructs of the modern city in Myanmar. They became gathering places for diverse people, representing the new face of the city.

The city skyline, in addition to being physically evident in Yangon, can also be seen in literary works from the time. Literature of an age is primarily inspired by its concerned society, and it presents a detailed and analytical depiction of that way of life and what people thought about the norms and fears. The idea that literature reflects society is at least as old as Plato's concept of imitation. The essential function of the reflection theory was to 'explain' in social and historical, rather than individual terms the quality and greatness of literature, as well as its content, style, and forms. In effect, it emphasized social and cultural determinism instead of personal inspiration, and it became the broad orientation of innumerable works dealing with the arts. At one time or another literature has been thought to reflect economics, family relationships, climate and landscapes, attitudes, morals, races, social classes, political events, wars, religion, and many other more detailed aspects of environment and social life. (Albrecht, 1954, pp. 425-426).

According to this reflection theory, Myanmar female writers' depict the Yangon city model, highlighting Myanmar's urban patterns and identity. Ma Sandar's novel "Bawa Eai-met Pann Eai-met" (Reality and Illusion) won the coveted National Creative Literature Award in 1994. The story is set in Yangon city and predominantly features flats as its primary setting. Additionally, 'Mya Sein Pyar Kamaryut' (Emerald Green and Blue Kamaryut) by Nu Nu Yi (Innwa) (1993) narrates the lives of people in Yangon, also using flats as a central setting. Both novels depict various groups of people residing in the city. The authors place their characters in small rooms within these flats. In this context, the authors illustrate flats as the modern face of Myanmar, representing the rapid urbanization of the country. The characters in these novels, residing in different rooms within the flats, represent diverse backgrounds. Within this urban landscape, conflicts emerge among these diverse groups, not merely as a representation of urban life but as symbols of Yangon itself. However, there has been limited

scholarship on the topic of cities in Myanmar literature, particularly during the period when Myanmar was controlled by the State Law and Order Restoration Council (SLORC) rule.

Therefore, the study of selected novels by female Myanmar writers illustrates that flats, which are private spaces, serve as the main setting in their stories. The groups of characters in these flats represent the identities of modern Myanmar. The urban lifestyle depicted in the works of these Myanmar female writers does not necessarily align with the global trends and processes that turn cities into global metropolises.

Objective

The objectives of this research article are outlined below:

1. explain and address how the urban way of life in Yangon contradicts global trends in certain aspects in the Myanmar women writers selected literary works.
2. explore how the characters negotiate with the physicality of the city, describing it through a set of characters coexisting within the same space in the Myanmar women writers selected literary works.

Method

The researcher selected award-winning literature from the 1990s under the State Law and Order Restoration Council (SLORC) rule in Myanmar based on their depiction of modern urban life. The study focusses on Nu Nu Yi's novel, which won the 1993 National Creative Literature Award, for its exploration of modern urban challenges, and references Ma Sandar's novel, which won the 1994 award, for its unique perspective on urban life. Both novels address the challenges of modern urbanism in the 20th century. Written by female authors, these novels reflect key themes in Myanmar women's literature, including motherhood, wifehood, and daily life, offering a perspective distinct from that typically found in male-

authored works. This genre of literature by female authors holds a substantial market share in the literary landscape of Myanmar. Although the primary audience for this genre includes women and housewives, due to its focus on themes such as motherhood, wifehood, and daily life that resonate universally, the works have also garnered interest from a broader audience, including students, scholars, and international readers.

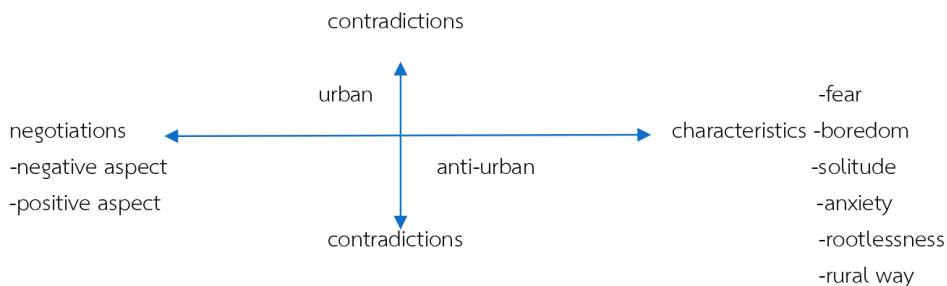
The research employs a theoretical framework of modern urbanism to analyse how these novels, written by female authors, depict urban challenges and societal changes during Myanmar's modernization. The study identifies themes, motifs, and representations of urban life within the novels, considering the historical and cultural context of 20th-century Myanmar to provide a nuanced understanding of the societal shifts illustrated in the literature. The research process encompasses selecting literary works, establishing the theoretical framework, collecting and analysing data, interpreting findings, discussing results, and finally drawing conclusions.

Conceptual Framework

At the start of the twentieth century, Georg Simmel examined the relationship between individuality and urban life in modern times. In his renowned article "The Metropolis and Mental Life" (Simmel, 1971). Simmel argued that large cities provided an unprecedented level of personal freedom by offering an anonymous environment that freed individuals from social control. However, this anonymity had its drawbacks, such as reducing individuals' ability to influence and be seen by others. In the metropolis, dominated by rationality and impersonal relationships, individuals often felt insignificant. To cope with the constant stimulation of urban life, individuals developed a sense of indifference to sensory impressions and a reserved attitude towards others. At the same time, they wanted to be recognised and valued. This desire led individuals to adopt intellectual trends like extreme individualism. Simmel noted that this trend, although contrary to urban ideals, was notably prevalent in large cities.

Another landmark study is Louis Wirth's "Urbanism as a Way of Life" (Wirth, 1938). However, recent urban sociologists and theorists have produced a significant amount of secondary literature on Simmel and his ideas, but it has not notably progressed Simmel's intellectual legacy. Their research tends to focus on collectives—such as class, ethnic, or political identities—despite recognising the fluid nature of these identities. The reluctance to delve into the concept of individuality may also be influenced by political factors, such as the rise of neoliberalism. Since the rise of neoliberalism, 'the individual' has been promoted by American Republicans and British Tories, often conflicting with the views of the humanities scholars and social scientists. For example, prominent urban theorist David Harvey offers a starkly negative view of contemporary urban life, describing it as marked by a mere 'aura of freedom of choice,' characterized by 'intense possessive individualism,' and associated with 'individualistic isolation, anxiety, and neurosis. (Föllmer, 2020, pp. 312-313).

When discussing the private spaces of urban residents today, these spaces are often portrayed as places that nurture connections while also fostering a sense of separation. These spaces can make individuals feel isolated, peculiar, and separated. At the same time, the dominant belief regarding the modern urban lifestyle is that cities facilitate and endorse an individualistic way of living. Urban theorists emphasized the negative impacts of urban life, such as social disconnection and disorientation, leading to a sense of alienation among both residents who live directly in urban areas and those who are indirectly affected. These challenges are evident in the modern urban lifestyle, where factors like overcrowding, lack of community spaces, and constant noise contribute to feelings of fear, rootlessness, solitude, anxiety, and boredom among its residents. The conceptual framework of this study could be explained by the following diagram:

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

Figure 1. Research Conceptual Framework

Therefore, readers of literary works by Myanmar women might expect their depictions of the metropolis in Myanmar to resonate with similar sentiments found in other global metropolises. Thus, this research article is based on the assumption that Yangon, as a city with physical constructs, shares similarities with other global metropolises. Therefore, it should exhibit the characteristics of modern urban lifestyles similar to cities worldwide.

Synthetic Research Results

Myanmar women writers' literary works tend to depict an urbanism that bucks negative urban trends in the following ways:

1. Contradiction between an Urban way of life in Yangon and global trends

When urban lifestyle clashes with localism, the urban lifestyle portrayed, emphasizes the need for privacy in cramped flats within the apartment building. The characters prefer not to interact with strangers, especially those residing in the same building. However, once they are inside the flat, conflicts arise between the urban lifestyle that supports individualism and the sense of localism.

The localism as depicted in the novel involves turning away from the chaotic city. U Tet Oo and Latt Latt, a married couple who work as private tutors, reside in the top-floor flat. Initially, these characters are indifferent to the people around them and feel oppressed by the lack of privacy in their living space. Consequently, their escape is to spend weekends away from the city. "Where can we find peace if we don't want to endure the chaos of this street and also don't want to bear the meowing of the cats from the opposite flat?". (Yi, 2003, p. 128).

This retreat serves as an embodiment of their local identity. The novel illustrates that characters with a strong sense of individualism represent the urban lifestyle. However, when they have to negotiate with the local environment that intimidates and encroaches upon them, instead of asserting their urban identity by living in the city, they choose to escape to other provinces. This choice reflects their preference for localism when it comes to finding peace and relaxation. It indicates that, deep inside, they are more attached to the local identity than the urban one. In this context, the novel demonstrates that the characters' decision to retreat to a peaceful province highlights their inclination toward localism over their strong urban individualism, which is supposed to represent the city.

This juxtaposition between urban individualism and the inclination toward localism within the characters signifies a struggle, showcasing that the characters, despite their strong urban tendencies, cannot completely discard their local identity. The author explores the contrast between city and countryside in a polite manner. This is demonstrated through the character of Pho Ba Tin, a 75-year-old man who recently moved from the central region. In the novel *Mya Sein Pyar Kamaryut* by Nu Nu Yi (Innwa), Pho Ba Tin comes to live with his son's family in a flat in the city, experiencing the clash between rural and urban lifestyles. The author, who hails from Innwa city in the central region of Myanmar, focuses on rural issues which shape their writing and

personal experiences. Furthermore, the author, Nu Nu Yi, draws attention to the pronunciation differences between Myanmar's Central Dry Zone dialect, also known as *Anyar*, and the dialect spoken in Yangon.

These differences result in distorted sounds and variations in vocabulary usage. However, the new settlers do not see the need to learn or change their way of speaking, as they perceive the urban lifestyle as unnecessary and not essential to their way of life. They constantly compare the city to their hometown, emphasizing the sense of completeness and belonging they feel in their local area.

This is exemplified by Pho Ba Tin's longing for the freedom to work, socialize, and receive a warm welcome from neighbours, like he used to in his hometown. Upon closer examination of the passage, it becomes evident that the clash between urban and rural ways of life are portrayed through the actions and reactions of newcomers. This clash does not negate the necessity of adapting to the urban lifestyle, including changes in food preferences and daily routines. For instance, Pho Ba Tin notices differences in cooking ingredients, such as the use of grilled shrimp and tamarind in the city compared to fresh tamarind and tomatoes in the central region. In addition, Pho Ba Tin reminisces about the taste of sour soup with mixed vegetables, which was a specialty made by his wife in the central region.

The preparation of mixed vegetable sour soup is a culinary process that highlights both tradition and seasonal abundance. The dish begins with stir-frying shrimp paste, dried shrimp, shallots, and garlic, which creates a fragrant base. Next, eggplant is added, followed by tamarind water strained from mature tamarind pods, which gives the soup its signature tangy flavour. A variety of vegetables—squash, cucumber, green beans, wild yam, pea eggplant, and winged beans—are then incorporated, creating a diverse blend of textures and nutrients. Once the mixture boils, it is garnished with cilantro for a fresh finish. This dish is particularly

significant during the chilly season, as it aligns with the availability of fresh, abundant vegetables. In many households, it is prepared as a central dish that requires no accompaniment; however, traditional practices often include side dishes like pork curry, chilli paste, or roasted peanuts to complement the meal. The dish holds deep personal and cultural significance, embodying comfort and connection to family traditions. (Yi, 1993, pp. 37-38). For some, it is more than sustenance—it represents cherished memories and the desire to recreate familiar flavours, as exemplified by the longing to taste a loved one's version of the soup once more.

The comparison of preparing mixed vegetable sour soup between urban and rural dwellers illustrates that city life comes with a high cost of living. Living in the city entails bearing the burden of these high costs. In contrast, opting for a life in the countryside allows for a comfortable life, especially concerning the matter of food. It is observed that rural life allows people to live simply and healthily.

The novel reveals that from the clash between these two scenarios, it becomes apparent that embracing one's local identity alleviates the stress of city life. In the first case, connecting with the local identity within the character helps to relax the tension associated with city life. Meanwhile, in the latter case, it's revealed that the urban lifestyle cannot fully assimilate the strong local identity. In other words, the urban way of life, shaped by city dwellers themselves, and the newcomers trying to establish roots, is more fragile than the deeply ingrained local identity rooted within individuals.

2. Negotiation between characters and physicality of the city

In our current world, Asia is home to more than 4.5 billion people, more than half of the world's total population, including the two most populous countries in the world: China and India. By far, the fastest growing age group in Asia is those aged 65 and older, which is projected to triple from 414 million in 2020 to 1.2 billion by 2060. Asia's share of the

world 's older population will increase from 56 percent in 2020 to over 61 percent in 2060, because of the 10.2 billion world population projected by 2060. Women tend to live longer than men due to biological, behavioural, and social reasons, although the female advantage in life expectancy varies across time and geography. In general, as overall health conditions improve, the female advantage increases. At present, females tend to outlive males by about 5–6 years across most subregions of Asia. (He et al., 2022, pp. 5-20).

It is well-known that many major cities worldwide face problems arising from urban societies, especially concerning the elderly and abandoned children. Each year, a significant number of elderly individuals and abandoned children are left to fend for themselves. This reality is vividly reflected in literature. More than merely depicting these social issues, literature also offers solutions for healing the wounds of those marginalized by society. According to urban theorists, people who live in modern cities experience side effects such as loneliness, rootlessness, fear, anxiety, depressive disorders, and boredom.(Khamyang, 2009, pp. 12-36). Loneliness, alienation, and the intense desire to escape overwhelming solitude are the costs of freedom. The isolation experienced in urban environments heightens the longing for profound friendships that were less crucial in the past. This might explain why modern literature often emphasises friendships and why homes are increasingly seen as havens of genuine empathy. (Choi, 2006, pp. 714-715). Furthermore, as we become more individualised, forming deep and lasting connections with others has become increasingly challenging.

The physical characteristics of cities have negatively shaped or driven urban life, according to studies by modern urban theorists. A study of Ma Sandar and Nu Nu Yi's literary works likewise reveals that the physical characteristics of cities are pushing the urban way of life towards a negative aspect. However, the characters negotiate the physicality of the modern city in both negative and positive aspects.

2.1 Negative aspect

Characters in a novel by a woman Myanmar writer are negotiating loneliness, solitude, fear, and confinement in a small room within a large city apartment.

In this negative aspect scenario, the novel is presented through the character of an elderly man who confines himself in a small room. The novel portrays how the elderly are abandoned, as their children get married and move away, some even go abroad, for work. Consequently, many elderly people live a solitary life, however, some manage to live busy and productive lives. For instance, the character U Ba Bwar, a 60-year-old man, is deserted and moves to a cramped rented room in a decaying apartment building. He lives in solitude and is tormented by cancer. (Sandar, 2014, pp. 8-29). However, residing in the apartment, which becomes a private space, changes his perspective. It no longer feels like a place where he is utterly alone, awaiting his impending death. The novel "Bawa Eai-met Pann Eai-met" transforms the apartment into a private sanctuary for healing emotional wounds. The healing process starts when people from the apartment complex approach the elderly man. Initially, he is sceptical, not believing that strangers in the apartment will extend genuine friendship, love, and care to him. However, he cannot resist the unconditional friendliness and support bestowed upon him by the people in the apartment complex. He begins to find happiness again. Previously, he had confined himself in his room, cherishing pictures of his children and grandchildren. Now, he puts those pictures away, as he no longer feels the need to be reminded of his family. He confides in his doctor, saying, "Doctor, when it's near my end, perhaps my relatives, and grandchildren, will come to surround me, won't they? For me, I don't want it. I don't want it at all". (Sandar, 2014, p. 23). The elderly man receives healing from the residents of the apartment, clearly indicating that he desires their presence and does not want to be left alone. Now, he has become the

grandfather of his grandchildren and is a respected elder in the community. In this sense, the apartment complex is like an extended family, grander and warmer than his own biological family.

In Ma Sandar's novel, the emotional and psychological transformation of the character U Ba Bwar is central to the exploration of trust and interpersonal relationships. Initially, U Ba Bwar reproaches himself for his inability to trust others and his tendency to look down on those around him. However, as he allows himself to embrace trust and affection from others, he experiences a profound shift. The care and love he receives—infused with genuine compassion—introduce him to a form of happiness previously unknown to him. Through this process, U Ba Bwar gains a deeper understanding of the emotional fulfilment and personal growth that can emerge from mutual trust and human connection. (Sandar, 2014, p. 232).

The writer delves into the life of U Ba Bwar, this elderly gentleman, to shed light on the Myanmar people. The issue here revolves around the responsibility of children, who should be obliged to care for their parents in their old age. However, urban society often leaves their elderly parents to be burdens of society. Furthermore, this situation extends to Myanmar individuals who marry and move abroad, much like the children of this elderly man. With a tone of disdain, he remarks that these people not only fail to contribute to their own country but also burden themselves and leave their responsibilities behind. At the same time, the writer subtly expresses concerns for Myanmar society. This concern stems from the fear that the Myanmar race might perish due to individuals marrying foreigners. There is also a sense of regret over individuals with knowledge and abilities leaving the country to work abroad.

In the novel, U Ba Bwar addresses the children in the flats, acknowledging his own failure to instil a sense of national pride and respect for their heritage. He confesses, with a tone of melancholy, that

he has not fostered love for his country, nor has he cultivated pride in his race or heritage. This admission reflects a deeper concern for the erosion of Myanmar's cultural essence, suggesting that without such pride, the nation's identity could gradually fade.

U Ba Bwar expresses a sombre hope that the children will be able to preserve the essence of their heritage, a task that seems increasingly tenuous in the face of growing cultural disconnection. His reflection on his granddaughter, who is likely to grow up in a foreign land speaking a different language, underscores his anxiety about the future of Myanmar's cultural continuity. He muses that a geographical map of Myanmar alone would fail to convey the depth of connection that he feels to the land, suggesting that the physical boundaries of a nation do not capture the emotional and cultural ties that bind its people. (Sandar, 2014, p. 237).

The passage conveys U Ba Bwar's sorrowful recognition that future generations may become estranged from the land of their ancestors, potentially losing their cultural identity in the process. His lament emphasizes the importance of preserving the nation's cultural legacy, with the hope that future generations will return to Myanmar, marry, have children, and reclaim their identity as citizens of the nation. In this way, U Ba Bwar's words reflect a poignant commentary on the interplay between national identity, cultural preservation, and the potential consequences of globalization and cultural assimilation.

2.2 Positive aspect

In this scenario, the novel is presented through the story of a foster child in the city. The novel reflects this issue profoundly, especially in the scene where the orphaned child is left on the doorstep of a young man. From an anthropological perspective, the man was not obligated to protect the child like the mother, but this man willingly embraced the role (albeit unintentionally). Meanwhile, the real mother refused to accept her own blood and discarded this burden onto others, not caring much about

the consequences. It may be that because of poverty, resistance from her own family, or some other reason that she is unable. In addition, the young man not only decided to take care of the child by bringing him back to his flat, but he also stood firm in protecting and nurturing this unfamiliar child, even if it meant arguing with his own father who disagreed strongly with the responsibility of taking care of the child. When the neighbours found out about the abandoned child in the young man's flat, the small private space within the flat expanded as the people from the neighbourhood boldly entered and extended the communal private space, helping each other to care for this abandoned child affectionately named 'Kant Kaung,' meaning 'fortunate.' One of the characters, Daw Shwe Nu, a neighbour in the flat, expressed her opinion, "If we all help each other, sooner or later, these children will grow up without even realizing it". (Sandar, 2014, p. 63)

Because of this, the child ceased to be merely an abandoned child, a mere charitable act of the young man who picked him up. Instead, it became the community's power ready to protect this little child, making him, metaphorically, a grandchild of the people in this block of flats. Even though his biological mother attempted to transform him and push him into being someone different from his true family, for the child, he had become one of the community of uncles, aunts, and grandparents in this flat. He received protection under the sturdy shelter of this community.

What the writer emphasizes here is that while urban society is a significant cause leading some urban individuals to experience isolation, self-rejection, and loneliness, these wounds from urban society cannot be healed within the framework of urban life. Urban life only exacerbates and deepens these wounds; however, healing can come from community life. Here, community life refers to local communities living together, forming large families. These local communities do not have to be limited to rural areas; we can create them within city-life. Just like how the writer skilfully

explores the local community that helps to heal the wounds of urban society within this city centre flat.

Discussion

Urban theorist Lewis Mumford contends that the city, as it unfolds within the historical narrative, epitomises the apex of societal concentration, simultaneously embodying both the political authority and cultural production of a community. It serves as a multifaceted locus for the integration of social order, functioning as the physical and symbolic site where the sacred (the temple), the economic (the market), the legal (the judiciary), and the intellectual (the academy) coalesce. Within this urban framework, the diverse array of civilizational goods is not merely amplified but systematically organised, transforming human experience into codified symbols, normative structures, and institutionalised systems of order. The city, then, operates as a concentrated crucible for the fundamental concerns of civilisation, where ritual practices transcend their traditional forms to manifest as dynamic performances that contribute to the active drama of a fully differentiated, self-reflexive society. In this regard, the city not only reflects but actively mediates and shapes the developmental trajectory of civilisation itself. (Mumford, 1938, p. 3).

Lewis Mumford's studies highlight that cities are vital centres of human civilization because they nurture culture and lifestyles (Ibid). Additionally, Mumford suggests that modern cities are the cultural womb of new conditions. Cities have become places that foster contemporary lifestyles. He believes that people assimilate new lifestyle patterns through their interactions with urban spaces. These experiences in daily life help shape and cultivate urban lifestyles for these individuals. Eventually, people accept these patterns as part of their identity. In essence, living in urban areas provides individuals with both freedoms to define their lives and a sense of isolation and uniqueness.

A more important line of criticism suggests that the urban-rural comparisons are unhistorical, comparing a city frozen into one historical period with a rural area frozen into another. The city and the countryside are sometimes perceived as opposites in character, with the city implying the new and the countryside representing the old.

Comparatively, the concept of residing in private spaces in urban contexts can mean self-isolation and segregation from others. Georg Simmel illustrates that cities are situated on the contradiction between individualism and freedom. On one hand, they enable human beings to define their lives freely. On the other hand, they confine and regulate individualism to the extent that people may feel lonely and estranged. Reading novels using a flat as a backdrop where characters confront social norms may evoke images of private spaces within a global context. However, in the context of these novels, flats are often invaded from the outside. For example, in one story, a cat kept by the owner from the opposite flat invades others' rooms, but the owner remains indifferent, almost as if he has resigned himself to his fate.

The novels present a similar theme through the character U Ba Bwar, a 60-year-old man in the novel "Bawa Eai-met Pann Eai-met" initially isolated, he eventually opens his door and welcomes other characters from the same flat into his private space. This means allowing them to knock on his door to share food or ask for help. The intrusion into these private spaces is recurrent in both novels. The narrative adeptly explores the complex interplay between societal obligations and individual autonomy, exemplifying the protagonist's enduring struggle to maintain personal tranquillity amidst persistent external disruptions. A salient instance occurs when the two children from the upstairs flat knock on U Ba Bwar's door, bearing a bottle of Mont Hin Gar, a traditional rice-noodle fish soup, and announce, "We brought this for you, Grandpa." U Ba Bwar's direct response, "Why did you bring it?" signals his discomfort with the

unsolicited interaction, reflecting his resistance to the encroachment on his private sphere. The children's recurring activities—reading, conversing, laughing, and running—constitute a continuous infringement on his pursuit of solitude, encapsulating the broader thematic tension between the individual's desire for isolation and the inevitable intrusions of communal life. This moment underscores the intricate negotiation of personal freedom within shared social spaces, revealing the inherent conflict between the aspiration for self-containment and the relational demands of collective existence. (Sandar, 2014, pp. 25-26). This passage underscores the inherent tension between the protagonist's desire for personal isolation and the relentless encroachment of external stimuli, thus illustrating the broader conflict between individual tranquillity and the disruptive nature of social interaction in a shared environment.

In reality, living in the flat, residents shared common spaces like staircases and various floor balconies, which were considered public areas. However, it seemed that in this flat, the common or public areas encroached into the private spaces. The intrusion or attempts to engulf private spaces meant reducing individuality. This indicated that the characters negotiated with the modern urban lifestyle by using the traditional Myanmar way of life. This supported the coexistence of communal living, large family setups, and a sense of community within the framework of this neighbourhood.

In the eyes of outsiders, the urban lifestyle of Yangon might appear to align with the modern urban world, emphasizing individualism. However, when examining novels by Ma Sandar and Nu Nu Yi (Innwa), set within the backdrop of flats, the writers introduce characters from diverse backgrounds. These characters are brought together within this setting, challenging the assumptions of outsiders who may believe that Yangon's people must conform to a global urban lifestyle. The novels shed light on how the urban life of Yangon contradicts the global urban norm. They reveal that self-imprisonment within personal spaces does not necessarily

strengthen individualism but, instead, erodes personal identity in the face of a strong community influence. The intrusion of a powerful communal lifestyle diminishes individualism, contrary to the global urban trend. This examination signifies a shift in the perception of personal spaces in Yangon's urban life, which appears to be contradictory.

In these narratives, Yangon, the largest city in Myanmar, retains its ties to traditional local values without adopting the modern urban way of life entirely. The city's identity remains rooted in its ancient culture, refraining from embracing the true essence of modern urbanism. Both works embody the city's identity during the years 1993-1994, highlighting this distinction. In selected literary works by Myanmar women writers, the urban way of life in Yangon is portrayed as conservative, adapting old forms or traditions to new settings or situations. This blending creates a fusion of traditional and contemporary elements. Rural ways share commonalities with modern urban ways rather than being completely contrasting. The modern urban lifestyle in Myanmar, depicted in the selected literary works, illustrates that modern cities in Myanmar have evolved from traditional forms and rural practices, contributing to the formation of a contemporary urban way of life.

Yet, it is essential to observe that Myanmar has recently opened its doors to the world, signifying a rapid urban transformation. While the city is modernizing physically, urban people might take more time to adapt. The process of urbanization, makes Yangon a metropolis and it may require years of learning and social adjustment. It remains uncertain if Yangon's identity will retain its original characteristics from the past few decades or align itself with the global metropolis. To answer this question definitively, further literary studies comparing Yangon's urban lifestyle across different periods, especially after 2000, are necessary.

Research Recommendation

A psychological analysis of characters in literature who depict urban life is necessary to understand why each character behaves as they do and how they cope with their conditions, and vice versa.

References

- Albrecht, M. C. (1954). The relationship of literature and society. *American Journal of Sociology*, 59, 425–436. doi: 10.1086/221388
- Choi, J. (2006). The Metropolis and Mental Life in the Novel. *New Literary History*, 37 (4), 707-724.
- Föllmer, M. (2020). The sociology of individuality and the history of urban society. *Urban History*, 47(2), 311-326. doi: 10.1017/S0963926819000877
- He, W., et al. (2022). Asia aging: demographic, economic, and health transitions. *US Department of Commerce, Washington, DC, USA, Report(P95/22)*, 1.
- Ju. (2003). *Kyama Chit Thaw Myo* (The City, I Love). Yangon: Ju Sarpay.
- Khamyang, K. (2009). *Urban way of life in the works of Prabda Yoon*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Mumford, L. (1983). *The Culture of Cities*. New York: Harcourt.
- P. Yangon. (2022). *Yangon, a city tragically halted from its long-awaited development and transformation*. Retrieved from <https://teacircleoxford.com/politics/yangon-a-city-tragically-halted-from-its-long-awaited-development-and-transformation/>
- Sandar, M. (2014). *Bawa Eai-met Pann Eai-met (Reality and Illusion)*. (4th ed.). Yangon: Parami Sarpay.
- Simmel, G. (1971). The Metropolis and Mental Life. In D. N. Levine (Ed.), *On Individuality and Social Forms: Selected Writings* (pp. 324-339). Chicago: University of Chicago Press.

- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*, 44 (1), 1-24.
- Yi, N. N. Innwa. (1993). *Mya Sein Pyar Kamaryut (Emerald Green and Blue Kamaryut)*. Yangon: Arr Man Thit.

The Artistic Expression of Manchu's Shaman Culture in the Fishing and Hunting Activities of Chakan Lake

การแสดงออกทางศิลปะในวัฒนธรรมชามาน
ของชาวแมนจูผ่านกิจกรรมการประมงล่าสัตว์ในทะเลสาบฉากาน

เวย์น่า สวี¹

Weina Xu

Email: 64810013@go.buu.ac.th

รสา สุนทรายุทธ²

Rasa Suntrayuth

บุญชู บุญลิขิตศิริ³

Bunchoo Bunlikhitsiri

Received: September 1, 2024

Revised: November 29, 2024

Accepted: December 3, 2024

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Student, Doctor of Philosophy Program in Visual Arts, Art of Design and Cultural Management, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Assist. Prof., Ph.D., Department of Visual Arts, Art of Design and Cultural Management, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Assist. Prof., Ph.D., Department of Visual Arts, Art of Design and Cultural Management, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมขามานเป็นวัฒนธรรมทางศาสนาในยุคดึกดำบรรพ์ที่มีหมอผีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม โดยหมอผีจะทำหน้าที่สื่อสารกับเทพเจ้า จัดพิธีเซ่นไหว้ และพิธีกรรมต่าง ๆ สะท้อนถึงแนวคิดความเชื่อเรื่องวิญญาณที่สถิตอยู่ในทุกสรรพสิ่ง วัฒนธรรมขามานได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในหมู่ชนพื้นเมืองในเอเชีย ยุโรปเหนือ และภูมิภาคอื่น ๆ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางวัฒนธรรมและศิลปะในวัฒนธรรมขามานของชาวแมนจูผ่านกิจกรรมการประมงล่าสัตว์ในทะเลสาบฉากาน ศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ การสืบทอดวัฒนธรรม และการบูรณาการในประเพณีการประมงและล่าสัตว์ และนำเสนอมุมมองใหม่สำหรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์และการสร้างสรรค์ศิลปะ โดยใช้วิธีการวิจัยที่ใช้ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรม การสำรวจภาคสนาม การวิเคราะห์ผลงานศิลปะ และการศึกษากรณีศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึงวัตรกรรมและการสืบทอดวัฒนธรรมขามานในสังคมสมัยใหม่ จากการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมขามานในกิจกรรมการประมงล่าสัตว์ของทะเลสาบฉากานสะท้อนให้เห็นถึงการเคารพและการบูชาธรรมชาติของชาวแมนจูผ่านศิลปะรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเต้นรำ ดนตรี และภาพวาด ศิลปะเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่โดดเด่น แต่ยังแสดงถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างชาวแมนจูกับเทพเจ้าแห่งธรรมชาติ ในสังคมปัจจุบัน ศิลปะเหล่านี้ยังคงได้รับการสืบทอดและสร้างสรรค์ใหม่ ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงมีชีวิตชีวา กล่าวคือ รูปแบบศิลปะของวัฒนธรรมขามานได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ในสังคมปัจจุบันผ่านการประยุกต์ใช้ศิลปะสมัยใหม่ ซึ่งไม่เพียงแต่รักษาองค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ยังส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย จึงกลายเป็นช่องทางสำคัญในการทำความเข้าใจและรักษามรดกทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การประมงและล่าสัตว์ของทะเลสาบฉากาน วัฒนธรรมขามาน การแสดงออกทางศิลปะ แมนจู

Abstract

Shamanic culture is a kind of primitive religious culture, centered on shamans, through which shamans communicate with gods and hold sacrificial ceremonies and other activities, reflecting the animistic concept. It is widely spread among indigenous tribes in many regions such as Asia and northern Europe. This research aims to study the cultural and artistic

expressions of Manchu shaman culture through hunting-fishing activities in Chakan Lake, to study the symbolic meaning, cultural inheritance and integration in fishing and hunting traditions, and to propose new perspectives for ethnic cultural conservation and artistic creation. The research methods used include literature review, field survey, artwork analysis, and case study to demonstrate the innovation and inheritance of shaman culture in modern society. The research found that the shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake is reflected through artistic forms such as dance, music, and painting, showcasing the Manchu people's reverence and worship of nature. These art forms not only possess unique aesthetic value but also demonstrate the deep connection between the Manchu people and natural deities. In modern society, these art forms have been passed down and innovated, continuing to enrich local cultural traditions. In other words, the artistic forms of shamanic culture, through modern artistic approaches, have gained new vitality in contemporary times. These forms preserve the core elements of traditional culture while promoting cultural diversity, becoming an essential channel for understanding and preserving cultural heritage.

Keywords: Chakan Lake fishing and hunting, Shaman culture, Artistic expression, Manchu

Introduction

Located in Songyuan City, Jilin Province, China, Chakan Lake is not only a vital natural resource in northeast China, but also a shining cultural treasure. Chakan Lake is famous for its unique natural scenery, rich fishing and hunting resources and profound shamanic culture.

Fishing and hunting activities here have a long history, dating back to the Liao and Jin dynasties, exuding an ancient and mysterious atmosphere. As an important fishing and hunting event every year, the winter hunt can be called a shocking visual feast. The scene is spectacular, and the fishing

techniques inherited for thousands of years, such as the horse winch, the net under the ice, etc., contain a rich and profound folk culture connotation. In the fishing and hunting activities of Chakan Lake, shaman culture plays an important role, which vividly shows the Manchu people's reverence and worship for nature, and has been passed down from generation to generation through various forms of art.

The word "Shaman" is derived from the Tungusic word for "agitated, restless, and mad person." In the local area, "Shaman" mainly refers to those special figures who can communicate gods and humans. They are regarded as having extraordinary abilities, being able to shuttle freely between the spiritual world and the real world, being responsible for conveying the will of God and many other important matters, having both wisdom and the ability to mobilize mysterious forces, and being the key maintainers of the tribal spiritual world. In the north of China, shamanic culture is widely distributed, Manchu, Mongolian, Oroqen and many other ethnic groups are deeply influenced by it, and this culture is reflected in their daily life, sacrifice and other activities.

Shamanism is a religious or spiritual cultural system based on shamanistic beliefs. In this system, worship is the core element, and people have reverence for the gods of nature and ancestors. From the cultural point of view, it covers the belief concept, myth and legend, ethics and moral concept and other rich content; From the level of activities, sacrificial ceremonies, spiritual healing and other activities are the external manifestations of shamanic culture. These activities are used to communicate with gods, pray for good luck, exorcise evil spirits, etc., which fully reflects people's reverence for supernatural forces and yearning for a better life.

Shaman hunting and fishing activities in Chakan Lake are of great research value. In the field of shamanic culture research, many scholars emphasize that shamanic culture is the core component of northern

national spirit and culture. In his study of shamanism, Mircea Eliade states that shamans are a medium of communication between man and the gods, and that their rituals are deeply symbolic. The sacrificial ceremonies in the shamanic activities of fishing and hunting in Chakan Lake, such as offering sacrifices to the lake and waking up the net, echo this theory. Shamans wear traditional costumes in the activities and enter a special mental state through dancing, drumming, etc., which is the embodiment of shamans' role as communicators.

Moreover, the study found that the symbols and patterns in shamanic rituals in the Chakan Lake area have certain similarities with the broader shamanic cultural circle, such as the symbol of respect for natural elements (such as the sun, moon, water, etc.), but also have unique forms of expression due to the characteristics of local fishing and hunting life. Related genetic studies also found that the inheritance of shamanic culture in local ethnic groups may be related to specific family inheritance patterns, which are continued and displayed in shamanic fishing and hunting activities.

From a historical point of view, many scholars comb the history of fishing and hunting through the study of local historical materials and archaeological discoveries. In the historical research of Northeast China, there are data showing that the survival mode and social organization of early fishing and hunting ethnic groups are closely related to the distribution of fishing and hunting resources. The changes of shaman hunting and fishing activities in Chakan Lake reflect this historical development. In ancient times, the event may have focused more on direct prayer for the harvest of fishing and hunting, and the ceremony was relatively simple and plain.

With the communication and integration with the surrounding ethnic groups, such as the influence of the Khitan and female Zhen cultures in the Liao and Jin dynasties, more complex elements were incorporated into the

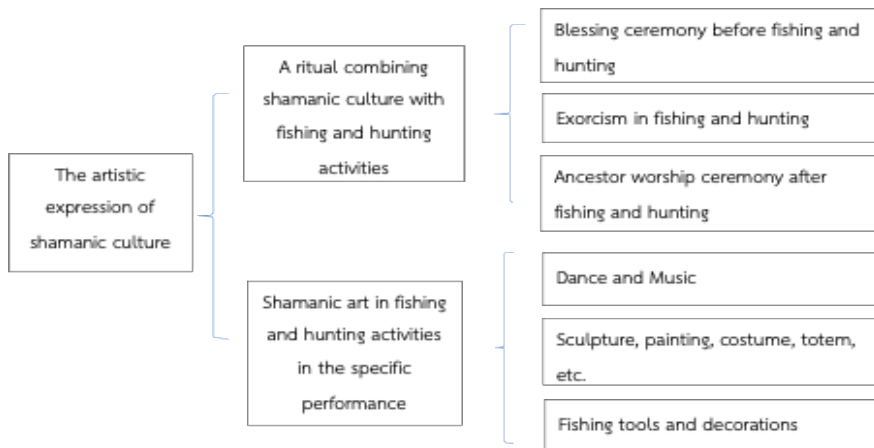
ceremony, such as the hierarchical concept and norms in the sacrificial ceremony. In modern times, despite the impact of modern civilization, the core part of the combination of fishing and hunting and shamanic belief is still retained, which has become an important case to study the cultural resilience in the historical development of the region.

Compared with the historical research of other fishing and hunting areas, it is found that the historical development path of Chakan Lake area is unique because of the integration of shamanic culture, which provides a new perspective for understanding the local historical evolution under ethnic integration and cultural exchange. From the perspective of folklore, the sacrificial ceremonies and fishing ceremonies involved in the activities are unique folk samples, which are of great significance for enriching folk research materials. In addition, its unique way of combining fishing and hunting with shamanic culture is relatively rare in the world and has a strong regional cultural representation.

Objective

1. To discuss the impact of natural factors on the life, economy and cultural expression of Manchu people, highlighting the key position of natural environment in Manchu culture and shamanic belief.
2. To explore the deep historical roots and intertwined relationship between traditional fishing and hunting activities and shaman culture, and to analyze how they together form an important part of Manchu culture.
3. To comprehensively discuss the artistic expression of shaman culture in Chakan Lake fishing and hunting activities, focusing on its inheritance and innovation path between tradition and modernity.
4. To analyse the situation of modern artists using innovative methods to promote the spread of shamanic culture, and to explore the application of shamanic culture in contemporary art creation and its impact on the development of local cultural industry.

Conceptual Framework

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework

Method

This paper provides a detailed description of the background and history of fishing and hunting activities in Chakan Lake, exploring how they have been integrated into the daily life, traditional customs, and religious rituals of the Manchu people, ultimately becoming an important symbol of Manchu cultural identity. In Manchu culture, fishing and hunting activities serve as a core element, symbolizing the harmonious coexistence of humans and nature.

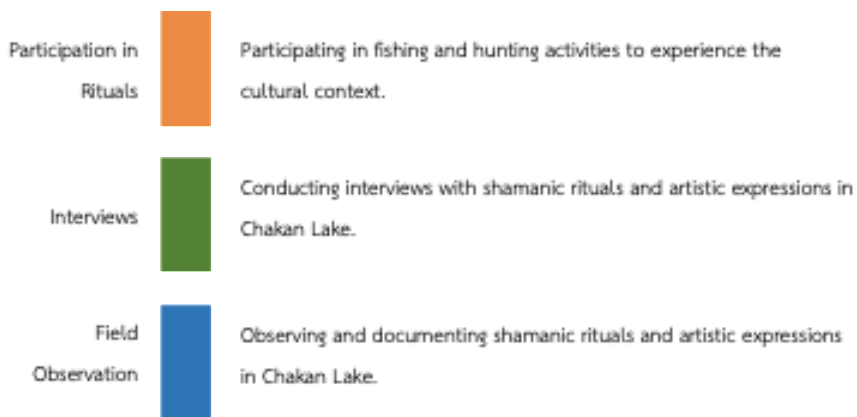
By studying the geographical environment and climatic conditions of Chakan Lake, this paper delves into the core ideas of shamanic culture, revealing its deep connection with the natural environment. It systematically analyzes the representation and unique functions of art forms such as dance, music, and painting in shamanic rituals. These art forms, as important symbols of communication between humans, nature, and deities, demonstrate the Manchu culture's reverence for nature and supernatural forces and hold profound significance for the inheritance and development of cultural beliefs.

The study also examines how various artistic forms, symbols, and rituals of shamanic culture reflect the relationship between humans and nature, while further exploring the continuation and development of these cultural practices in modern society. Through these discussions, the paper provides new perspectives and approaches for understanding and preserving the shamanic culture of Chakan Lake.

The study of the artistic expression of shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake can employ the following research methods:

1. Literature Review: By reviewing and analyzing historical documents, research papers, and artistic works related to the fishing and hunting activities of Chakan Lake and shamanic culture, the historical background, development process, and artistic expressions of shamanic culture in this region can be outlined.

2. Field Research: Conduct field research in the Chakan Lake region, participating in and observing shamanic rituals and artistic expressions within fishing and hunting activities to collect firsthand data. Research locations include the Chakan Lake fishing and hunting area, surrounding Manchu villages, and local museums such as the Chakan Lake Cultural Museum. In-depth interviews with local shamans, cultural inheritors, organizers of fishing and hunting activities, and residents will provide a comprehensive understanding of the specific applications and symbolic meanings of shamanic culture in these activities. These interviews, combined with the analysis of historical documents and museum exhibits, will offer a multidimensional perspective on shamanic culture and fishing and hunting traditions.

ภาพที่ 2 โครงสร้างการวิจัยภาคสนาม

Figure 2. Field research structure

3. Art analysis: Systematically analyze the collected art works and image data related to shaman culture, explore their symbolic symbols, artistic techniques and cultural connotations, and analyze their symbolic significance in fishing and hunting activities.

4. Case Study Research: Select representative shamanic rituals or artistic expressions as case studies for in-depth analysis, revealing their unique value and significance in the fishing and hunting activities of Chakan Lake. Based on this image showcasing the face masks of the Mountain God and River God, the case study approach can be further expanded into an in-depth analysis of the artistic representation of important deities in shamanic rituals. These face masks embody the core concept of nature worship in shamanic culture, with the Mountain God and River God symbolizing reverence and faith toward mountains and waterways, respectively. Through the detailed depiction and artistic expression of these deities, the close connection between humans and nature, as well as between humans and spirits, in shamanic rituals can be explored. The shamanic rituals during the fishing and hunting activities at Chakan Lake

not only preserve cultural traditions through these artistic forms but also endow the rituals with unique religious and social functions, highlighting the Manchu people's reverence for and dependence on natural forces.

ภาพที่ 3 หน้ากากเทพแห่งขุนเขาและเทพแห่งแม่น้ำในวัฒนธรรมชาแมน

Figure 3. The face masks of the Mountain God and River God in Shamanic Culture

Synthetic Research Results

1. Background and History of Fishing and Hunting Activities in Chakan Lake

1.1 Geography and Ecological Environment of Chakan Lake

Chakan Lake, located in the Songhua River Basin in Northeast China, is one of the largest freshwater lakes in the region, covering an area of 420 square kilometers. The lake's clear waters and complex underwater terrain are home to various fish species, such as carp, silver carp, and crucian carp. These abundant aquatic resources provide a solid foundation for fishing and hunting activities. The climate in the Chakan Lake area is cold, with winter temperatures often dropping below -20 degrees Celsius, causing the lake surface to freeze up to one meter thick, creating unique conditions for ice fishing. This ancient fishing method is still practiced today and is an

important winter activity for the locals. Ice fishing is not only a means of livelihood but also a reflection of traditional culture, with an annual fishing festival celebrating this custom each winter. Fishermen use traditional tools and techniques, such as ice chisels, nets, and ropes, to catch fish, demonstrating teamwork and resilience. Ice fishing has economic value and profound cultural significance, attracting many tourists and photographers. It has become a highlight of the Chakan Lake area, injecting new vitality into local tourism and cultural heritage preservation.

1.2 Historical Origins of Fishing and Hunting Activities

The fishing and hunting activities in the Chakan Lake area have a long history, dating back to the Jurchen period, the ancestors of the Manchu people. As the predecessors of the Manchu, the Jurchen people relied on fishing and hunting as their main livelihood, gradually forming a unique fishing and hunting cultural tradition. In traditional Manchu society, fishing and hunting were not only crucial means of subsistence but also embodied a philosophy of harmonious coexistence with nature. This philosophy emphasized interaction and balance between humans and nature, permeating all aspects of daily life. (Zhou, 2009)

Many customs and rituals in fishing and hunting activities are closely related to Shaman culture, reflecting the Manchu people's reverence and worship of the deities of nature. Before hunting and fishing, Shamans would perform sacrificial ceremonies to pray for the protection of natural deities, ensuring the smoothness and abundance of the activities. (Liu, 2007) These rituals were not only religious activities but also cultural and artistic expressions. Through dance, music, and symbolic objects, they demonstrated the Manchu people's awe and dependence on natural forces. Therefore, fishing and hunting activities were not merely economic activities but also an important part of Manchu culture and spiritual life, reflecting a profound connection between humans and nature.

2. The Relationship Between Fishing and Hunting and Shaman Culture

Traditional fishing and hunting activities and shaman culture have deep historical roots and are intertwined, together forming an important part of Manchu culture. In the Chakan Lake area, traditional fishing and hunting are not only an economic production method but also an important carrier of cultural heritage. (Zhang, 2015) Shaman culture is continued and passed down through these activities, while fishing and hunting gain added significance and ritualistic elements through the participation of shaman practices.

In fishing and hunting activities, shamans engage in complex and mysterious rituals to communicate with natural elements such as lakes, forests, and animals, seeking their support and protection. These rituals typically include prayer, dance, music, and offerings. Prayer is the most direct way for shamans to express respect and requests to the deities, conveying people's wishes and hopes through the chanting of ancient incantations and hymns. (Tao & Wang, 2013) Dance is an indispensable form of artistic expression in shaman culture, where shamans mimic the movements of animals and changes in nature to demonstrate their understanding and reverence for natural laws. Music, especially drumming and throat singing, plays a crucial role in creating a mystical atmosphere during rituals. The sounds of drums and throat singing are believed to have mystical powers, capable of awakening and summoning the attention of the deities.

Shamanic tools and costumes are also important elements of these rituals. Tools such as drums, bells, and masks, often decorated with symbols representing natural forces and deities, hold significant symbolic meaning and artistic value. Shaman costumes, usually made from animal skins and feathers, symbolize their close connection with nature. (Li, 2005)

Shamanic rituals and traditional knowledge contribute to sustainable natural resource utilization, thereby promoting ecological

conservation. Through these colorful rituals and artistic expressions, shaman culture in fishing and hunting activities not only serves the purpose of blessing and protection but also profoundly conveys the Manchu people's reverence and dependence on nature. (Wang, 2008) This cultural philosophy and artistic form not only add a sacred and solemn atmosphere to fishing and hunting activities but also provide an important spiritual pillar for the inheritance and development of Manchu culture. In modern society, shaman culture still holds significant cultural value and artistic appeal, continuing to influence and enrich the lives of the Manchu people.

3. Artistic Expression of Shaman Culture in the Fishing and Hunting Activities of Chakan Lake

3.1 The Integration of Shaman Rituals and Fishing and Hunting Activities

1) Blessing Rituals Before Fishing and Hunting

In the Chakan Lake area, grand blessing rituals are typically held before the start of fishing and hunting activities. The Shaman, as the host of the ceremony, prays for the protection of the lake god and natural deities through singing, dancing, and drumming, ensuring the smooth execution of the fishing and hunting activities. These rituals not only hold religious significance but also are rich in artistic color.

2) Exorcism Rituals During Fishing and Hunting

During the fishing and hunting process, the Shaman also performs exorcism rituals to drive away potential evil spirits and ominous entities, protecting the safety of the fishermen and hunters. These rituals are often accompanied by complex dances and incantations, showcasing the mysterious and rich artistic expressions of Shaman culture.

3) Ancestral Worship Rituals After Fishing and Hunting

After the fishing and hunting activities are completed, the Manchu people usually hold ancestral worship rituals to thank their ancestors for their protection and pray for a bountiful harvest in the coming year.

Through various artistic expressions, the Shaman vividly conveys reverence and gratitude towards their ancestors during the ceremony.

3.2 Specific Expressions of Shaman Art in Fishing and Hunting Activities

1) Shaman Dance

Shaman dance can be regarded as a dazzling artistic pearl in Chakan Lake fishing and hunting activities. When shaman dances, the movements that imitate animals are delicate and vivid, as if incarnated as the spirit of nature. They soar like eagles, arms outstretched, waving up and down in a show of power and freedom; Imitating the jump of deer, the pace is light and full of rhythm, interpreting the vitality of life.

In the blessing ceremony before fishing and hunting, shamanic dance is the language for people to express their wishes to the gods. The twist of the dancer's posture and the amplitude of the jump carry the fishermen's desire for a good harvest. Every movement is like a conversation with the gods, asking for blessing. And in the celebrations after fishing and hunting, it becomes an anthem of joy. The dancers express their gratitude to the gift of nature with cheerful steps and stretching gestures, which is an artistic presentation of the harmonious coexistence of life and nature. This kind of dance is not only a simple physical movement, it is deeply rooted in religious beliefs, but also the Manchu people's understanding and love of nature through the unique medium of the body, into a highly infectious art form, so that every viewer can feel the power and emotion contained in it.

2) Shaman Music

Shamanic music, like a mysterious river, runs through the fishing and hunting activities of Chakan Lake, nourishing the spiritual world of Manchu people. Among them, drum music and oral singing are two important components.

The drum, as an instrument as important as the heart in shamanic rituals, has extraordinary significance. Its drumhead material and production process are extremely sophisticated, and each knock can emit a deep and powerful sound, as if it were a call from ancient times. In fishing and hunting activities, the sound of drums is like a baton, guiding the rhythm of the shaman dance. When the shaman begins to dance, the drums are slow and fast, and the rhythm is varied. Slow, such as a steady heartbeat, to create a solemn and solemn atmosphere, let people feel the divine arrival; When hurried, like galloping horse hooves, full of power, adding tension and warm breath to the dance.

Oral singing is another shining pearl in shamanic music. Shamans imitate the sounds of nature through their unique vocal techniques. They can imitate the whistling of the wind, which goes from low to high, and from high to low again, like a cold wind passing through a valley; Can imitate the crisp bird song, graceful and melodious, as if the birds are singing around. These sounds are not simple imitation, but the artistic expression of Manchu people's reverence for nature. Every note is like a painting of nature, so that people can feel the greatness and mystery of nature in listening and immerse themselves in this artistic music world.

3) Shaman Painting and Carving

Shaman painting and carving are like a mysterious treasure house of art, shining unique light in Chakan Lake fishing and hunting activities. They are mainly used to decorate shaman's rituals and ceremonial places, and every stroke and cut contains a profound meaning.

In common images, the sun is often depicted as a radiant disc, its golden lines extending outward like fire, representing the source of light, warmth, and life; The moon has a soft curve, sometimes the full moon is rounded, symbolizing peace and tranquility, and sometimes the crescent moon is curved, implying the changes of life; Scattered in the picture, the stars are like eyes in the sky, watching everything in the world,

representing the mysterious guidance. Animal patterns are lifelike, such as the fierce tiger, the cunning of the fox, the agility of the snake, these animals are endowed with the attributes of gods, is a symbol of the power of nature. (Zhao, 2012)

In the Chakan Lake fishing and hunting activities, shaman's tools such as drums, bells, masks, etc. have become the carriers of these arts. The pattern drawn on the drum surface seems to come alive with the vibration of the drum; The small patterns carved on the bells, which twinkle with a mysterious luster when they shake; The exaggerated expression and exquisite decoration on the mask, but also the image of the gods. Through the combination of colors, the use of lines and the shaping of shapes, these paintings and carvings transform the abstract forces of nature and the images of gods into visible and touchable art forms, enhancing the mystery and sacred sense of shamanic ceremony, making people feel as if they are in a fantasy world full of mysterious art during the process of participating in the ceremony.

4) Fishing and Hunting Tools and Decorations

The tools used by the Manchu people in fishing and hunting activities are not only practical objects, but more like a piece of exquisite art, carrying the essence of shamanic culture, showing the unique aesthetic concept of the Manchu people and their adherence to cultural inheritance.

Take fishing nets for example, their weaving process is extremely complex and fine. The thickness and density of the network cable are carefully considered, which is not only related to the efficiency of fishing, but also a kind of artistic display. The edges or joints of the net are often decorated with some special symbols or patterns, which may be wavy patterns symbolizing the god of water. The lines are smooth and natural, just like flowing water waves. It may also be the meaning of the harvest of fish grain, the shape of the fish is different, some eager to try,

some leisurely, as if in the net also has its own life. These decorations give the net a unique glow in the sunlight, and when the net is cast into the water, it looks like an unrolled picture.

The same is true of the harpoon, the material selection and polishing process of the harpoon body are very particular, and the smooth surface reflects the cold luster. Harpoons are often engraved with some mysterious symbols or simple animal patterns, these carvings not only increase the beauty of the harpoon, but also give it a special meaning. For example, engraved with the eagle pattern, symbolizing the eagle-like keen catching ability; Engraved with a lightning symbol, it means that the harpoon has a powerful force like lightning. These decorations make the harpoon not only practical, but also an artistic carrier of shamanic culture, reflecting the Manchu people's pursuit of beauty and power, as well as their persistence in the inheritance of shamanic culture in daily life.

4. Modern Inheritance and Innovation of Chakan Lake Shaman Culture

4.1 Shaman Culture in Modern Society

Chakan Lake's shaman culture faces challenges in preservation and transmission in modern society. Economic development and social changes have weakened the younger generation's identification with traditional culture, leading them to prefer modern lifestyles. Traditional fishing, hunting, and ritual activities have gradually decreased or even disappeared, reducing the space for cultural transmission. The impact of foreign cultures and modern media has marginalized local culture, making shamanic rituals and customs seem outdated. However, as an important part of Manchu culture, the artistic value and cultural significance of shaman culture cannot be ignored.

Governments and cultural organizations at various levels are actively protecting and transmitting shaman culture through measures such as intangible cultural heritage protection, educational promotion, and the development of tourism and cultural industries. These efforts aim to

revitalize shaman culture in modern society, allowing it to continue to play its unique artistic and cultural roles.

4.2 Measures for the Protection of Shaman Culture

To protect and pass on the Shaman culture of Chakan Lake, the government and various sectors of society have taken a series of measures:

1) Cultural Heritage Protection

The Chakan Lake winter fishing custom was included in the national intangible cultural Heritage list in 2008, and shamanic culture was reflected as part of the Chakan Lake winter fishing "sacrifice lake and wake the net" ceremony. In order to protect and pass on this cultural heritage, the government has set up a special agency since 2008 to study, inherit and promote shamanic culture. These institutions organize and preserve historical records, conduct academic research, and explore the deeper meanings of shaman culture. By establishing museums and cultural centers, they display artifacts, documents, and artworks, providing the public with a platform to understand and experience this culture.

The government also trains and supports cultural inheritors, setting up training classes and seminars, and encourages their participation in cultural activities and performances to enhance their sense of responsibility and pride. These protective measures have promoted local economic and social development, making shaman culture an important cultural symbol of the Chakan Lake area.

2) Education and Promotion

Through school education and community activities, knowledge and values of Shaman culture are imparted to the younger generation. Regular events such as Shaman Culture Festivals and Shaman Music Concerts are held to enhance public understanding and recognition of Shaman culture. In terms of promotion, the government and protection agencies use various channels to expand the influence of Shaman culture.

For instance, they leverage modern media and internet platforms to produce and disseminate documentaries, short videos, and articles about Shaman culture, attracting more young people to engage in its protection and transmission. By organizing and participating in domestic and international cultural exchange activities, Shaman culture is introduced to a broader audience, increasing its international visibility and influence.

3) Tourism and Cultural Industry

Utilizing Chakan Lake's natural resources and shaman culture to develop the cultural tourism industry promotes local economic and cultural development. The government has built shaman culture theme parks and museums, showcasing shamanic artifacts, costumes, paintings, and more, and holding exhibitions and lectures to enhance public awareness of shaman culture. By developing shaman culture experiential tours, cultural festivals, and other projects, they attract tourists, boost local employment and economic income, and provide financial support for the preservation of shaman culture. These measures have promoted the development of Chakan Lake's tourism industry, driven the revival and dissemination of shaman culture, and made Chakan Lake a captivating cultural tourism destination.

4.3 Artistic Innovation in Shaman Culture

Preserving traditional shaman culture while incorporating artistic innovation is a crucial way to pass on shaman culture in modern times. Artists infuse elements of shaman culture into various art forms such as painting, sculpture, music, and dance through modern artistic techniques, bringing new vitality to shaman culture. (Chen, 2011)

In the field of painting, artists draw inspiration from the totems, symbols, and spirit images in Shaman culture, creating unique visual art through modern painting techniques and styles. These works not only preserve the traditional essence of Shaman culture but also express new artistic concepts and cultural connotations through innovative use of color and composition. In modern art exhibitions, pieces filled with

Shaman elements often become focal points, attracting the audience's attention. Some painters reinterpret the mystery and symbolism of Shaman totems through bold color contrasts and abstract compositions, such as the fishing and hunting murals in the Chakan Lake Fishing and Hunting Culture Museum (Figure 4). In some modern art exhibitions, works filled with Shaman elements frequently become highlights, drawing the viewers' gaze. These pieces not only have a strong visual impact but also provoke profound reflections on Shaman culture on a spiritual level.

ภาพที่ 4 ภาพจิตรกรรมฝาผนังบางส่วนในพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมการประมงล่าสัตว์
ในทะเลสาบฉากาน

Figure 4. Partial View of Fishing and Hunting Mural in Chakan Lake Fishing and Hunting Culture Museum

Sculpture art showcases the mystery and charm of Shaman culture through the recreation of Shaman ritual objects, animal forms, and natural landscapes. Artists use a variety of materials such as stone, wood, and metal to create vivid Shaman statues and installation art, giving these traditional elements a modern aesthetic expression. (Huang, 2009) These sculptures are not just art pieces but also cultural symbols, enriching the connotations of public art spaces. For example, in the Chakan Lake Park, wood carvings with Shaman cultural totems frequently appear (Figure 5). These Shaman statues combine traditional religious symbols with the texture of modern materials, creating a unique visual experience. These sculptures are not just art pieces but also cultural symbols, enhancing the public's awareness and understanding of Shaman culture.

ภาพที่ 5 ไม้แกะสลักรูปชามาน

Figure 5. Shaman Wood Carving Statue

In the realm of music and dance, as the bells of Miaoyin Temple ring, the lamas, clad in purple robes and wearing "cock hats," holding ritual bells and "pompa" (holy water vessels), begin to play "Jingtang" music. They file out in single file, circling the altar three times. The religious "Cham Dance" and "Lake Sacrifice" ceremonies take place simultaneously, with 44 performers dressed in colorful Cham costumes, wearing masks of deer, oxen, eagles, devils, and skulls, and equipped with ritual objects such as knives, forks, swords, whips, and hammers. They perform a vigorous dance to demonstrate the world of the gods, showing reverence and exorcising demons. At this time, the fishermen wait about 50 meters away, while the drum band, composed of gongs, cymbals, and trumpets, takes position on the left side of the main venue (Figure 6).

ภาพที่ 6 วงดนตรีกลองมโหระทึกซึ่งประกอบด้วยฆ้อง ฉาบ และแตร
Figure 6. Drum Band Composed of Gongs, Cymbals, and Trumpets

When the host announces the start of the "Awakening the Net and Lake Sacrifice Ceremony," the drum band plays, the lamas chant, and the head fisherman, dressed in a Mongolian robe and wearing a shoulder cape hat, steps forward. Nine Mongolian girls holding Hada and milk wine and two young Mongolian men carrying milk buckets enter the "Awakening the Net" venue to encourage the fishermen. The lamas sprinkle holy water from the "Pomba Vessels" into the air while shaking ritual bells, chanting scriptures to worship the Sky Father, Earth Mother, and Lake God. As the "Awakening the Net" hymn concludes, the vast silver lake comes alive. The head fisherman shouts, "Bring the wine, drink to invigorate!" The fishermen drink the fragrant milk wine in one gulp, and the Mongolian girls serve milk curds and fried rice from wooden trays. The fishermen enjoy the pre-fishing festivities. At this moment, the head fisherman loudly orders, "Fire the celebration cannons, set off to awaken the net!" The lamas of Miaoyin Temple chant again, drums and firecrackers resound, and the Cham Dance (Figure 7) follows in procession. (Zhou, 2009, p.88)

Audience members can appreciate modern music and dance infused with Shaman elements, performances that not only have strong artistic appeal but also convey profound cultural heritage.

ภาพที่ 7 ระบำ Cham Dance
Figure 7. Cham Dance

In February 2010, a series of eight events were held, including the Chakan Lake Cup "Look at Qianguo, Feel the Great Changes" essay contest, the Chakan Lake Cup "Sing Qianguo, Passionate Flying" original song contest, the "Fish Leaping on the Ice Lake" tourism activity day, the "Ice Lake Fish Flower" China-Korea International Photography Exhibition, the Chakan Lake Bighead Carp Geographic Indication Product Protection Review Meeting, and the signing ceremony for the twinning of Chakan Lake and Tibet's Pegu Lake as sister lakes.

Through these artistic innovations, shaman culture is not only preserved and passed on but also rejuvenated in modern society. The creations of artists not only enrich the forms of cultural and artistic expression but also breathe new life into shaman culture, allowing this ancient cultural tradition to continue and develop in contemporary society.

Conclusion

The shaman culture in Chakan Lake's fishing and hunting activities is an important part of Manchu culture, with deep historical roots and rich artistic forms. In modern society, protecting and preserving Chakan Lake's shaman culture is not only a respect for history but also a commitment to the future. Through protective measures and artistic innovation, shaman culture can be revitalized, continuing to play its unique cultural role. The philosophy of harmony with nature embedded in shaman culture permeates the lives of the Manchu people. However, modernization and external cultural influences pose challenges. To address these challenges, protection and research must be strengthened, and efforts should be made to promote transmission and innovation, as well as enhance public awareness of shaman culture. Artists can use modern techniques to incorporate shaman elements into painting, sculpture, music, and dance, revitalizing the unique charm of shaman culture.

Research results reveal the unique charm of shaman culture in artistic expression and its importance in modern society. These findings

can be used in the following ways: Local governments and cultural institutions can formulate protection policies and transmission plans to ensure the continuity of shaman cultural heritage. Artists can draw inspiration from the research, incorporating shaman culture elements into modern art, holding exhibitions and performances to raise public awareness. Academic institutions can develop related courses and teaching materials to promote in-depth learning and research on shaman culture. The tourism industry can use research results to develop tourism products and activities with shaman culture characteristics, promoting economic development.

To further promote the protection and development of shaman culture, future work can focus on the following areas: continuing field investigations to uncover more historical materials and art forms, enriching research results; encouraging interdisciplinary cooperation among anthropology, history, and arts to comprehensively understand shaman culture; strengthening international and domestic cultural exchanges to promote shaman culture through seminars and cultural festivals; using modern technology to establish digital museums and online platforms for convenient display of shaman culture.

Through these efforts, the artistic expressions of Shaman culture in Chakan Lake's fishing and hunting activities can not only be better preserved and innovated in modern society but also gain broader influence and recognition worldwide.

In the study of the artistic expression of shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake, we made new discoveries.

In terms of music, the drum rhythms in shamanic rituals are complex and varied, featuring slow and steady beats symbolizing solemn communication with deities, as well as rapid rhythms conveying the tense atmosphere of divine descent. This aligns with the existing literature's view of the expressive functions of shamanic musical rhythms, further supporting this theory.

Regarding dance expression, the dancers exhibit large, dynamic movements, often involving high jumps and spins. Their body language is closely related to fishing and hunting activities, such as imitating net casting and fish catching. This expands the understanding of the origins of shamanic dance movements in the literature, further highlighting their deep connection to local life.

In terms of costume patterns, we discovered new geometric combinations whose meanings have not yet been mentioned in the existing literature. This offers new insights and contributes to exploring the unique evolution of shamanic culture in the region.

Overall, this study has provided a deeper and more comprehensive understanding of the artistic expression of shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake.

Discussion

The discussion of research results focuses on the following key areas:

1. Core Role of Shamanic Culture: The research reveals the central role of shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake, with its artistic expressions playing a crucial role in symbolizing the harmonious coexistence between humans and nature.

2. Symbolic Meaning of Artistic Expression: Shamanic dance, music, clothing, and other artistic forms not only reflect religious beliefs but also highlight the uniqueness of the fishing and hunting culture, conveying shamanic teachings.

3. Shamanic culture and activities play an important role and influence in cultural preservation, cultural and environmental sustainability:

In terms of cultural protection, shamanic culture in dance, music, painting and sculpture and other rich forms, bearing the Manchu and other ethnic ancient memory and values, the protection of shamanic culture is to protect the national cultural diversity of the treasure. Its

unique artistic expression and inheritance provides a fossil-like basis for future generations to study ancient national culture.

For the sustainable development of culture, shamanic cultural activities are the source of cultural inheritance and innovation. It inspires local people's sense of identity and pride in their own culture and promotes the continuation of culture across generations. At the same time, its mysterious color and artistic charm attract foreign attention, inject vitality into the development of cultural industry, such as the development of related cultural tourism products, to achieve the re-creation of cultural value.

In terms of environmental sustainability, shamanic culture contains a reverence for nature. Shamanic rituals emphasize the harmonious coexistence between man and nature, such as the blessing ceremony before fishing and hunting, so that people respect the laws of nature and avoid excessive demands. This concept has influenced the local development concept and guided people to pay attention to protection when developing and utilizing natural resources to achieve sustainable development of the environment.

Research Recommendation

Based on the study of the artistic expression of shamanic culture in the fishing and hunting activities of Chakan Lake, the following recommendations are proposed:

1. Protection and inheritance

It is of great significance to make special cultural protection policy for shamanic culture. For shamanic artistic expression, it is necessary to record and preserve it in multiple dimensions. Taking dance as an example, 3D motion capture technology should be used to record the dance steps and gestures completely, with detailed text descriptions, and

record the cultural implications behind them. In terms of music, in addition to recording the melody, it is also necessary to deeply analyze the instrument making process and playing skills to form a systematic music archive. Carving should be recorded from the pattern, material, carving techniques and other all-round.

In terms of inheritance, it is closely combined with school education to set up interest classes or associations, so that the young generation can personally participate in the creation of shamanic art. At the same time, establish a community heritage center, invite old artists to teach regularly, and form a family, school, and community heritage network. This not only preserves shamanic culture, but also provides lessons for other indigenous cultural heritages, underscoring the importance of systematic documentation and multiple pathways to inheritance.

2. Cultural tourism development

To develop shaman cultural tourism project, we should dig deep into its connotation. When combining fishing and hunting activities, visitors can be designed to participate in a participatory experience, such as allowing tourists to participate in small fishing and hunting after the shaman blessing ceremony and feel the connection between ancient fishing and hunting culture and shamanic ceremony. To build a cultural tourism brand, we should pay attention to the depth of regional characteristics.

From a broader perspective, this is similar to other indigenous cultural tourism developments, but shamanic culture has its own unique religious and artistic elements. It can be jointly developed with neighboring regions to form cultural tourism routes, promote exchanges and mutual learning between different cultures, promote the coordinated development of regional cultural tourism, and enhance the overall attractiveness and competitiveness.

3. Integration of artistic innovation and modernity

Local artists and designers can expand their thinking when blending shamanic culture with modern art. In modern architectural design, the geometric aesthetic elements of shamanic carving patterns are integrated to make the building both modern and cultural. In the field of fashion design, shaman clothing color and pattern as inspiration, design a series of clothing, through the international fashion show display, so that shaman culture to the world.

This integration can inspire innovative applications of other indigenous cultures in modern art, breaking through the gap between tradition and modernity. It emphasizes the dynamic development of culture, that is, the creative transformation of traditional culture in the modern context, and the promotion of cultural value and the expansion of the scope of dissemination through cross-field integration.

4. Education and publicity

To introduce shaman culture and art content into local education, we should pay attention to diversified teaching methods. In addition to classroom lectures, students can be organized to visit shamanic ceremonies or art exhibitions to allow them to experience firsthand. Special teaching materials are compiled to combine shamanic culture with knowledge of history, geography and other disciplines to form a comprehensive knowledge system.

When using modern media and digital platforms, virtual reality (VR) experiences can be developed to make users feel like they are in a shamanic ceremony. Make documentaries, short videos, etc., and spread them widely on social media. This is in line with the global trend towards the protection and promotion of indigenous culture, through education and information, to enhance the public's sense of identity and pride in indigenous culture, and to promote the protection and development of cultural diversity.

References

- Chen, L. (2011). *Inheritance and Innovation of Shaman Dance*. Beijing: Beijing Dance Academy Press.
- Huang, J. (2009). *Manchu Totems and Shaman Symbols*. Beijing: Nationalities Publishing House.
- Li, D. (2005). *Research on Manchu Shaman Culture*. Beijing: Nationalities Publishing House.
- Liu, P. (2007). *Manchu fishing and hunting culture and shaman rituals*. Jilin: Jilin Literature and History Publishing House.
- Tao, R., & Wang, Z. (2013). Thoughts on exploring and utilizing the shamanic art of northern ethnic groups. *Modern Communication*, (12), 70-70
- Wang, J. (2013). *The inheritance and changes of shamanic music*. Shanghai: Shanghai Conservatory of Music Press.
- Wang, M. (2008). *Shamanism and Traditional Culture*. Liaoning: Liaoning People's Publishing House.
- Zhang, H. (2015). *Research on the Protection of Chakan Lake Fishing and Hunting Cultural Heritage*. Jilin: Jilin People's Publishing House.
- Zhao, H. (2012). *Artistic Expression of Shaman Culture in Northeast Asia*. Heilongjiang: Heilongjiang Education Press.
- Zhou, X. (2009). A preliminary study on the "Chakan Lake Winter Fishing Ceremony" in Qian Gorlos Mongol Autonomous County, Jilin Province. *Inner Mongolia Art*, (01), 87-89.

"Mountain Buffalo": Cultural Images of the People and the Forest

“ควายภูเขา” ภาพทางวัฒนธรรมของคนกับป่า

ปริญญานิกรกุล¹

Parinya Nikornkul

E-mail: parinya.nik@mcu.ac.th

พระมหามนคมล กิตติวาโน (ดีมีหาญ)²

Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)

พระครูวิวิธราชชัย³

Phrakru Wiwitthawatchai

ณฐยา ราชสมบัติ⁴

Natthaya Rachasombat

มุกรวี ฉิมพะเนา⁵

Mukrawe Chimphanao

Received: October 29, 2024

Revised: November 20, 2024

Accepted: November 22, 2024

¹อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ฟอขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Bachelor of Buddhist Studies Program, Pho Khun Pha Mueang Buddhist College, Phetchabun, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พิจิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Phichit Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Director of Treasury and Property Division, Nakhon Sawan Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵นักวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Researcher, Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงบ้านวังกะสัง หมู่ที่ 10 ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผ่านกรอบแนวคิดของโรลิ่งด์ บาร์ตส์ ในเรื่อง “ความหมายที่สาม” “โวหารของภาพ” และแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และฮาปีทส์ โดยการผสมผสานระหว่าง หน่วยวิเคราะห์ภาพ และ หน่วยวิเคราะห์เชิงสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้ครอบคลุมทั้งในมิติของภาพถ่าย (สัญลักษณ์และความหมาย) และบริบททางสังคมของการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ซึ่งควายภูเขาไม่เพียงเป็นสัตว์เลี้ยง แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของควายภูเขาและวิถีชีวิตของชุมชนต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างคล่องสวนมาก และห้วยน้ำขาว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ช่วยรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นี้ การเลี้ยงควายภูเขาไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ยังมี ความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน สอดคล้องกับแนวคิด “ความหมายที่สาม และโวหารของภาพ” ของบาร์ตส์ ซึ่งสะท้อนถึงมิติทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงลึกที่ไม่สามารถอธิบายได้ผ่านการบรรยายโดยตรง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับควายภูเขาแสดงถึงกระบวนการทางวัฒนธรรมที่แฝงความหมายทางสังคมซึ่งฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในแง่ของทฤษฎีของบูร์ดิเยอ “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชุมชนกะเหรี่ยงสะท้อนผ่านการเลี้ยงควายภูเขาในฐานะมรดกที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็น ฮาปีทส์ ที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตและการปฏิบัติทางสังคมของชุมชน การเลี้ยงควายเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ และเป็นตัวอย่างของทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกผลิตและสร้างขึ้นใหม่ผ่านกระบวนการทางสังคมและประเพณีที่มีความสำคัญต่อชุมชน นอกจากนี้ การเลี้ยงควายยังเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการเจริญเติบโตของป่า โดยทำให้พื้นที่ป่ามีความโปร่ง เปิดโอกาสให้เกิดการเติบโตของพืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ผักและเห็ดที่สามารถหาได้ตามฤดูกาล ซึ่งส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและสร้างรายได้ โดยทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความซับซ้อนทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ลึกซึ้ง

คำสำคัญ: ควายภูเขา ภาพทางวัฒนธรรม คน ป่า

Abstract

This article aims to study the cultural ecology of humans and nature in the western forest area of Thailand by analyzing photographs of Karen mountain buffalo herding in Ban Wung Kasang, Village No. 10, Pong Nam Ron Subdistrict, Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province, through the framework of Roland Barthes's concepts of "The Third Meaning", "Rhetoric of the Image", and Pierre Bourdieu's concepts related to Cultural Capital and Habitus, by combining the image analysis unit and the socio-cultural analysis unit to cover both the dimensions of the photographs (symbols and meanings) and the social context (habitat and cultural capital). Karen mountain buffalo herding is a long-held culture, in which mountain buffaloes are not only pets but also symbols reflecting the deep relationship between humans and nature, playing an important role in the cultural ecosystem. The existence of mountain buffaloes and the community's ways of life depend on natural resources such as Khlong Suan Mak and Huai Nam Khao, which are important water sources that help maintain the balance between humans, animals, and the environment in this area. Mountain buffalo herding is not just an economic activity, but also has complex symbolic meanings. This is consistent with Barthes' concept of "The Third Meaning" and "Rhetoric of the Image", which reflects the cultural dimensions and deep relationships that cannot be explained through direct description. The relationship between the community and the mountain buffaloes represents a cultural process that contains social meanings embedded in the Karen ways of life in terms of Bourdieu's theory. The "cultural capital" of the Karen community is reflected in the raising of mountain buffaloes as a legacy passed down from ancestors, which is a habitat deeply rooted in the community's ways of life and social practices. Raising buffaloes is a tool that connects people with nature and is an example of cultural capital that is produced and re-created through social processes and traditions that are important to the

community. In addition, raising buffaloes is an important factor in controlling forest growth by making forest areas more open. This allows the growth of various plants, such as vegetables and mushrooms, that can be found in season, which supports the community economy and generates income. This reflects the profound cultural complexity and coexistence between humans and nature.

Keywords: Mountain buffalo, Cultural image, People, Forest

บทนำ

วิถีชีวิตระหว่างคนกับควายมีความสัมพันธ์กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่อดีต เนื่องจากควายมีบทบาทสำคัญในสังคมในหลายด้าน เป็นสัตว์ที่ถือเป็นพี่น้องคู่ชีวิต เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานเกษตรกรรม เช่น การทำนา และเป็นแหล่งรายได้และมรดกในชุมชน นอกจากนี้ เป็นแหล่งอาหารและวัสดุที่สำคัญ ซึ่งเป็นหลักฐานที่มีมากมาย ในการศึกษาค้นคว้า รวมถึงการค้นพบซากโครงกระดูกควายในการขุดค้นหลักฐานโบราณคดี และภาพเขียนบนผนังถ้ำที่มีรูปควายและข้าวโพด และเห็นได้จากการกระจายทั่วไปในหลายประเทศ มีเหตุการณ์ที่พญาแสนส่งควายลงมาให้คนใช้ในการไถนา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สืบเนื่องมาจากเรื่องขุนบรมราชาธิราช แม้ในปัจจุบัน ความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายจะลดลงมากแล้ว แต่ยังมีบางคนที่ยังเลี้ยงควายเพื่อการค้าและการผลิตปุ๋ยคอก บางที่ยังมีประเพณีการฆ่าควายเพื่อสร้างสรรค်บวงสรวงผี และพิธีเลี้ยงผีบ้านผีเมืองยังคงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง (Nilathi, 2016) เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาลักษณะของพื้นที่ทางสังคมของผู้เลี้ยงวัวและควายในประเทศไทย จะพบว่า วัวและควายมีความหมายและคุณค่าที่ถูกนิยามมาเป็นเวลานาน ในวัฒนธรรมไทย ระบบคุณค่าที่ถูกให้กำหนดความหมายนี้ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างคนกับวัวและควาย โดยมีการเปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการของสังคม เช่น การเลี้ยงวัวและควาย การผูกพันระหว่างสัตว์กับชาวบ้าน เป็นต้น (Khamnu, 2019) การเลี้ยงวัวควายในป่าและการใช้วัวหรือควายในการทำนา ดังจะเห็นได้จากความรู้พื้นบ้านกะเหรี่ยง เกี่ยวกับระบบนิเวศที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ต้นน้ำลำธาร (Preechapanaya, & Jirasuktaveekul, 2000) และการประกอบอาชีพที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวปกากะญอ บ้านโป่งน้ำร้อน (Saeng-arunchalaemsuk, 2022)

โดยการเลี้ยงวัวและควาย ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่องซีรี ๆ สอวอ ๆ เล่าถึงพี่ชายและน้องชายคู่หนึ่งที่ออกไปเลี้ยงควาย ทุกวันเป็นกิจวัตรและนิทานเรื่องสองพี่น้องที่เล่าถึง พี่น้องกำพร้าคู่หนึ่งอาศัยอยู่กับยาย พี่ชายมีหน้าที่ดูแลยายที่ชราและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนน้องชายจะออกไปรับจ้างเลี้ยงวัวให้กับขอมอ (พญาเจ้าเมือง) ทุกวันอีกด้วย

ในเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า มีหมู่บ้านชาวไทยกะเหรี่ยง (ปากเกอะญอ) บริเวณกลางหุบเขาซึ่งล้อมรอบด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่ยังคงความสมบูรณ์อยู่ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่น่าสนใจมากมาย เช่น ถ้ำชัยมงคล คลองสวนหมาก น้ำตกวังกระสัง น้ำตกคลองโปรง บ้านโละโคะ และผาตั้ง เป็นต้น วิถีชีวิตของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปากเกอะญอ) ยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีไว้ดีเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ดนตรีและการแสดง ศิลปะ การทอผ้า เป็นต้น และมีประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเวียนเทียนเจตีย์ (หม่าบูไค๊ะ) ประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยง บ้านวังกะสัง และประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชาวกะเหรี่ยงบ้านวังกะสัง ซึ่งเป็นประเพณีที่ยังคงได้รับการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization), 2020) บ้านวังกะสัง แบ่งประชาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านเหนือและกลุ่มบ้านใต้ คาดว่ากลุ่มบ้านเหนืออาจมาจกบ้านเพชรจะหอ อาจมาก่อนเวลาประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีโรคระบาดและการทำไร่หมุนเวียน และจากนั้นมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าซึ่งห้ามชุมชนในบริเวณนี้ย้ายถิ่นฐาน มีคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสในชุมชนว่าตนเองอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่เกิด ซึ่งหากคำนวณตามปีเกิดตามบัตรประชาชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 จนถึงปัจจุบัน รวมถึง 114 ปี ซึ่งเป็นอายุใกล้เคียงกับชุมชน ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีการนำควายเข้ามาเลี้ยงโดยแบบปล่อย และมีการเลี้ยงไก่และหมู สำหรับใช้ในพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันชุมชนไม่มีการเลี้ยงหมูอีกต่อไป ชุมชนต่อมามีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และมีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก นอกจากนี้ ลูกหลานได้รับการศึกษาผ่านครูอาสาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ เป็นระยะเวลากว่า 40 ปี นับตั้งแต่การรวมกันของกลุ่มบ้านเหนือและกลุ่มบ้านใต้ ชุมชนบ้านวังกะสังมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา แต่รากเหง้าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และจิตวิญญาณ ตลอดจนวิถีชีวิตคนอยู่กับป่า ป่าอยู่กับคนของชนปากเกอะญอ บ้านวังกะสังยังคงอยู่ และสืบทอดมาสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน นอกจากการเพาะปลูกแล้ว การเลี้ยงควายเป็นอาชีพหนึ่งที่สำคัญในชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เสือโคร่งเข้ามารบกวนควายที่เลี้ยงในป่าลึก แต่ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นธรรมชาติของสัตว์ และมีข้อตกลงว่าจะไม่ล่า ไม่ทำร้าย และไม่ทำลายสัตว์ป่าทุกชนิดที่เข้ามารบกวนสัตว์เลี้ยงหรือผลผลิตทางการเกษตร โดยจะใช้วิธีไล่สัตว์เหล่านั้นออกไปจากบริเวณที่เลี้ยงสัตว์และพื้นที่เกษตรกรรม (Borivethanan, 2023)

การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของ นิเวศวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดเรื่องนี้สอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ โดยที่วิถีการเลี้ยงควายสะท้อนถึง ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่ฝังในตัวบุคคล (Embodied Cultural Capital) กล่าวคือ การเลี้ยงควายเป็นความรู้และทักษะที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและฝังรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชน การผูกพันระหว่างคนกับควายไม่เพียงแต่เป็นการเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์และความสมดุลในระบบนิเวศป่า

จากแนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ เรื่อง "ความหมายที่สาม" (The Third Meaning) สามารถใช้การวิเคราะห์นี้ในการอธิบายภาพถ่ายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวัฒนธรรมการเลี้ยงควายของชาวกะเหรี่ยง บาร์ตส์เสนอว่าความหมายที่สามเป็นสิ่งที่ยากจะตีความได้ชัดเจนในเชิงสัญลักษณ์และไม่ได้ขึ้นอยู่กับการบรรยายทางภาษาเพียงอย่างเดียว ในกรณีนี้ การเลี้ยงควายภูเขาสามารถมองเป็น สัญลักษณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งสื่อถึงความเชื่อ ความเคารพในธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงกับป่า

การที่ชาวบ้านปล่อยควายออกไปเลี้ยงในป่า ซึ่งเป็นภูมิทัศน์ที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยความท้าทาย แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงความยืดหยุ่นและความเข้าใจเชิงลึกต่อธรรมชาติ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่เป็นวัตถุ (Objectified Cultural Capital) ซึ่งในกรณีนี้ ควายกลายเป็นตัวแทนของทรัพย์สินที่สำคัญและมีความหมายมากกว่าการเป็นเพียงแค่วัวเลี้ยง แต่ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและจิตวิญญาณของชุมชน

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และควายที่ปรากฏในพิธีกรรมและเรื่องเล่าทางวัฒนธรรมยังสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่ได้รับการยอมรับเชิงสถาบัน (Institutionalized Cultural Capital) ซึ่งปรากฏในรูปของความเชื่อและประเพณีที่ได้รับการยอมรับในระดับสถาบันสังคม เช่น การเลี้ยงควายภูเขาที่ยังคงมีบทบาทในชุมชนกะเหรี่ยง

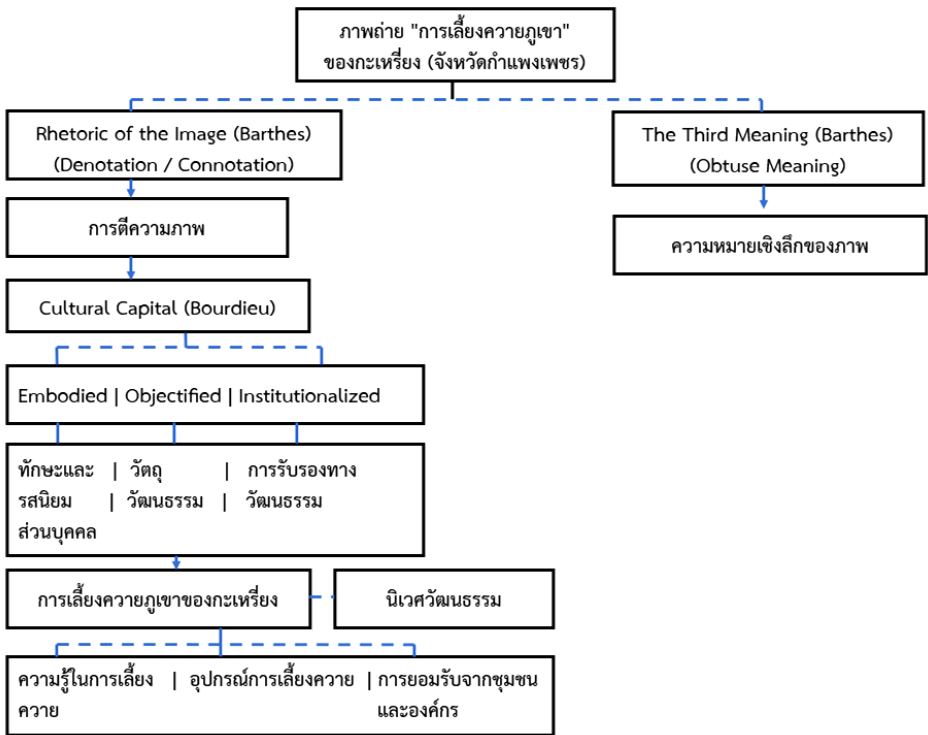
ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขับเคลื่อนโลกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีเรื่องราวที่ผู้คนบางคนอาจไม่เคยรู้หรือเคยได้ยินมาก่อน คือเรื่องการเลี้ยง "ควายภูเขา" ของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษไปกับการเลี้ยงควายภูเขา ๆ ไม่ใช่เพียงแค่การเลี้ยงในพื้นที่ชุมชนของตนเองเท่านั้น แต่เป็นสัญลักษณ์ของความร่วมแรงและความสัมพันธ์ในชุมชน การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะของการปลดปล่อยหมุนเวียนกันไปช่วยเลี้ยงดูควายที่ปล่อยเลี้ยงไว้บนภูเขา ในกรณีที่เลี้ยงฝูงเดียวกัน ซึ่งเป็นการศึกษาที่ทำหายทั้งนโยบาย กฎหมาย และวิถีปฏิบัติทั้งของภาครัฐและชุมชน ด้วยการสืบทอดวัฒนธรรมในการเลี้ยงควายภูเขา ชุมชนกะเหรี่ยงสร้างความเชื่อและความร่วมแรงใจกันอย่างมหาศาล ซึ่งเป็นที่มาของความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่มีค่าอันยิ่งใหญ่ในชุมชน แม้จะดูเล็กและไม่มีส่วนสำคัญในมุมมองของโลกและสังคมในปัจจุบัน แต่กลับนำเสนอมุมมองที่ชวนให้คิดถึงวัฒนธรรมของคนกับป่า การเลี้ยงควายภูเขาที่มีค่าและความสำคัญต่อคนในชุมชนกะเหรี่ยง และแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนนี้ ดังนั้น การอธิบายและนำเสนอเรื่องการเลี้ยงควายภูเขาต่อไปจะเป็นการเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษานิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตกประเทศไทย จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา

กรอบแนวคิด

แนวคิดของ Roland Barthes ถูกนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทุนวัฒนธรรมของ Pierre Bourdieu การตีความภาพนี้ช่วยเปิดเผยมิติทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง แสดงให้เห็นวิธีที่ทุนวัฒนธรรมในการสร้างและรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการสะท้อนและถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านภาพถ่ายในบริบทที่กว้างขึ้น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด
Figure 1. Conceptual Framework

การศึกษาทางสัญลักษณ์

ฟ็อร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) (1857-1913) เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ ที่ได้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพื้นฐานของวิชาที่เรียกว่า "สัญลักษณ์" (semiology) ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเริ่มต้นจากการนำภาษาศาสตร์ (linguistics) มาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาบทบาทของสัญลักษณ์ในสังคม นอกจากนี้ เขายังมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งแนวคิดของสัญศาสตร์ (semiotics) และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาของปรัชญาโครงสร้างนิยม (structuralism) ในวงการวิชาการโดยรวม (Pattanopas, 2008) โซซูร์เกี่ยวกับสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ถูกแบ่งแยกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่า "รูปสัญลักษณ์" (signifier) ซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่เกิดขึ้นหรือ

ตัวอักษร รวมถึงภาพปรากฏของสิ่งต่าง ๆ ส่วนอีกส่วนหนึ่งเรียกว่า "ความหมายสัญลักษณ์" (signified) ซึ่งเป็นความหมายที่สัญลักษณ์ต้องการสื่อมันเอง โดยทั่วไป เราจะมองไม่เห็นความแตกต่างระหว่างทั้งสองส่วนนี้เนื่องจากมันมักแนบเนื่องกันไปเสมอ (Belsey; Translator Feungfusakul, 2006) โรแลนด์ บาร์ตส์ Roland Barthes (1915- 1980) เป็นคนแรกที่ริเริ่มประยุกต์แนวคิดของสัญศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากภาษาศาสตร์ มาใช้ในการวิเคราะห์ภาพต่าง ๆ เช่น ภาพโฆษณา อาหาร งานของบาร์ตส์มีประโยชน์ในฐานะเป็นบทสรุปประเด็นสำคัญของสัญศาสตร์ที่กล่าวมาทั้งหมด บาร์ตส์พยายามพิสูจน์ว่า ความหมาย (ใด ๆ) ที่เราให้แก่ภาพ (ใด ๆ) ไม่ได้เป็นผลโดย "ธรรมชาติ" จากสิ่งที่เรามองเห็นกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเข้าใจของเราต่อภาพใด ๆ ที่เราเห็น ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ ชนิดที่เราอาจไม่เคยได้ว่าความหมายของสิ่งนั้นปรากฏอยู่ทนโท่ (self-evident) และความเข้าใจที่แต่ละคนได้รับจากภาพใด ๆ ก็ไม่ได้เป็นสากล (คือแต่ละคนอาจเข้าใจภาพเดียวกันต่างกันได้) (Pattanopas, 2008)

จากแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาทางสัญวิทยาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยที่เล็กที่สุดของความหมาย คือ สัญลักษณ์ (sign) และในสัญลักษณ์แต่ละตัวก็ประกอบไปด้วย รูปสัญลักษณ์ (signifier) กับความหมายสัญลักษณ์ (signified) โดยการประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความหมายที่ผันแปรมากมายหน้าที่ของนักสัญวิทยาคือการมองหาระบบการทำงานของสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในโครงสร้างเพื่อจะวิเคราะห์หรืออ่านความหมายจากระบบของวัตถุสื่อความที่ทำงานแตกต่างกันดังที่บาร์ตส์ได้ศึกษาสัญลักษณ์จากสื่อหลายประเภท เช่น วรรณกรรม ภาพยนตร์ ภาพถ่ายอาหาร รถยนต์ เฟอร์นิเจอร์ และแฟชั่นเครื่องแต่งกาย เป็นต้น (Chaiya, 2019) จากงานเขียน Rhetoric of the Image ของ Barthes เขาได้ศึกษาภาพโฆษณาโดยการหาความหมายที่อยู่ในภาพความหมายที่อยู่ในภาพมีสาร 3 แบบ

1. คำอธิบายภาพในภาษาฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่เกินและหลงเหลือ
2. สารที่มาจากภาพที่มีรหัสเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำอาหารและการถวิลหาการทำอาหารกินเอง
3. สารที่ใส่รหัสโดยตรงการรับรู้ของมนุษย์

ภาพเหมือนไม่มีรหัส แต่แทนที่นั้น มีรหัสอยู่ในภาพเอง สารที่ใส่รหัสมีความจริงที่ไม่แท้โดยส่วนใหญ่ รูปสัญลักษณ์ที่เราเห็นในภาพเราบางครั้งก็ยอมรับโดยไม่ได้ถามคำถามเกี่ยวกับมัน เช่น ภาพถ่ายของนักการเมืองที่มองดูเหมือนมีวิสัยทัศน์เมื่อพวกเขามองเห็นและหมุนหน้าไปทางที่ถูกต้อง หรือ ภาพของโต๊ะทำงานที่มี

ภาพครอบครัวซึ่งดูเหมือนมีความรู้สึกและความสามารถที่จะนำพาครอบครัวและสังคมไปข้างหน้า ดังนั้น การจัดเรียงและจัดวางตัวของสิ่งที่ยึดโยงกับความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพนั้นถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความหมายแฝงในภาพ เช่น

1. มาจากตัวสัญลักษณ์
2. วิธีการจัดเรียงจัดวางความหมายไม่เหมือนการจัดเรียงจัดวางคำในภาพ

จึงนำมาสู่คำถามที่ว่าทำไม Barthes เลือกภาพโฆษณา เพราะ Barthes มองไวยากรณ์ของภาพโดยตั้งคำถามว่าอะไรคือไวยากรณ์ของภาพ ภาพถ่ายคือภาษาแบบหนึ่งเมื่อเป็นภาษาต้องมีรหัสกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีการจัดเรียงภาพไม่ต่างจากคำในภาษาคือไวยากรณ์ของภาพ (Barthes, 1977)

และงานเขียน The third Meaning ของ Barthes ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนดูเขียนความหมายเข้าไปใหม่ซึ่งต่างจากผู้เขียนสร้างไว้เดิมที่จะตั้งใจให้ความหมาย โดย Barthes ศึกษาภาพยนตร์เรื่อง Ivan The First (อิวานผู้โหดร้าย) โดยภาพยนตร์เรื่อง Ivan The Third โดยในภาพจะเป็นการอ่านภาพที่มาจากภาพยนตร์โดยตัดจากภาพยนตร์มาเป็นภาพนิ่งโดยมีหลากหลายภาพในภาพยนตร์จึงเกิดเป็น

1. ข่าวสารการสื่อสารคือระดับข้อมูล
2. สัญลักษณ์มีความหมายมากกว่าหนึ่งเสมอ คือระดับของสัญลักษณ์

ภาพนิ่งมีเวลาให้คนดู เช่น ภาพกำปั้นที่ทรงพลัง ทรงผม เรื่องของความโศกเศร้าต้องมีความน่ารักของเด็ก ๆ ที่สวมหมวกอยู่เสมอการผลิตซ้ำโดยเครื่องจักรรูปสัญลักษณ์ ความหมายสัญลักษณ์ ความหมายของภาพ ภาพ คือ การสื่อสารในรูปแบบของสัญลักษณ์ความหมายของภาพที่สื่อออกมาในระดับความหมายในประเด็นของอารมณ์ความรู้สึกเนื้อหาของภาพยนตร์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวาทา ในงาน Rhetoric of the Image เขายกภาพเป็นภาพของภาษาฝรั่งเศส แป้ง ซอตร์ จากการดูภาพภาพถ่ายภาพโฆษณาเป็นเรื่องที่ชัดเจนมาก (ชัดเจนไม่ชัดเจนอยู่ที่คนดูภาพ) โดยภาพโฆษณายกเรื่องของการทำกับข้าวกินเองแต่การทำกับข้าวกินเองเป็นกับข้าวที่สำเร็จแล้ว สินค้าดีสำเร็จโดยสินค้ามีความสด แต่เป็นสินค้าที่สำเร็จรูป เขาพยายามที่จะบอกว่าภาพสีต่าง ๆ เป็นสีของธงชาติอิตาลีคนฝรั่งเศสชอบอิตาลีก็เลยสื่อสารออกมาเป็นภาพที่มีสีขาวกับสีแดง ดังนั้น ภาพนิ่งเป็นแนวตั้งภาพยนตร์เป็นแนวนอนทั้งสองส่วนให้ความหมายที่ไม่ชัดเจนความหมายที่ชัดเจนทำเป็นภาพยนตร์ ความหมายที่ไม่ชัดเจนต่อการพูดนั่นเอง

ภาพทางวัฒนธรรม

ในการสังเกตภาพยนตร์และภาพนิ่งจากมุมมองสัญวิทยา มีความแตกต่างที่น่าสนใจในการสร้างความหมายตามบทบาทของพวกเขาแต่ละอย่าง คนที่ชื่นชอบภาพยนตร์จะเห็นว่ามันเป็นศิลปะที่มีการนำเสนอเรื่องราวและตัวละครที่มีชีวิตชีวาให้กับผู้ชมอย่างเข้าใจได้ง่าย ในขณะที่คนที่ชื่นชอบภาพนิ่งอาจมองว่าภาพนี้มีความสมบูรณ์และสามารถเก็บความทรงจำไว้ได้ในขณะที่ภาพยนตร์ต้องการเวลาในการแสดงให้เห็นภาพรวมของเรื่องราว

1) Barthes เห็นว่าความหมายในภาพไม่ได้มีอยู่ในตัวของมันเอง แต่มันถูกสร้างขึ้นผ่านสัญลักษณ์ภาพมีความหมายอยู่ในความสัมพันธ์ของมันกับสัญลักษณ์และผู้ดู

2) ภาพที่ไม่สามารถมีได้ทุกที่ แต่ก็สามารถมีได้ในบางกรณี เช่น ภาพยนตร์ที่เป็นการจับเครื่องความรู้สึกและแสดงเรื่องราวผ่านทางภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่งที่สามารถเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกและความหมายที่ลึกซึ้ง

3) ความหมายแฝงในภาพเป็นสิ่งที่สำคัญในการสังเกตและทำความเข้าใจภาพ การเฝ้ามองหนังเรื่องจะทำให้เรามองข้ามความหมายที่ลึกซึ้งที่อาจปรากฏอยู่ในภาพ เช่น การใช้ภาพที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายเบื้องหลังที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักอาจทำให้เราพลาดข้อคิดสำคัญที่ถูกซ่อนอยู่ในภาพ

ทฤษฎีภาษาไม่ใช่กลไกที่ทำให้ความหมายลึกลับ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเข้าใจความหมายและการสื่อสารของภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ภาพนิ่งและภาพยนตร์มีความแตกต่างกันในทางเนื้อหาและรูปแบบ ดังนี้

1) ภาพนิ่งช่วยให้เรามองเห็นภาพและรายละเอียดของสิ่งแวดล้อมในภาพได้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้เราเข้าใจมุมมองและเกร็ดสำคัญในภาพ

2) ภาพนิ่งไม่ใช่ภาพยนตร์แต่ก็มีชีวิตของมันในรูปแบบของสัญลักษณ์และความหมายที่ถูกสร้างขึ้น

3) ภาพยนตร์และภาพนิ่งมีความแตกต่างกัน ภาพยนตร์เน้นการเคลื่อนไหวและการสร้างเรื่องราว ในขณะที่ภาพนิ่งเน้นการแสดงสถานการณ์ที่ถ่ายทอดความรู้สึกและความหมายที่ลึกซึ้งโดยไม่มีการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่อง

การเข้าใจภาพนิ่งและภาพยนตร์อย่างถูกต้องจะช่วยให้เราเข้าใจศิลปะและการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ อย่างแท้จริงและเป็นรากฐานสำคัญในการศึกษาทฤษฎีภาษาและสื่อสารในวงการศิลปะและวัฒนธรรมในทุกวันนี้

ภาพนิ่งไม่ใช่เพียงแค่ภาพสถานการณ์ที่ถูกจับตามองไว้ในเฉพาะเวลาเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่มีความหมายหลากหลายตามแต่ละบริบทที่นำมาใช้ เมื่อมองใน

มุมมองของภาพยนตร์ อาจพบภาพนิ่งที่เคยมองผ่านมุมมองของภาพยนตร์มาก่อน ซึ่งสามารถนำมาอ่านและให้ความหมายได้อีกครั้งการมองภาพนิ่งในมุมมองของภาพยนตร์เป็นการเปิดโอกาสให้สัมผัสความหมายที่ต่างออกอย่างลึกซึ้ง ซึ่งมีความหมายอื่น ๆ ที่ไม่ได้ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ การเรียงลำดับความหมายใหม่ของบาร์ตส์เป็นการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของความหมายในภาพได้อย่างชัดเจนคือ ภาพนิ่ง จึงเกิดความหมาย 3 แบบดังนี้

ความหมายที่ 1 ข้อมูลสื่อสาร

ความหมายที่ 2 สัญลักษณ์

ความหมายที่ 3 การสร้างภาพความหมาย

บาร์ตส์ต้องการเรียบเรียงให้เห็นและเลือกเรื่องที่มองไม่เห็นและไม่คิดมาก่อนอ่านตัวบทการเปลี่ยนแปลงตัวบทที่อ่านภาพคือ Text เป็นตัวบทอีกแบบเขียนภาพที่อ่านภาพถ่ายมี 3 ระดับความหมายข้อมูลสื่อสาร คือ สารความหมายสัญลักษณ์ คือ สื่อความหมายของภาพภาพสามารถสร้างความหมายได้ ภาพ คือ ความหมายที่ไม่ชัดเจนความเป็นภาพยนตร์เหมือนนวนิยายแต่อยู่ที่อื่นมีความหมายอีกความหมายหนึ่งคือ ความหมายที่ 3 ที่ภาพสร้างขึ้น (Barthes, 1977)

ในบทความนี้ โรลันด์ บาร์ตส์ (Barthes, Roland, 1977) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเสนอว่า "ภาพถ่าย" มาศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสัญลักษณ์อย่างละเอียดลออและสลับซับซ้อนน่าสนใจอันว่าสัญลักษณ์ หรือบางครั้งเรียกว่า สัญลักษณ์วิทยา (semiology หรือ semiotics) คือ สาขาความรู้ที่ศึกษาถึงกระบวนการสื่อความหมายที่มนุษย์ในสังคมกระทำกันด้วยวิธีต่าง ๆ ภาพถ่ายนี้ถ่ายทอดสาร 3 ชนิดได้แก่ 1. สารที่เป็นภาษา 2. สารที่เป็นภาพและมีรหัส 3. สารที่เป็นภาพ แต่ไม่มีรหัสสารเชิงวัฒนธรรม (cultural message) ในลักษณะที่เป็นสารตัวเดียวกันและในเวลาเดียวกัน จะเห็นกันในภายหลังว่าการไม่แยกแยะประเภทของสารสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของภาพในสื่อสารมวลชนได้เป็นอย่างดีอย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ การแยกแยะความแตกต่างระหว่างสารเชิงการรับรู้กับสารเชิงวัฒนธรรมมีความจำเป็นเช่นเดียวกับการแยกแยะสัญลักษณ์ออกเป็นรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ การวิเคราะห์โครงสร้างของภาพออกมาให้เห็นได้โดยง่ายและอย่างเป็นระบบ และเบิกทางให้แก่การอธิบายบทบาทของภาพในสังคม (Barthes & Suwiranon, 1995)

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu, 1930-2002) นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศส บูร์ดิเยอนำเสนอในชื่อว่า "ทฤษฎีปฏิบัติ" (Practice theory) ซึ่งเป็นชุดกรอบความคิดที่

ประกอบด้วย ฮาบิทัส (Habitus) ทูทางวัฒนธรรม (Cultural capital) การจำแนกความแตกต่าง (Distinction) และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Violence) เป็นต้น รูปแบบการเลือกรับวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์จากสภาพการใช้ชีวิตของแต่ละชนชั้น โดยมีเงื่อนไขหลากหลายทั้งในด้านทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการความแตกต่างทางชนชั้น โดยกระบวนการเหล่านี้คือ ฮาบิทัส (habitus) ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังลึกเพื่อกำหนดการกระทำของมนุษย์ (The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization), 2023) การอธิบายสังคมและวัฒนธรรมผ่านมโนทัศน์ต่าง ๆ ของบูร์ดิเยอนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกตั้งแต่ระดับจุลภาคหรือระดับปัจเจกบุคคลซึ่งมักอธิบายด้วยมโนทัศน์อย่างฮาบิทัส หรือ ปฏิบัติการ ไปจนถึงระดับมหภาคหรือระดับโครงสร้างสังคมซึ่งมักอธิบายด้วยมโนทัศน์อย่างพื้นที่ทางสังคม สนาม ชนชั้น เป็นต้น

ทุนในคำอธิบายของบูร์ดิเยอนั้นมีมิติแห่งการวิเคราะห์ที่อยู่สามมิติคือ 1) ระดับของทุนโดยรวม (capital global/global capital) ที่ผู้กระทำการทางสังคมแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ระดับของทุนโดยรวมนี้เหมือนกับเป็นทรัพยากรทั้งหมดและอำนาจทั้งหมดที่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยทุนสามประเภทคือ ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และ ทุนทางสังคม (social capital) และ 2) โครงสร้างของทุน ซึ่งหมายถึงน้ำหนักเชิงสัมพัทธ์ของทุนประเภทต่าง ๆ ที่ผู้กระทำการทางสังคมมี 3) พัฒนาการของทุนในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนด้วยเส้นวิถีโคจร (trajectoire) บนพื้นที่ทางสังคม (Bourdieu, 1979) ความแตกต่างของชนชั้นและการแบ่งแยกทางชนชั้นจึงเกิดขึ้นจากการมีและการได้รับการจัดสรรปันส่วนทุนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรม (Boonwanno, 2022; Bourdieu, 1979)

Sirintanathorn (2018) ได้สรุปทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) คือ สิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมซึ่งกลายเป็นคุณสมบัติที่เขาสามารถนำไปเพิ่มมูลค่าของตนเองได้ มักปรากฏในตัวบุคคลและพฤติกรรมของเขา เช่น ความรู้ รสนิยม และการกระทำ นอกจากนี้ยังรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีค่าอย่างไรก็ตามที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจแต่สามารถมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้ (Sirintanathorn, 2018)

1) ทุนที่รวมอยู่ในฮาบิทัส (embodied state) คือ อยู่ในรูปของแนวกริยาของร่างกายและจิตใจที่คงทนถาวร มักปรากฏในรูปของวัฒนธรรม ต้องใช้ระยะเวลาในการสะสม โดยให้เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นเพื่อจะทำหน้าที่เป็นทุนวัฒนธรรมของตระกูลหรือของชนชั้นตนเอง

2) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (objectified state) เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ การแสดงออกและสืบทอดได้ผ่านวัตถุ แต่สิ่งที่จะสามารถส่งผ่านและมองเห็นได้ คือ ความเป็นเจ้าของในตัวของภาพนั้น ซึ่งคือ ความเป็นเจ้าของในวิถีการบริโภคภาพเขียน

3) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน (institutionalization state) คือ ทุนที่อยู่ในรูปของการทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรม ที่ถูกจัดแยกออกมาจากปัจเจกบุคคลนั้นเพราะได้เกิดการสร้างมูลค่าในรูปของทุนวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติที่คู่ควรและมีคุณสมบัติพร้อมที่จะครอบครอง (Yanyongkasemsuk, 2014)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น

จึงนำไปสู่กระบวนการสร้างโครงสร้าง (structuration) เมื่อเรามอง “รหัส” ที่เป็นสนามของความสัมพันธ์เชื่อมโยง ถักทอและมีนัยของโครงสร้างรวมอยู่ด้วย องค์ประกอบสำคัญคือ รหัส และนิยามว่าเป็น “รหัสวัฒนธรรม” เป็นรหัสของความรู้และประสบการณ์ผ่านการกล่อมเกลாதงสังคม เป็นรหัสวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างความจริงหรือทำให้เกิดผลลัพธ์ของความจริงอีกแบบ (Charoensin-o-larn, 2020) รหัสวัฒนธรรม (Cultural code) คือการรับรู้ชุดหนึ่งของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นความรู้ ข้อมูล ทฤษฎี ความเชื่อ ค่านิยม สุภาษิต คำพังเพย ขวสารต่าง ๆ ที่คนในสังคมนำมาใช้ในการทำความเข้าใจโลกรอบตัว ถ้าพูดในภาษาของ พูโกต์ก็คือวาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่พูดถึงเรื่องนั้น ๆ หรือถ้าพูดในภาษาของบาร์ตส์ก็คือ doxa หรือค่านิยมหลักในสังคมนั้นเอง รหัสวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนความน่าเชื่อถือของตัวบท รหัสวัฒนธรรมช่วยให้คนอ่านเข้าใจนัย หรือความหมายแฝงของเรื่องเล่าเป็นสะพานเชื่อมโยงโลกของตัวบทเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงของคนอ่าน สร้างสิ่งที่บาร์ตส์เรียกว่า “ผลลัพธ์ของความจริง” (The reality-effect) ขึ้นมาทำให้คนอ่านเห็นด้วย คล้อยตามกับเรื่องเล่าที่อ่าน คนอ่านรับรู้ความหมายของตัวบทผ่านรหัสวัฒนธรรม ความเป็นจริงของตัวบทเป็นเพียงการบรรจุรหัสสังคม/วัฒนธรรมไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบฉบับต่าง ๆ ที่คนในสังคมยอมรับ และรับรู้อย่างกว้างขวางในตัวบท (Charoensin-o-larn, 2012)

วิธีวิเคราะห์/บทวิเคราะห์

การนำงานของ Roland Barthes ทั้ง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) สามารถเห็นได้ถึงวิธีการวิเคราะห์ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตและความหมายของความสัมพันธ์ของคนกับควาย ซึ่งสามารถแยกอธิบายเป็นส่วน ๆ ดังนี้

ในงาน "Rhetoric of the Image" Barthes ได้วิเคราะห์ภาพถ่ายและภาพโฆษณาโดยแบ่งความหมายออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ข้อความทางภาษา หรือ สารทางภาษา (Linguistic Message) ข้อความทางภาษาที่ปรากฏในภาพ เช่น คำบรรยายหรือป้ายโฆษณา
2. ข้อความที่เป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ถูกเข้ารหัส หรือ สารภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส (Non-coded Iconic Message) ความหมายที่เกิดจากสิ่งที่เห็นในภาพโดยตรง เช่น ภาพของวัตถุ คน หรือสถานที่
3. ข้อความที่เป็นภาพลักษณ์ที่ถูกเข้ารหัส หรือ สารภาพที่ถูกเข้ารหัส (Coded Iconic Message) ความหมายที่เกิดจากการตีความหรือการอ่านรหัสทางวัฒนธรรม เช่น สัญลักษณ์หรือมโนทัศน์ที่ซ่อนอยู่ในภาพ

เมื่อประยุกต์กับทุนวัฒนธรรมของ Bourdieu ได้แก่

1. ข้อความหรือคำพูดที่เกี่ยวข้องกับควายในวิถีชีวิตของคน เช่น เรื่องเล่า ความเชื่อ หรือควายเป็นสัญลักษณ์ในการออมเงิน
2. ภาพของควายและคนในบริบทของวิถีชีวิต เช่น การเลี้ยงควาย
3. ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของควายในทุนวัฒนธรรม เช่น ควายเป็นสัญลักษณ์ของความอดทน ความซื่อสัตย์ หรือตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า

ในงาน "The Third Meaning" Barthes ได้พูดถึงความหมายเพิ่มเติมที่ซ่อนอยู่ในภาพนอกเหนือจากความหมายเชิงตรงและเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเขาเรียกว่า "obtuse meanings" หรือความหมายที่ลึกซึ้งและไม่ชัดเจน

เมื่อประยุกต์กับวัฒนธรรมของ Bourdieu ได้แก่ The Third Meaning ความหมายลึกซึ้งที่เกี่ยวข้องกับควายในบริบทของวัฒนธรรม เช่น ความผูกพันที่ลึกซึ้งระหว่างคนกับควายที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด ความรู้สึกที่คนมีต่อควายซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมที่สืบทอดกันมาในสังคม หรือการเลี้ยงควายในป่าแบบปล่อย

ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) Bourdieu ได้อธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของทุนที่สะสมในรูปของความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สถานะที่ฝังในตัวบุคคล หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่ฝังในตัวบุคคล (Embodied State) ความรู้และทักษะที่สะสมในตัวบุคคล เช่น ความรู้ในการเลี้ยงควาย

2. สถานะที่เป็นวัตถุ หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่เป็นวัตถุ (Objectified State) วัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น รูปภาพที่เกี่ยวข้องกับควาย

3. สถานะที่ได้รับการสถาบัน หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่ได้รับการสถาบัน (Institutionalized State) การรับรองในรูปแบบของระบบสถาบัน หรือชุมชน เช่น การถ่ายทอดการเลี้ยงควายที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การดูแล รักษา และการขาย

การประยุกต์แนวคิดของ Barthes กับ Bourdieu ช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตและความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายในบริบททางวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ทั้งในระดับของภาพและความหมายที่ซ่อนอยู่ รวมถึงการเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมของสังคม

กระบวนการวิเคราะห์

การทำงานของ Roland Barthes เรื่อง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาอธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ Pierre Bourdieu โดยการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยง "ควายภูเขา" ของกะเหรี่ยงในจังหวัดกำแพงเพชร (ภาพถ่ายเป็นผลมาจากการสังเกตการณ์ตามทฤษฎีด้าน "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม" ทฤษฎีสัญวิทยา (Symbolic) เพื่อนำมาศึกษา "ระบบนิเวศวัฒนธรรม" ถ่ายเมื่อ 1 ตุลาคม 2566) สามารถทำได้โดยการผสมผสานแนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันในบริบทของภาพถ่ายนี้

นิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตก ประเทศไทย
จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา

ทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับภาพถ่ายเพื่อสะท้อนความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในภาพถ่าย โดยใช้กรอบแนวคิดทางสังคมวัฒนธรรมและการตีความสัญลักษณ์ในภาพ กระทำผ่านขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การอธิบายลักษณะและองค์ประกอบในภาพถ่าย เช่น ภาพที่ 2 และ ภาพที่ 7

วิเคราะห์องค์ประกอบภาพ (Visual Composition) พิจารณาสິงที่ปรากฏในภาพ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ หรือภูมิทัศน์ และท่าทางของบุคคลในภาพ เช่น การเลี้ยงควาย การใช้เครื่องมือ การแต่งกาย หรือภูมิทัศน์ที่ปรากฏรอบข้าง

สี แสง และมุมมอง (Color, Light, and Perspective) วิเคราะห์การใช้สี และแสงในภาพ เช่น มุมมองการถ่ายภาพที่สะท้อนมุมมองของผู้ถ่ายและสื่อความหมาย ทางวัฒนธรรม

2. การตีความภาพถ่ายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interpretation) เช่น ภาพที่ 3 และภาพที่ 6

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Symbols) พิจารณาสິงที่ปรากฏในภาพเป็นสัญลักษณ์ เช่น การเลี้ยงควายเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ และการใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิต

บริบททางวัฒนธรรม (Cultural Context) วิเคราะห์บริบทของการถ่ายภาพ เช่น การเลี้ยงควายในฤดูเพาะปลูกที่มีความสำคัญต่อการเกษตรในพื้นที่

3. การเชื่อมโยงภาพถ่ายกับแนวคิดทางวัฒนธรรม (Connecting with Cultural Concepts) เช่น ภาพที่ 4

การใช้กรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม (Applying Cultural Frameworks) นำแนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ ในเรื่อง “โวหารของภาพ” และ “ความหมายที่สาม” มาใช้เพื่อวิเคราะห์ความหมายในเชิงลึกของภาพ เช่น ความหมายแฝงในภาพที่ไม่ปรากฏชัดเจนแต่สามารถตีความได้จากบริบท เช่น การสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

การใช้แนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu's Concepts) ใช้แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและฮาบิทัส เช่น การเลี้ยงควายเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ การทำงานร่วมกันในชุมชนสะท้อนฮาบิทัสที่สร้างขึ้นจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ

4. การเชื่อมโยงภาพถ่ายกับบริบททางสังคม (Linking to Social Context) เช่น ภาพที่ 5 และภาพที่ 8

บริบททางสังคม (Social Context) อธิบายว่าภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) วิเคราะห์ว่าภาพถ่ายและสื่อสาร เช่น การแสดงภาพการเลี้ยงควายในป่าเป็นการสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ การใช้ชีวิตเรียบง่ายที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งอาจสื่อถึงการรักษาวรรณธรรมดั้งเดิมของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

5. การสรุปและเชื่อมโยงความหมายโดยรวม (Synthesis and Overall Interpretation)

การเลียงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงไม่ได้เป็นเพียงการดำรงชีพ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและธรรมชาติ ที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เช่น การเลียงควายภูเขา ในฐานะตัวอย่างของนิเวศวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตก

เมื่อมองผ่านการเลียงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงเป็นการแสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และการสืบทอดวัฒนธรรมที่เคารพและรักษาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน ภาพถ่ายยังสามารถแสดงถึงการดำรงชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงที่เชื่อมโยงกับการเลียงควาย เช่น การให้อาหาร การดูแลสุขภาพควาย และการใช้งานควายในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและพึ่งพิงธรรมชาติ

เนื้อหาเชิงวิเคราะห์

การนำงานของ R. Barthes ที่มีเรื่อง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาอธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) การวิเคราะห์นี้ช่วยให้เห็นภาพรวมของการเชื่อมโยงแนวคิดของ Barthes กับแนวคิดทุนวัฒนธรรมของ Bourdieu ผ่านการวิเคราะห์ภาพถ่ายเฉพาะกรณีที่มีบริบททางวัฒนธรรมเฉพาะตัวนั้นสามารถทำได้ดังนี้

การหาความหมายที่อยู่ในภาพคนเลียงควายภูเขาเป็นไวยากรณ์ของภาพที่อธิบายถึงวิธีที่ภาพถ่ายมีการใช้สัญลักษณ์และการควบคุมความหมาย โดยการมองภาพถ่ายคือภาษาแบบหนึ่ง เมื่อเป็นภาษาต้องมีรหัสกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แนวคิดนี้เข้าช่วยกับทฤษฎีของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมที่มีการควบคุมความหมายผ่านการสร้างสัญลักษณ์ทางสังคม การเปรียบเทียบนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่าการใช้ภาพถ่ายในสังคมสามารถมีผลต่อวัฒนธรรมและความรู้ได้

การค้นพบความหมายที่ซ่อนอยู่ระหว่างคน ควาย และธรรมชาติ โดยความหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านรหัสวัฒนธรรมและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพถ่าย แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับการมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่ไม่ใช่แค่ความหมายที่แสดงอยู่ แต่ยัง

รวมถึงความหมายที่มีเชิงสัญลักษณ์และความหมายที่ส่วนตัวของแต่ละบุคคล การนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่าภาพถ่ายสามารถมีความหมายทางวัฒนธรรมที่สำคัญและมีความหมายที่เชื่อมโยงกับความรู้และวัฒนธรรมของสังคมได้เมื่อมองผ่านจุดเล็ก ๆ นี้

การประยุกต์ใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ภาพถ่าย การนำแนวคิดของ Barthes เกี่ยวกับการควบคุมความหมายและความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพถ่ายมาใช้ในการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจว่าภาพถ่ายมีส่วนสำคัญในการสร้างและรักษาวัฒนธรรม การนี้เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีของ Barthes ในทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ

การวิเคราะห์ภาพถ่าย “ควายภูเขา” ของกะเหรี่ยง

1. Rhetoric of the Image (โวหารของภาพ)

1.1 ความหมายตรง (Denotation) ภาพแสดงให้เห็นการเลี้ยงควายของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำวัน

1.2 ความหมายแฝง (Connotation) ภาพนี้อาจแฝงความหมายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เช่น การพึ่งพิงธรรมชาติ ความรู้สึกเคารพต่อสัตว์ และการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย

2. The Third Meaning (ความหมายที่สาม)

2.1 ความหมายเชิงลึก (Obtuse Meaning) ภาพถ่ายนี้อาจแฝงความหมายที่ไม่สามารถตีความได้ชัดเจน เช่น ความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความรู้สึกสงบที่เกิดจากการใช้ชีวิตในพื้นที่ชนบท และประสบการณ์เฉพาะตัวที่ไม่สามารถถ่ายทอดเป็นคำพูดได้

3. Cultural Capital (ทุนวัฒนธรรม) ของ Bourdieu

3.1 ความรู้และทักษะในการเลี้ยงควาย การเข้าใจธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง

3.2 วัตถุที่ใช้ในกระบวนการเลี้ยงควาย เช่น อุปกรณ์การเลี้ยงควาย

3.3 การยอมรับจากชุมชนหรือองค์กรเกี่ยวกับการเลี้ยงควายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

การนำแนวคิดจากงานของ Pierre Bourdieu และ Roland Barthes มาวิเคราะห์และอธิบายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทย สามารถให้มุมมองที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ รวมถึงบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญดังนี้

1. Bourdieu: La Distinction และทุนทางวัฒนธรรม

การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงสามารถมองผ่านกรอบแนวคิดของ บูร์ดิเยอ เรื่อง ทุนทางวัฒนธรรม โดยการเลี้ยงควายภูเขาถือเป็นหนึ่งในทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Embodied Cultural Capital ที่สะท้อนถึงทักษะและความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล การเลี้ยงควาย ไม่ใช่เพียงการทำงานทางกายภาพ แต่ยังแสดงถึงการเข้าใจธรรมชาติ การเคารพในวิถีชีวิตของป่า และการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นี่เป็นส่วนหนึ่งของ ฮาบิทัส (Habitus) ที่ถูกสร้างขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ในป่าตะวันตก การดำรงชีวิตแบบนี้ไม่ได้ถูกกำหนดโดยปัจเจกบุคคล แต่เป็นผลจากโครงสร้างทางสังคมที่หล่อหลอมให้เกิดขึ้น

ในแง่ของ Objectified Cultural Capital การเลี้ยงควายภูเขายังสะท้อนถึงทุนที่เป็นวัตถุอย่างควาย ซึ่งเป็นทั้งทรัพย์สินทางเศรษฐกิจและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม การเลี้ยงควายภูเขาไม่เพียงแต่สร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ยังเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและการรักษาสมดุลของระบบนิเวศควบคู่ไปกับการรักษาประเพณีดั้งเดิม

2. Barthes: The Third Meaning และความหมายที่ซ่อนเร้น

เมื่อพิจารณาถึง ความหมายที่สาม (The Third Meaning) ตามแนวคิดของ Barthes การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงไม่ได้มีเพียงความหมายตรงตามที่เราเห็น (Denotative Meaning) หรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Connotative Meaning) แต่ยังมี ความหมายที่สาม ที่สะท้อนถึงอารมณ์และความผูกพันที่ลึกซึ้งระหว่างคนและควาย ควายภูเขาไม่ได้เป็นเพียงสัตว์เลี้ยงหรือทรัพย์สิน แต่เป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ยากจะอธิบายผ่านการตีความทางสัญลักษณ์ทั่วไป

ความหมายที่สามนี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดด้วยภาษาอย่างตรงไปตรงมา เช่น การขี่มอเตอร์ไซด์ตามหาควาย การสัมผัสธรรมชาติที่เต็มไปด้วยความท้าทายและความงดงามในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้มีความหมายลึกซึ้งที่ไม่ได้เกิดจากการบรรยายเชิงภาษา แต่ถูกสะท้อนผ่านการกระทำและประสบการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในป่าตะวันตกกลายเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีความหมายหลายชั้น

3. Barthes: Rhetoric of the Image และการสื่อสารทางสัญลักษณ์

แนวคิดของ Barthes ใน Rhetoric of the Image สามารถนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจถึงวิธีการที่ภาพของควายภูเขาในป่า สายน้ำ และการทำงานร่วมกับ

ธรรมชาติกลายเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ ในการวิเคราะห์ภาพนั้น Barthes แยกการสื่อสารออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ข้อความทางภาษา (Linguistic Message) ข้อความภาพที่ถูกเข้ารหัส (Coded Iconic Message) และ ข้อความภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส (Non-coded Iconic Message) ซึ่งในกรณีนี้ สามารถเห็นภาพควายภูเขาเป็น ข้อความภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส ที่สามารถรับรู้ได้โดยตรงจากธรรมชาติ ในขณะที่ ข้อความภาพที่ถูกเข้ารหัสสื่อถึงความหมายทางวัฒนธรรมที่ควายกลายเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนของคนและป่า

ภาพควายในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงสะท้อนถึงความเชื่อมโยงเชิงสัญลักษณ์ที่มีความซับซ้อน ความสัมพันธ์ที่ผูกพันลึกซึ้งระหว่างคนและสัตว์กลายเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางวัฒนธรรมและการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ

จากการนำแนวคิดของ Bourdieu และ Barthes มาวิเคราะห์การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในป่าตะวันตกของประเทศไทย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเลี้ยงควายไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกทางเศรษฐกิจ แต่ยังสะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดและฝังลึกในโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายภูเขายังมีความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในประสบการณ์ของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ความหมายที่ซับซ้อนเหล่านี้ไม่สามารถอธิบายได้เพียงแค่การบรรยายเชิงภาษา แต่ต้องเข้าใจผ่านการกระทำและการตีความทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับสังคมและระบบนิเวศ

หมายเหตุ: จากข้อจำกัดที่เกิดจากการที่ผู้เขียนเป็นผู้ถ่ายภาพและวิเคราะห์ภาพถ่ายของตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่การตีความที่ไม่สมเหตุสมผล ผู้เขียนพิจารณาใช้วิธีการต่อไปนี้

1. ใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เป็นกลาง การอ้างอิงถึงกรอบแนวคิดที่เข้มงวดและสอดคล้องกับทฤษฎี เช่น กรอบของโรลิ่งด์ บาร์ตส์เกี่ยวกับ "ความหมายที่สาม" และ "ไวยากรณ์ของภาพ" รวมถึงแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและฮาบีทัส จะช่วยลดอคติพลของการตีความส่วนตัวของผู้เขียน ทำให้การวิเคราะห์มีความเป็นกลางมากขึ้น

2. ให้นักคนที่สามเข้าร่วมการวิเคราะห์ภาพ การให้ผู้ร่วมคนอื่น ๆ ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถ่ายภาพ มาร่วมวิเคราะห์และตีความช่วยสร้างความหลากหลายในมุมมองและลดความลำเอียงส่วนบุคคลลงได้

3. แยกบทบาทระหว่างผู้ถ่ายภาพและผู้วิเคราะห์ ผู้เขียนแยกบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนระหว่างการถ่ายภาพและการวิเคราะห์ โดยการตั้งข้อสังเกตว่าแม้จะ

เป็นผู้ถ่ายภาพ แต่ในการวิเคราะห์จะต้องอิงจากทฤษฎีและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับวัฒนธรรมการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยง

4. ใช้ข้อมูลจากชุมชน การนำเสนอข้อมูลเชิงบริบทจากชุมชนโดยการ สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงควายภูเขา ช่วยเติมเต็มมุมมองที่เป็น กลางมากขึ้น และเชื่อมโยงระหว่างบริบททางสังคมและวัฒนธรรมกับการวิเคราะห์ ภาพถ่าย

ภาพที่ 2 การเลี้ยงควายและการให้น้ำเกลือ และภาพการว่ายน้ำเล่นของควาย
Figure 2. Raising buffaloes and giving them salt water and swimming buffaloes

ภาพการเลี้ยงควายและวัฒนธรรมที่แฝงอยู่เบื้องหลังผ่านการวิเคราะห์ ภาพถ่ายตามแนวคิดของ R. Barthes และ Pierre Bourdieu โดยใช้แนวคิด "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" ของ Barthes เพื่อถอดรหัสความหมายที่ ซ่อนอยู่ในภาพ และผนวกเข้ากับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu ในการ วิเคราะห์บทบาทของทุนวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง ภาพถ่ายการเลี้ยงควายและการว่า ยน้ำของควายภูเขาไม่เพียงแต่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างคนกับ ธรรมชาติ แต่ยังบ่งบอกถึงมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาใน ชุมชนอย่างยาวนานซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภาพถ่ายแสดงให้เห็นชาวกะเหรี่ยงผู้หญิงกำลังให้น้ำเกลือควายภูเขาข้างคลอง สวนหมากโดยมีฉากหลังเป็นป่าเขา

Denotation ภาพแสดงให้เห็นกิจกรรมประจำวันของชาวกะเหรี่ยงในการ เลี้ยงควาย

Connotation ภาพสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างคนกับสัตว์ ความรู้ และทักษะในการเลี้ยงควาย วิธีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ

Myth ภาพนี้สื่อถึงมายาคติเกี่ยวกับกะเหรี่ยงที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมไว้

The Third Meaning สีเขียวของป่าเขา สร้างความรู้สึกสงบและผ่อนคลาย สีสน้ำตาลของควายและผิวสีแทนของชาวกะเหรี่ยง สื่อถึงความแข็งแรงและความอดทน

Cultural Capital ภาพสะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงในด้าน ความรู้เกี่ยวกับ การเลี้ยงสัตว์ และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

ภาพที่ 3 สัญลักษณ์ในการจำแนกควาย ภาพการนำควายออกมาเลี้ยง และภาพไม้ไผ่กัน

Figure 3. Symbols for classifying buffaloes, buffaloes being taken out to be raised, and bamboo fences

ภาพที่ 4 คอกควายที่อยู่ในป่า คอกควายที่อยู่ติดริมคลอง และคอกควายที่อยู่ในหมู่บ้าน

Figure 4. Buffalo pens in the forest, next to the canal, and in the village

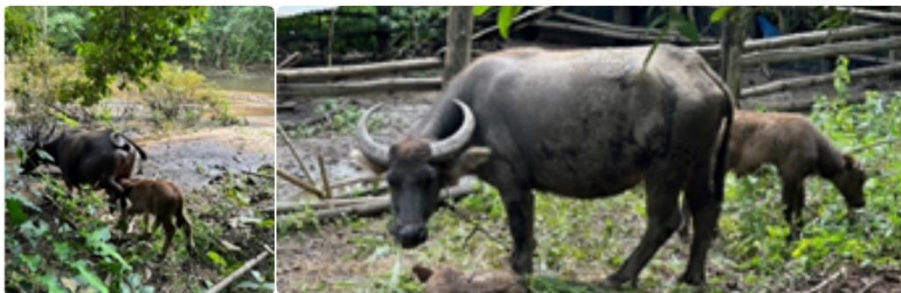
ภาพที่ 5 ลักษณะการเก็บฟางไว้เลี้ยงควายในฤดูแล้งที่อยู่ติดริมคลองและในไร่ในหมู่บ้าน
 Figure 5. Characteristics of collecting straw to feed buffaloes in the dry season along the canal and on the farm in the village

ภาพที่ 6 ปลักควายสองแบบในป่า และข้างริมคลอง
 Figure 6. Two types of buffalo mud in the forest and beside the canal

ภาพที่ 7 การข้ามคลองสวนหมากมาที่คอกของฝูงควาย
 Figure 7. Crossing the Suan Mak Canal to the buffalo pen

ภาพที่ 8 ควายบาดเจ็บ และควายคลอดลูก

Figure 8. Injured buffalo, and the healthy buffalo giving birth

บทสรุป

โดยปกติแล้วคนในชุมชนจะปล่อยควายให้อยู่ในป่าตลอดทั้งปีคนที่มีความแข็งแรงอยู่ในฝูงเดียวกัน จะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยกันดูแล แต่หากผ่านควายฝูงของใครที่ไม่เห็นเจ้าของมาดูแลก็จะบอกกล่าวกันในชุมชนเมื่อพบเจอกันหรือใช้วิทยุสื่อสารของคนในชุมชน ชาวบ้านจะนำควายมาดูแลที่บ้านในกรณีที่ควายคลอดลูกหรือป่วยเท่านั้น เนื่องจากบางกรณีควายในหมู่บ้านอาจไม่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงและอาจสร้างความรำคาญให้กับเพื่อนบ้านด้วยเพราะส่วนมากชาวบ้านจะสร้างบ้านติดกัน แต่ในหากบ้านของใครอยู่ติดกับพื้นที่ไร่ก็สามารถนำควายมาเลี้ยงที่ใกล้บ้านได้

จากการนำเข้าสู่ข้อมูลของ Borivethanan (2023) ปฏิทินการผลิต วิถีชุมชนบ้านวังกะสัง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) พบว่าวิถีชีวิตและกิจกรรมของชาวบ้านในแต่ละปี ประกอบด้วย ช่วงเดือนมกราคมจะเป็นช่วงซุ่มนํ้าสำหรับหลังฤดูแล้งแล้วจะมีการปลูกใหม่อีกครั้ง และนำควายไปเลี้ยงในป่า บางครอบครัวอาจนำควายมาเลี้ยงไว้ในที่นาของตนเองและเก็บฟางข้าวไว้เป็นอาหารควาย ในเดือนกุมภาพันธ์ชาวบ้านจะลงแขกซุ่มนํ้าและปลูกมันสำปะหลัง และเลี้ยงควาย เดือนมีนาคมลงแขกซุ่มนํ้าและปลูกมันสำปะหลัง ถางไร่ และเลี้ยงควาย เดือนเมษายน ปลูกมันสำปะหลัง ถางไร่เตรียมทำนาและ เลี้ยงควาย เดือนพฤษภาคม เริ่มมีการฉีดยากำจัดวัชพืชในร่องมันสำปะหลังครั้งแรก เมื่อฝนตกจะเตรียมไถนา ตากดินทิ้งไว้ สำหรับนาลุ่มจะเริ่มเอานํ้าเข้านา ส่วนนาไร่จะหว่านกล้าเตรียมปักดำและ เลี้ยงควาย เดือนมิถุนายนเตรียมแปลงนาเพื่อปักดำ หากมีเพลี้ยหรือแมลงมารบกวนจะทำการฉีดยาฆ่าแมลง และอาจมีการใส่ปุ๋ยเร่งฮอร์โมนและ เลี้ยงควาย เดือนกรกฎาคม เริ่มมีการปักดำกล้าหรือ

หวานข้าวและเริ่มหยอดข้าวไร่ ปลูกผัก ปลูกพริก และสมุนไพรต่าง ๆ ดูแลแปลงมันสำปะหลัง ตัดแต่งกิ่งและ เลี้ยงควาย เดือนสิงหาคม เป็นช่วงฤดูกาลเริ่มทำนาอย่างจริงจัง เดือนกันยายน รอข้าวเจริญเติบโต มีการถางหญ้าในไร่ตลอดทุกวัน เตรียมขุดมันและ เลี้ยงควาย เดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ข้าวเริ่มออกรวง ระยะนี้ชาวบ้านจะไปนอนเฝ้าไร่นา บ้างก็ติดโรงโม่ที่มารบกวณผลผลิต ในช่วงปลายเดือนลานมันจะเปิดรับซื้อผลผลิต ซึ่งชาวบ้านจะเริ่มขุดมันในช่วงนี้และยังคง เลี้ยงควาย เดือนพฤศจิกายน เริ่มเก็บเกี่ยวข้าว ขุดมันสำปะหลัง และเลี้ยงควาย เดือนธันวาคม ชาวบ้านจะขุดมันสำปะหลังและ นำควายไปเลี้ยงในป่า บางครอบครัวนำควายมาเลี้ยงไว้ในที่นาของตนเอง

จะเห็นได้ว่า ตลอดทั้งปีชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับควาย นอกจากนี้ควายยังเป็นเสมือนเงินออมของชาวบ้านในชุมชน โดยชาวบ้านสามารถขายควายให้กับคนในชุมชนด้วยกันเองหรือโทรเรียกพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ได้อีก โดยส่วนมากชาวบ้านจะขายควายตัวผู้หรือควายที่แก่แล้ว อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในชุมชนจะไม่นิยมขายควายที่ละหลาย ๆ ตัว แต่จะขายเพียงเพื่อนำเงินมาใช้ในการใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งราคาขายควายแล้วแต่ผู้ซื้อกับผู้ขายจะตกลงกัน (ณ วันที่ผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าควายขายได้ตัวละ 12,000 หรือตามจะตกลงราคาและขนาดของควาย) ซึ่งสอดคล้องกับ Lekprasert et al., (2012) ที่อธิบายว่าควายถูกปรับเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง วิธีการเลี้ยงจึงแตกต่างจากเดิม เช่น การดูแลควายตั้งแต่เริ่มปล่อยออกจากคอกในตอนเช้าตรู่จนกระทั่งตอนควายกลับเข้าคอก สะท้อนให้เห็นรูปแบบการเลี้ยงควายที่เน้นการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น ผู้เลี้ยงจะขายควายเมื่อมีความจำเป็นด้านการเงินโดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในราคาตั้งแต่ตัวละ 10,000 บาทขึ้นไป วิถีชีวิตของควายนำนานิยมเลี้ยงตามธรรมชาติ วงจรชีวิตของควายนำจึงเป็นไปในลักษณะการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม จากสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบกเพียงอย่างเดียวมาเป็นสัตว์ที่สามารถอาศัยในน้ำได้ด้วย

การก้าวข้ามจากภาพถ่ายมาเป็นรหัสทางวัฒนธรรมหรือการแปลงวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าและการท่องเที่ยวได้ซึ่งสอดคล้องกับ Rithmun and Tepsing (2023) แนวคิด “แลควายเล” เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงควาย โดยในอดีตชาวบ้านเลี้ยงควายเพื่อใช้ในการไถนาและใช้แรงงานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบัน “ควายเล” บนเกาะสุกรได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเกาะสุกรโดยใน

“ถดถอยควาย” หรือ “ประเพณีวันปล่อยควายเกาะสุกร” ที่มีควายเดินตามชายหาด และลงเล่นน้ำในทะเล เป็นภาพความประทับใจ แปลกใหม่ และหาชมได้ยาก “ควายเล” จึงเป็นรูปแบบการจัดการทุนวัฒนธรรมที่ใช้วิถีชีวิตการเลี้ยงควายมาดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งการชมควายเลเล่นน้ำ การถ่ายภาพกับควายเล ตลอดถึงสัมผัสวิถีชีวิตของควาย เลอย่างใกล้ชิด

References

- Barthes, R, & Suwiranon, P. (1995). Rhetoric of the Image. *Thammasat University Journal* 21 (2), 110-131.
- Belsey, C. (2006). *Poststructuralism: A Very Short Introduction*. Bangkok: The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization).
- Boonwanno, T. (2022). The Relationships among the Core Concepts of Pierre Bourdieu. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University*, 18(1), 1-33.
- Borivethanan, T. (2023). *Ban Wung Kasang*. Community Ways. Bangkok: The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization).
- Bourdieu, P. (1979). *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Chaia, K. (2019). Roland Barthes's Fundamental Concept of Semiology. *Journal of Humanities and Social Sciences* , 7(2), 27-61.
- Charoensin-o-larn, C. (2012). *Semiology, structuralism, poststructuralism and the study of political science*. (2nd ed). Bangkok: Wiphasa.
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (2020). *Ban Wung Kasang Cultural Tourism Community*. Retrieved from February 22, 2024, from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/community/content/25/>
- Khamnu, N. (2019). Debates on Significances of Buffalo and Cow: Contestation of Meaning and Social Space in Thai Society. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 10(1), 159-186.

- Lekprasert, S et al., (2012). Water buffaloes: A changing of life cycle amidst social changes. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, 4(1), 105-117.
- Nilathi, S. (2016). Tradition of Buad Kwai Luang : Anthropology Perspective. *Humanities and Social Science Journal, Ubon Ratchathani University*, 7(2), 1-14.
- Pattanopas, T. (2008). Semantics with images. *Academic journal. Faculty of Architecture Chulalongkorn University*, 1, 35-50.
- Preechapanaya, P. & Jirasuktaveekul, W. (2000). Karen Knowledge about the Sustainability of Forested Watershed and Agroforestry Ecosystems. *Journal of Agriculture*, 16(3), 281-290.
- Rithmun, K., & Tepsing, P. (2023). “Kintang, Lang Tai, Lae Kwai Lae, Ke Saleng”: The Model and Community Potential in Cultural Capital Management of the Island Community, Trang Province. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 9(8), 1852-1864.
- Saeng-arunchalaemsuk, S. (2022). Lifestyles and Functions of Karen Folktales from Ban Pongnamron, Serm-Ngam District, Lampang Province. *Mangrai Saan Journal*, 10(2), 35-50.
- Sirintanathorn, N. (2018). *Capital following to the Concept of Pierre Bourdieu with Community Media*. The 10th NPRU National Academic Conference Nakhon Pathom Rajabhat University Nakhon Pathom Thailand, Nakhon Pathom.
- The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization). (2023). *Pierre Bourdieu*. Retrieved from February 22, 2024, from <https://www.sac.or.th/exhibition/contempanthro/03-pierre-bourdieu.html>
- Yanyongkasemsuk, R. (2014). Concepts of Class and Capital of Pierre Bourdieu. *Burapha Journal of Political Economy*, 2(1), 29-44.

ระเบียบการเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน
Mekong-Salween Civilization Studies Journal

1. วัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์วารสาร

1.1 เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดด้านศิลปวัฒนธรรม และ อารยธรรมศึกษาในมิติต่าง ๆ ของคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน

1.2 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการ ด้าน ศิลปวัฒนธรรม และด้านอารยธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน

1.3 เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป มีโอกาสเผยแพร่ ผลงานวิจัย และวิชาการนำไปสู่การสร้างสรรค์ ผสมผสาน และต่อยอดภูมิปัญญาให้เกิดคุณค่า แก่วิถีชีวิต และสังคมต่อไป

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

2.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบ และมีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้า ทางวิชาการ หรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีลักษณะเป็น เอกสารที่มีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น มีการตั้งสมมติฐานหรือมีการกำหนด ปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุสมผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดแน่นอน มีการรวบรวมข้อมูล พิจารณาวิเคราะห์ ตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุมติวัตถุประสงค์

2.2 บทความวิชาการ (Academic Article) งานเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนด ประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน ทั้งนี้ มีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าว ตามหลักวิชาการจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จาก แหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนแสดงทัศนะ ทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจน มีลำดับเนื้อหาและบทสรุปที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถ เข้าใจได้ชัดเจน

3. ข้อตกลงเบื้องต้น

3.1 บทความทุกบทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่รู้ว่าผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่รู้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร (Double-blinded Review) อนึ่ง การพิจารณารับบทความเพื่อ ลงตีพิมพ์หรือไม่ตีพิมพ์ อยู่ที่ดุลยพินิจของบรรณาธิการถือเป็นอันสิ้นสุด

3.2 บทความ ข้อความ ภาพประกอบ และตารางใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โฆง-สาละวิน เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช่ความรับผิดชอบของสถานอารยธรรมศึกษา โฆง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

3.3 บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี การตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว และจะไม่ได้รับการพิจารณาให้ลงตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โฆง-สาละวิน อีกต่อไป

3.4 ผู้เขียนต้องปฏิบัติตามระเบียบและนโยบายของวารสารอารยธรรมศึกษา โฆง-สาละวิน อย่างเคร่งครัด หากไม่ยินยอมแก้ไขหรือไม่ดำเนินการตามนโยบาย วารสารมีสิทธิ์ที่จะไม่รับตีพิมพ์

3.5 บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน

4. การพิจารณาบทความ

4.1 กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้ส่งบทความทราบเมื่อได้รับบทความเรียบร้อยแล้ว สมบูรณ์โดยทางระบบ ThaiJO2

4.2 กองบรรณาธิการจะตรวจสอบหัวข้อ และเนื้อหาของบทความถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสารฯ รวมถึงรูปแบบการจัดพิมพ์ การอ้างอิง และใบสมัคร หากไม่ครบถ้วน วารสารฯ ขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่รับตีพิมพ์

4.3 ในกรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นควรรับไว้พิจารณาตีพิมพ์กองบรรณาธิการ จะดำเนินการส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองต่อไป โดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบคุณภาพของบทความว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมจะลงตีพิมพ์หรือไม่ โดยในกระบวนการพิจารณากลั่นกรองนี้เป็นการประเมินบทความแบบสองทาง (Double-blind Review) กล่าวคือ จะไม่เปิดเผยทั้งชื่อผู้ส่งบทความและชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้ทั้งสองฝ่ายทราบ

4.4 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณากลั่นกรองบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจ โดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่าบทความนั้น ๆ ควรนำลงตีพิมพ์หรือไม่ หรือควรที่จะส่งผู้ส่งบทความนำกลับไปแก้ไขก่อน และส่งกลับมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หรือปฏิเสธการลงพิมพ์

5. การจัดเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น พิมพ์ผลงานด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft Word ความยาวของบทความไม่เกิน

15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพ ตาราง และเอกสารอ้างอิง) รูปแบบตัวอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบตัวอักษร TH SarabunPSK เท่านั้น ในบทความที่เขียนจะต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 บทความวิจัย (โปรดดูรายละเอียดและขนาดอักษรในข้อ 5.3)

5.1.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ-นามสกุล สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และอีเมลของผู้เขียน

5.1.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200-250 คำ คำสำคัญไม่ควรเกิน 5 คำ บทคัดย่อ คือ ข้อความที่สำคัญ สั้น และสมบูรณ์ในตัวเอง เพื่ออธิบายผลงานชิ้นหนึ่ง โดยอาจจะประกอบด้วยความสำคัญและความเป็นมา ขอบเขตของงาน วัตถุประสงค์ ข้อค้นพบของงานและประโยชน์ของงาน

5.1.3 Abstract และ Keywords

5.1.4 บทนำ (ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (งานวิจัย) ที่กล่าวถึง เหตุผลในการทำการคำถาม และสมมติฐานในงานวิจัย

5.1.5 วัตถุประสงค์การวิจัย

5.1.6 กรอบแนวคิด

5.1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

5.1.8 ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

5.1.9 อภิปรายผลการวิจัย

5.1.10 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.1.11 เอกสารอ้างอิง (อ้างอิงในเนื้อหา และอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกต้องตรงกัน)

5.2 บทความวิชาการ (โปรดดูรายละเอียดและขนาดตัวอักษรในข้อ 5.3)

5.2.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ-นามสกุล สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และอีเมลของผู้เขียน

5.2.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200-250 คำ คำสำคัญไม่ควรเกิน 5 คำ

5.2.3 Abstract และ Keywords

5.2.4 บทนำ (ที่มาและความสำคัญของปัญหา (งานวิจัย) ประกอบด้วย การวิพากษ์วรรณกรรม คำถามวิจัย และกรอบการวิจัย)

5.2.5 วัตถุประสงค์

5.2.6 กรอบแนวคิด

5.2.7 **เนื้อหาเชิงสังเคราะห์** (สามารถแบ่งเป็นหัวข้อตามที่ท่านต้องการนำเสนอ) ควรมีการวางแผนจัดโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ และจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมตามธรรมชาติของเนื้อหาสาระนั้น การนำเสนอเนื้อหาสาระควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระนั้นได้โดยง่าย)

5.2.8 บทสรุป

5.2.9 **เอกสารอ้างอิง** (อ้างอิงในเนื้อหาและอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกต้องตรงกัน)

5.3 ข้อกำหนดในการเตรียมต้นฉบับบทความ

ผู้เขียนสามารถจัดเตรียมต้นฉบับโดยดาวน์โหลด Template แบบฟอร์มได้จาก www.nuac.nu.th โดยมีรายละเอียดข้อกำหนดในการจัดเตรียมต้นฉบับ ดังนี้

5.3.1 ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว A4

5.3.2 ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน 1.25 นิ้ว ขอบล่าง 1.0 นิ้ว ขอบซ้าย 1.25 นิ้ว ขอบขวา 1.0 นิ้ว

5.3.3 ระยะห่างระหว่างบรรทัด หนึ่งช่วงบรรทัดของเครื่องคอมพิวเตอร์

5.3.4 การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

1) การลำดับหัวข้อให้ใช้ระบบตัวเลขกำกับ ต่อด้วยมหัพภาคหลังตัวเลข และเว้น 2 ช่วงตัวอักษร ก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป

2) การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

หัวข้อใหญ่ ให้วางชิดขอบหน้า หัวข้อใหญ่นี้ไม่นิยมใส่ตัวเลขกำกับ คำอธิบายของหัวข้อใหญ่ให้ขึ้นบรรทัดใหม่ย่อหน้า 1.50 ซม. โดยเว้นบรรทัดปกติ

หัวข้อย่อย ให้เริ่มอักษรตัวแรกของหัวข้อใหญ่หรือเลขกำกับหัวข้อ โดยเว้นจากขอบหน้า 1.50 ซม. คำอธิบายของหัวข้อย่อยอาจอยู่ในบรรทัดเดียวกัน หรือขึ้นย่อหน้าใหม่ ตามความเหมาะสมแก่บริบท กรณีหัวข้อย่อยไม่มีเลขกำกับหัวข้อ ให้เริ่มหัวข้อย่อหรือเลขกำกับหัวข้อย่อยโดยให้อักษรตัวแรกตรงกับหัวข้อย่อย

หัวข้อย่อย ในกรณีที่หัวข้อย่อยมีเลขกำกับหัวข้อ หัวข้อย่อยให้เริ่มหัวข้อหรือเลขกำกับหัวข้อที่ตัวอักษรตัวแรกของหัวข้อย่อย ดังนี้ (เครื่องหมาย √ แทนการเว้น 1 ช่วงตัวอักษร)

1. √ √

1.1 √ √

1.1.1 √ √

ถ้ามีหัวข้อย่อย ๆ อีก ให้ใช้การย่อหน้าระบบเดียวกัน ทั้งนี้ ไม่ควรมีหัวข้อย่อยมากเกินไป ส่วนคำอธิบายในหัวข้อย่อย โดยทั่วไปควรอยู่ในบรรทัดเดียวกัน โดยเขียนหัวข้อ 1).....

5.3.5 คำอธิบายในแต่ละหัวข้อ ถ้าขึ้นย่อหน้าใหม่ให้ย่อหน้าตรงกับอักษรตัวแรกของหัวข้อนั้น ๆ ส่วนข้อความในบรรทัดต่อมาให้ชิดขอบหน้าตามปกติ

5.3.6 การใช้เครื่องหมายวรรคตอน มีข้อพึงระวังดังนี้

1) การใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) ทวิภาค (:) และอฒภาค (;) ให้พิมพ์ต่อเนื่องกับอักษรตัวหน้า และเว้น 1 ช่วงตัวอักษรก่อนข้อความต่อไป เช่น

(Saengthong, 2004, 1-14)

(Gramsci, 1971, 411; Simon, 1982, 21-27; Schwarzmantel, 2015, 100)

5.3.7 หมายเลขหน้า ให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ

5.3.8 รายละเอียดในต้นฉบับพิมพ์ตามข้อกำหนด ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง (Title)

- ภาษาไทย ขนาด 18 point, กึ่งกลางหน้ากระดาษ, (ตัวหนา)
- ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่) ขนาด 18 point, กึ่งกลางหน้ากระดาษ, (ตัวหนา)

2) ชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียน (ทุกคน)

- ผู้เขียน ภาษาไทย (ตัวหนา) / อังกฤษ (ตัวบาง) ขนาด 14 point, กำหนดขีดขวา
- ระบุตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด ของผู้เขียนทุกคน โดยให้ระบุหมายเลขที่ชื่อ-นามสกุล และกำหนดไว้ท้ายเชิงอรรถในหน้านั้น ๆ ขนาด 12 point, (ตัวธรรมดา) (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- อีเมลของผู้เขียนบทความ 1 คน ที่เป็นคนติดต่อกับกองบรรณาธิการวารสารฯ, ขนาด 14 point กำหนดขีดขวา, (ตัวธรรมดา)

3) บทคัดย่อ

- ชื่อ “บทคัดย่อ” และ “Abstract” ขนาด 16 point, กึ่งกลาง, (ตัวหนา)
- ข้อความบทคัดย่อภาษาไทย ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)
- ข้อความบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

4) คำสำคัญ (keyword)

- ให้พิมพ์ต่อจากส่วนของบทคัดย่อ (Abstract) ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่เกิน 5 คำ ใช้ตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point

5) รายละเอียดบทความ

- หัวข้อใหญ่ ขนาด 16 point, กำหนดขีดซ้าย, (ตัวหนา)
- หัวข้อรอง ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวหนา)
- ตัวอักษร ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

6) คำศัพท์ ให้ใช้คำศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน

7) ภาพและตาราง

กรณีมีภาพประกอบ ชื่อภาพให้ระบุคำว่า **ภาพที่** ไว้ได้ภาพประกอบ และจัดข้อความบรรยายใต้ภาพให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ภาพประกอบให้บอกแหล่งที่มา ถ้าอ้างอิงมาจากแหล่งอื่น โดยระบุแหล่งที่มาในส่วนภาษาไทยบรรทัดแรก และภาษาอังกฤษ บรรทัดต่อมา พิมพ์ชื่อภาพภาษาอังกฤษและข้อมูลการอ้างอิง โดยใช้คำว่า *Figure* เป็นตัวพิมพ์เอียง เว้นวรรค แล้วตามด้วยหมายเลขและจุด (.) ทั้งนี้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

สำหรับภาพประกอบที่ผู้วิจัยถ่ายเองหรือจัดทำขึ้นเอง ไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา เขียนเฉพาะคำอธิบายภาษาอังกฤษต่อท้ายบรรทัดที่เป็นภาษาไทยใต้ภาพดังตัวอย่าง

- ข้อความบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

4) คำสำคัญ (keyword)

- ให้พิมพ์ต่อจากส่วนของบทคัดย่อ (Abstract) ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่เกิน 5 คำ ใช้ตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point

5) รายละเอียดบทความ

- หัวข้อใหญ่ ขนาด 16 point, กำหนดขีดซ้าย, (ตัวหนา)
- หัวข้อรอง ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวหนา)
- ตัวอักษร ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

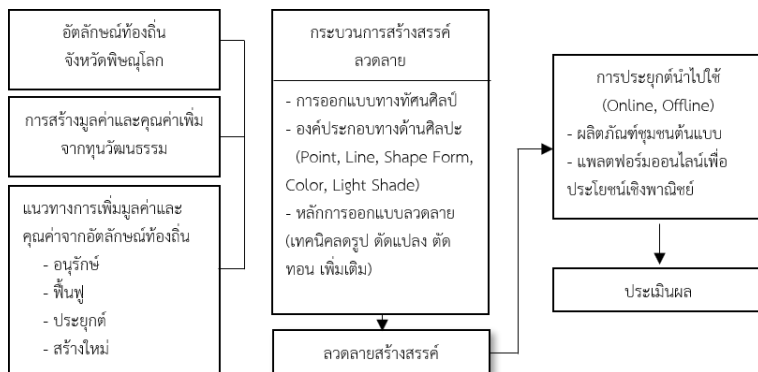
6) คำศัพท์ ให้ใช้คำศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน

7) ภาพและตาราง

กรณีมีภาพประกอบ ชื่อภาพให้ระบุคำว่า **ภาพที่** ไว้ได้ภาพประกอบ และจัดข้อความบรรยายใต้ภาพให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ภาพประกอบให้บอกแหล่งที่มา ถ้าอ้างอิงมาจากแหล่งอื่น โดยระบุแหล่งที่มาในส่วนภาษาไทยบรรทัดแรก และภาษาอังกฤษ บรรทัดต่อมา พิมพ์ชื่อภาพภาษาอังกฤษและข้อมูลการอ้างอิง โดยใช้คำว่า *Figure* เป็น

ตัวพิมพ์เอียง เว้นวรรค แล้วตามด้วยหมายเลขและจุด (.) ทั้งนี้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

สำหรับภาพประกอบที่ผู้วิจัยถ่ายเองหรือจัดทำขึ้นเอง ไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา เขียนเฉพาะคำอธิบายภาษาอังกฤษต่อท้ายบรรทัดที่เป็นภาษาไทยได้ภาพดังตัวอย่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework of Research

ภาพที่ 2 การสแกนสามมิติหุ่นกระบอก

Figure 2. Scanning 3 D Puppet

กรณีมีตารางประกอบ

1. ชื่อตารางให้ระบุอยู่ส่วนบนของตาราง โดยพิมพ์คำว่า **ตารางที่** ตามด้วยเลขอารบิกกำกับ พร้อมทั้งชื่อตารางหรือข้อความบรรยายตาราง หัวตารางให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

2. การอ้างอิงตารางที่นำมาจากแหล่งอื่น โดยผู้เขียนไม่ได้จัดทำขึ้นเอง ให้ระบุที่มาหลังคำว่า *Note*. และคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ (ตัวเอียง) แล้วตามด้วยแหล่งอ้างอิงตามรูปแบบที่กำหนด โดยพิมพ์จัดชิดซ้ายห่างจากเส้นค้นใต้ตาราง 1 บรรทัด

3. ตารางที่จัดทำขึ้นด้วยตนเองไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา เขียนเพียง *Note*. ตามด้วยชื่อตารางหรือคำอธิบายตารางเป็นภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์จัดกลุ่มประเภทเรื่องเล่าท้องถิ่นของชุมชนทั้ง 14 แห่งในจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี

ชุมชน/แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี	ประวัติ ศาสตร์และ เหตุการณ์ สำคัญ	วิถีชีวิต ของคน ใน ท้องถิ่น	อาหาร ท้องถิ่น	งาน หัตถ กรรม	เกษตร กรรม	การจัดการ ทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อม	สิ่งมรดก และพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท							
1. ตลาดโพงามคำ ต.โพงามดักดอ อ.สรรพยา จ.ชัยนาท	✓	✓	✓				
2. ไร่หญิงมณีรัฐ ต.สรรพยา อ.สรรพยา จ.ชัยนาท	✓	✓			✓		
3. สวนส้มโอโคกชัย ต.นางลิ้น อ.เมือง จ.ชัยนาท	✓				✓		
4. บ้านคนรักชดิล ต.ห้วยกรด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท	✓	✓			✓		✓
5. บ้านบุทาหารด ต.เด่นใหญ่ อ.หันคา จ.ชัยนาท	✓	✓				✓	
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสิงห์บุรี							
6. บ้านชลอนแม่ครัวหัวป่า ต.หัวป่า อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี	✓	✓	✓				✓
7. บ้านดอนกระต่าย ต.บางกระบือ อ.เมืองสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี	✓	✓		✓	✓		✓
8. บ้านหนองโหล่ง ต.บ้านจำ อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓	✓			✓		
9. ตลาดไทยย้อนยุคบ้านระจัน ต.บางระจัน อ.ค่ายบางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓	✓	✓				✓
10. สวนตะวันแสนภูมิ ต.บางระจัน อ.ค่ายบางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓				✓		
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี							
11. ชุมชนไทยเบ็ง ต.โคกสอ อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี	✓	✓	✓	✓			
12. บ้านสวนขวัญอุลบุรี ต.มหาสาร อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี	✓	✓	✓		✓		
13. ศูนย์การเรียนรู้บ้านดินเมตแดง ต.โคกตูม อ.เมือง จ.ลพบุรี	✓	✓		✓	✓		
14. วิลลาฟาร์มสเตย์ ต.เขาพระงาม อ.เมือง จ.ลพบุรี	✓	✓			✓		

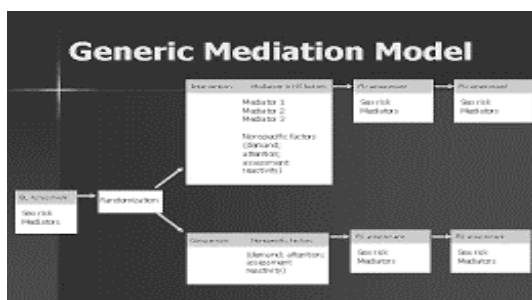
Note. A Clustered Analysis of Local Stories into 14 Communities in Chainat, Singburi, and Lopburi Provinces

กรณีภาพที่ปรับปรุงมาจากแหล่งอื่น

รูปแบบการอ้างอิงภาพจากวารสาร

Figure 1. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from “ข้อบทรความ,” (ถ้ามี)
by Name Surname, Year, *Journal Name*, Vol, p. หรือ pp. เลขหน้า. (ถ้ามี)
Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

กรณีภาพมาจากวารสาร ใส่ตัวเอียงที่ชื่อวารสาร ยกเว้น ไม่ปรากฏชื่อวารสาร ใส่ตัวเอียงที่ชื่อ
บทความ

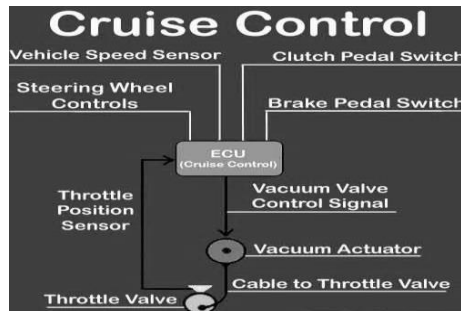

ภาพที่ 2 Generic mediation model

Figure 2. Generic mediation model. Adapted from “Preschool Home Literacy: A Longitudinal Analysis,” by M. H. Hood, and G. Andrews, 2008, *Journal of Educational Psychology*, 113 (6), p. 256. Copyright by the American Psychological Association

รูปแบบการอ้างอิงภาพจากหนังสือ

Figure 1. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from ชื่อหนังสือ
(p. หรือ pp. เลขหน้า), by Name Surname, Year, เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างไดอะแกรมของ the cruise control system

Figure 2. Showing the structure diagram for the cruise control system.

Adapted from *Concurrency state models & Java programming* (p.163),
by J. Magee and J. Kramer, 2006, England: John Wiley & Sons. Copyright 2006
by John Wiley & Sons.

รูปแบบการอ้างอิงภาพจากเว็บไซต์

Figure 1. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from “ชื่อบทความ,” (ถ้ามี)

by Name Surname, Year, URL address of website.

Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

* การอ้างอิงภาพ (แปลงชื่อภาพเป็นภาษาอังกฤษ ต่อท้าย Adapted from ถ้าไม่มีชื่อภาพ
ระบุเป็นชื่อเรื่อง หรือชื่อบทความที่ปรากฏบนเว็บไซต์)

** กรณีไม่มีปีพิมพ์ เลขหน้า หรือ Copyright ไม่ต้องใส่

ภาพที่ 2 ภาพเทพพนมเคราะห์ นั้่งเฝ้าตามตำแหน่ง ฉากเทวสภา การแสดงโขนพระราชทาน

ตอน รามาวตาร วันที่ 26 ตุลาคม 2561. Figure 2. Picture of the planet Sit and

watch at the position, Ramawatar episode. Adapted from “The Royal

Cremation Ceremony of King Rama IX on October 26, 2018, by Kosolsiriset,

2018, http://www.sereesolution.com/ich/khon_performance.

ภาพที่ 3 พระอินทร์ช่วยสังข์ศิลป์ชัยขึ้นจากเหว.

Figure 3. Indra helped Sang Sinchai rise from the abyss.

Adapted from “Indra Sang Sinxay rise from the abyss,” by Phantoorak, 2020,
<https://www.facebook.com/Guy Phantoorak>.

การอ้างอิงตารางที่นำข้อมูลมาจากแหล่งอื่น

การอ้างอิงตารางที่นำมาจากแหล่งอื่น โดยผู้เขียนไม่ได้จัดทำขึ้นเอง ให้ระบุที่มาหลังคำว่า Note. และคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ (ตัวเอียง) โดยใช้คำว่า Adapted from แล้วตามด้วยแหล่งอ้างอิงตามรูปแบบที่กำหนด

ตัวอย่าง ตารางที่นำมาอ้างอิงและการบอกแหล่งอ้างอิง

ตารางที่ 1 การเตรียมผลสีจากพืชตามภูมิปัญญาไทย

น้ำหนักพืชตัวอย่าง ต่อปริมาณสารละลาย (กรัม/มิลลิเมตร)	ค่าการดูดกลืนแสงที่วัดได้ตามระยะเวลาที่ทำการสกัด				
	30 นาที	1 ชม.	2 ชม.	3 ชม.	1 วัน
5:10	0.528	1.427	2.468	1.864	4.316
5:20	0.695	0.949	1.036	1.459	2.495
5:30	0.406	0.583	0.481	0.704	1.251
5:40	0.197	0.549	0.417	0.682	1.017
5:50	0.149	0.382	0.406	0.319	0.816

ที่มา: พรพิมล ม่วงไทยและสุจิตรา ศรีสังข์. (2553). การเตรียมผลสีจากพืชตามภูมิปัญญาไทย. ใน 9 ภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, บรรณาธิการ. หน้า 207.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Note. Adapted from 9 Thai wisdom (p. 207), By Pornpimon M. and Suchitra S., 2010, Bangkok, Srinakharinwirote University.

รูปแบบอ้างอิงตารางจากหนังสือ

Note. คำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลในตาราง (ถ้ามี). Adapted from *ชื่อหนังสือ*. (p. หรือ pp. เลขหน้า), by ชื่อนามสกุลของผู้แต่งแบบย่อ เช่น K. L. Klauer, ปีพิมพ์, สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. Copyright year by ชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ (ถ้ามี).

ตัวอย่าง

Note. Adapted from *Emotion marketing* (p. 109), by S. Robinette and C. Brand, 2001, New York: McGraw-Hill. Copyright 2001 by Hallmark Cards.

รูปแบบอ้างอิงตารางจากบทความวารสาร

Note. คำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลในตาราง (ถ้ามี). Adapted from “ชื่อบทความ,” By (p. หรือ pp. เลขหน้า), by ชื่อนามสกุลของผู้แต่งแบบย่อ, ปีพิมพ์, ชื่อวารสาร (เป็นตัวเอียง) ปีที่ หรือ ฉบับที่, p. หรือ pp. เลขหน้า. Copyright Year by ชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ (ถ้ามี).

ตัวอย่าง

Note. An examples of application of the Rubber Elasticity Theory to Biopolymer Gels. Adapted from “A method for using measurements of shear modules to estimate the size and thermodynamic stability of junction zones in noncovalently cross-linked gels,” by D. G. Oakenfull, 1984, *Journal of Food Science*, 49, pp. 1103-1104, Copyright 1984 by Journal of Food Science

6. การเขียนเอกสารอ้างอิง

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ได้ใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 แปลและเรียบเรียง โดย นันทพร ธนะกุลบริรักษ์ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2558 ดาวน์โหลดได้จากหน้าเว็บไซต์ของวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ดังต่อไปนี้ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

การเขียนอ้างอิงตามรูปแบบ APA 6th Style และตัวอย่าง

1. การอ้างอิงในเนื้อหา

ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาด้วยระบบนาม-ปีของ APA 6th edition (American Psychological Association Citation Style) การเขียนอ้างอิงในเนื้อหาที่เป็นภาษาไทย ให้เปลี่ยนเป็นภาษาอังกฤษ โดยระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารอ้างอิง (ถ้ามี)

1) กรณีอ้างอิงหน้าข้อความ ตัวอย่างเช่น

Piriyakul (1987, pp. 2-4) ได้ศึกษาพบว่า

ถ้าผู้แต่งมากกว่า 1 คน ใช้ and เชื่อมระหว่างผู้แต่งแต่ละคน เช่น Kanungpean and Phokaew (2015) ได้ทำการศึกษา ถ้าผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ใช้ et al. ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก เช่น Porter et al. (2004)

- 2) กรณีอ้างอิงท้ายข้อความ ตัวอย่าง เช่น (Na Nakhon, 2002, p. 196)
ถ้าผู้แต่ง 3 คน ให้เขียนชื่อทุกคน และใช้ & คั่นระหว่างคนรองสุดท้าย และคนสุดท้าย เช่น (Keemgratok, Sriwiset, & Sainate, 2018)
แต่ผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ใช้ et al. ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก เช่น (Chaikhan et al., 2013)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ (เอกสารอ้างอิง หรือ References)

- 1) รายการอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย จะต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษทุกรายการ และต้องมีครบตรงกับรายการอ้างอิงในเนื้อหา และให้เรียงลำดับโดยยึดอักษรภาษาอังกฤษ A-Z
- 2) รูปแบบการเขียนแสดงตัวอย่างตามประเภทเอกสาร ดังต่อไปนี้

หนังสือ

นามสกุล./อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์)(ถ้ามี)/เมืองที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

Author. (Year). *Title* (Edition). Place: Publisher.

ตัวอย่างเช่น

Kotler, P., & Gary, A. (2003). *Principles of Marketing* (9th ed.). Boston: McGraw-Hill.

บทความในหนังสือ

นามสกุล./อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)/ชื่อบทหรือชื่อบทความ./In/ชื่อบรรณาธิการ/(Ed. หรือ Eds.)/ชื่อหนังสือ/

(pp./เลขหน้า)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

Sangtaksin, Y., & Busaphacheep, T. (2002). Evolution of Thai Language and Literature. In Y. Sangtaksin & P.

Tangkittiphaporn (Eds.), *Thai Study* (pp. 76-122). Bangkok: Kasetsart University.

หมายเหตุ เลขหน้าถ้ามีมากกว่า 1 หน้า ใช้ pp. ตามด้วยเลขหน้า - หน้า. แต่ถ้าระบุหน้าเดียว ใช้ p. ตามด้วยเลขหน้า

Tangkittiphaporn (Eds.), *Thai Study* (pp. 76-122). Bangkok: Kasetsart University.

หมายเหตุ เลขหน้าถ้ามีมากกว่า 1 หน้า ใช้ pp. ตามด้วยเลขหน้า - หน้า. แต่ถ้าระบุหน้าเดียว ใช้ p. ตามด้วยเลขหน้า

บทความในวารสาร

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./เลขของปีที่ (เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.

Author. (Year). Article Title. *Journal Title*, Vol(Issue), Page-page.

ตัวอย่างเช่น

Doran, K. (1996). Unified Disparity: Theory and Practice of Union Listing. *Computer in Libraries*, 16(1), 39-42.

ถ้าเป็นวารสารเผยแพร่แบบออนไลน์ ใช้ ปี, เดือน วัน อยู่ในวงเล็บ และระบุวันที่สืบค้น
หลังคำว่า Retrieved เช่น

Werker, C., Korzinov, V., & Cunningham, S. (2018, January 10). Formation and output of collaborations: the role of proximity in German nanotechnology. *Journal of Evolutionary Economics*, 29(2), 697-719. Retrieved September 15, 2020, from <https://doi.org/10.1007/s00191-019-00605-2>

เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ/สัมมนา/หนังสือรวมบทความวิชาการ

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้นำเสนอ./(ปี,/เดือน)/เรื่องที่ประชุม./ใน/ชื่อ/(ประธาน),/ชื่อการประชุม./เอกสารประกอบการประชุมของ(ชื่อผู้จัด),/สถานที่ประชุม.

Author. (Year, Month). Title of contribution. In ชื่อ/(Chair), *Title of symposium*. Symposium conducted at the meeting of Organization Name, Location.

ตัวอย่างเช่น

Muellbauer, J. (2007, September). Housing, credit, and consumer expenditure. In S. C. Ludvigson (Chair), *Housing and consumer behavior*. Symposium conducted at the meeting of the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, WY

วิทยานิพนธ์ที่มีเล่มตีพิมพ์

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)/ชื่อมหาวิทยาลัย,/เมือง.

Author. (Year)./Title. (Doctoral Dissertation or Master's Thesis)./Name of University,/City.

ตัวอย่างเช่น

Sounsamut, P. (2004). *Audience and the Adaptation of Content and Characters of 'Phra Aphai Mani' in Thai Popular Culture During 2002-2003* (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.

Angkasiribul, N. (2013). *Guidelines to develop textile products for supporting capacity to competition of otop entrepreneur in Chiang Mai province* (Master's Thesis). Silpakorn University, Nakhon Pathom.

วิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ค้นจากเว็บไซต์ หรือฐานข้อมูลออนไลน์

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/(Doctoral Dissertation or Master's Thesis)/Retrieved from/URL

ตัวอย่างเช่น

Magyar, C. E. (2014). *The discourse of tourism and national heritage: A contrastive study from a cultural perspective* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://www.proquest.com/>

เอกสารจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือเว็บไซต์

นามสกุล,/อักษรย่อผู้เขียน./(Year,/Date/Month)/Title./Retrieved from/URL

ตัวอย่างเช่น

Davies, J. E., Wisdom, S., & Creaser, C. (2000). *Out of sight but Not Out of Mind: Visually Impaired People's Perspectives of Library and Information Services* Retrieved September 20, 2003, from <http://www.lboro.ac.uk/departments/dils/lisu/public.html>

Akkrasomcheap, W. (2017). A Clinic for Debt-Tackling is Not the Elixir But the Increase in Liquidity. *Online Prachachat*. Retrieved from <https://www.prachachat.net>

* กรณีที่ไม่มีวันที่พิมพ์เผยแพร่ ให้ใส่ (n.d.)

* กรณีที่ไม่มีวันและเดือนที่เผยแพร่ แต่ปรากฏเฉพาะปี ให้ใส่แค่ปีในวงเล็บ (Year)

อ้างอิงบทสัมภาษณ์

การอ้างอิงบทสัมภาษณ์จากฐานข้อมูลหรือคลังข้อมูล เช่น เทปบันทึกเสียง

ผู้ถูกสัมภาษณ์./ (ปี, เดือน วันที่ให้สัมภาษณ์)./สัมภาษณ์โดย/ชื่อ นามสกุลผู้สัมภาษณ์/ [การบันทึกเสียง]./ตำแหน่งผู้ถูกสัมภาษณ์(ถ้ามี)/สถานที่,เมืองที่สัมภาษณ์.

Interviewee./ (Year, Month Date)./ Interviewed by Name of Interviewer [Tape recording]./ตำแหน่งผู้ถูกสัมภาษณ์(ถ้ามี)/Publisher,/Place Published.

* ถ้าสามารถระบุผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ ให้ใส่ชื่อ นามสกุล ต่อจากคำว่า *Interviewed by* โดยใช้ตัวพิมพ์ปกติ และระบุประเภทของสื่อในวงเล็บ [] ตัวอย่างเช่น

Smith, M. B. (1998, August 12). *Interviewed by C. A. Kiesler* [Tape recording]. President's Oral History Project, American Psychological Association. APA Archives, Washington, DC

* กรณีบทสัมภาษณ์ที่ไม่ระบุประเภทของสื่อ ใช้คำว่า *Interviewer:* ต่อท้าย/ หลังชื่อ นามสกุลของผู้ถูกสัมภาษณ์ และพิมพ์ตัวเอียงให้กับชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่น

Sparkman, C. F. (1973). *An oral history with Dr. Colley F. Sparkman/Interviewer: Orley B. Caudill*. Mississippi Oral History Program (Vol. 289), University of Southern Mississippi, Hattiesburg

การอ้างการสื่อสารระหว่างบุคคล

* กรณีเป็นการสัมภาษณ์ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสนทนาทางโทรศัพท์ กลุ่มสนทนาจดหมายโต้ตอบส่วนบุคคล บันทึก

อีเมล ให้ระบุชื่อ นามสกุล ผู้ที่ทำสื่อสาร โดยไม่ต้องกลับนามสกุล ตามด้วยประเภทของการสื่อสาร และเดือน วันที่, ปี ค.ศ. ในวงเล็บ

ดังตัวอย่าง

T. K. Lutes (personal communication, April 18, 2001)

* การอ้างการสื่อสารระหว่างบุคคล ใช้อ้างอิงเฉพาะในเนื้อหา ไม่ต้องระบุในเอกสารอ้างอิงท้ายเนื้อหา

* สามารถดูตัวอย่างการเขียนอ้างอิงได้ในเว็บไซต์ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

7. การส่งบทความ

1) ให้ท่านจัดพิมพ์ต้นฉบับบทความด้วยโปรแกรม Microsoft word ตามแบบฟอร์มที่วารสารกำหนด จำนวน 1 ชุด พร้อมด้วยใบสมัครขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารอาชีวศึกษาศาสตร์ โขง-สาละวิน จำนวน 1 ชุด และมีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ จำนวน 3,500 บาทต่อ 1 บทความ

2) ให้ท่านเข้ามาลงทะเบียนสมัครสมาชิกเพื่อส่งบทความลงตีพิมพ์ในระบบวารสารออนไลน์ โดยเข้าไปที่วารสารอาชีวศึกษาศาสตร์ โขง-สาละวิน <https://tci-thaijo.org/index.php/jnuks/login> และทำตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในระบบ และจัดส่งบทความผ่านระบบวารสารออนไลน์ (ThaiJO) กรณีมีข้อสงสัยในการสมัครติดต่อสอบถามได้ที่ คุณจรินทร์ พรหมสุวรรณ และคุณพิเชษฐ สิงหเดช โทร. 055-961205, 055-961202

***** เปิดรับบทความตลอดปี *****

ใบสมัครขอส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน
Mekong-Salween Civilization Studies Journal
(กรุณารอกแบบฟอร์มด้วยตัวบรรจง หรือด้วยวิธีการพิมพ์)

เรียน บรรณาธิการวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

1. ข้าพเจ้า

ชื่อ - สกุล ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว.....
☐ ดร.

2. สถานภาพ

● กรณีเป็นอาจารย์ (โปรดระบุ)

☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
☐ อาจารย์ ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

● กรณีเป็นนักศึกษา (โปรดระบุ)

☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

● อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

● หน่วยงาน/ภาควิชา/คณะ/มหาวิทยาลัยที่สังกัด

ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัยที่สังกัด.....

3. ที่อยู่

● ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail address.....

4. ชื่อบทความ

(ภาษาไทย).....

.....

.....

.....

.....

(ภาษาอังกฤษ).....

.....

.....

.....

.....

ประเภทของบทความ

☐ บทความวิชาการ

☐ บทความวิจัย

☐ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

☐ ใช่

☐ ไม่ใช่

บทความที่ท่านส่งมารับการพิจารณา มีเนื้อหาตรงกับสาขาใด

☐ สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ (General Arts and Humanities)

☐ สาขาประวัติศาสตร์ (History)

☐ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ (Language and Linguistics)

☐ สาขาทัศนศิลป์และการแสดง (Visual Arts and Performing Arts)

☐ สาขาวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)

ประสงค์ที่จะตีพิมพ์ในรูปแบบ

☐ รูปแบบปกติ อัตราค่าธรรมเนียม 3,500 บาท

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากพบว่าบทความนี้ได้เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน ข้าพเจ้ายินดีให้ดำเนินการตามระเบียบของวารสารฯ และยินดีให้กองบรรณาธิการวารสาร อารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน เลือกรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาต้นฉบับของ ข้าพเจ้าโดยอิสระ และให้กองบรรณาธิการฯสามารถตรวจแก้ไขต้นฉบับดังกล่าวได้ตามสมควร และยินยอมว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร และข้าพเจ้าจะไม่ขอรับเงินค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์คืน ไม่ว่าบทความจะได้รับการตีพิมพ์หรือไม่

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ติดต่อบรรณาธิการได้ที่

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาคารวิสุทธิกษัตริย์ ชั้น 3 ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
โทรศัพท์ : 0-5596-1205
E-mail: mekong_salween@nu.ac.th
หรือ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

-ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิจัย-
ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....
(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ / Title).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เขียนบทความ)¹(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

E-mail:.....(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้ร่วมโครงการ)²(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Received: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Revised: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Accepted: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

บทคัดย่อ (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 200-250 คำ.....

คำสำคัญ: (ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 5 คำ

Abstract (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 200-250 คำ.....

Keywords: (ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 5 คำ,,,,

¹ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทย)
(ขนาดอักษร 12 ซิดซ้าย)

Specify Academic Status or Position Department / Department, Faculty of University or Department Details (English)

²ระบุสถานภาพตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทย)
(ขนาดอักษร 12 ซิดซ้าย)

Specify Academic Status or Position Department / Department, Faculty of University or Department Details (English)

บทนำ (Introduction) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

วิธีดำเนินการวิจัย (Method) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์ (Synthetic Research Results) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (Research Recommendations)

(ไม่ควรเกิน 3 บรรทัด) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

**เอกสารอ้างอิง (References) (ขนาดอักษร 16) กรุณาอ้างอิงตามระเบียบการ
เสนอบทความ**

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บรรทัดแรกให้ชิดขอบด้านซ้าย เรียงตามลำดับตัวอักษร ก-ฮ , A-Z ถ้าเนื้อหายังไม่จบบรรทัด
ถัดไปให้ย่อหน้าเข้ามา 1 เคาะ จำนวนรายการที่อ้างอิงต้องตรงกัน และเท่ากับ
ที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ

****สามารถดาวน์โหลด Template แบบฟอร์มนี้ได้ที่****

<http://www.nuac.nu.ac.th>

-ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิชาการ-
ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....
(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ / Title).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เขียนบทความ)¹(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

E-mail:.....(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้ร่วมโครงการ)²(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Received: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Revised: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

Accepted: , 2022 (ขนาดอักษร 14 ซิดขวา เอียง)

บทคัดย่อ (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

บทคัดย่อ (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: (ขนาดอักษร 14)

Abstract (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

.....

Keywords: (ขนาดอักษร 14),,,,

¹ ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด
(ขนาดอักษร 12 ซิดซ้าย)

² ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด
(ขนาดอักษร 12 ซิดซ้าย)

บทนำ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

วัตถุประสงค์ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

กรอบแนวคิด (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

เนื้อหาเชิงสังเคราะห์ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บทสรุป (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (ขนาดอักษร 16) กรุณาดูอ้างอิงตามระเบียบการเสนอ

บทความ (ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บรรทัดแรกให้ขีดขอบด้านซ้าย เรียงตามลำดับตัวอักษร ก-ฮ , A-Z ถ้าเนื้อหายังไม่จบ บรรทัดถัดไปให้ย่อหน้าเข้ามา 1 เคาะ จำนวนรายการที่อ้างอิงต้องตรงกัน และเท่ากับที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ

****สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มนี้ได้ที่นี่****

<http://www.nuac.nu.ac.th>

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาคารวิสุทธึกษัตริย์ ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000
โทรศัพท์: 0-5596-1205
e-mail: mekong_salween@nu.ac.th
<http://www.nuac.nu.ac.th>
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>